

Міністерство освіти і науки України
Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Національний університет цивільного захисту України
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Головна школа пожежної служби Республіки Польща (м. Варшава)
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Державний податковий університет (м. Ірпінь)
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Дніпровський державний технічний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський університет імені Бориса Грінченка
Класичний фаховий коледж Сумського державного університету
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
Львівський національний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Уманський національний університет садівництва
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)
Фаховий коледж електронних приладів
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
Херсонська державна морська академія
Харківський національний університет імені В. М. Каразіна
ННІ «Інститут державного управління»
Черкаський державний технологічний університет
Черкаська медична академія
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Черкаське регіональне відділення Соціологічної Асоціації України

«ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ»

***Матеріали Всеукраїнської наукової конференції
з міжнародною участю***

21 квітня 2022 р.

м. Черкаси

УДК 009
ББК 34.3

Рецензенти:

Лазуренко В. М. – заслужений працівник освіти України, д-р іст. наук, професор (*Черкаський державний технологічний університет*);

Гуржій О. І. – заслужений діяч науки і техніки України, д-р іст. наук, професор (*Інститут історії України НАН України*);

Головний редактор:

Чубіна Т. Д. – д-р іст. наук, професор, заслужений працівник освіти України

Відповідальний редактор:

Спіркіна О. О. – канд. іст. наук, доцент.

Редакційна колегія:

Вороновська Л. Г. – канд. філос. наук, доцент;

Дмитренко М. Й. – д-р філос. наук, професор;

Єремєєва Н. Ф. – канд. філол. наук, доцент;

Косяк С. М. – канд. іст. наук;

Кришталь А. О. – канд. пед. наук;

Ненько Ю. П. – д-р пед. наук, професор;

Усов Д. В. – д-р філос. наук, професор;

Федоренко Я. А. – д-р іст. наук, доцент;

Pawliszczy Dariusz – dr inż (Республіка Польща);

Telak Oksana – dr hab, prof (Республіка Польща);

Telak Jerzy – dr hab, prof (Республіка Польща).

Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. 21 квітня 2022 року, м. Черкаси. Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2022. 294 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету цивільного захисту Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України (протокол №19 від 05.04.2022 р.)

Дозволяється публікація матеріалів збірника у відкритому доступі комісією з питань роботи із службовою інформацією в Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України (протокол №3 від 19.04.2022 р.)

© ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗУ, 2022.

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ ТА ГОСТІ КОНФЕРЕНЦІЇ!

Щиро вітаю Вас від імені Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України з новим витком у Ваших наукових надбаннях!

Напружений час вимагає не просто зберігати традиції й досягнення нашого народу, а й виховувати молоде покоління. Цьому сприяють ствердження та переосмислення світоглядних орієнтирів, збереження духовних цінностей, безперервно йде процес зростання ролі гуманітарного фактора суспільного розвитку.

Гуманітарна освіта та гуманітарне знання сприяють формуванню у студентської молоді нового мислення та високого рівня національної самосвідомості. Гуманітарна складова вищої освіти завжди посідала значне місце і зараз є актуальною, оскільки людська душа, як предмет вивчення гуманітаріїв, є тонкою матерією і не підлягає ніяким фізичним вимірам. Завдяки їй формується духовність, моральність, відповідальність, розвиток інтелекту та інші професіональні якості.

Досягнення високого рівня інтелектуального та особистісного розвитку студента та молодого науковця – одне із найважливіших завдань системи вищої освіти. Шлях його вирішення проходить через запровадження інтерактивних методів навчання, реалізація яких безпосередньо залежить від усвідомлення їх сутності та позитивного впливу на становлення особистості фахівця. Головною метою нашого навчального закладу завжди була й залишається підготовка висококваліфікованих та конкурентоспроможних професіоналів, які можуть приймати виважені компетентні рішення.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України систематично залучає молодих науковців, курсантів та студентів до наукових досліджень. Це є пріоритетним напрямком діяльності нашого закладу вищої освіти. В основі конференції лежить міждисциплінарний аспект. Висвітлюючи історичні, філософські, філологічні, соціологічні та інші гуманітарні проблеми, молоді науковці в основі своїх доробок утверджують цінності патріотизму, вірності Батьківщині, відповідальності перед суспільством, громадського служіння.

Бажаю всім учасникам конференції плідної праці, активного обміну науковими доробками та досвідом, вироблення перспективних рекомендацій для формування стратегії подальшого гуманітарного розвитку українського суспільства!

Начальник
Черкаського інституту пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України,
кандидат технічних наук, професор,
Заслужений працівник цивільного захисту України,
генерал-майор служби цивільного захисту

Віктор ГВОЗДЬ

Збірник містить матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє», яка відбулася 21 квітня 2022 року в Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.

У конференції взяли участь молоді науковці, курсанти та студенти закладів вищої освіти України та провідних закладів вищої освіти Республіки Польща.

У збірнику містяться матеріали доповідей, присвячені актуальним питанням історії України, історії пожежно-рятувальної служби, психології, педагогіки, філософії, права, культурології, соціології, філології, а також статті, присвячені нашому сьогоденню – російсько-українській війні (2014–2022 рр.) та зокрема вторгненню рф в Україну 24 лютого 2022 року.

Розрахований на курсантів, студентів, ад'юнктів, викладачів, усіх, хто цікавиться гуманітарними науками.

Слава Україні! Все буде Україна!

Секція 1. Історичні науки на тлі викликів сьогодення.
Історія розвитку пожежно-рятувальної служби України та зарубіжних держав. Гуманітарна підготовка працівників ДСНС України. Політичні науки в Україні та світі.
Філософські пошуки на тлі сучасних проблем.
Соціологія та соціальна робота: нові ідеї та наукові досягнення.
Наукові дослідження у галузі культурології, документознавства та інформаційної діяльності.
Актуальні проблеми психологічних наук.

КОНФЛІКЦІОНІСТСЬКА МОДЕЛЬ ВІДХИЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Басараб О. С.

Черкаський державний технологічний університет

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Соціально-психологічні моделі відхильної поведінки включають широкий спектр різних точок зору на механізми формування девіантної поведінки, серед них і конфлікціоністська модель

Конфлікціоністська модель звертає увагу на те, що інтереси основних соціальних груп часто вступають у протиріччя між собою. Якщо група належності людини не збігається з її референтною групою, вона може відчувати відносну депривацію.

Почуття відносної депривації сприяє соціальному відчуженню. Е. Фромм зауважив, що головною ознакою нашого суспільства стає тотальне відчуження. М. Симен виділив шість ступенів розвитку відчуження:

- безсилля, нездатність контролювати події;
- відсутність сенсу життя, незрозумілість, непрозорість соціальних відносин;
- нормативна дезорієнтація, необхідність застосовувати соціально неприйнятні засоби для досягнення індивідуальних цілей;
- культурне знехтування – усунення від прийнятних у суспільстві культурних цінностей;
- самоусунення – участь у суспільних діях сприймається як зовнішня необхідність;
- соціальна ізоляція – почуття свого знецінення, відокремлення від суспільства.

Об'єктивно у перебігу цього процесу спостерігається:

- зниження емоційного реагування;
- порушення комунікативного процесу, що приводить до стану постійної фрустрованості;

- зростання напруги, тривоги, агресивності;
- прийняття контркультури чи субкультури.

Соціальне відчуження створює передумови для колективних дій та революційних соціальних рухів, формування контркультури та асоціальних груп. Р. Квінні вважав, що правнича система робить протиправною поведінку, яка загрожує привілеям і власності. Навіть азартні ігри, недозволений секс, пияцтво, неробство, гультайство, прогули загрожують інтересам можновладних груп, тому що ставлять під сумнів основні цінності, такі як врівноваженість, особиста відповідальність, відстрочене винагородження, старанність, працьовитість, працелюбність. Інші форми відхилень – насильство, крадіжки, вбивства – розглядаються як наслідки соціального устрою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Змановская Е. В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения). М.: Академия, 2003. 288 с.
2. Зманова Е. В. Девиантное поведение личности и группы: учебное пособие / Е. В. Зманова, В. Ю. Рыбников. СПб., 2010. 352 с.
3. Клейберг Ю. А. Социальная психология девиантного поведения: учеб. пособие для вузов. М., 2004. 191 с.
4. Смелзер Н. Социология: пер. с англ. М., 1994. 687 с.

РОДОВІД СЕМЕРЕНКІВ / СИМИРЕНКІВ – ФУНДАМЕНТАЛЬНА ПРАЦЯ Ю. Ю. МАРИНОВСЬКОГО

Боева І. Г.

*Черкаська ЗОШ І–ІІІ ст. №30 Черкаської міської ради Черкаської області
Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Завершує низку досліджень Ю. Ю. Мариновського праця «Семеренки / Симиренки з славетної Городищини. Родовід. XVIII–XX ст.» [1], яка стала другою частиною альманаху «Батьківщина-2012». Вона присвячена генеалогічному дереву цього роду. Дослідника найбільш цікавило родове коліно городищенського селянина Фоми Степановича Семеренка («Семеренька»), оскільки в науковій літературі взагалі не фігурували документи з цього приводу. Проте публікацій про родину Семеренки / Симиренки є велика кількість, а дослідження про початок і розгалуження роду відсутні.

Оскільки більшість досліджень з даної теми були присвячені окремим відомим представникам цього роду, в науковому обігу перебували одні й ті ж документи [2]. За словами дослідника «подібна акцентуація ... негативно впливала й досі впливає на загальний стан

вивчення цілих українських родів в сукупному обсязі виявлених матеріалів, коли явна зацікавленість досить невеличкою частиною джерел, знецінює значний пласт історичного знання, а значить ігнорується велика кількість матеріалів про начебто «нецікавих» осіб або цілих пересічних сімей.» [3, 11]. Це породжує кон'юктурний підхід до теми і односторонність дослідження.

Історик у розділі про початок вказаного роду перш за все по пунктам чітко визначився «з наявними неточностями, неісторичними свідченнями, голосливими і далекими від званої на сьогодні історії домислами, непідтвердженими сімейними традиціями, явними вигадками і хронологічною плутаниною ... про початковий родовід Семеренків / Симиренків перетворилися на виключно існуючі факти (події), які, на жаль, при порівнянні з оригінальними текстами ...» [1, 12–16]. Також він дав конкретні аргументовані відповіді на важливі питання: як пов'язані козацькі прізвища Семеренків із Реєстру Війська Запорізького 1649 р. з родиною Семеренків із ревізької «сказки» 1811 р.; яке правильне написання прізвища цього роду; де конкретно проживали Семеренки / Симиренки і хто був власником цієї території; який соціальний і економічний статус мали представники цієї родини у період XVIII – першій половині XIX ст. [1, 17–18].

В праці представлено 19 документів, датованих 1818–1944 рр. До кожного з них автор зробив докладні коментарі та примітки. Ю. Ю. Мариновський опрацював документи Державного архіву Черкаської області, Російських державних історичного архіву в Санкт-Петербурзі, Центрального державного історичного архіву України в м. Києві, Архіву Управління Федеральної Служби Безпеки Росії по Республіці Карелія, Галузевого державного архіву Служби безпеки України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України [1, 117–119]. Серед документів: право графині О. В. Браницької на звільнення від підданства (кріпацтва) Федора Семеренка у 1818 р. (№ 3); різного роду розписки, дозволи, контракти, угоди, грамоти, описи та розписки тощо [1, 45–72].

Ю. Ю. Мариновський завдяки своїм дослідженням чітко встановив, що первісним родовим гніздом Семеренків / Симиренків було містечко Городище, а лише згодом – село Свинарка (Петропавлівка), містечка Сміла та Мліїв [1, 9].

Як і в попередній праці про рід Гулаків, тут також залучений табличний метод подання родовідної інформації [1, 19–37].

Отже, подана історико-краєзнавча генеалогічна розвідка про рід Семеренків / Симиренків, як і попередня праця, є концептуально автентичною з додержанням хронологічного принципу подання матеріалів, тобто вводить у науковий обіг нові відомості з історії Черкащини з докладним їх коментуванням. Автор намагався якнайліпше окреслити коло виявлених джерел і документально підтвердити факти і родові перекази.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мариновський Ю. Ю. Семеренки / Симиренки з славетної Городищини. Родовід. XVIII–XX ст. / Альманах Батьківщина –2012. Черкаси: Вертикаль, 2017. 136 с.

2. Багалеї Д. І. Очерки из русской истории. Петр Петрович Гулак-Артемовский // Статьи по истории просвещения. Харьков, 1911. С. 359–395.; Коваль Г. Ф. Я. П. Гулак-Артемовський – засновник музею на могилі Т. Г. Шевченка // Радянське літературознавство. К., 1970. №3. С. 49–51.; Мариновський Ю. Ю. Деякі матеріали про родовід Анкентія Петровича Гулака // Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки. №19. Черкаси, 2013. С. 114–123.

3. Мариновський Ю. Ю. Гулаки на правобережжі Дніпра: родовід і власність правобережних Гулаків з Артема. Матеріали до біографії роду / Альманах Батьківщина –2012. Черкаси: Вертикаль, 2014. 512 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НЕРВОВО-ПСИХІЧНОЇ СТІЙКОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ

Бутенко К. О.

Науковий керівник – Пеліпенко М. М., к. пед. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Психічна стійкість має дуже важливе значення для представників професій, пов'язаних із ризиком для життя та здоров'я, із виконанням професійних обов'язків в небезпечних умовах. Саме тому заходи з психологічної підготовки обов'язково мають формувати у рятувальників психологічну або нервово-психічну стійкість

Нервово-психічна стійкість – це сукупність вроджених (біологічно обумовлених) і придбаних особистісних якостей, мобілізаційних ресурсів і резервних психофізіологічних можливостей організму, що забезпечують оптимальне функціонування особистості у несприятливих умовах професійного середовища [1].

Одним з головних завдань керівника є забезпечення ефекту покращення, збільшення рівня підготовленості підлеглого до виконання завдань за призначенням у будь-яких, зокрема і дуже складних, умовах. Тому формування психологічної стійкості повинне здійснюватися постійно, в режимі повсякденної діяльності оперативно-рятувального підрозділу. Керівник повинен завчасно змодельовувати обстановку можливої надзвичайної ситуації і створити для особового складу такі умови, при яких буде розвиватися його нервово-психічна стійкість.

Формування нервово-психічної стійкості у рятувальників можна характеризувати так.

Є багато різних форм і методів роботи з формування психологічної стійкості у рятувальників, проте надважливо, щоб вони відповідали деяким вимогам і нормам, тільки за цієї умови вони будуть ефективними.

Наприклад, психологічна підготовка рятувальників має бути складовою системи професійної підготовки, а не просто бути окремо від загальної системи підготовки, вона має підсилюватися знаннями й уміннями, отриманими завдяки іншим напрямкам підготовки, та у свою чергу підсилювати їх.

Важливо також визначити серед особового складу коло осіб, які за своїми особистісними і професійними якостями можуть надати допомогу менш досвідченим колегам. З іншого боку, відповідно, необхідно виявити серед рятувальників осіб, які потребують індивідуальної допомоги та підтримки.

Значну допомогу можуть надати розробка і розповсюдження наочних агітаційних матеріалів, що здатні чинити позитивний психологічний вплив на рятувальників, а також проведення зустрічей з рятувальниками, які мають великий досвід вирішення професійних завдань в екстремальних умовах і готові ним ділитися.

Після кожного виїзду на ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації варто проводити так звані «розбіри», тобто обговорення і оцінку конкретних ситуацій під час нього.

Також необхідно згадати про загальноприйняті методи психологічної роботи з особовим складом: групові бесіди, дискусії, круглі столи, лекторій з рятувальниками на морально-етичні, соціально-культурні теми; індивідуальна виховна робота керівника з особовим складом; щоденне інформування особового складу оперативного-рятувальних підрозділів про позитивні приклади у професійній діяльності рятувальників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Берг Т. Н. Нервово-психічна нестійкість і способи її виявлення, 2005.

РОЛЬ СВІТОГЛЯДУ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

Васильєв Д. О.

Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Людина – розумна соціальна істота. Її діяльність є доцільною. І щоб діяти доцільно у складному реальному світі, вона має не лише багато знати, а й уміти. Вміти вибрати цілі, вміти ухвалити те чи інше

рішення. І тому їй необхідно, насамперед, глибоке і правильне розуміння світу – світогляд.

Світогляд – система стійких поглядів суспільства, класів, партій, окремих особистостей на світ, що їх оточує.

Людина не існує інакше, як у певному ставленні до інших людей, сім'ї, колективу, нації, природи, до світу взагалі. Це ставлення напругу пов'язане із найважливішим питанням: «Що таке світ?».

У людини завжди існувала потреба виробити загальне уявлення про світ у цілому та про місце в ньому людини. Таке уявлення прийнято називати універсальною картиною світу.

Кожна епоха, кожна громадська група і, отже, кожна людина має більш-менш ясне та чітке чи розпливчате уявлення про вирішення питань, що хвилюють людство. Система цих рішень та відповідей формує світогляд епохи в цілому та окремої особистості. Відповідаючи на питання про місце людини у світі, про ставлення людини до світу, люди на основі наявного в них світогляду виробляють і картину світу, яка дає узагальнене знання про будову, загальний устрій, закономірності виникнення та розвитку всього, що так чи інакше оточує людину.

Маючи загальні знання про своє місце у світі, людина будує й власну загальну діяльність, визначає власні загальні та приватні цілі відповідно до певного світогляду. В одному випадку зв'язок зі світоглядом може виявлятися досить чітко, в іншому ж він затемнюється тими чи іншими особистісними установками людини, особливостями її характеру. Однак такий зв'язок зі світоглядом обов'язково існує і може бути простеженим. А це означає, що думка відіграє особливу, дуже важливу роль у всій діяльності людей.

Світогляд – це фундамент людської свідомості. Отримані знання, сформовані переконання, думки, почуття, настрої, поєднуючись у світогляді, є певною системою розуміння людиною світу і самої себе.

Світогляд – необхідна складова людського творіння, пізнання. Це не просто один з його елементів серед багатьох інших, а їх складна взаємодія. Життя людей у суспільстві носить історичний характер. То повільно, то прискорено, інтенсивно змінюються у часі всі складові суспільно-історичного процесу: технічні засоби та характер праці, відносини між людьми та самі люди, їхні думки, почуття, інтереси. Світогляд людських спільнот, соціальних груп, особистості також підтверджені історичними змінами. Він активно вловлює, переломлює великі та малі, явні та приховані процеси суспільних змін. Говорячи про світогляд у великому суспільно-історичному масштабі, мають на увазі переважаючі на тому чи іншому етапі історії загальні переконання, принципи пізнання, ідеали та норми життєдіяльності, тобто виділяють спільні риси інтелектуального, емоційного духовного настрою тієї чи іншої епохи.

Однак у реальній діяльності світогляд формується у свідомості конкретних людей і використовується особистостями та соціальними

групами в якості визначальних для життя загальних поглядів. А це означає, що, крім типових, сумарних рис, світогляду кожної епохи живе, діє у безлічі групових та індивідуальних варіантів. Таким чином, кожна людина або соціальна група, виділена за тією чи іншою ознакою (наприклад, за класовою приналежністю, соціальним станом, рівнем освіти, професією та іншим), мають власні найзагальніші уявлення про світ і життєві програми, які не в усьому співпадають з іншими, а іноді й дуже відрізняються від них. У світогляді накопичується досвід з'ясування смислової основи людського життя, всі нові покоління людей долучаються до духовного світу прадідів, дідів, батьків, сучасників, щось дбайливо зберігаючи, від чогось рішуче відмовляючись.

Отже, світогляд – це сукупність поглядів, оцінок, принципів, що визначають найзагальніше бачення, розуміння світу, місце у ньому людини і разом із тим життєві позиції, програми дій людей.

Світогляд включає:

а) наукове знання, що надає світогляду строгості й раціональності;

б) традиції, система цінностей, моральні норми, створені задля формування ставлення людини до того, що відбувається у суспільстві та світі;

в) переконання, що будуються на ідеалах, створюючи основу для підтвердження власної правоти;

г) ідеали – досконалі зразки, яких прагне людина у своїй діяльності та оцінках.

Структура світогляду складається із:

1) світовідчуття – сенсорна та емоційна сторона, де уявлення про навколишню дійсність формуються, як на основі образів, отриманих за допомогою органів чуття, так і тих переживань, настроїв, емоцій, що викликають в людини об'єкт чи ситуація;

2) світосприйняття – категоріально-класифікаційна сторона, де відбувається фіксація та розподіл інформації про дійсність на основі певних класів категорій, тобто на основі проблематики, яка є основою різної духовної діяльності людини. Тому сприйняття може бути науково-емпіричним, філософським, може мати вигляд мистецтва, відповідно до цього формуються й різні типи знання;

3) світорозуміння – пізнавально-інтелектуальна сторона, в якій дані узагальнюються, і формується цілісний образ світу в раціональному та ірраціональному вигляді на основі міркувань людини;

4) світоуявлення – впливає з перших трьох складових, і частково міститься в них. Накопичений досвід дозволяє формувати моделі та підходи, що спрямовують подальші дослідження та оцінки можливих станів об'єктів. Сюди можна віднести фантазії, упередження, стереотипи, а також складні наукові прогнози або ірраціональні інтуїтивні передбачення.

Дані елементи структури світогляду нерозривно взаємопов'язані, представляють цілісний процес, впливають один одного.

До поняття «світогляд» подібним є поняття «менталітет». Менталітет – це унікальний сплав психічних якостей, і навіть особливостей їх проявів. По суті, це духовний світ людини, пропущений через призму її особистого досвіду. Для нації – це духовний світ, пропущений через історичний досвід народу. В даному розумінні менталітет відображає національний характер («душу народу»).

Узагальнення життєвого досвіду через діяльність педагогів, публіцистів, письменників, представників творчих професій у різних видах мистецтва впроваджуються у суспільну свідомість, реально живуть та функціонують у ньому. Сучасна ситуація наочно свідчить про те, що люди, які є елітою науки, культури, глибоко і масштабно розмірковують про значні, життєво важливі проблеми, мають вплив на суспільний світогляд. Світоглядні ідеї, що виникають у процесі наукової, художньої, політичної та іншої творчості, можуть певною мірою впливати і на мислення професійних філософів.

Світогляд, виражений у його звичайних, типових, масових, елементарних проявах, містить у собі не тільки багату «пам'ять століть», переконливий життєвий досвід, навички, традиції, віру й сумніви, а й безліч забобонів.

Таке світорозуміння часом слабо захищене від помилок, схильне до впливу нездорових настроїв (націонал-шовіністських тощо), сучасних «міфів» (наприклад, неправильно тлумаченої рівності) та інших не цілком зрілих проявів суспільної свідомості, не кажучи вже про цілеспрямовану дію окремих соціальних груп.

В усій осяжній історії людства простежується прагнення людей побудувати у своїй свідомості досить струнку систему світобудови, визначити своє місце в ній і далі жити, орієнтуючись на ці уявлення.

Духовне життя – це те, що підносить людину, наповнює її діяльність глибоким змістом, сприяє вибору вірних орієнтирів. Воно вимагає постійного збагачення шляхом спілкування та особливо шляхом звернення до творів філософів, священних книг світових релігій, шедеврів вітчизняної та світової художньої літератури, музики, живопису.

Моральне самовиховання означає єдність свідомості та поведінки, неухильну реалізацію моральних норм у житті та діяльності. Тільки в досвіді добрих справ і протистоянні злу можна свідомо здійснювати моральне самовдосконалення.

Істотна роль переконань у складі світогляду не виключає положень, що приймаються з меншою впевненістю чи навіть недовірою. Сумнів обов'язковий момент самостійної, осмисленої позиції у сфері світогляду. Фанатичне, беззастережне прийняття тієї чи іншої системи орієнтацій, зрощення з нею без внутрішньої критичності, власного аналізу називають догматизмом. Життя

показує, що така позиція сліпа й ущербна, не відповідає складній дійсності, що розвивається, більше того, релігійні, політичні та інші догми нерідко мали місце в історії, включаючи й історію радянського суспільства, були причиною тяжких бід. Ось чому, стверджуючи сьогодні нове мислення, так важливо формувати ясне, неупереджене, сміливе, творче, гнучке розуміння реального життя у всій його складності. Важливу роль у розхитуванні догм відіграють здоровий сумнів, вдумливість, критичність. Але при порушенні міри вони можуть породити іншу крайність – скептицизм, невіру ні в що, втрату ідеалів, відмову від служіння високим цілям.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Афанасенко В. С. Соціальна філософія : підруч. для вищої шк. / В. С. Афанасенко, М. І. Горлач, О. Г. Данильян та ін. Харків: Прапор, 2011. 679 с.
2. Вовк В. М. Історія філософії: опорний конспект / В. М. Вовк, Г. М. Петрова, В. В. Черней. Київ: Атіка, 2012. 275 с.
3. Данильян О. Г. Основи філософії: навч. посіб. / О. Г. Данильян, В. М. Тараненко. Харків: Право, 2003. 352 с.
4. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ: ПАРАПАН, 2003. 240 с.

РОЛЬ СВІТОГЛЯДУ В ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Видиш В. Р.

*Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Наше ставлення до світу й себе включає різноманітні знання. Наприклад, життєві знання допомагають орієнтуватися у повсякденному житті – спілкуватися, вчитися, будувати кар'єру, створювати сім'ю. Наукові знання дозволяють осмислювати факти на вищому рівні та будувати теорії.

Наша взаємодія зі світом забарвлена емоціями, пов'язана з почуттями, трансформована пристрастями. Наприклад, людина здатна не просто дивитися на природу, безпристрасно фіксуючи її корисні та марні якості, а милуватися нею.

Саме тому світогляд поділяють на повсякденний або практичний і теоретичний.

1) Життєво-практичний чи повсякденний світогляд («життєва філософія») будується з урахуванням «здорового глузду» чи повсякденного досвіду. Цей тип складається стихійно і висловлює умонастрій широких мас, тобто є формою масової свідомості. Повсякденний світогляд не носить негативного характеру, а лише

відображає настрої у суспільстві, що важливо для вивчення та розуміння соціуму. У ньому відображені інтелектуальні, культурні, матеріальні, національні, професійні відмінності людей, тому воно не однорідне. Його недоліком є критично неосмислене змішання як наукових даних, так і забобонів, міфів. До недоліків повсякденного світогляду слід віднести й той момент, що він часто не здатний пояснити вчинок, керуючись виключно емоціями, а також є безсилим у вирішенні проблем, які потребують теоретичного розуміння.

2) Теоретичний світогляд будується на суворій логічній аргументації знань, принципів, ідеалів, цілей та засобів діяльності. Ключову роль тут відіграє філософія, яка складно синтезує і заломлює у собі, згідно із предметом свого дослідження, дані про світ, створює та аналізує світоглядні позиції.

Філософія дозволяє логічно аргументовано обґрунтовувати та критикувати свої переконання, погляди на життя, осмислено використовувати отримані знання, а не просто констатувати їх, пояснити людині сенс її сутності, історичне призначення, чим є свобода для неї тощо. Тобто філософія виступає силою, яка дозволяє людині подолати неузгодженість повсякденного світогляду та сформувати справді раціональне цілісне розуміння світу та себе, яке можна назвати філософським. При цьому філософія не заперечує роль емоцій, переживань тощо у людській свідомості, а прагне пояснити їх значення для людини та її повсякденної діяльності.

Норми та цінності є важливим компонентом світогляду. Вчинки людини також входять до структури світогляду, утворюючи його практичний рівень. Людина висловлює своє ставлення до світу не тільки в думках, а й у всіх своїх рішучих діях.

Істотне значення для характеристики світогляду має пропорційна присутність різних знань, переконань, вірувань, настроїв, прагнень, надій, цінностей, норм, ідеалів тощо. Традиційно вважається, що знання та почуття, цінності та вчинки є компонентами світогляду.

Отже, у структурі світогляду можна назвати чотири основних компонента.

1. Пізнавальний компонент. Базується на узагальнених знаннях – повсякденних, професійних, наукових тощо. Він представляє конкретно-наукову та універсальну картини світу, що систематизують та узагальнюють результати індивідуального та суспільного пізнання, стилі мислення тієї чи іншої спільноти, народу чи епохи.

2. Ціннісно-нормативний компонент. Включає цінності, ідеали, переконання, вірування, норми, директиви дії тощо.

3. Морально-вольовий компонент. Для того, щоб знання, цінності та норми реалізовувалися у практичних вчинках та діях, необхідне вироблення певної психологічної установки на готовність діяти.

4. Практичний компонент. Без практичної складової світогляд мав би вкрай абстрактний характер.

Звичайно, такий поділ дуже умовний: компоненти ніколи не існують у чистому вигляді. Думки завжди емоційно забарвлені, вчинки втілюють цінності людини тощо. Насправді світогляд – завжди цілісність, а поділ його на компоненти застосовується лише з дослідницькою метою.

Отже, у будь-які часи людина намагається знайти істину та використовує для цього різні типи світогляду. Адже для того світогляд існує, щоби людство пізнало через нього велику, вічну істину та саму себе. Проблема істинності знання, критерії істини здавна цікавила визначні уми. Так чи інакше, світ пізнається людиною і трансформується в залежності від глибини та якості знань, що отримуються.

Незважаючи на те, що думка – це найзагальніше уявлення про наш світ, без нього суспільство і людина будуть знаходитися у вакуумі, в невизначеності. Не буде мети, а значить, і існування буде безглуздим.

Світогляд дає людині цілісну систему цінностей, ідеалів, прийомів, зразків життя. Воно впорядковує навколишній світ, робить його зрозумілим, вказує на найкоротші шляхи досягнення цілей. Навпаки, відсутність цілісного світогляду перетворює життя на хаос, а психіку – на сукупність розрізнених переживань і установок. Стан, коли колишній світогляд зруйнований, а новий ще не сформований (наприклад, розчарування в релігії), називається світоглядною кризою. У такій ситуації важливо відновити світоглядну цілісність особистості, інакше її місце буде заповнене хімічними чи духовними сурогатами – алкоголем та наркотиками чи містиком і сектантством.

Наразі спостерігається втрата людством духовних орієнтирів свого життя. В чому причина? Причина лише у недосконалому внутрішньому світу людини? Людина губить свою планету не лише своєю технократичною діяльністю, а й своїм збоченим мисленням.

Саме світогляд дає людині орієнтири та цілі для всієї її практичної та теоретичної діяльності. Саме світогляд через свою філософську «серцевину» дозволяє людям зрозуміти, як краще досягти намічених орієнтирів та цілей, озброює їх методами пізнання та діяльності. Уподобнюючи метод ліхтарю, який освітлює шлях подорожньому, великий філософ минулого Р. Декарт (1596–1650) говорив, що кульгавий з ліхтарем швидше досягне мети, ніж вершник, що блукає в темряві. На підставі ціннісних орієнтацій, що містяться у світогляді, людина отримує можливість визначати справжні цінності життя і культури, відрізнити дійсно важливе для діяльності в досягненні нею поставлених цілей від того, що реального значення не має, носить помилковий або ілюзорний характер. Саме у світогляді міститься розуміння людиною світу та тенденцій її розвитку, людських можливостей та сенсу діяльності, добра і зла, краси та неподобства.

Наш час дозволяє людині здійснити світоглядне самовизначення. Але слід пам'ятати, що звичайний світогляд залишає людину на рівні життєвих турбот і не дає їй достатніх підстав для

орієнтації в складному і мінливому сучасному світі. Кожен сам обирає те, що, на його думку, допомагає йому жити.

Світогляд – комплексна форма свідомості, що охоплює різні пласти людського досвіду, здатний розсовувати вузькі рамки повсякденності, конкретного місця і часу, співвідносити дану людину з іншими людьми, включаючи і тих, що жили раніше, житимуть потім. У світогляді накопичується досвід з'ясування смислової основи людського життя, все нові покоління людей долучаються до духовного світу прадідів, дідів, отців, сучасників, щось дбайливо зберігаючи, від чогось рішуче відмовляючись. Отже, думка це сукупність поглядів, оцінок, принципів, що визначають найзагальніше бачення, розуміння світу.

Таким чином, з усього вище сказаного можна зробити такі висновки:

1. Світогляд людства не носить постійний характер, він розвивається разом із розвитком людства та людським суспільством.

2. На світогляд людини впливає досягнення науки, релігія, а також існуючий устрій суспільства. Держава (державна машина) усіма способами впливає на світогляд людини, стримує його розвиток, намагаючись підпорядкувати його інтересам правлячого класу.

3. У свою чергу світогляд, розвиваючись, впливає на розвиток суспільства. Нагромадившись якісно (тобто змінившись докорінно) і кількісно (коли новий світогляд опанує досить велика маса людей) світогляд призводить до зміни суспільного устрою. Розвиваючи світогляд у людей, суспільство забезпечує свій розвиток, гальмуючи розвиток світогляду, суспільство прирікає себе на загнивання та загибель.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Філософія: Підручник / За ред. Горбача Н.Я. Львів, 1995.
2. Філософія: Підручник / За ред. Зайченка Г.А. та ін. К., 1995.
3. Філософія: Навчальний посібник / За ред. Надольного І. Ф. К., 1998.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА З ПОЗИЦІЇ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

Владишевська Д. Г.

Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Держава безпосередньо зацікавлена у розвитку інформаційних технологій на своїй території, оскільки вони також несуть велике позитивне соціальне навантаження: сприяють стабілізації суспільної думки, підвищенню життєвого рівня громадян і, як наслідок, підвищенню популярності влади серед населення. Це особливо

важливо при виробленні владними структурами власної позиції щодо швидкого впровадження інформаційних технологій та формування інформаційної політики держави загалом.

Розвиток та застосування інформаційних технологій значно спрощує вирішення проблеми безробіття та зайнятості населення, збільшує можливості для самоосвіти, отримання додаткових спеціальностей, обміну корисними відомостями про діяльність у будь-якій сфері народного господарства.

З урахуванням майбутнього розвитку інформатизації суспільства, проникнення інформаційних технологій у найважливіші сфери життєдіяльності його громадян, постає проблема надійного захисту інформації. Розгляд інформаційної безпеки з позицій системного підходу дозволяє побачити відмінність наукового розуміння цієї проблеми від звичайного. У повсякденному житті інформаційна безпека розуміється лише як необхідність боротьби з витоком закритої (таємної) інформації, а також з поширенням хибної та ворожої інформації.

Безпека – це відсутність небезпеки або можливість надійно захиститися від неї. Небезпечним слід вважати таку інформаційну дію, яка може призвести до дестабілізації, деструктивності, що ущемляє інтереси особистості або країни результатом.

Оскільки відсутність загроз – недосяжний ідеал для нашого небезпечного світу, то інформаційна безпека визначається можливостями парировати, нейтралізувати небезпечні інформаційні дії.

Інформаційна безпека суспільства, держави – стан або відсутності інформаційних загроз, або, за наявності таких, стан захищеності і, отже, стійкості основних сфер життєдіяльності (політики, економіки, науки, техносфери, сфери державного управління, культури, військової справи, громадського свідомості тощо) по відношенню до небезпечних інформаційних впливів, причому як впровадження, так і вилучення інформації.

Необхідно нагадати, що інформаційні дії небезпечні (або корисні) не так самі по собі, як тим, що запускають сильні речовинно-енергетичні процеси, управляють ними. Суть інформації така полягає у її сигнальності, тобто у тому, що мала кількість речовини або енергії запускає та контролює процес, речовинно-енергетичні параметри якого на багато порядків вищі. Тому інформаційна безпека проявляється не тільки як самостійний вид безпеки, а й як аспект, зріз економічної, політичної, науково-технічної, військової, духовно-культурної безпеки.

Інформаційна безпека особистості характеризується захищеністю психіки, свідомості від небезпечних інформаційних впливів (маніпулювання, дезінформування, спонукання до самогубства, образ тощо). Вона залежить як від особистісних якостей (тренуваності, «товстошкірості» тощо), так і від соціальних та

правових умов у суспільстві. Як уже зазначалося, в законодавстві, і особливо в юридичній практиці захищеність людей від негативних інформаційно-психологічних впливів (брехні, наклепу, шахрайства, розкриття сімейних та особистих таємниць тощо) незрівнянно нижча, ніж захищеність матеріально-фізична.

Системний підхід до інформаційної безпеки вимагає виділяти її суб'єкти, засоби та об'єкти, принципи забезпечення, джерела небезпеки, спрямованість небезпечних інформаційних потоків.

Джерела інформаційних небезпек можуть бути природними та штучними, які не залежать від волі людей, або залежать, є випадковими чи навмисними. Природні інформаційно-небезпечні впливи існують спочатку в природі або виникають в результаті аномалій, випадкових факторів, стихійних лих тощо. Небезпечними можуть бути, наприклад, галюцинації внаслідок хвороби.

Штучні джерела створюються людьми. Техносфера, як основна сфера штучного, часто є джерелом небезпек інформаційної природи внаслідок ненавмисних помилок і поломок.

Умисні інформаційно-небезпечні впливи здійснюються свідомо та цілеспрямовано. У цьому найчастіше використовуються спеціально створені, тобто штучні засоби – засоби масової інформації, радіоелектронна боротьба (РЕБ), спеціальні програмні засоби для комп'ютерів тощо. Спеціальні засоби, що використовуються для інформаційного впливу на противника, отримали тепер настільки потужний розвиток, що можна цілком обґрунтовано говорити про новий клас зброї – інформаційну зброю.

Об'єктами небезпечного інформаційного впливу і, отже, інформаційної безпеки можуть бути:

- свідомість, психіка окремих людей та його спільнот (якщо виділити соціальні об'єкти інформаційної безпеки, то такими є особистість, колектив, суспільство, держава, світова спільнота);
- інформаційно-технічні системи різного масштабу та призначення.

Суб'єктами інформаційної безпеки слід вважати ті органи та структури, які тією чи іншою мірою займаються її забезпеченням. На державному рівні ними можуть бути органи не лише виконавчої, а й законодавчої судової влади. Особливий інтерес представляють органи, які спеціально займаються інформаційною безпекою.

За спрямованістю потоків інформації небезпечні інформаційні дії слід розділити на два види. Перший пов'язаний із відведенням, втратою, розкраданням цінної інформації, що знижує ефективність власної діяльності, чи підвищує ефективність діяльності противника, конкурента.

Якщо об'єктом такого впливу є свідомість людей, то йдеться про розголошення державних таємниць, вербування агентів, спеціальні заходи та засоби щодо забезпечення підслуховування, медикаментозні, хімічні та ін. впливи на психіку з метою «розв'язати мову» і змусити

щось забути, використання детектору брехні тощо. Інформаційну безпеку від впливів цього виду здійснюють органи цензури, служби забезпечення секретності, контррозвідка та інші суб'єкти інформаційної безпеки.

Якщо ж інформація виводиться з технічних систем, то йдеться про технічну розвідку або шпигунство (перехоплення телефонних розмов, радіограм, сигналів інших систем комунікації), проникнення в комп'ютерні мережі, банки даних тощо. Протидіють технічній розвідці органи контррозвідки, структури, що займаються теорією та практикою захисту комп'ютерних засобів, систем зв'язку тощо.

Другий вид інформаційних небезпек пов'язаний із використанням, введенням інформації, що може призвести не тільки до небезпечних помилок у діяльності, а й змусити діяти на шкоду, навіть підвести до самогубства людини, до катастрофи – суспільство. Інформаційну безпеку цього виду мають забезпечувати спеціальні структури інформаційно-психологічної та інформаційно-технічної боротьби. Вони нейтралізують акції дезінформації, припиняють маніпулювання громадською думкою, протидіють РЕБ, ліквідують наслідки комп'ютерних атак тощо.

Отже, небезпечні виведення (втрата) цінної інформації та введення (впровадження) хибної інформації. Такі небезпечні інформаційні потоки слід припиняти. Але, з іншого боку, і припинення чи спотворення інформаційних потоків може бути небезпечним, якщо це позитивні, соціально корисні потоки. Так, від суб'єкта (людини, колективу, суспільства, держави) можуть приховувати інформацію, на яку вона має повне право. Подібні небезпеки аналогічні до введення дезінформації.

З іншого боку, може припинятися або спотворюватися потік інформації від суб'єкта до його респондентів, що також може призвести до збитків суб'єкту.

Технічні засоби забезпечення інформаційної безпеки – це засоби, за допомогою яких здійснюються заходи щодо захисту систем управління, зв'язку, комп'ютерних мереж від проникнення, недопущення підслуховування і підглядання, маскуванню, запобігання розкраданням тощо.

До принципів забезпечення інформаційної безпеки слід зарахувати насамперед такі принципи: законності, правової забезпеченості; балансу інтересів особи, суспільства та держави; комплексності, системності; науковості, об'єктивності; інтеграції з міжнародними безпековими системами; економічної ефективності.

Навіть короткий розгляд інформаційної безпеки з позицій системного підходу дозволяє побачити, наскільки сильно відрізняється наукове, хай і попереднє, розуміння цієї безпеки від звичайного. Адже в повсякденному житті аж до нашого часу інформаційна безпека розуміється лише як необхідність боротьби з витоком закритої (секретної) інформації та поширенням хибної та

ворожій інформації. Нові інформаційні небезпеки, особливо технічного плану, у суспільній свідомості відображені не адекватно їх зростаючій ролі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Литвиненко О. В. Інформаційні впливи та операції. Теоретико-аналітичні нариси: монографія. К.: НІСД, 2003. 240 с.
2. Муковський І. Т. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах: навч. посіб. / І. Т. Муковський, А. Г. Міщенко, М. М. Шевченко. К.: Кондор, 2012. 224 с.

ОСОБЛИВОСТІ МІФОТВОРЧОСТІ В МЕДІАКУЛЬТУРІ

Гонта В. О.

*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник – Усов Д. В., д. філос. н., професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Проблема міфотворчості в культурі мас-медіа та її актуальність зумовлюється, перш за все трансформацією системи матеріальних, культурних і духовних цінностей людини на тлі інформаційного вибуху на межі ХХ–ХХІ століть. У цей період медіакультура перетворилася в таку рушійну силу, яка змінила в цілому соціально-культурну ситуацію спочатку на Заході, а потім і в усьому світі. Розвитку даного феномена передували радикальні перетворення не тільки в сфері виробничих структур і технологій, але головним чином в сфері соціальних і економічних відносин.

Великий обсяг різноманітної інформації, охоплює не тільки технічну і економічну сторону життя, але і докорінно трансформує свідомість і всі сфери життєдіяльності людей: культуру, політику, релігію, освіту. «Індустрія інформації», створена новими інформаційними технологіями впливає на сферу виробництва, систему матеріальних цінностей, сферу послуг, індустрію розваг, повсякденне життя людей і є однією з найважливіших передумов для виникнення медіакультури, яка спирається насамперед на образ і звук.

Медіа стало новою парадигмою комунікації, яке увібрало в себе аудіовізуально-образні можливості радіо, телебачення, комп'ютера, Інтернету, тощо, тим самим доповнило та трансформувало їх. Така медіа культура стала матеріальним носієм нової культури: наукової, інформаційної, мистецької.

Створюючи ілюзію реальності, яка побудована за законами міфу, медіакультура і, перш за все, кіно, стає моделюючою системою, яка докорінно трансформує і управляє свідомістю глядача тим самим

маніпулюючи, що потім дає змогу політичним, ідеологічним і культурним вимогам, впливати на суспільство в цілому.

Ще в ХХ столітті міф став справді новою, глобальною формою культури, тобто механізмом, що поєднав в собі різні соціально-культурні виміри. З одного боку, медіа спирається на вікові традиції міфології, вона стає при цьому одним з її проявів. З іншого, створює свою власну міфологію, підставою якої служать процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві і сучасній культурі.

У дослідженні міфології і міфотворчості в медіакulturі займалися такі дослідники як Е. Кассінер, Дж. Кемпбелл, М. Маклюен, А. Моль, Ж. Бодрійяр, К. Леві-Стросс, М. Еліаде, В. Поль, Г. Почепцов, Р. Барт, В. Савчук та багато інших. Кожен із цих дослідників вивчає та виділяє окремі тенденції, проблемні аспекти та формулює загальну концепцію функціонування міфу в медіакulturі сучасності.

Таким чином, вивчення медіакulturі як якогось унікального, неоднозначного явища, передбачає комплексний підхід. Безумовно, «культура медіа» в контексті масової комунікації є знаковою системою, свого роду кодом, за допомогою якого передається міфологізована інформація про навколишній світ. Необхідно також відзначити, що «медіакultura» є сукупністю сучасних комунікативних засобів, виробничих та інтелектуальних цінностей, вироблених в процесі розвитку техніки, які сприяють формуванню суспільної свідомості (в тому числі і нової міфології) і соціалізації особистості.

Сьогодні повсякденне життя людей з тотальним використанням віртуального простору мережевого суспільства є найактивнішим учасником міфотворчості, де однією з найважливіших функцій міфологічного бачення соціальної віртуальності «стає зняття і згладжування суперечностей, заміна фундаментальних протилежностей на інші менш різкі і більш прийнятні для свідомості» [1, 201]. Міфи як артефакти культури, як соціальні віртуальності все більше заміщають і представляють у віртуальному просторі наявні, актуалізовані реальності. Мережа Інтернет стає глобальним співтовариством, виконуючи при цьому об'єднуючу роль, де кожен віртуальний суб'єкт є не тільки споживачем, а й учасником віртуальної міфотворчості.

Віртуальні міфи не завжди впливають на суспільну свідомість однаково і навіть не завжди проявляються з однаковою силою. Вони досягають свого апогею, коли віртуальні суб'єкти стикаються в соціальній віртуальності з несподіваними ситуаціями, і коли їх розум не виправдовує їх очікувань, тобто «... завжди залишається в якості ultima ratio влада надприродного і містичного» [2, 59].

Міфологічний аспект в інтерсуб'єктивній суспільній свідомості медійного суспільства сьогодні формується в умовах доступності та змістовного надлишку інформації, що, безсумнівно, впливає на форму, зміст і способи масової трансляції міфологічних смислових установок. У зв'язку з цим віртуальний міф осмислюється як засіб влади в

політиці, як спосіб маніпулювання суспільною свідомістю віртуальних суб'єктів в різних формах соціальної віртуальності. Ідеологія, міф, мас-медіа та споживання знаходяться в тісному взаємозв'язку. При випаданні одного елемента дана система перестає працювати. Нові ж медіа представляються на сьогодні як дещо деструктивний елемент даної системи, тому, можливо, через час в зв'язку з новими медіа виникне нова ідеологія і нові соціальні міфи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Леви-Стросс К. Структурная антропология. М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. 512 с.
2. Кассирер Э. Техника современных политических мифов // Вестн. МГУ. Сер. 7. Философия. 1990. №2. С. 58 -65.

МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ

Данильченко Н. А.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України;

Головна школа пожежної служби Республіки Польща

У наш час стрімко зростає зацікавленість різними аспектами залежної і девіантної поведінки. Проблема залежності і відхилення на початку свого наукового становлення була досліджена у багатьох соціологічних і криміналістичних працях (М. Вебер, Е. Дюркгейм, Р. Мертон, Н. Смелзер, М. П. Бруханський, М. М. Гернет, М. К. Реймер тощо). Психологічний аналіз цього явища розглядався у межах низки класичних психологічних напрямків.

Соціально-психологічні моделі відхильної поведінки включають широкий спектр різних точок зору на механізми формування девіантної поведінки зокрема і модель культурної трансмісії.

Учені прийшли до висновку, що відхильна та злочинна поведінка передається від одного покоління до іншого через субкультуру окремих груп. Поняття груп належності та сторонніх груп висвітлює важливість соціальних меж – соціальних кордонів, що повідомляють нам, де саме взаємодії певного типу починаються і де закінчуються. Соціальні межі мають дві функції:

- запобігають проникненню всередину групи людей ззовні;
- утримують членів групи всередині неї.

Е. Сазерленд у 1939 р. сформулював теорію диференційованої асоціації, відповідно до якої девіантній поведінці вчать в інтеракції (взаємодії). Цей процес включає засвоєння девіантної мотивації, виправдання і техніки реалізацій девіантної поведінки.

З цієї позиції зрозуміло, чому молодь, яка живе у районах із високим рівнем злочинності, переймає правопорушні форми поведінки. Більше того, коли нові мешканці поселяються в такому районі, їх діти також навчаються правопорушним формам поведінки. Е. Сатерленд вважав, що люди стають правопорушниками тією мірою, якою вони входять в оточення, де така поведінка вважається цілковито нормальною.

Девіантна поведінка також може бути описана за допомогою соціальних ролей, або «соціальних функцій особи» за М. Дойчем, Р. Краусом. Відповідно до цієї теорії люди можуть приймати на себе різні ролі, зокрема роль девіанта. Нарешті, суб'єктивною причиною девіацій може стати ставлення самої особи (групи) до соціальних норм. За Р. Сайоком, Д. Матзом, щоб звільнитися від моральних вимог і виправдати себе, людина може «нейтралізувати» дію норм посиленням на вищі поняття (дружбу, відданість групі); заперечувати наявність жертв; виправдовувати свою поведінку девіантністю жертви або провокаціями з її боку; заперечувати свою відповідальність; заперечувати шкоду від своєї поведінки.

Інший представник школи В. Міллер показав, що культура таких груп надає високій цінності шести основним принципам:

- вітає сутички з поліцейськими, із шкільною адміністрацією, із муніципальними інспекторами та іншими агентами офіційних інституцій суспільства;
- перебільшує цінність фізичної сили, перемог у фізичних бійках та вміння «приймати їх (не ухилятися від них)»;
- цінує вміння перехитрити та обдурити інших;
- високо цінує пошук гострих почуттів, ризик, гру з небезпекою;
- дає віру в те, що більшість життєвих подій знаходиться поза контролем особистості й залежать лише від випадку та фортуни;
- надмірно високо цінує свободу від будь-якого зовнішнього контролю та примусової влади й трактує їх як самостійність та незалежність.

Поєднання цих цінностей створює ситуації, у яких протиправна поведінка стає високоюмовірною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гишинский Я. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других «отклонений». СПб., 2004. 520 с.
2. Змановская, Е. В. Девиантология (Психология отклоняющегося поведения). М., 2003. 288 с.
3. Зманова Е. В. Девиантное поведение личности и группы: учебное пособие / Е. В. Зманова, В. Ю. Рыбников. СПб., 2010. 352 с.

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ТА МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СПІВРОБІТНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

Денисюк Д. О.

Науковий керівник – Усов Д. В., д. філос. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Персонал органів і підрозділів цивільного захисту – це специфічна соціально-професійна група, що займає особливу позицію великої соціальної значущості, члени якої проходять особливу соціально-культурну соціалізацію, що проявляється у своєрідності культури цієї групи, однією з базових складових якої є моральна культура.

Виконання покладених на ДСНС України завдань потребує від її персоналу високого професіоналізму, неупередженості, чесності, порядності, мужності, рішучості, відповідальності та здатності протистояти намаганням неправомірного впливу на його службову діяльність.

Персонал органів і підрозділів цивільного захисту зобов'язаний демонструвати і пропагувати високі стандарти поведінки, у зв'язку з чим добровільно бере на себе суттєві обмеження, пов'язані з дотриманням етичних норм під час виконання своїх службових обов'язків та поза службою.

На жаль сьогодні спостерігаються деякі факти морального занепаду у суспільстві. Не можна в цьому плані нехтувати реальною оцінкою морального стану рятувальників, у поведінці деяких з них, на жаль, проявляється безкультур'я, бездуховність, відсутність знання елементарних норм поведінки. Відповідно, проблеми моральної культури як складової професійної культури набувають непересічного значення.

На наш погляд, цій проблемі приділяється недостатньо уваги. Хоча співробітники, які зараховуються на службу до ДСНС України мають ознайомитись з нормативно-правовими документами, в яких прописані етичні вимоги до особового складу.

Зрозуміло, що у рятувальників необхідно формувати високий рівень культури взаємостосунків з громадянами, без якого неможливо не лише виконувати безпосередні службові обов'язки, але й бути цивілізованою людиною. На наше глибоке переконання, саме високий рівень їх моральної та професійної культури є необхідним фактором якісного вирішення поставлених перед ними завдань.

Моральна культура персоналу ДСНС України – це один із аспектів загальної культури особистості, що формується впродовж усього життя людини. Правильно сформувати моральна культуру персоналу ДСНС України покликаний Кодекс професійної етики співробітника підрозділу ДСНС України.

Кодекс має декілька загальних цілей: визначення і стимулювання високих стандартів поведінки, допомога в прийнятті фахівцем рішень, посилення довіри з боку громадян до професійної діяльності. Правила, відображені в ньому, спрямовані на досягнення практично реалізованого мінімуму цілей, і було б не реалістичним очікувати, що вони, наприклад, допоможуть повністю викоренити прояви корупції або взагалі унеможливлять конфлікти між особистісними і суспільними (державними) інтересами. Очевидно, що закріплені в Кодексі стандарти не зможуть регламентувати поведінку співробітників у кожній окремо взятій ситуації. Але, з одного боку, вони слугуватимуть їм системою орієнтирів при вирішенні того чи іншого конкретного поведінкового питання, а з іншого – стануть тією нормативною базою, на якій ґрунтуватимуться конкретні норми і практика дисциплінарних заходів.

Моральна культура рядового і начальницького складу органів і підрозділів ДСНС України – це якісна характеристика морального розвитку і моральної зрілості особистості співробітника, яка, на наше глибоке переконання, знаходить свій прояв у наступних площинах: по-перше, у культурі моральних почуттів, тобто здатності особистості до співчуття, співпереживання, милосердя; по-друге, культурі етичного мислення, як раціональній складовій моральної свідомості, що виражається у знанні моральних вимог суспільства, здатності фахівця свідомо обґрунтувати мету і засоби професійної діяльності; по-третє, культурі поведінки, яка демонструє здатність рядового і начальницького складу органів і підрозділів ДСНС України до морального вибору і практичної реалізації мети, задумів, рішень відповідно до основних моральних цінностей тощо.

Основною функцією моральної культури співробітника є регулювання моральних аспектів його діяльності і моральних відносин у колективі. Головним критерієм рівня моральної культури фахівця виступає його реальна поведінка та ставлення до інших людей, до суспільства в цілому, до виконання службових обов'язків, а також його поведінка поза службою.

Формування моральної культури у співробітника має розпочинатися ще під час навчання у ВНЗ ДСНС України, поряд з процесами його професійної підготовки, інтелектуального і фізичного розвитку, та систематично продовжуватися під час службової підготовки, підвищення кваліфікації, а також шляхом самовиховання та самовдосконалення.

ДО ПИТАННЯ НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Джулай В. О., Перебийніс К. С.

*Науковий керівник – Кришталь М. А., к. психол. н., професор
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

На долю України за останнє століття випало багато подій, що носили «масово травматичний характер», які спричинили психосоціальні травми, зокрема: голодомор, війна, репресії, Чорнобильська катастрофа, Майдан, збройні конфлікти, вимушене переміщення населення.

Постраждати можуть окремі люди, сім'ї та цілі громади. Під час війни люди втрачають будинки, близьких, виявляються відірваними від сім'ї і звичного оточення, змушені переміщатися на іншу територію в межах України та виїжджати за кордон або стають свідками насильства, руйнувань і смерті. Багато хто відчуває страх або тривогу, може впасти в заціпеніння або апатію. Ступінь реакції кожної людини є різною та може мати індивідуальні фізичні прояви. Наприклад, основними реакціями можуть бути: страх, ступор, плач, істерика, панічна атака, нервові тремтіння, агресія тощо. На те, як реагує людина, впливає ряд факторів, а саме: характер і тяжкість пережитої події; попередній досвід стресових ситуацій; наявність сторонньої підтримки; фізичне здоров'я; наявність у людини в анамнезі життя розладів психічного здоров'я; вік; стать. У кожного є свої сили і можливості, які допомагають впоратися з життєвими проблемами. Тому у кризових ситуаціях деякі люди є особливо вразливими, а отже, їм може знадобитись додаткова допомога. Для запобігання розвитку посттравматичних стресових розладів (ПТСР) таким людям необхідно надати своєчасну первинну психологічну допомогу.

За визначеннями проєкту «Сфера» перша психологічна допомога (ППД) описує гуманні, підтримуючі заходи реагування на страждання особи, яка може потребувати підтримки [1]. ППД включає такі елементи: ненав'язливе надання практичної допомоги та підтримки; оцінювання потреб і проблем; надання допомоги в задоволенні базових потреб (наприклад, їжа, вода, інформація); слухання людей, не примушуючи їх говорити; розрада та заспокоєння людей; надання допомоги в отриманні інформації, встановленні зв'язку зі службами та структурами соціальної підтримки; захист людей від подальшої шкоди [2].

Перша психологічна допомога являє собою комплекс заходів загальнолюдської підтримки та практичної допомоги оточуючим, які відчувають страждання і потребу [3].

Важливо розуміти, що таку допомогу може надавати не лише професійний психолог, а й інший спеціаліст, який знає правила надання ППД, наприклад, рятувальник, медичний працівник, педагог,

волонтер. Адже навички надання ППД не залежать від досвіду фахівців у сфері психічного здоров'я або професійних психологів. Навчання навичкам надання ППД дозволяє кожній людині дізнатися, як надати емоційну підтримку та практичну допомогу людям, що перебувають у стані дистресу.

А отже, ППД – це не професійне психологічне консультування, оскільки не передбачає детального обговорення, аналізу чи встановлення хронології та суті подій, які викликали стан дистресу. Тому таку психологічну підтримку можуть надавати люди, які є в близькому оточенні. Наприклад, батьки дітям під час перебування у бомбосховищі.

Однак важливо розуміти, що не кожна людина, що пережила кризову подію, потребує ППД або хоче її отримати. Не слід нав'язувати допомогу тим, хто не хоче її отримувати, але при цьому необхідно буди відкритим для тих, кому така допомога потрібна.

ППД полягає у тому, щоб виявити людей, які потребують допомоги, зорієнтуватися в тому, які в них потреби, і допомогти задовольнити їх з дотриманням безпеки, захисту прав і гідності людей та етичних норм. Для цього ППД має чотири оперативні принципи - підготуватися, спостерігати, слухати і з'єднувати [4]. ВООЗ пропонує три основні принципи надання ППД: «Дивитися, Слухати, Направляти».

Це спосіб допомогти людям відчувати спокій і здатність упоратися у складній ситуації та приймати обґрунтовані рішення. ППД передбачає турботу про людей, які переживають дистрес, звернення уваги на їхні реакції, вміння слухати та, за необхідності, надання практичної допомоги у вирішенні проблем або задоволенні основних потреб.

Найчастіше ППД – це одноразове втручання, тобто ви можете знаходитися поруч з потерпілими лише короткий час. Для подальшого відновлення вони повинні докласти власні зусилля і дати раду собі у непростій життєвій ситуації.

Першим кроком з надання ППД є гарантування безпеки людині, яка потребує, та людині, яка надає допомогу. Коли всі в безпеці та захищені, варто заспокоїти людину та дати їй відчуття підтримки та турботи. ППД може допомогти людині зосередитися на тому, яких дій необхідно вжити, щоб впоратися із ситуацією, яка склалася.

Необхідно усвідомлювати, що пережите в умовах військового стану, може негативно вплинути і на людину, яка надає психологічну допомогу. Тому слід проявляти турботу про власне здоров'я і благополуччя. Якщо ж ви працюєте у команді, важливо знати й цікавитися самопочуттям усіх членів команди, запевнитися що той, хто надає допомогу як фізично, так і емоційно взмоці це зробити.

ППД допомагає людині, яка перебуває у стані дистресу, відчувати, що її бачать, чують, підтримують. Відчуття підтримки є важливим для розширення власних можливостей справлятися із проблемами та складними ситуаціями. Розуміння реакцій на кризові події та знання того, як допомогти іншим полегшити і зменшити

переживання дистресу, дозволяє людям, які надають допомогу, застосовувати ці навички у особистих кризових ситуаціях.

Таким чином ППД в умовах військової агресії є психосоціальною підтримкою, що використовується, щоб допомогти людині, яка перебуває у стані дистресу. Така допомога являє собою схему взаємопов'язаних дій, спрямованих на зменшення первинного стресу, спричиненого травматичними подіями. ППД включає в себе уважне ставлення до реакцій людини, активне слухання, і, за потреби, практичну допомогу у задоволенні базових потреб та вирішенні нагальних проблем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Проєкт «Сфера». Гуманітарна Хартія і мінімальні стандарти при наданні гуманітарної допомоги. 2011. URL: <http://gurt.org.ua/news/trainings/35754>.

2. Перша психологічна допомога: посібник для орієнтації працівників на місцях. К.: Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 82 с. URL: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44615/9786176150787-ukr.pdf?sequence=72>.

3. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги переміщеним особам та населенню, яке перебуває/перебувало у зоні збройного конфлікту. URL: <https://www.mvk.if.ua/cssm/29453>.

4. Перша психологічна допомога: посіб. для тренера / уклад.: Чернобровкіна В. А., Гірник А. М. К.: Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 96 с.

РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА: ДОСВІД У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Єрйома О. С.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України;

Головна школа пожежної служби Республіки Польща

У Республіці Польща функції цивільного захисту населення від НС виконують Головна комендатура пожежної охорони, Служби водного та гірського порятунку, ЦО а також їх підрозділи на регіональному та місцевому рівнях, які підпорядковані місцевим органам влади.

Загальну координацією цієї роботи здійснює МВС і адміністрації, у структурі якого діють Бюро з питань ліквідації наслідків стихійних лих і Департамент кризового управління та оборонних справ, які виконують управлінські функції.

Згадане Бюро виконує функції профільного Секретаріату міністра з питань ліквідації наслідків стихійних лих. До завдань структури відносяться питання підготовки справ до ініціювання, координації та опрацювання програм діяльності урядової адміністрації в сфері ліквідації наслідків повені, зсувів ґрунту та інших стихійних лих. Крім того, Бюро забезпечує фінансову діяльність адміністрації, підтримує зв'язок з органами територіального самоврядування та недержавними організаціями відповідно до своєї компетенції.

До завдань Департаменту кризового управління та оборонних справ належать:

- організація та забезпечення реалізації завдань, віднесених до компетенції міністерства в сфері НС, зокрема планування діяльності в питаннях загальної громадської безпеки та кризового управління, рятування та захист населення, нагляд за Державною пожежною службою та функціонуванням Національної системи порятунку та гасіння, рятуванням у горах та на воді, ЦО, попередження та усунення наслідків терористичних замахів, охорона інфраструктури життєзабезпечення, координація виконання обов'язків за міжнародними угодами;

- здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення;

- опрацювання пропозицій, інших документів для потреб Урядової кризово-координаційної групи;

- нагляд за діяльністю Науково-дослідного Центру протипожежної охорони та навчального закладу (Головна школа) Пожежної служби;

- координація міжнародної співпраці у сфері ЦО, кризового управління, рятування та охорони населення, інфраструктури життєзабезпечення;

- контроль та забезпечення мобілізаційного матеріально-технічного резерву;

- координація та нагляд за рівнем територіальної мобілізаційної готовності на випадок НС, планування заходів профілактики і ситуаційне моделювання кризових явищ, реалізація програм щодо захисту населення.

Окрім цього, на місцевому рівні у структурі урядів воєводств функціонують відділи кризового управління, які підпорядковуються воєводі. Ці органи несуть відповідальність за ліквідацію наслідків НС на рівні воєводств.

Законом Республіки Польща від 18 квітня 2000 р. «Про надзвичайні ситуації». передбачено, що ліквідацією наслідків НС на місці керують: війт (бурмістр, президент міста), якщо НС трапилася виключно на території гміни, староста, якщо НС трапилася на території більше, ніж однієї гміни, що входять до складу повіту, воєвода, якщо НС трапилася на території більше, ніж одного повіту, що входять до складу воєводства, міністр внутрішніх справ і адміністрації або інший міністр, визначений урядом, якщо НС трапилася на території більше,

ніж одного воєводства.

Ліквідація наслідків НС здійснюється силами спеціальних кризових команд, створених на локальному, регіональному або урядовому рівнях. Склад цих команд визначають місцеві органи влади. Їх фінансування здійснюється з місцевих і центрального бюджетів.

Також до ліквідації наслідків НС можуть бути залучені Пожежна охорона, поліція, армія, медичні служби, прикордонна охорона, Морська служба пошуку і порятунку, інші державні служби, інспекції, структури тощо, залежно від обсягів завданої шкоди.

Законодавством передбачено механізм відшкодування органам місцевого самоврядування збитків, завданих внаслідок стихійних лих та інших катастроф. Зокрема, у проекті бюджету країни окремо закладаються кошти на усунування наслідків такого роду явищ. Розподіл коштів здійснюється Міністерством фінансів за поданням Міністерства внутрішніх справ і адміністрації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чмига В. О. Діяльність органів державної влади у сфері цивільного захисту: навч. посіб. / В. О. Чмига, Н. Г. Клименко, М. Г. Орел; За заг. ред. В. О. Чмиги. К.: Вид-во НАДУ, 2008. 152 с.

2. Труш О. О. Досвід побудови та діяльності систем цивільного захисту країн – членів ЄС Центральної Європи // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2010. Вип. 2. С. 454–461.

ДОСВІД У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: ЧЕХІЯ, СЛОВАЧЧИНА

Захаров Д. Д.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України;

Головна школа пожежної служби Республіки Польща

Органами, що беруть участь у врегулюванні кризових ситуацій у Чеській Республіці, є уряд, міністерства і відомства, Чеський національний банк, ОМС та виконавчої влади та спеціальні територіальні органи. Центральним координуючим органом у цій сфері є Рада безпеки держави, основною метою якої є розбудова надійної та безпечної системи держави, забезпечення координації і контролю заходів, що спрямовані на попередження або ліквідацію кризових або НС. Робочим органом Уряду Чеської Республіки є Центральний кризовий штаб, на який покладено подолання кризових ситуацій. На регіональному рівні функціонують ради безпеки країв.

Безпосередньо заходи із запобігання виникнення кризових і НС, а також ліквідації їх наслідків покладено на Інтегровану рятувальну систему (далі – ІРС).

Керівництво ІРС здійснюється Управлінням інтегрованої рятувальної системи та виконання служби, до складу якого входять відділи ІРС, підрозділи протипожежної охорони, технічної та хімічної служби, психологічної допомоги.

Головне управління Пожежно-рятувальної служби у сфері ІРС забезпечує:

- методичне керівництво виконанням державних функцій органами країв;
- управління виконанням функцій пожежно-рятувальними підрозділами у напрямі ІРС;
- контроль за виконанням завдань та надання кваліфікованої методичної допомоги пожежно-рятувальними підрозділами країв;
- опрацювання розвитку ІРС та підготовки до НС, організацію залучення Чеської Республіки до міжнародних рятувальних операцій для ліквідації НС за кордоном та надання гуманітарної допомоги іншим державам;
- забезпечення центральної координації закордонних та ліквідаційних заходів, контроль та координація рятувальних планів ІРС країв та розробка плану проведення рятувальних робіт на державному рівні;
- координацію допомоги при катастрофах, великих аваріях за міжнародними угодами з прикордонними державами та Угорською Республікою.

Управління інтегрованої рятувальної системи та виконання служби відповідає за концепцію і реалізацію ІРС, координацію рятувальних заходів та співпрацю підрозділів ІРС, за координацію та контроль дій підрозділів пожежної охорони. Бере участь у дослідницькій діяльності стосовно пожежної охорони, оцінює, систематизує та накопичує інформацію для підрозділів пожежної охорони, подає пропозиції з надання дотацій громадським об'єднанням та цільових дотацій добровільним пожежним командам, організує інструктаж та навчання для територіальних підрозділів ІРС, координує їх співпрацю тощо. Управління також:

- аналізує та оцінює небезпеку виникнення НС, зокрема, стихійних лих, масштабних аварій, координує підготовку рішень для НС та бере участь центральному керівництві рятувальних заходів;
- готує концептуальні та методичні матеріали, документацію ІРС та координує їх опрацювання Пожежно-рятувальною службою Чеської Республіки, висловлює зауваження та рекомендації до аварійно-рятувальних планів, обладнання та документації конкретних об'єктів, у частині, що стосується ІРС;
- у сфері стратегічного управління координує та створює умови для залучення підрозділів ІРС на всіх рівнях державного управління та

місцевого самоврядування для системної співпраці при здійсненні ними безпосередніх рятувальних і ліквідаційних заходів, оцінює спільні дії підрозділів ІРС на республіканському рівні;

- опрацьовує пропозиції з матеріально технічного та фінансового забезпечення підрозділів ІРС.

На регіональному рівні ІРС складається з підрозділів ІРС у складі Пожежно-рятувальних служб країв, міст, районів, селищ, їх фінансування здійснюється з відповідних місцевих бюджетів.

У системі забезпечення національної безпеки Словацької Республіки центральним органом виконавчої влади, який відповідає за питання запобігання, планування і реагування на кризові та НС, є МВС Словацької Республіки. Для виконання вказаних функцій у системі МВС створено Секцію кризового менеджменту та цивільного захисту.

Головними функціями та завданнями Секції кризового менеджменту та цивільного захисту МВС Словацької Республіки є забезпечення управління в кризових ситуаціях; цивільний захист населення; роботи інтегрованої системи рятування; економічної та господарської мобілізації; цивільного кризового планування; охорони критичної інфраструктури; керівництво системою цивільного захисту та гуманітарної допомоги.

Структура Секції кризового менеджменту та цивільного захисту МВС Словацької Республіки є такою: організаційний відділ; відділ кризового менеджменту; відділ цивільного захисту населення; відділ матеріального забезпечення цивільного захисту та гуманітарної допомоги; Навчальний та технічний інститут кризового менеджменту і цивільного захисту; центральний склад МВС; гірська рятувальна служба.

Міністр внутрішніх справ країни є керівником центрального кризового штабу, який створюється для управління державою в кризових ситуаціях. Керівник центрального кризового штабу, згідно із Законом «Про управління державою в кризових ситуаціях (окрім часу війни та військового стану)» невідкладно доповідає Президенту та прем'єр-міністру країни про виникнення кризової ситуації чи про прямі загрози її виникнення. Штаб діє відповідно до Статуту, який схвалює уряд Республіки.

Основними завданнями центрального кризового штабу є: співпраця з Радою безпеки країни при вжитті заходів для виходу з кризової ситуації; координація діяльності кризових штабів нижчого рівня; контроль виконання визначених урядом завдань і заходів по виходу з кризової ситуації; подання пропозицій уряду республіки щодо необхідності отримання допомоги від іноземних держав; подання пропозицій уряду держави щодо використання цільових резервів фінансових ресурсів для виходу з кризової ситуації та локалізації її наслідків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

3. Чмига В. О Діяльність органів державної влади у сфері

цивільного захисту: навч. посіб. / В. О. Чмига, Н. Г. Клименко, М. Г. Орел;
За заг. ред. В. О. Чмиги. К. : Вид-во НАДУ, 2008. 152 с.

4. Труш О. О. Досвід побудови та діяльності систем цивільного захисту країн – членів ЄС Центральної Європи // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2010. Вип. 2. С. 454–461.

5. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн-членів Європейського Союзу Західної Європи // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2009. Вип. 4 (27). С. 441–447.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ У СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ

Зеленько К. М.

Черкаський гуманітарно-правовий ліцей

Науковий керівник – Усов Д. В., д. філос. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

На початку ХХІ століття проблема визнання набула значної актуальності, особливо в творчості представників сучасної соціальної та політичної філософії. Процеси глобалізації, пандемія, війна, прагнення людей до справедливості та свободи, поглиблені постійними трансформаціями та кризовими явищами сучасного суспільства, релігійні, національні та етнічні конфлікти різних культур і народів актуалізують осмислення місця і ролі визнання у сучасному соціумі. Проблема визнання охоплює соціальну, релігійно-конфесійну, політичну, особистісну, міжетнічну сфери суспільного життя. Універсальність категорії визнання проявляється в тому, що визначити її сутність намагалися представники різних філософських напрямків. У цьому контексті виявляється доцільним історико-філософське осмислення місця, ролі, значимості проблеми визнання в становленні людського соціуму. Сучасний глобальний стан розвитку суспільства, стрімкий процес інтеграції й асиміляції культурних ідентичностей вимагає від особистості високого рівня моральних якостей і відповідної політичної культури, щодо порозуміння з іншими. Як зазначає українська дослідниця проблеми визнання Л. Ситніченко: «Трагічні події в Україні останніх років, примусили зрозуміти, що людяне ставлення людей одне до одного вимагає особливих чеснот, передусім – чуття справедливості, визнання і поваги до людської гідності. Ми мусимо виходити з того, що саме визнанню належить одне з чільних місць серед інших моральних та соціальних цінностей: саме на нього люди повинні зважати у своїх взаєминах,

адже без визнання суспільні взаємини втрачають будь-який сенс» [1, 13].

Формування сучасного громадянського суспільства неможливе без цілеспрямованого поширення провідних фундаментальних цінностей демократичного співіснування. Однією з таких «базових» цінностей є усвідомлення проблеми визнання як права інших на дотримання своїх переконань. Значущість ідеї визнання проявляється у функціонуванні суспільного буття загалом як спільноти громадян, якій властива можливість вільного обговорення нагальних суспільних проблем, готовність до діалогу. Актуальності досліджуваній нами проблемі, безперечно, додають й українські політичні та соціокультурні реалії, в яких ведеться пошук ефективних засобів консолідації суспільства, що мають привести до примирення, а через примирення – до справедливих взаємин. Таким чином, проблема визнання актуалізує необхідність утвердження у суспільстві об'єднувальних цінностей, побудованих на пріоритеті прав людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ситніченко Л. Сучасна філософія визнання: «комунікативна утопія» чи реальний соціальний проект? // Мультиверсум. Філософський альманах. 2019. Випуск 3–4 (169–170). С. 13–31.

АРХІТЕКТУРА ПРАВОСЛАВНОГО ХРАМУ НА ПРИКЛАДІ ХРАМУ ПОКРОВИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ, С. ВИРІВКА

Зубко Д. Р.

Науковий керівник – Швидка А. І.

Класичний фаховий коледж Сумського державного університету

Свято-Покровська церква у Вирівці, збудована у 1845–1894 роках, є класичним прикладом цегляного храму, що набув популярності за часів правління Олександра III. Вона була зведена за кошт місцевого уродженця, купця першої гільдії Юхима Школяренка і його дружини Олени [1, 259–261].

Церква розташована на найвищій точці селища. Завдяки використанню цегли різних кольорів (червоній та жовтій) в архітектурному ансамблі підкреслено елементи фасаду – вікна, карнизи, двері та декоративні портали (рис. 1.1). Фасад прикрашають цегляні барельєфи. Найважливіше символічне значення мають входи в храм, і тому горизонтальні балки дверних прорізів мають дугоподібну форму. Дужки невеликих карнизів над дверима і вікнами сприймаються як священні пологи-покрівці. Портал з однією або декількома арками, які спираються на тісно зсунуті напівколонки, символізував «веселку» яка символічно означає врата в рай.

Рисунок 1.1 Храм Покрови Пресвятої Богородиці, с. Вирівка

Прямокутний, майже квадратний в основі хрестово-купольний храм має просторову схожість з древнім святилищем, зверненим на чотири сторони світу. Зовнішній вигляд храму є символікою духовного осмислення складних пластичних метафор. З'єднання кубічного об'єму та півсфери знаменує єдність неба і землі, живих з померлими. Церковні своди називають «небом», як і верхню частину російської печі – стародавнього домашнього жертовника. Символ неба вгадується і в німбах святих. У вівтарі знаходилося «горішнє місце», простір за вівтарем вважається при небесний – «над небесний».

Феномен предхристіанства дає найкраще пояснення і слову купол, і сакральної символіки середньовічного храму – образ божественного багаття, що ніколи не згорає. Подібний до полум'я купол і об'єм храму створюють образ стародавнього «хрестильного» багаття. Срібний колір куполів Храму Покрови Пресвятої Богородиці (рис.1.1) символізує чистоту і святість.

Рисунок 1.2 Храм Покрови Пресвятої Богородиці, с. Вирівка

Під час розколу в православній церкві (початок 1653 року) мали місце особливі рекомендації при будівництві храмів «з завершенням п'ятьма банями, а не шатром», робити верхівки куполу «круглими і невисокими і негострими», щоб вони не сприймалися символом язичного полум'я [2].

Формоутворення храмів жорстко обумовлено церковним каноном. Сформована історична традиція чітко сформувала образ православного храму. Схема формоутворення храмів – це єдиний безстовпний обсяг, який має в своїй плановій основі просту геометричну фігуру: коло, хрест, квадрат, восьмикутник. Середня частина, вівтар, притвор і ризниця об'єднуються в один загальний обсяг. Це дає можливість створити монументальну, виразну форму храму, близьку до скульптури [3]. Хрестово-купольні храми (рис. 1.2) найбільш традиційні для Русі. Основні ознаки Свято-Покровської церкви у Вирівці, які відрізняють його від храму інших християнських конфесій: простота і цільність пропорцій, монументальність, пластика фасаду, двохколірність і поліхромія, застосування орнаменту на фасаді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Островська А. В., Олех А. П. Храм Покрови Пресвятої Богородиці у с. Вирівка Конотопського Району. *Конотопський краєзнавчий збірник. Вип.1.* Суми-Конотоп: СумДУ. 2013. 282 с.
2. Шенников А. А. О языческих храмах восточных славян. В сб. «Язычество восточных славян». Л., 1990. С. 57.
3. Балуненко И. И. Формирование атмосферы сакрального в пространстве современного храма. *Питанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі.* НАН Беларусі, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. Мінск, 2015. Вып. 18. С. 13–18.

РОЛЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Коршак Т. І.

Науковий керівник – Маруш І. В.

Черкаська медична академія

Фахова підготовка майбутніх магістрів медицини є багатогранним і складним процесом, одним із напрямків якого є формування наукового мислення у здобувачів освіти. Заклади вищої освіти покликані забезпечувати підготовку фахівців, які були б конкурентоспроможними на ринку забезпечення медичних послуг у рідній країні та країнах Європи.

Науково-дослідна робота студентів є обов'язковим, органічним та невід'ємним компонентом формування особистості майбутнього

лікаря у Черкаській медичній академії, є однією з основних задач закладу вищої освіти, що вирішуються на основі єдності освітнього та наукового процесів. Розвиток наукових досліджень у вищій школі безпосередньо впливає на якість навчального процесу, оскільки вони модифікують не лише вимоги до рівня знань студентів, а й сам процес навчання та його структуру, підвищуючи ступінь підготовки майбутніх фахівців, розширюючи їхній творчий і практичний світогляд.

Організація наукової діяльності у вищій школи передбачає поліпшення якості підготовки фахівців, здатних після закінчення вищого навчального закладу самостійно вирішувати серйозні наукові завдання, бути ознайомленими з передовими ідеями наукової теорії та практики, і ці знання застосовувати у своїй практичній діяльності, тому, починаючи з першого року навчання, важливо прищепити здобувачам цікавість до наукових досліджень та навчити їх мислити самостійно. Це в свою чергу відкриває нові форми і методи провадження навчального процесу. Захоплення результатами науково-дослідної роботи, наприклад у гуртку «COR», де ми досліджуємо анатомічну будову органів кровообігу в нормі та ураження серцево-судинної системи вірусом SARS-CoV2, робить дисципліну Анатомія людини більш зрозумілою, цікавою, стимулює мозкову активність та стимулює засвоєння матеріалу складної та напруженої програми, розвиває міждисциплінарну інтеграцію та закладає основи клінічного мислення. За участі у роботі Науково-дослідного товариства студентів та молодих учених нашої Альма-Матер значно покращується якість засвоєння теоретичних знань, що виявляється зменшенням кількості часу, необхідного для вивчення нової теми, що дозволяє переглянути додаткову літературу та стимулює пошукову роботу. У межах Науково-дослідного товариства студентів та молодих вчених проводяться студентські наукові конференції, конкурси, виставки наукових робіт, здобувачі освіти залучаються до лекційної, просвітницької діяльності поза межами академії, зокрема шляхом участі у Всеукраїнських та Міжнародних конференціях.

Кожен здобувач освіти з перших днів свого навчання у закладі вищої освіти повинен активно розвивати свої творчі здібності та здобувати необхідні навички проведення самостійного наукового процесу, щоб оволодіти сучасними методами науково-дослідної роботи.

Науково-дослідна робота студентів – це своєрідний творчий процес, який потребує наявності цілої низки здібностей, умінь і навичок, а саме: творчого мислення, глибокого проникнення в суть фактів і явищ з використанням законів мислення [1]. В Україні система організації такого виду діяльності здобувачів освіти створювалася на підґрунті інтенсивного розвитку у вищих навчальних закладах наукової роботи, розширення їхньої мережі, зміцнення їхніх творчих зв'язків з підприємствами, галузевими науково-дослідними інститутами, а також дослідними інститутами Національної Академії

наук України та зарубіжних країн. Головною метою організації і розвитку системи науково-дослідної роботи є підвищення рівня наукової підготовки майбутніх фахівців в галузі 222 Медицина й виявлення талановитої молоді для подальшого навчання і поповнення медичних та наукових кадрів закладів вищої освіти, науково-дослідних організацій і установ.

Основними завданнями науково-дослідної роботи є:

- забезпечення інтеграції навчальних занять і науково-дослідної роботи здобувачів освіти;
- створення умов для розкриття і реалізації особистісних творчих здібностей молоді;
- відбір талановитих здобувачів освіти, які виявили здібності та прагнення до наукової і практичної діяльності;
- розширення масовості і підвищення результативності участі здобувачів освіти у науковій діяльності, шляхом залучення останніх до досліджень з пріоритетних напрямів науки, що пов'язані з сучасними потребами суспільства і держави;
- розвиток наукових міжвузівських зв'язків як в Україні, так і з країнами Європи.

Серед головних напрямків організації науково-дослідної роботи можна назвати такі:

- підвищення якості навчального процесу за рахунок спільної участі здобувачів освіти і викладачів у виконанні різних науково-дослідних робіт;
- участь здобувачів освіти у проведенні прикладних, пошукових і фундаментальних наукових дослідженнях;
- підтримка і розвиток наукових шкіл вузів в руслі наступності поколінь;
- розвиток у здобувачів компетентностей щодо самостійних обґрунтованих наукових суджень і висновків;
- наданням здобувачам можливості у процесі навчання спробувати свої сили у різних напрямках сучасної науки [2].

Науково-дослідницька надає здобувачу освіти можливість виявити творчу ініціативу, перевірити під час виконання практичних занять вивчений матеріал, вчить шукати, систематизувати, аналізувати й узагальнювати його, формує навичку самостійності у проведенні науково-дослідної роботи, що формує майбутнього лікаря-дослідника, який прагне постійно вдосконалювати свої знання та набуті компетентності, бажає навчитися забезпечувати діагностичний пошук, раціонально вести лікарську практичну діяльність.

Звичайно, без мотивації це неможливо реалізувати. Які ж мотиви можуть вплинути на бажання здійснювати наукову діяльність? Всі мотиви, що спонукають здобувача освіти до участі у науковій діяльності доцільно розділити на дві групи:

- зовнішні, пов'язані з визнанням науковця у суспільстві, обумовлені ймовірністю отримання певних матеріально-іміджевих

винагород, бажання здобути певний статус в житті, отримати схвалення, завоювати авторитет, отримати певні матеріальні винагороди (зокрема додаткові бали при оцінюванні); бажання уникнути незадовільної оцінки; вимоги оточення;

- внутрішні, які пов'язані з реалізацією пізнавально-дослідницьких потреб, інтересом до наукового пошуку та бажанням отримати якісно нові наукові результати у відповідній сфері; вони активізуються незалежно від ймовірності отримання певних матеріально-статусних винагород за результатами дослідження - це інтерес до процесу навчання, способів діяльності; бажання отримати більше знань; прагнення отримати задоволення від роботи; бажання бути підготовленим до майбутньої професії; прагнення до систематизації знань; інтерес до сутності явищ, самостійного виконання роботи, подолання труднощів та ін. [3].

Правильно організована студентська науково-дослідна робота обов'язково має носити системний характер, який передбачає визначення цілей і завдань наукової роботи, створення концепції (основних напрямів, стратегії їх реалізації, програми та методики) підготовки майбутніх фахівців до науково-дослідної діяльності.

Отже, для формування всебічно розвиненої особистості лікаря науково-дослідна діяльність є одним із засобів становлення клінічного мислення, створення міцної наукової бази знань для коректного діагностичного пошуку, розуміння всіх етапів патогенезу захворювань, що допоможе стати відповідальним і навченим мислити фахівцем, який зможе надати кваліфіковану допомогу пацієнтам та покращити якість життя населення нашої країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Збірник лекцій з організації наукової роботи закладу вищої освіти. URL: https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/247454/mod_resource/content/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%206.%20%D0%92%D0%B8%D0%B4%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2.pdf
2. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. видавництво Альма-матер, 2009. URL: https://pidru4niki.com/70107/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli.
3. Дороніна О. А. Роль наукової діяльності студента у формуванні компетенцій сучасного фахівця // Економіка і управління. Випуск №28. 2017. URL: [file:///C:/Users/HP/Downloads/6005-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-12058-1-10-20180919%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/6005-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-12058-1-10-20180919%20(1).pdf)

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Ксенченко В. М.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Стать – це той атрибут людини, про який ми пам'ятаємо завжди. Дослідження науковців доводять, що процес гендерної ідентифікації починається буквально з моменту народження дитини.

Гендерна ідентичність створюється протягом всього життя людини під час засвоєння індивідом культурної системи гендеру того суспільства, у якому вона живе, – під час гендерної соціалізації. Зміст гендерної соціалізації визначається рівнем соціально – економічного розвитку суспільства, особливостями культури та конкретним способом життя індивіда.

Гендерна ідентичність, точніше, її необхідна складова – розуміння константності своєї статі, – формується у дітей у віці 5–7 років, а у подальшому іде її розвиток і змістовне насичення за рахунок власного досвіду.

Існує багато агентів соціалізації, серед яких на першому місці знаходиться сім'я, система батьківського впливу на дитину, стиль родинного виховання. На гендерний розвиток і гендерну самореалізацію істотно впливають власні гендерні стереотипи і цінності батьків, їх життєві сценарії, характер стосунків подружжя і стосунків між батьками і дітьми.

Особливості впливу батьків на дітей:

- Батьки більш диференційовано відносяться до дитяти залежно від його статі, ніж матері. Матері, проте, більш поблажливі і терпимі до синів і дозволяють їм більшою мірою проявляти агресію відносно батьків і інших дітей, ніж дівчаткам.

- Відсутність батька позначається на тому, що хлопчики з неповних сімей стають більш залежні і агресивні, ніж хлопчики з повних сімей, їм важче дається засвоєння чоловічих статевих ролей, вони частіше перебільшують свою маскулітність, проявляючи грубість і забіякуватість.

- Відсутність батька впливає на статево-рольову орієнтацію дитяти у віці до 4-х років сильніше, ніж відсутність батька в більш старшому віці.

- Батьки схильні засуджувати несаможиттєвість хлопчиків. Хлопчики засвоюють принцип, що слід розраховувати на свої власні досягнення, аби знайти самоповагу.

- Батьки дозволяють дівчаткам бути залежними від інших і навіть схвалюють це. В результаті самоповага дівчаток більшою мірою залежить від того, як до них ставляться інші.

- Гендерній соціалізації хлопчиків батьки приділяють увагу раніше, ніж гендерній соціалізації дівчаток.

- На хлопчиків чинять сильніший тиск, аби вони не брали участь в поведінці, що суперечить статево-рольовим стереотипам і вимогам; більше підкреслюється цінність чоловічої статевої ролі.

- Ті, що оточують вимагають від хлопчика відповідності його гендерній ролі, не пояснюючи, як потрібно поводитися. У поєднанні з недоліком рольових моделей такий тиск наводить до того, що хлопчик вимушений будувати свою статево-рольову ідентичність в основному на негативній підставі – не бути схожим на дівчаток, не брати участь в жіночих видах діяльності [1, 57].

Окрім сім'ї на особливості гендерної соціалізації впливають інші формальні і неформальні соціальні інститути. Фактично всі групи і стосунки, в яких перебуває людина, дають особистий досвід, так або інакше, що впливає на його гендерну ідентичність.

Дослідження показали, що існують наступні тенденції впливу однолітків на гендерну соціалізацію дитини:

- з 3-х літнього віку діти підкріплюють (схвалюють або засуджують) типову або не типову для певної статі поведінку один одного. Активніші в цьому хлопчики;

- фемінінні хлопчики не сприймаються маскулініними, але їх охоче приймають дівчатка, а маскулінінних дівчаток легше приймають хлопчики, ніж дівчатка. Проте ставлення дівчаток до маскулінінних дівчаток залишається позитивним, тоді як хлопчики різко негативно оцінюють фемінінінних однолітків;

- орієнтація на думку однолітків в певні вікові періоди стає вирішальною для вибору професії та стилю життя. Потреба в самоствердженні в колі однолітків може штовхати індивідів на відмову від своїх здібностей, на зміну життєвих цілей і планів;

- з раннього дитинства дівчаток орієнтують на міжособистісні стосунки, на зв'язок з іншими людьми. Унаслідок підвищеної чутливості обдаровані дівчатка рано засвоюють ці установки і демонструють високу соціальну адаптивність, яка часто заставляє їх в більш старшому віці свідомо маскувати свої розумові здібності [2].

Велике значення для гендерного розвитку має система суспільного виховання, перш за все – школа. Виявлені наступні тенденції впливу вчителів на гендерну соціалізацію дітей:

- у дошкільній установі відбувається активне засвоєння традиційних соціостатевих ролей в ігровому і пізнавальному полі. Технологія «нав'язування» поведінкових стереотипів за статевою ознакою (вибір ігор, іграшок для хлопчиків і дівчаток, вміст дитячих свят, тощо);

- хлопчикам приділяється більше уваги з боку педагогів. Вчителі в середньому відводять дівчаткам на 20% часі менше, ніж хлопчикам;

- вчителі чекають від хлопчиків вищих результатів, особливо там, де потрібне абстрактне мислення, і вище оцінюють їх роботу;

- хлопчиків хвалять частіше, ніж дівчаток. Хлопчиків хвалять за їх знання і за правильні відповіді, а дівчаток – за слухняність і старанність. Засуджують хлопчиків із-за невміння поводитися, а дівчаток – за помилки у відповідях;

- вчителі по-різному пояснюють погані успіхи учнів різної статі: неуспіх дівчаток – відсутністю здібностей, неуспіх хлопчиків – недоліком працьовитості, зусиль; хлопчиків стимулюють працювати більше, аби добитися успіху.

Гендерні відмінності виявляються при виборі професії, побудові життєвої стратегії хлопцями і дівчатами. На це впливають існуючі гендерні стереотипи, носіями яких є і вчителі.

Дослідження показують, що з перших років навчання в школі хлопчики залучаються до позитивніших стосунків з вчителем, чим дівчатка, отримують більш індивідуалізоване навчання, більше підтримки і зворотного зв'язку. Стиль спілкування з дівчатками – авторитарний. Вчителі схильні просто давати дівчаткам вказівки і перевіряти їх виконання. Вчителі ставлять хлопчикам складніші питання, глибше вникають в їх відповіді, проводять у взаємодії з хлопчиками більше часу.

Крім того, система освіти, що існує в суспільстві, побудована таким чином, що вона мимоволі відштовхує дівчаток від занять природничонауковими і технічними дисциплінами.

Окрім сім'ї і освіти на засвоєння гендерних ідеалів і ролей впливають книги (у тому числі казки), телебачення, журнали, тощо.

Традиційно переважна більшість героїв дитячих книг – чоловіки. Вони виконують активні, інструментальні ролі. Жінки, як правило, змальовані удома, працелюбно і віддано чекають своїх чоловіків. Сьогодні можна знайти книжки, в яких головними героями змальовані сильні дівчатка незалежного складу, але дуже мало – з хлопчиками в нетрадиційних ролях.

Відеоісторії взаємин чоловіків і жінок можна розділити на 2 типи – романтичні і родинні. У романтичних відеоісторіях дії справжнього чоловіка направлені на людей і об'єкти довкола нього. Дії жінки направлені лише на її саму: вона зайнята самопоказом. У другому типі відеоісторій – родинних – чоловік також займається справами за межами сім'ї, де досягає успіху. Цей образ доповнюється чоловіком усередині родинного простору, де його чекає дружина. Тут він користується її працею і при нагоді заохочує її. Справжній чоловік виступає в ролі спостерігача-контролера. Справжня жінка вчасно лікує дітей «правильними пігулками», пере білизну «правильними» порошками, смачно готує і чекає мужа, з нетерпінням виглядаючи у вікно.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Главацька О. Л. Вплив батьківської сім'ї на гендерну соціалізацію сучасної молоді // Науковий вісник ужгородського

університету. Серія: «Педагогіка. соціальна робота». 2017. Випуск 1 (40). С. 55–59

2. Шевченко Н. В. Гендерна ідентичність та гендерна соціалізація особистості підлітків. URL.: <http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/163319/162259>.

ВИДОВИЩА У КОНТЕКСТІ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

Кухарчук Д. В.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник – Усов Д. В., д. філос. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Зміни в сьогоденному суспільстві пов'язані насамперед зі зміною культури, яка сьогодні направлена на масового споживача. Масова культура, якщо вона може бути названа культурою взагалі, актуалізує у своїх межах тенденцію до інтенсивного розвитку візуальних компонентів в цілому. Постіндустріальне суспільство, або інформаційне суспільство в значній мірі сприймає візуальну інформацію, значну частину якої складають видовища.

Масова культура пропагує різноманітні моделі існування. І справді, завдяки значному інформаційному вибуху помінялись не тільки моделі існування, а й відношення до світу взагалі. Навіть морально-етична складова характеризується підміною понять, значну роль в чому зіграла культура видовищ, яка є вищим проявом недостовірності світу.

Одним із головних експлікатів культурного простору видовища є гра. Вона виступає як метареальність культури, яка охоплює різні виміри: існує і в тваринному світі, і в об'єктивному історико-культурному просторі, і в суб'єктивному світі людини.

Невід'ємною якістю гри як видовища є її театральна природа, яка проявляється як у інстинктивних формах поведінки тварин, так і у парадних видовищах тоталітарних суспільств, у виставах античного театру, у рольових іграх дітей.

У просторі масової культури смисли мають вираження через дійові, рухливі форми. Так, мистецтво перфомену, хеппенінгу, флешмобу виступають як сучасні арт-практики. Для них характерним є, перш за все, ігровий характер.

На наш погляд, одне з найбільш влучних визначень видовища належить українському практику та теоретику видовищного мистецтва В. Кісіну: «Видовище – спеціально організована у часі та просторі публічна демонстрація соціально значущої поведінки ... акт одухотвореної, естетизованої діяльності, коли кожна деталь і

видовище в цілому можуть бути подані і сприйняті як такі, що наповнені непересічним змістом і загальнолюдською значимістю» [1, 22]. Важливим є зауваження дослідника про те, що у видовищних мистецтвах демонструється не сама поведінка, а її образ, тобто у цих мистецтвах поведінка не має реальної продуктивності, глядач бачить імітацію поведінки у новому умовному матеріалі.

Крім того, у ХХ столітті, особливо в другій його половині, почалося систематичне використання видовищ в якості інструменту впливу на свідомість людей. У зв'язку з цим доречно проаналізувати соціальні аспекти обраного явища. Масові видовища розподіляються на три типи: демонстраційні, ігрові, змішані. Оскільки організовані видовища – це явище соціальне, то, враховуючи його об'єкт-суб'єктну структуру, варто відмітити наявність процесу комунікації, і, відповідно, – руху інформації. Цей фактор має велике значення у визначенні демонстраційного типу. В даному аспекті воно є видовищно-інформаційною формою, метою якої є передача інформації об'єкту. Таким чином, демонстраційний тип видовища (наприклад, вистава) є формою передачі інформації глядачу завдяки зображенню реально існуючих в реальному світі явищ чи предметів.

Як зазначає культуролог і філософ М. Хренов, «визначення видовища через спілкування, що стало можливим завдяки інтенсивному розвитку соціальної психології, дозволяє зосередити увагу на соціально-психологічному аспекті видовищ як найменше до цього часу вивченому. В даному випадку видовище виступає у вигляді унікального засобу комунікації. Якщо виділяти найбільш характерні ознаки традиційних видовищних форм, важливо відзначити своєрідну їхню «опозиційність» до «технічних» видовищних форм (кіно, телебачення, відео тощо), і пояснюється це відмінностями цих типів видовищ в рівнях структури спілкування та взаємодії людей» [2, 123].

Одним з важливих аспектів, які суттєво впливають на аналіз видовищ є аспект візуалізації сучасної культури. Децентрація духовної культури, її мозаїчний та фрагментарний характер, втрата великих ідеологій, що «цементували» духовне життя суспільства обумовлюють особливу увагу науковців до культури видовищних форм.

Ще одним важливим чинником функціонального існування видовища як особливого виду культури є сучасний розвиток засобів масової інформації. Вітчизняний науковець Л. Наумова зазначає, що вагомі позиції починають займати засоби масової комунікації. Якщо протягом ХІХ століття основним засобом масової комунікації залишається преса, то в ХХІ столітті чільне місце відводиться вже аудіовізуальним засобам масової комунікації, які «перебирають на себе не тільки комунікативні, але й розважальні функції» [3].

Таким чином, видовищні форми у культурі на протязі тисячоліть зазнали значних видозмін. Звичайно, вони завжди впливали на свідомість людей. В кінці ХХ – на початку ХХІ століття, у зв'язку зі значним загальноцивілізаційним, технічним та технологічним

поступом, в тому числі розвитком ЗМІ, на світових та українських теренах видозміни видовищ прискорилися. Це, відповідно, підвищує їх роль у культурному процесі і загалом у суспільному житті, зацікавленість науковців у їх подальшому дослідженні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Режисура як мистецтво та професія / В. Б. Кісін. К.: НО Центр «АЕЛС-технологія», 1998. Кн. 1: Як видовища породили режисуру. 1998. 102 с.
2. Хренов М. А. Зрелище в епоху восстання масс. М.: Наука, 2006. 688 с.
3. Наумова Л. М. Видовище як феномен культури. Соціокультурний вимір. Київський міжнародний ун-т. К.: КиМУ, 2006. 234 с.

СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЕСТОНІЇ

Лагодзінський М. В.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України;

Головна школа пожежної служби Республіки Польща

В система Естонській Республіці управління в умовах кризових та НС складається з двох складових системи цивільного захисту та системи кризового управління.

Система цивільного захисту – сукупність заходів, спрямованих на захист життя людей, власності та навколишнього середовища у випадку кризових та НС. Головними завданнями системи цивільного захисту є:

визначення можливих кризових та НС, шляхів їхнього попередження, або мінімізації їхніх наслідків;

розробка планів дій у випадку кризових та НС;

підготовка особового складу та ресурсів для ліквідації кризових та НС;

реагування на кризові та НС та мінімізація їхніх наслідків для населення та навколишнього середовища;

відновлення життєво необхідної інфраструктури;

організація раннього попередження та інформування населення під час кризових та НС;

проведення навчань щодо запобігання, готовності та реагування на кризові та НС;

інформування громадськості про правила поведінки під час кризових та НС;

Система кризового управління – це сукупність заходів та дій, які здійснюються державними установами у співробітництві з органами місцевого самоуправління та іншими організаціями з метою забезпечення безпеки населення країни у випадку кризових та НС. При цьому громадська безпека розглядається як захист та забезпечення безперешкодного функціонування державних інституцій, органів місцевого самоврядування, а також захист фізичного та морального стану населення країни, забезпечення функціонування життєво необхідної інфраструктури тощо.

Діяльність в цій сфері здійснюється на основі Закону про рятувальні роботи (регулює питання організації пожежних та рятувальних служб, а також визначає права та обов'язки в згаданій сфері), Закону про державний резерв (регламентує види національних резервів і шляхи та механізми їхнього застосування), Закону про НС (визначає заходи, які мають бути вжиті у випадку виникнення кризових ситуацій, зокрема внаслідок природних явищ), Закону про державний надзвичайний стан (визначає умови запровадження надзвичайного стану в країні), Закону про готовність до НС (визначає права та обов'язки у сфері цивільного захисту та управління кризами на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також механізми контролю).

Організація роботи та координація взаємодії між міністерствами та відомствами ЕР у випадку кризових та НС є такою:

МВС (Рятувальний департамент) – управління та координація діяльності в рамках системи цивільного захисту та системи кризового управління;

Мінекономіки та комунікацій – постачання (наприклад, до зони стихійного лиха) енергоносіїв та промислових товарів; телекомунікація, поштові послуги, транспорт;

МВС (Рятувальний департамент, Прикордонна служба, поліція), Поліція безпеки – забезпечення громадського порядку, цивільний захист, рятувальні роботи, захист інформації;

Міністерство соціальних питань – медичні послуги, соціальний захист, працевлаштування;

Державна канцелярія – «Психологічна оборона» та інформування громадськості;

Міністерство сільського господарства – постачання продуктів харчування;

Міністерство фінансів – фінансування заходів;

Міністерство культури – захист культурної спадщини.

МВС є головним державним органом, на який покладено завдання вироблення та реалізації державної політики в галузі попередження та подолання наслідків кризових та НС. Координаційним центром запобігання та подолання наслідків кризових та НС є Рятувальний департамент, який виконує такі функції:

підготовка національних програм та політики в галузі

попередження та подолання наслідків кризових та НС;

збір та аналіз інформації стосовно кризових та НС, підготовка пропозицій щодо їхнього прогнозу, попередження та подолання;

координація дій на загальнонаціональному рівні у випадку кризових та НС;

забезпечення роботи Національного кризового комітету при Уряді ЕР;

координація та здійснення планування заходів кризового управління в державі загалом та національному рівні зокрема;

підготовка пропозицій щодо розвитку системи інформаційного обміну та раннього попередження;

запровадження стандартів та норм при підготовці документів в рамках реалізації державної політики в галузі попередження та подолання наслідків кризових та НС;

організація державного резерву для реалізації державної політики в галузі попередження та подолання наслідків кризових та НС;

координація дій між органами місцевого самоврядування, рятувальними службами і збройними силами;

координація та організація попередження та подолання наслідків кризових та НС на міжнародному рівні;

проведення навчання та підготовки кадрів в сфері попередження та подолання наслідків кризових та НС.

Загальну координацію взаємодії між органами державної влади здійснює Урядовий кризовий комітет (під керівництвом Прем'єр-міністра ЕР), головними функціями якого є забезпечення реалізації державної політики в галузі попередження й подолання наслідків кризових та НС, підготовка пропозицій щодо удосконалення цієї політики для розгляду Урядом ЕР, а також підготовка, гармонізація та представлення Уряду планів дій, спрямованих на подолання кризової ситуації.

В Естонії головним державним органом, відповідальним за управління в галузі рятувальної служби, є Рятувальний департамент МВС Естонської Республіки, який: планує розвиток рятувальних служб; керує та при необхідності координує пожежно-рятувальні роботи при значних катастрофах; організує та здійснює державний нагляд за пожежною безпекою; контролює оперативну готовність рятувальних служб; організовує та здійснює роботи з розмінування.

Загалом до системи державної рятувальної служби Естонської Республіки входять: Рятувальний департамент Естонської Республіки; воєнізовані рятувальні підрозділи (підпорядковані Рятувальному департаменту); рятувальні служби, які підпорядковані повітовим управам.

Завданнями рятувальної служби Естонської Республіки є такі:

– здійснення пожежних та рятувальних робіт – роботи з порятунку людей і майна, а також із захисту навколишнього

середовища при пожежах, стихійних лихах, катастрофах, аваріях, вибухах, дорожньо-транспортних пригодах та інших нещасних випадках, а також з ліквідації загроз, які супроводжують нещасні випадки;

– розмінування – пошук вибухонебезпечних предметів на основі попередньо розробленої програми, знищення вибухонебезпечних предметів,

технічний контроль після вибуху тощо;

– державний пожежний нагляд - роботи з виконання правових актів, які стосуються пожежної безпеки.

До складу Рятувального департаменту ЕР входить Центр кризового менеджменту, який здійснює загальнонаціональний контроль та координацію дій у випадку стихійних сил та техногенних катастроф.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Труш О. О. Досвід побудови та діяльності систем цивільного захисту країн – членів ЄС Центральної Європи // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2010. Вип. 2. С. 454–461.

РЕГУЛЯЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Лепіть В. О.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Соціальна поведінка за спрямованістю активності може бути просоціальною, асоціальною чи антисоціальною. І те й інше залежить, по-перше, від соціальної структури суспільства; по-друге, від нормативної культури і ціннісних орієнтації, які формують нормативний канон особи – уявлення, якою людина повинна або не повинна бути; по-третє, від установок, стилю мислення і самосвідомості конкретних індивідів.

Соціальна поведінка – це сукупність вчинків і дій індивіда або групи в суспільному бутті, обумовлених соціальними чинниками та пануючими нормами.

Мета соціальної поведінки полягає у перетворенні навколишньої дійсності (світу), здійсненні соціальних змін в суспільстві, розвитку соціально-психологічних феноменів у групі, особистісних перетворень самої людини.

Соціальна регуляція поведінки забезпечена складною системою, функціями якої виступають: формування, оцінювання, підтримка,

захист і відтворення необхідних суспільству й соціальним групам норм, правил, механізмів, засобів, забезпечення існування і відтворення певних типів взаємодії, взаємин, спілкування, діяльності, свідомості та поведінки особи як члена суспільства.

До чинників загальнолюдської детермінації соціальної поведінки відносять спосіб, стиль життя, рівень добробуту, соціальний контекст; працю, спорт, соціальні цінності, екологічну ситуацію, етноси, соціальні установки, побут, сім'ю.

Існує безліч об'єктивних регуляторів соціальних відносин: суспільне виробництво, суспільні відносини, соціальні рухи, громадська думка, соціальні потреби, суспільні інтереси, суспільні настрої, суспільна свідомість, соціальна напруженість, соціально-економічна ситуація.

У сфері духовного життя суспільства регуляторами соціальної поведінки виступають: мораль, етика, менталітет, культура, субкультура, ідеал, цінності, освіта, ідеологія, засоби масової інформації, світогляд, релігія.

У сфері політики – влада, бюрократія, соціальні рухи, партії.

У сфері правових відносин – право, закон.

Соціально-психологічними трансляторами цих впливів є:

- великі (етнос, класи, прошарки, професії, когорти), середні і малі соціальні групи (спільноти, співтовариства, колективи, організації, групи);

- динамічні групові явища (соціально-психологічний клімат, соціальні уявлення, групова думка, конфлікт, настрої, напруженість, міжгрупові і внутрішньогрупові стосунки, традиції, групова поведінка, згуртованість, референтність, рівень розвитку групи).

До культурних регуляторів відносять: знак, мову, символи, традиції, ритуали, обряди, забобони, звичаї, звички, стереотипи, стандарти, моду, смаки, комунікацію, чутки, рекламу. Особистісними регуляторами виступають: соціальний престиж, позиція, статус, роль, авторитет, переконання, установка, соціальна бажаність.

Універсальною формою регуляції соціальної поведінки є соціальні норми, норми моралі і моральність, закони.

До розряду недирективних норм соціальної поведінки особистості відносять традиції (поняття, яке охоплює об'єкти соціальної спадщини – матеріальні та духовні цінності), звичаї (встановлений спосіб поведінки, пов'язаний з певними моральними цінностями, порушення яких викликає негативні санкції групи чи суспільства), конвенціональні норми поведінки.

Разом із соціальними нормами суспільства: політичними, правовими, етнічними, культурними, моральними, етичними – існують норми як численних реальних груп організованих або неформальних, так і номінальних. Ці норми не набувають всезагального характеру, вони відображають характер, зміст і форму більш загальних норм та специфіку спільноти, групи: характер, форму, зміст стосунків,

взаємодій, залежностей між її членами, їх особливості, специфіку умов і цілей.

Групові норми соціальної поведінки можуть бути формалізованими і неформалізованими. Формалізований (оформлений, фіксований, зовні) характер нормативної регуляції існує у формальних соціальних об'єднаннях. Всі організації використовують різноманітні стандарти, моделі, шаблони, зразки, правила, імперативи поведінки, дій, стосунків. Вони регулюють, санкціонують, оцінюють, примушують, спонукають людей здійснювати ті чи інші дії в системі взаємин людей, в діяльності організації.

Регулювання соціальної поведінки безпосередньо здійснюється у межах малих груп під час спільної діяльності людей, спілкування, суспільної практики.

Соціально-психологічні механізми регуляції включають навіювання, наслідування, підкріплення, приклад, зараження; вплив реклами і пропаганди у ЗМІ; методи і засоби соціальних технологій та соціальної інженерії; соціальне планування й соціальне прогнозування; механізми психології управління. Загальним підсумком дії механізмів соціальної регуляції є модифікація поведінки особи, соціальний контроль за її поведінкою.

Система соціального контролю включає уособлені спеціалізовані інституції, що займаються певним типом соціального контролю (комісії, комітети контролю, адміністративний апарат), а також громадську думку й інтеріоризовані норми поведінки групи, які індивіди усвідомлюють й переживають як власні вимоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева Г. М. Психология социального познания: учебное пособие для вузов. М., 2001. 288 с.
2. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние: серия «Мастера психологи». СПб., 2001. 448 с.
3. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс: пер. с фр. Т. А. Емельяновой, Г. Г. Дилигенского / С. Московичи. М., 1998. 480 с.
4. Ольшанский Д. В. Психология масс. СПб., 2002. 368 с.
5. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. М., 1996. 342 с.
6. Чалдини Р. Психология влияния. , 2006. 288 с.

ДОСВІД У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: ЯПОНІЯ, НОВА ЗЕЛАНДІЯ, АВСТРАЛІЯ

Литвин В. Л.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В Японії не існує спеціально створеної організаційної структури для захисту від НС. Ця функція покладена на Центральну раду захисту із захисту від НС, яку очолює Прем'єр-міністр і відповідні ради префектур та населених пунктів на чолі із губернаторами префектур, мерами міст і старостами сіл. Членами Центральної ради є керівники провідних міністерств і відомств країни, президент товариства Червоного Хреста Японії і голова директорської ради банків країни.

Основними завданнями Центральної ради є планування заходів із захисту від лих і повсякденний контроль їх виконання державними відомствами, громадськими та іншими організаціями; розробка і впровадження в життя Основного плану захисту від НС та планів невідкладних заходів в умовах НС; організація моніторингу і спостереження за сейсмічною обстановкою на території країни, а також станом об'єктів довкілля; розвиток і удосконалення нормативно-правової бази з питань захисту від НС.

У разі виникнення НС на базі Центральної ради і під її контролем створюються Центральний штаб з ліквідації наслідків лиха або Центральний штаб з невідкладних заходів в умовах НС (залежно від характеру та масштабів лиха). При префектурах і адміністраціях місцевих органів влади на базі рад із захисту від лих створюються штаби з ліквідації наслідків НС або штаби з невідкладних заходів в умовах НС.

У Новій Зеландії діяльність з питань ЦО очолює Комітет Кабінету міністрів з внутрішньої та зовнішньої безпеки. У разі виникнення НС Комітет має право приймати рішення стосовно захисту населення та територій від імені уряду країни. Комітет несе відповідальність за планування та здійснення заходів щодо відновлення економічних об'єктів та інфраструктури після НС. Крім того, в країні існує Міністерство цивільної оборони, керівник якого координує діяльність місцевих органів ЦО та надзвичайних служб, контролює використання їх персоналу, створення запасів матеріалів та засобів на надзвичайний період. За необхідності при Міністерстві створюється консультативний орган – Національний комітет ЦО. Територія країни поділена на кілька зон ЦО, в яких керівництво та відповідальність за готовність у разі НС покладається на відповідного керівника.

В Австралії створена Служба з дій у надзвичайних ситуаціях (ЕМА). Вона є координуючим органом державної влади в розробці

національної стратегії, планів та програм боротьби з різними лихами та їх реалізації в мирний і воєнний час, в підготовці фахівців та навчанні населення діям у разі НС, розвитку та удосконаленні систем зв'язку та оповіщення, надання фінансової та матеріальної допомоги постраждалим територіальним (штатам) і місцевим органам влади.

Отже, зміни воєнно-політичної обстановки у світі призвели до переходу від системи цивільної оборони, яка з моменту створення була одним із стратегічних чинників обороноздатності до спрямованої на збереження життя і здоров'я людини та середовища її існування системи цивільного захисту. Наслідком цього є перерозподіл прав, відповідальності, витрат між центральними органами управління та організаціями на місцях. Зростає відповідальність місцевих органів влади. Вживаються заходи щодо перерозподілу витрат у цій сфері з центрального на місцевий рівень та приватний сектор.

Одним з основних напрямів реформування цієї сфери за кордоном є розширення завдань та функцій системи органів державного управління в умовах НС, переорієнтація їх сил та засобів на дії як у воєнний, так і у мирний час. Заходи на воєнний час плануються виходячи з умов регіональних війн та використання високоточної звичайної зброї, але не виключається й вірогідність застосування зброї масового ураження. А сили та засоби застосовуються для захисту населення та ліквідації наслідків великомасштабних НС різного характеру в мирний час, враховуючи акції технологічного тероризму на транспорті та у промисловості. Ці системи стають мобільнішими, що дозволяє маневрувати силами та засобами в короткі строки. Керівництво країн прагне зробити їх складовою суспільного життя, де кожен громадянин повинен брати участь в заходах, спрямованих на забезпечення захисту від НС та ліквідацію їх наслідків. Велика увага приділяється підготовці керівного складу органів управління і персоналу аварійно-рятувальних та інших формувань, а також розвитку громадських рятувальних формувань та навчанню населення з питань захисту від НС.

Таким чином, у більшості розвинених країн світу здійснюється перехід від системи ЦО, орієнтованої в основному на особливий період, до системи цивільного захисту, на яку покладається завдання із запобігання та реагування на НС різного характеру у воєнний та мирний час. Крім того, реформовані системи відіграють велику роль у забезпеченні національної безпеки країн.

Аналіз досвіду зарубіжних країн засвідчує, що створені ними системи державного управління в умовах НС продовжують розвиватися з метою ефективно забезпечення життєдіяльності людей і суспільства, об'єктів економіки та інфраструктури у випадку їх виникнення. А відмінності у їх побудові та функціонуванні зумовлені національними особливостями їх формування та розвитку. Але незважаючи на це, їх об'єднує спільна мета, яка полягає у прогнозуванні та запобіганні виникненню і ліквідації наслідків НС

різного характеру, у тому числі у плануванні, організації проведення відповідних заходів та здійсненні контролю за їх виконанням. Адже НС не мають національного забарвлення і у будь-якій країні становлять загрозу для людини, суспільства, довкілля.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чмига В. О. Діяльність органів державної влади у сфері цивільного захисту: навч. посіб. / В. О. Чмига, Н. Г. Клименко, М. Г. Орел; За заг. ред. В. О. Чмиги. К.: Вид-во НАДУ, 2008. 152 с.

РОЛЬ ТЕЛЕБАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Лотоцька М. Я.

Науковий керівник – Сморжевська О. О., к. і. н., доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

З початком становлення незалежної України історична пам'ять стала особливо актуальною для держави, адже в ході утвердження державності відбувається і формування нової концепції цілої нації, її самосвідомості та державної ідентичності. Відповідно, в процесі формування якісно нової національної самосвідомості починає формуватися та закріплюватися уявлення про оригінальність своєї культурної спадщини та унікальності історичного минулого держави. Водночас можна спостерігати ще й концептуалізацію майбутнього суспільства та національно-державного ладу, а також усвідомлення всієї важливості тієї ролі, яку має відіграти нація не лише в політичному, але й в світовому культурно-історичному процесі [0]. Сучасні дослідження все частіше звертаються до так званих «нових медій», які здатні змінити свідомість та колективну пам'ять народу. Та як би там не було, свою увагу хочемо зупинити на найважливішому засобі медійного впливу на колективну пам'ять-телебаченні. Адже телебачення впродовж десятиліть виступає найпопулярнішим засобом масової комунікації і є невід'ємною частиною повсякденного життя в сучасному суспільстві для мільйонів людей. До каналів формування історичної пам'яті належать найрізноманітніші з них: система освіти, сім'я, телебачення, засоби масової інформації, Інтернет. Та в рамках сучасного масового інформаційного суспільства все важливішу роль відіграє культура екранних медіа: хроніка, репортаж, інтерв'ю, документальне кіно, реаліті-шоу, історична реконструкція, документальна драма.

Зі зміною традиційної культури та традиційних форм комунікації в історичній пам'яті нації спостерігається порушення балансу між дією та уявою, сприйняттям та уявленнями, досвідом та фантазією. Насправді на українському телебаченні не вистачає програм, які б стосувалися

історичної пам'яті народу. Хоча саме воно здатне зробити історію по справжньому цікавою. Телебачення є не лише джерелом поширення знань про історичні реалії на суспільство, але й здійснює вплив на уявлення спільноти про своє історичне минуле. Більше того, людина яка дивиться історичний фільм, може не лише сприймати та запам'ятовувати побачене, але і транслювати його іншим. Хоча телесеріали і фільми не є абсолютно новими явищами, але лише в епоху мас медіа вони виконують роль найбільш дієвим засобом публічної історії і фактором збереження та відтворення масової історичної пам'яті.

Роль телебачення, зазвичай, негативно оцінюється в комеморативних процесах, що спричинено великою різноманітністю інформаційних потоків і величезним обсягом інформації. Вони можуть стати шляхом для деморалізації, маніпулювання, деконструкції та відчуження історичної пам'яті. Телекомунікації зазнають звинувачення у перетворенні історичної пам'яті на безлику інформацію, яка продукується лише з метою власної вигоди. Оскільки вплив телебачення на національну свідомість стає все більшим, то це створює так звану «індустрію пам'яті», а поширення історичних символів спричинило перетворення минулого в комерційний продукт [0]. В сучасних умовах глобальних телекомунікацій змагання за першість у відтворенні історичної пам'яті, призвела її до набору звичайних стереотипів, які намагаються задовільнити споживацький та розважальний інтерес. Але в той самий час така боротьба перетворює історичну пам'ять на цінність, яка є елементом механізму захисту суспільства. Загалом, пам'ять є стабілізуючим та об'єднуючим фактором, який здатен мобілізувати суспільство.

Важливою особливістю є те, що в ході висвітлення комеморативних заходів все частіше публікується лише думка політиків з приводу мотивів вшанування пам'яті та її значення замість ініціаторів проведення заходів, якими зазвичай виступають громадські організації. В той же час існує й інша тенденція: медіа ресурси, які є незалежними та опозиційними владі концентрують свою увагу лише на мотивах агентів пам'яті та розширюють тематичну складову своїх повідомлень, ширше висвітлюючи саме процес ухвалення рішення та дискусії, які розгортаються навколо нього. Це може трактуватися не лише, як протидія звичним практикам здійснення та висвітлення у засобах медіа комеморативних практик, але також, як важливий засіб вироблення нової культури пам'яті та формування громадянського суспільства. Другою особливістю є те, що на нинішньому етапі зростає її важливість. Важко переоцінити роль медіа у наданні значення тим чи іншим місцям пам'яті. Перш за все, матеріали масової інформації підсилюють значення місця пам'яті, а по-друге вони фокусують увагу людей, тим самим вказуючи на роль історичної пам'яті. Врешті-решт, медіа визначають зміст та цінність історичної пам'яті, сприяючи формуванню громадської думки та осмисленню важливості пам'яті свого минулого.

Варто зауважити, що сьогодні вже самі медіа розуміють свою важливість у формуванні суспільного бачення щодо потреби вшанування пам'яті. Вони розширюють коло свого зацікавлення у цих процесах і висвітлюють не лише інформацію про подію, але і про мотиви, процес та підготовку до ухвалення рішень про пам'ятні події, тим самим розробляючи нову культуру пам'яті у суспільстві. Однак домінування телебачення і його спрямованість на швидкість та сенсаційність викладу інформації, призводить до певних проблем. Інформація, яка висвітлюється в різних телевізійних програмах, проникаючи в міжособове спілкування здатна спричинити спотворення комунікативної пам'яті адже часто базується лише на вторинних і неперевіренних джерелах або спогадах. Саме ця політична загостреність та жага до сенсаційності слугує причиною того, що професійні історики просо відмовляються співпрацювати зі ЗМІ [0]. Дуже часто існуюча індустрія пам'яті також використовується як спосіб маніпулювання свідомістю нації та подання тих чи інших подій і постатей у викривленому світлі.

При проведенні дослідження було використано порівняльний, аналітичний методи, що дозволило вивчити вплив телебачення на сучасне суспільство, а також метод спостереження, який дав змогу простежити значимі дискурсивні ситуації. У доробках багатьох зарубіжних дослідників розглядаються теоретико-методологічні основи студій пам'яті. Вони залишили свій слід у наукових дослідженнях та особливостях комеморації в інформаційному просторі України. Зокрема варто виділити працю П. Нора – «Теперішнє, нація пам'ять». Він висловив думку про те, що на сучасному етапі великого розмаху набирають саме цифрові «місця пам'яті» [0]. Під ними автор розумів ті місця, у яких втілена національна пам'ять. Ще один дослідник та американський політолог Жан Вернер Мюллер вважає, що «новітні електронні технології збирання й відтворення даних обумовили фундаментальний поворот у мнемонічних технологіях, який, ймовірно, рівнозначний винаходу друкарського верстата й згасанню усної пам'яті... після епохи Відродження» [0]. І справді, сьогодні засоби вшанування пам'яті вийшли на новий рівень, що відображається у створенні великої кількості веб-ресурсів, основним завданням яких є актуалізація та передача історичних знань. Відома дослідниця Л. Нагорна у своїй монографії «Історична пам'ять: теорії дискурси, та рефлексії» здійснила аналіз сучасних стратегій пам'яті і зіткнення традиційних та інноваційних дискурсів в осмисленні зв'язку між минулим, сучасним та майбутнім. У праці, аналізуючи сучасний інформаційний простір, у контексті історичної пам'яті суспільства вона зокрема висловила думку про те, що «сприймання ЗМІ історії, як продукт торгу, веде до знецінення знань та заміни професійного історика політ-технологом» [0].

Виходячи з вищесказаного, можу зробити висновок, що однією з найважливіших умов для зміни ситуації є осмислення ролі медіа в організації широкого громадського діалогу з проблем комеморативних ініціатив, який би охоплював не лише політичні інтереси окремих

товариств чи організацій, але є інтереси всього українського суспільства. Сучасному телевізійному простору не варто сприймати історичну пам'ять лише як продукт, адже це зрештою призведе до знецінення її ролі в суспільстві. Спроможність телебачення охопити багатомільйонну аудиторію має стати способом донести до суспільства якісну, а головне достовірну інформацію про минуле нашої нації аби ми могли нарешті сформувати власне бачення унікальної історії українського народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коник А. «Історична пам'ять» та «політика пам'яті» в епоху медіакультури.
2. Коник А. Історична пам'ять як комунікативний концепт // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. 2012. Вип. 33. С. 112–116
3. Удод О. А. Історія та історики у сучасному медійному просторі України. У зб.: Історик і влада. Київ, 2016.
4. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2014. 272 с.
5. Muller J.-W. Introduction: the power of memory, the memory of power and the power over memory / Jan-Werner Muller // Memory and Power in Post-War Europe. Studies in the Presence of the Past. Cambridge, 2004. P. 1–35. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/GEFC0W1R/9780521806107_excerpt.pdf.
6. Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії: монографія. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 324 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИНОКУРНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ПОМІЩИЦЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ СЕРЕДНЬОГО ТИПУ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Луцан О. М.

Фаховий коледж електронних приладів

*Івано-Франківського національного технічного університету
нафти і газу*

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В першій половині ХІХ ст. на Правобережній Україні в поміщицьких маєтках певного розвитку, крім землеробської діяльності, досягли промислові підприємства.

Особливе місце в господарстві поміщиків займали винокурні, пивоварні, а з кінця 30-х – початку 40-х рр. – цукрові заводи.

Гуральництво було вигідним, оскільки воно вирішувало питання збуту хліба. Крім того, в існуючих умовах дешевизни хліба на Правобережжі, ціни на горілку були досить високими. На винокурнях використовували вільнонайману, кріпацьку та примусову працю селян. Реалізовували продукцію гуралень, яка мала назву гаряче вино (горілка) таким чином: приблизно 80% продавали в шинках та великими партіями купцям, 10% залишалося для власних потреб, решта – адміністрації та найманим робітникам. Сировиною для винокурень були жито, ячмінь, пшениця низького сорту, цукрова патока тощо [1, 39].

Пивоварна галузь була менш розвинута, оскільки пиво зберігалось не довго і мало незначний попит. Його реалізували на внутрішньому ринку через шинки. Для виготовлення пива використовували ячмінь, хміль та різні приправи. Сировину вирощували в економіях маєтків та закупляли в інших господарствах. Цикл варки пива тривав 3 доби [1, 39].

Гарантією отримання прибутку від продажу горілчаних виробів було «право пропінатії» – це монопольне виробництво та продаж напоїв у маєтках. Поміщики віддавали в оренду «горілчаний відкуп». Орендар міг продавати продукцію тільки з господарської гуральні. В контракті вказувалися строк оренди, ціни на напої, які встановлював поміщик маєтку, штрафи за продаж напоїв іншого виробництва тощо. «Горілчаний відкуп» – досить розповсюджена оренда на Правобережній Україні. Власники Кам'янського маєтку (сучасна Черкаська область) протягом 20–40х рр. постійно здавали в оренду право на продаж горілчаних виробів, як правило, строком на 3 роки [2, арк. 81]. Такі строки оренд були властиві для поміщицьких маєтків середнього типу.

Поміщики нерідко заключали договори з міщанами, купцями на виробництво напоїв на їх гуральнях на певний строк. Прикладом такої умови є договір між Кам'янською економічною конторою з черкаським міщанином М. Фільдштейном в грудні 1827 р. За цим договором Фільдштейн із сировини і палива маєтку, а також, використовуючи робітників заводу, повинен 5 місяців робити викурку на заводі у м. Кам'янка. За кожне якісно викурене відро горілки економічна контора платила грошима – 5 коп. та провізією. По закінченню роботи орендар отримав 1719 крб. 80 коп. асигнаціями [3, арк. 4–6].

Оптові ціни на горілку на Правобережній Україні були різними, в залежності від району, від 1 крб. 12 коп. до 1 крб. 60 коп. асигнаціями. За статистичними даними 1845 р. в Київській губернії було всього 372 гуральні та 77 пивоварень, де виробляли горілку на суму 1,6 млн. крб., пива – на 220 900 крб. сріблом. В Чигиринському повіті було 24 заводи, які виробляли 337 500 відер і давали прибуток 48390 крб., та 5 пивоварень з чистим прибутком 5 500 крб. сріблом [4, 158].

Кам'янський завод давав щорічно 1 500 крб. чистого прибутку, а пивоварня – 100 крб. сріблом [5, арк. 5]. В першій половині XIX ст. в Київській, Подільській та Волинській губерніях було 3 522 поміщицькі гуральні, які виробляли 127 800 000 відер горілки. На 1859 р. на

Правобережній Україні знаходилося 14 652 шинки та горілчаних магазини [6, 181].

Гуральній промисловості до 1861 р. були властиві риси феодального виробництва, оборотній капітал заводів, де використовувалась сировина своїх маєтків, не був досить розвинутим (це, як правило, були дрібні підприємства), чим винокурень з купленою сировиною. Але поступово поширювались зв'язки з ринком, йшов процес роз'єднання натуральних устроїв. Гуральництво поступово перетворювалось у самостійну та основну (до розвитку цукроварень) галузь.

Таким чином, формування промислового підприємництва розпочалося ще в першій половині ХІХ ст., проте свого розвитку досягло після скасування кріпацтва. Спеціалізація диктувалася, передусім, природно-кліматичними умовами. Тому на Правобережжі поширеними були цукроробство, винокуріння.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горенко Л. М. Особливості розвитку винокурної та цукрової промисловості в поміщицьких господарствах середнього типу на правобережній Україні в першій половині ХІХ ст. // Гуманітарний вісник: всеукраїнський збірник наукових праць. Число 27. Вип. 11. Черкаси: ЧДТУ, 2017. 219 с. С. 38–46. (Серія: історичні науки).
2. Державний архів Черкаської області. Ф. 533. Оп. 1. Спр. 1260. Арк. 81.
3. Там само. Спр. 14. Арк. 4–6 зв.
4. Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. СПб., 1852. Т. 2. С. 158.
5. ДАЧО. Ф. 315. Оп. 1. Спр. 21. Арк. 5.
6. Гуржій І. А. Розклад феодально-кріпосницької системи в сільському господарстві України в першій половині ХІХ ст. К.: 1954. 281 с.

ПРОБЛЕМА ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Майко М. Ю.

Науковий керівник – Усов Д. В., д. філос. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В 1954 році Джеймс Барнс ввів поняття «соціальна мережа». Це поняття не мало нічого спільного із сучасним поняттям. Перша соціальна мережа, у звичному для нас значенні, з'явилася у 1995 році. Ренді Конрад створив Classmates.com – першу соціальну мережу в сучасному розумінні [1].

Не всі люди повністю усвідомлюють наскільки величезний вплив соціальних мереж на життя сучасної людини. Більшість людей довіряє всьому, що пишеться в соціальних мережах [1].

Як вчені пояснюють залежність людей від соціальних мереж? Деякі вважають, що коли людина відчуває позитивні емоції, в мозку виробляється нейромедіатор – дофамін. Коли людина отримує лайк, у її свідомості активізується система винагороди. Пошук винагороди може бути причиною привабливості Instagram, Facebook та інших соціальних платформ. Система винагороди активізується, коли людина ставить лайк або перевіряє, чим займаються «друзі». Соціальні мережі допомагають відчувати себе на зв'язку: будь-якої миті вступити в комунікацію, навіть не виходячи з дому. Деякі фахівці порівнюють соціальні мережі з наркотиками, але це, на нашу думку, не зовсім коректно. З одного боку, ще нікого не посадили або ж не позбавили батьківських прав через надмірне використання соціальних мереж. Але з іншого, неспроможність добровільно «відірватись» від телефону може викликати проблеми зі сном та концентрацією.

Більшість людей навіть не усвідомлює, що у них залежність від соціальних мереж, що «друзі» та «лайки» – це не реальний світ. Вони ховаються за вигаданими «ніками» та «аватарками», не бажаючи визнати, що в реальному світі у них насправді може і не бути справжніх друзів. Соціальні мережі можуть також впливати на наш вибір і скоріш за все він буде ірраціональним. Одним з факторів впливу на ірраціональний вибір людини є саме соціальні мережі та реклама. І це стверджують економісти. Люди в гонитві за статусом можуть купувати не потрібні їм речі тільки для того, щоб бути в «тренді». І чому ми даємо комусь заробляти на нас? Наш ірраціональний вибір впливає не тільки на прибутки комерційних структур. Розглянемо попит на статусних блогерів. І будемо чесними, більшість з них негативно впливає на наше уявлення про світ і про те, як треба жити. З дитинства діти чують погані слова, бачать різні «пранки», які роблять їх жорстокими. Хтось заради популярності може вести стрім з даху будівлі, або з потягу, ризикуючи життям. Ми живемо в соціальних мережах і не бачимо реальних проблем. Ми можемо поставити лайк під фото із забрудненим докільля і на цьому все. Ми кричимо про якусь проблему в історіях, але швидко забуваємо про неї і ніяк не збираємось її вирішувати.

Деякі негативні наслідки надмірного перебування у соціальних мережах:

1. Витрата часу. Зараз молодь витрачає свій час саме у соціальних мережах. Ми майже не розривні з телефоном. Цей час ми могли б спокійно витратити на навчання, зустріч з друзями, роботу або розмову з батьками.

2. Відмова від реального світу. Більшість людей в соц. мережах намагаються бути іншими ніж у житті. Хлопці у соц. мережах намагаються бути більш крутшими, дівчата більш гарнішими та стрункішими. Ми прикрашаємо наше життя, не бажаючи показувати

справжнє обличчя. У результаті є ризик настільки вжитися у створений віртуальний образ, що деякі іноді забувають, хто вони насправді.

3. Деградація особистості. Сучасний мережевий сленг деградував, що здається іноді іноземною мовою. Більшість молоді вже не вміють логічно та коректно спілкуватися, не вживаючи цього сленгу.

4. Втрата навичок соціального спілкування. Підміна реального спілкування веде до втрати відчуття реальності та навичок соціального спілкування.

5. Виникнення залежності. У деяких людей відсутність телефону може викликати паніку, у когось навіть істерику. Люди вже не знають чим зайняти час без телефону. Вони навіть не уявляють життя без соціальних мереж.

6. Соціальні мережі – засіб діяльності для шахраїв та шпигунських структур через розміщення надмірної кількості особистих фотографій, докладних даних про себе та своїх близьких.

7. Шкода для здоров'я. Постійне перебування в соціальних мережах може завдати певної шкоди для здоров'я. Багатогодинне сидіння за компютером може призвести до зниження зору, гіподинамії та інших фізичних та психічних розладів.

8. Втрата мотивації до саморозвитку. Людина, яка потрапила в залежність від соціальних мереж, стає менш активною. Сьогодні на багатьох підприємствах доступ співробітників до соц. мереж обмежений, тому що це відволікає від креативного виконання робочих завдань.

Більшість сучасних людей не визнають що в них є ці проблеми. І першим кроком у вирішенні проблеми є визнання її наявності. Вплив соціальних мереж на особистісний розвиток не може бути однозначно позитивним та негативним. Разом із тим варто звернути увагу на те, що більшість користувачів інтернет-ресурсів навіть не здогадуються, наскільки широкому колу осіб надана ними інформація може стати відомою, не усвідомлюють реальну й потенційну небезпеку можливого протиправного використання накопиченої протягом тривалого часу персональної інформації. Саме тому велике значення має профілактика Інтернет-залежності, яка пов'язана із виявленням та виправленням негативних інформаційних, педагогічних, психологічних факторів, що зумовлюють відхилення в психічному і соціальному розвитку дітей та молоді [2, 24].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Соціальні мережі»: «за» і «проти». Соціальні мережі в нашому житті. URL: <https://hecc.ru/uk/internet/socialnye-seti-za-i-protiv-socialnye-seti-v-nashei-zhizni-za-i-protiv.html>.

2. Городецька О. Вплив соціальних мереж на розвиток та соціалізацію особистості. URL: <https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/041cf057f5dfb5204385e35b82eed715.pdf>.

100-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРОФЕСІЙНОГО ТЕАТРУ «БЕРЕЗІЛЬ»

Москальова Я. Р.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Наприкінці березня 2022 року в Україні на державному рівні планувалося відзначення знаменної дати – 100-річчя заснування театру «Березіль». Проте, напад росії на Україну вніс свої корективи. Урочистості мали пройти в Києві, де був заснований театр, в Харкові, де він діяв, а також Одесі, Умані, Білій Церкві – у цих містах були створені новаторські майстерні. А також у Львові, де навчався Лесь Курбас, у Тернополі, де працював, і, звичайно у його рідному Самборі. У Харківському академічному Українському драматичному театрі імені Тараса Шевченка, за планом заходів до ювілею, 25 лютого мала б вийти прем'єра «Маклена Граса» Миколи Куліша, а 24 числа – генеральна репетиція з доприм'єрним глядачем. Проте, через війну, 100-річчя заснування харківського «Березілю» було відзначено без урочистостей.

Український театр-студія «Березіль» заснований Лесем Курбасом 31 березня 1922 року у Києві став визначним феноменом українського культурно-мистецького життя 1920–1930 років. Це був один з перших українських професійних театрів, який продовжив театральні традиції своїх славетних попередників, разом з тим, у його діяльності проявилось багато новаторських ідей, для того часу не бачених рис та тенденцій.

Першу виставу «Березоля» було представлено глядачеві у листопаді 1922 року. Театр працював як державний з 1922 до 1926 року у Києві, а з 1926 до 1933 у Харкові. Період діяльності та становлення у Києві вважають його «політичним» періодом, а харківський період – філософським [1, 132].

У час свого розквіту театр налічував 6 акторських студій – три в Києві та по одній у Білій Церкві, Умані, Одесі, близько 400 акторів і співробітників, режисерську лабораторію. Кожна майстерня, крім постійного репертуару, мала своє особливе завдання і займалася пошуковою роботою в різних галузях театрального мистецтва. У театрі діяв мюзік-хол (спектаклі «Шпана», «Алло на хвилі 477», «Чотири Чемберлени») [2, 104]. Колективом було підготовлено серію «Костюмовані історії» (спектаклі «Жакерія», «Сава Чалий», «Король бавиться», «Змова Фієско»). Театр видавав свій літературно-журнал «Барикади театру» у якому друкувалися статті театральних діячів та письменників.

«Березіль» був сміливим і міцним експериментальним колективом у якому променіли молоді таланти: Амвросій Бучма, Мар'ян Крушельницький, Наталія Ужвій, Йосип Гірняк, Данило Антонович, Лесь Подорожній та багато інших [3, 215].

Художнє керівництво театру проголосило боротьбу проти теорії «мистецтво для мистецтва», розважальності, рутини й штампу в театрі. «Березіль» зосередив свої творчі зусилля на пошуку нових сценічних засобів. На відміну від «реалістичного театру», ідеї якого сповідував Гнат Юра, Л. Курбас еволюціонує у бік авангардизму, експресіонізму, конструктивізму та необарокового символізму [2, 318]. Він робить акцент на використанні простих декорацій, на ощадливості в коштах, ерудиції акторів та поміркованій прозорій мізансцені до якої долучає фотографію, фрагменти кіно та музику. Творчі методи «Березолю» зазнали значного впливу європейського модернізму. Л. Курбас вважав, що театр не має відбивати повсякденне життя, а має формувати життєві принципи. Як новатор він змінював традиційні театральні канони і закони, створив повноцінний європейський театр, який у своєму новаторстві випереджав час.

Вистави Л. Курбаса викликали літературну дискусію 20-х років. «Березіль» ставив різнопланові спектаклі, роблячи акцент і на репертуарі театрів-корифеїв, і на популярних п'єсах 20-х років, і на класиці: Шекспір, Мольєр, Тарас Шевченко. Новий театр не боявся брати теми, які висував час. Активно залучається драматургія експресіоніста Миколи Куліша, трагедії: голод у селі, розрив між ідеалами і дійсністю, гордіїв вузол мрії та реальності тощо.

У травні 1926 року Всеукраїнська театральна нарада ухвалила рішення про переведення театру «Березіль» до Харкова, а 4 травня в Київському театрі відбулися урочисті проводи «березольців». Л. Курбас зазначав: «...я пов'язую з переходом у Харків перспективи відродження «Березоля», як такого колективу, котрий не тільки плететься від постановки до постановки, котрий не те, що допускає елементи розкладових настроїв, але весь скупчений на одній меті, тобто безперечне завоювання центральної позиції» [4, 276].

Харківський період позначився плідною співпрацею Л. Курбаса з художником Вадимом Меллером та драматургом Миколою Кулішем, що увінчалось створенням таких постановок як «Народний Малахій» (1928), «Мина Мазайло» (1929) та «Маклена Граса» (1933). Ці п'єси призвели до розгортання літературної дискусії, яка перетворилася на кампанію цькування Л. Курбаса та М. Куліша, звинувачення їх у викривленні оптимістичної радянської дійсності. На хвилі згортання українізації в 30-х роках, Леся Курбаса звинуватили у «буржуазному націоналізмі», формалізмі та відриві від радянського театру. Наприкінці 1933 року його звільнили з посади художнього керівника театру, а потім заарештували. 9 квітня 1934 року вироком суду Л. Курбас отримав п'ять років ув'язнення. Покарання відбував на будівництві Біломор-Каналу, а згодом – у Соловецькому таборі. Влітку 1937 року особлива трійка Управління НКВС Ленінградської області засудила 1 825 осіб (серед них і Л. Курбаса) Соловецької тюрми особливого призначення до страти. Він був розстріляний на початку листопада 1937 року в урочищі Сандармох.

Театр «Березіль» у 1935 році був перейменований у Харківський державний драматичний театр ім. Т.Г.Шевченка, який працює і понині.

Сьогодні Київ, Харків, Львів поміж сиренами повітряної тривоги, згадують Леся Курбаса і його творіння – театр «Березіль». За 100 років ворог, що має намір винищити все українське, не змінився, ворог, що однаково легко розстрілює геніального режисера і скидає бомби на театр з написом «Діти».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мельничук Г. Режисер-експериментатор Лесь Курбас (1887–1937). Київ, 2005. 300 с.
2. Танюк Л. Слово. Театр. Життя. Київ : Альтерпрес, 2003. Т. 2. 805 с.
3. Театральний Харків у ХХ ст./ За ред. І.Прокопенка. Харків, 2003. 503 с.
4. Єрмакова Н. Березільська культура: Історія, досвід. Київ: Фенікс, 2012. 512 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СІМЕЙНО-ПОБУТОВИХ ВІДНОСИН

Мостова А. С.

Науковий керівник – Кришталь А. О., к. пед. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Відповідно до звітів Всесвітньої організацією охорони здоров'я насилля є глобальною проблемою з серйозними довічними наслідками. Україна не стала винятком і проблема насилля, зокрема і у сфері сімейно-побутових відносин, лишається актуальною.

Метою дослідження є аналіз законодавчих і нормативно-правових документів та здійснення характеристики злочинів у сфері сімейно-побутових відносин.

Зауважимо, що дослідження злочинів у сфері сімейно-побутових відносин як соціальне явище зазвичай супроводжується термінами «насильство в сім'ї», «сімейне насильство», «насильство за статевою ознакою», «домашнє насильство», як синонімічні, а в окремих випадках поєднується з поняттям «побутове насильство». Зважаючи на термінологічну базу українського законодавства, надалі використовуватимемо термін «домашнє насильство».

На думку К. Довгунь, домашнє насильство є складною соціальною проблемою і ефективна протидія йому вимагає задіяності різних суб'єктів, які відрізняються характером, формами і методами

діяльності, а також своїми повноваженнями [1, 28]. Згідно з Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами поняття «домашнє насильство» трактується як «всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні» [2]. Т. Малиновська наголошує, що домашнє насильство призводить до різного роду страждань, психічних і фізичних розладів, емоційної залежності та погіршення якості життя потерпілої особи [3, 90].

Організацією Об'єднаних Націй внесено до переліку насильницькі дії в сім'ї усі примусові дії фізичного, психологічного і сексуального характеру стосовно жінок, здійснені особою або особами, які пов'язані родинними і близькими стосунками, що варіюються від словесних образ і погроз до нанесення тяжких фізичних ушкоджень; викрадення; загрози каліцтва; залякування; примусу; переслідування; незаконного вторгнення в житло і знищення власності; сексуального насильства; зґвалтування у шлюбі; насильства, що пов'язане з посагом або викупом нареченої; каліцтва геніталій; експлуатації через проституцію; насильства стосовно хатніх робітниць та спроби здійснити такі акти.

Відповідно до ст. 5 п. 2 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» основними напрямками реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

- 1) запобігання домашньому насильству;
- 2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством;
- 4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їх поведінки [4].

Згідно зі ст. 4 Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами засуджуються усі форми дискримінації стосовно жінок і своєчасно повинні вживатися необхідні законодавчі та інші заходи для запобігання дискримінації, зокрема шляхом:

- закріплення в національних конституціях або іншому відповідному законодавстві принципу рівності між жінками та чоловіками й забезпечення практичної реалізації цього принципу;

- заборони дискримінації стосовно жінок, зокрема і за допомогою використання санкцій, де це доречно;
- скасування законів та практики, які є дискримінаційними стосовно жінок;
- вживання заходів для захисту прав жертв без дискримінації за будь-якою ознакою (стать, гендер, раса, колір шкіри, мова, релігійні, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, належність до національної меншини, сексуальна орієнтація, вік, інвалідність, сімейний стан, статус мігранта чи біженця тощо) [2].

Сучасний стан злочинів у сфері сімейно-побутових відносин характеризується підвищенням ефективності інформаційно-роз'яснювальної і профілактичної діяльності державних та громадських організацій.

Комплекс заходів, спрямованих на зміцнення сім'ї, поліпшення мікроклімату в ній, а також розроблений із урахуванням зарубіжного досвіду у боротьбі з означеною проблемою, активно впроваджується органами влади і управління, державними і громадськими організаціями.

Відповідно до даних МВС України щодо звернень громадян з питань домашнього насильства у 2019–2021 роках здійснено статистичний аналіз, що представлено у таблиці 1.

Таблиця. 1. Динаміка звернень до правоохоронних органів з питань домашнього насильства

	12 місяців 2019 року	8 місяців 2020 року	8 місяців 2021 року	Динаміка (2020–2021 роках)
Надійшло звернень	141 814	138 984	203 724	+42%
Складено адмінпротоколів	109 345	91 845	101 122	+10%
Винесено термінових заборонних приписів	16 503	30 379	33 242	+9%
Перебуває на обліку	70 697	80 524	86 942	+8%

Аналіз статистики дозволяє зробити висновок про привернення уваги спільноти до проблеми домашнього насильства і активність реагування на злочини у сфері сімейно-побутових відносин.

Особи, які постраждали від домашнього насильства, можуть звернутися за допомогою до загальних служб підтримки:

- 1) центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

- 2) притулки для дітей;
- 3) центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- 4) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка);
- 5) центри соціально-психологічної допомоги;
- 6) територіальні центри надання соціальних послуг;
- 7) інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам.

Окрім того, проводяться дослідження соціально-психологічного стану жертв насильства в сім'ї, зокрема серед жіночого населення, з метою виявлення негативних тенденцій, а також підвищення ефективності реагування відповідних служб і координації загальнонаціональної соціальної політики в цілому.

Так, наприклад, жінок, які стали жертвами домашнього насильства можна умовно поділити на дві групи: «слабкі» та «сильні». Жінкам «слабкого» типу притаманна висока тривожність, підвищена чутливість до впливів оточуючого середовища, вразливість, виражена залежність мотиваційної сфери від стосунків, виражена потреба у глибокій і постійній прихильності та захисті з боку сильної особистості, невпевненість у собі, пасивність, інертність у прийнятті рішень, песимістичність, схильність до самозвинувачень, самокритичність, емоційна невірноваженість, схильність до надмірної драматизації в ситуації стресу. До другої групи зараховують жінок, тип реагування яких базується на основі змішаного типу вищої нервової діяльності з переважанням лабільності нервових процесів. Провідні типологічні тенденції, притаманні цим жінкам, – екстраверсія, тривожність, лабільність, активність, зверненість до зовнішнього, об'єктивного світу речей, схильність до широких соціальних контактів за відсутності тенденції до самоаналізу [5].

Таким чином, характерною ознакою домашнього насильства є опосередкованість у зв'язку з тривалими стосунками між близькими людьми, які мають спільний побут або родинними зв'язками. На відміну від злочину, здійсненого незнайомою людиною, домашнє насильство йде від партнера, батьків, дітей, інших родичів. Привернення уваги до проблеми домашнього насильства на державному і суспільному рівнях сприяє активному реагуванню на злочини у сфері сімейно-побутових відносин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Довгунь К. В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2021. 202 с.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu11251>.

3. Малиновська Т. М. Домашнє насильство: щодо змістовного наповнення терміна. Кримінальне право, кримінальний процес та криміналістика. №3. Київ. 2020. С. 85–91.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 №2229-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018, №5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

5. Романовська Л. І., Василенко О. М. Соціально-психологічний стан жінок, які стали жертвами насильства в сім'ї. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/9323/1.pdf>.

ВПЛИВ МУЛЬТФІЛЬМІВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Павлуш А. П.

*Науковий керівник – Пахальчук Н. О., к. пед. н., доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Старший дошкільний та молодший шкільний вік є періодом інтенсивного психічного та особистісного розвитку дитини. Сучасні діти щоденно сприймають навколишній світ за допомогою мультимедійних засобів. Особливо привабливими для дітей є мультиплікаційні фільми. Мультфільм – це вид кіномистецтва, твори якого створюють методом покадрової зйомки послідовних фаз руху мальованих (графічна або мальована анімація) або об'ємних (об'ємна або лялькова анімація) картинок [1, 145].

Вплив мультфільму на особистість дитини визначається за допомогою ідентифікації з певним персонажем. В. Мухіна [2] виділяє два аспекти ідентифікації:

- ідентифікація зі схожим, коли дитина ідентифікує себе із знайомою людиною (наприклад батьки, родичі);
- ідентифікація з бажаним – дитина ідентифікує себе з уявним ідеальним образом, тобто з тим, ким вона хотіла би бути.

Соціалізація, на думку Л. Орбан-Лембрик – це процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві [3, 90].

На слухну думку Л. Козиревої, коли ми розглядаємо процес взаємовідносин дитини з мультиплікаційною продукцією, необхідно врахувати не лише психофізіологічні особливості дитячого віку, але й характер дитячого сприйняття, основними рисами якого є:

- емпіричність, пов'язана з недостатністю досвіду і критеріїв оцінки;
- підвищена активність сприйняття;

- зосередження основної уваги на дієвому початку в поведінці героя;

результативність сприйняття [4].

У процесі соціалізації формуються основні моделі поведінки – стереотипи. У створенні мультфільмів їх автори використовують сталі соціальні уявлення, мовленнєві звороти. Моделі поведінки, які демонструють герої мультфільмів, дуже приваблюють дітей. Особливістю означеної цільової аудиторії є несформованість системи цінностей, піддатливість до негативних впливів, некритичність мислення, тому яскраву, захоплюючу і цікаву інформацію вони сприймають несвідомо, без активної інтерпретації [5].

На слушну думку О. Васильєвої, для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку властиве наслідування й підвищене навіювання, що як позитивно, так і негативно впливають на засвоєння норм і правил поведінки. Враховуючи особливості дітей, творці мультфільмів наділяють свої твори яскравістю, образністю, вони вміло поєднують реальне і фантастичне, зле і добре. Проте, у зв'язку з недостатнім розвитком самосвідомості, малим життєвим досвідом діти можуть наслідувати з мультфільмів, як схвальні, так і небажані форми поведінки: грубість, хвалькуватість, недисциплінованість тощо. Діти, яким не вистачає розуміння та інформації в даній сфері, прийматимуть ті упереджені або стереотипні ролі, які буде пропагувати телебачення [6].

Особистості інформаційного суспільства необхідно бути толерантною й позбавленою будь-яких упереджень (расових, національних, етнічних, гендерних), саме тому формування позитивних соціальних якостей особистості дитини набуває особливої актуальності [7]. Діти дошкільного та молодшого шкільного віку засвоюють уявлення про загальнолюдські цінності та їх антиподи (добро – зло, чесність – нечесність тощо), про національні цінності (любов до рідної мови, національних свят, традицій тощо), про громадські, сімейні (повага до закону, піклування про батьків і старших у сім'ї, гостинність тощо), про цінності особистого життя (почуття гумору, життєрадісність, працьовитість, увага до власного здоров'я тощо).

Нові мультфільми («Три кошеня», «Лунтік»), у яких сюжет кожної серії висвітлює проблемну ситуацію й вирішення її, а наприкінці серії голос за кадром проводить рефлексію, сприяють формуванню позитивних соціальних якостей особистості дитини. Проте варто зауважити, що не всі мультфільми мають позитивний вплив. Так, мультфільми «Сімпсони», «Футурама» та інші засновані на сарказмі, агресивності, жорстокості й відвертих еротичних сценах; мультфільми «Франкінвін» та «Труп нареченої» знайомлять дитину із втратою близьких і світом потойбіччя. Мультфільми «Оггі та куккарачі», «Губка Боб», «Шрек» та інші перенасичені агресією та

жорстокістю. Необхідно зазначити, що мультфільми та телепередачі, призначені дорослій аудиторії, сьогодні дивляться і діти [8].

Якщо не здійснювати управління споживанням нових медіа дітьми, це може призвести до набуття норм і способів поведінки, які є протилежними дитині, адже нові медіа насичені комедійними програмами, сюжет яких, в основному, побудований на чорному гуморі, сарказмі й цинізмі. Г. Апостолова зазначає, що дітей, які регулярно переглядають сучасні мультфільми, вирізняє те, що вони:

1. Міркують швидкими й готовими асоціаціями.
2. Ставлять поверхові запитання, при цьому відповідь їх не дуже цікавить.
3. Відповіді на запитання дорослих дають поверхові та стереотипні.
4. У спілкуванні з людьми не відчувають дистанції, а також не вміють вступати з іншими в реальні особистісні контакти [8].

В. Безух та В. Волкова визначають, що для дітей важливими є зміст і сюжети мультфільмів. Загалом сюжети мультфільмів передбачають стандартні ситуації, в які потрапляють діти в повсякденному житті, у процесі спілкування з іншими дітьми; вони демонструють соціальні норми, правила, гендерні ролі, цінності й моделі поведінки. Дуже часто діти старшого дошкільного та молодшого шкільного віку відтворюють сюжети переглянутих мультфільмів, закріплюючи способи дії в реальних ситуаціях. Будь-який мультиплікаційний сюжет містить елементи казковості, фантазії, вигадки, таємничості й загадковості. У відомих казках, за сюжетом яких створюються мультфільми, пропагуються вічні й незмінні моральні принципи. Наприклад, такі мультфільми-казки, як «Колобок», «Теремок», ефективно розв'язують будь-яку життєву емоційну. При спостереженні за грою дітей після переглядів мультфільмів помітно, що діти часто звертаються до мультфільмів. Більшість із них в іграх після перегляду мультфільму демонструють:

1. Повторення жестів та рухів персонажів.
2. Емоційне сприйняття дій героїв (діти реагують на сміх, сльози, посмішку, тобто типові дії, які спостерігаються протягом життя).
3. Розмову від імені героя (наслідуючи голосом і манерами).
4. Беруть атрибути мультиплікаційних ролей (щит, меч, каску, капелюх) [9].

Таким чином можна зробити висновок, що мультфільми для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку виступають одним з головних чинників соціалізації, що є процесом та результатом засвоєння й наступного активного відтворення індивідом соціального досвіду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Поплавський М. М. Мистецтво дитячої мультиплікації на українському телебаченні. *Культура і мистецтво у сучасному світі: збірник наукових праць*. 2012. №13. С. 140–146.

2. Мухина В. С., Хвостов А. А. *Возрастная психология: Детство, отрочество: хрестоматия*. Москва: Академия, 2003. 624 с.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. *Соціальна психологія: посібник*. Київ: Академвидав, 2003. 448 с.
4. Козырева Л. Г. *О социально-психологических особенностях детской киноаудитории. Юный зритель. Проблемы социального кино*. Москва: Искусство, 1981. 71 с.
5. Кошак К. О. *Українські телепрограми для дітей та юнацтва: дис. канд. філолог. наук: 10.01.08*. Київ, 2007. 240 с.
6. Васильєва О. Використання мультиплікаційних і розвивальних фільмів у роботі з дітьми. *Дитячий садок*. 2013. №6. С. 1–7.
7. Канішевська Л., Сухопара І. *Формування толерантності в молодших школярів у позаурочній діяльності: теорія і практика*. Київ. 2017. 404 с.
8. Апостолова Г. В. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини. *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. №9–10. С. 1–3.
9. Безух В. С., Волкова В. А. Вплив мультфільмів на морально-етичне виховання дітей старшого дошкільного віку. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v32/39.pdf>.

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ В ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

Пасіка Д. О.

*Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Найважливішою характеристикою сучасності є інноваційні процеси, що зачіпають усі сфери та рівні соціальної реальності та життєдіяльності людини. Вирішальне значення інтелектуальних факторів у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку та надійної системи національної безпеки обумовлює необхідність розглядати варіант інтенсивного розвитку інноваційного потенціалу як необхідний. Але будь-які інновації приречені на провал, якщо вони не пов'язані з людською підтримкою, з реальною програмою виховання, навчання та розвитку людей, які мають внутрішньо прийняти цілі, що пропонуються із-зовні. Для управління інноваційними процесами важливим є те, що система тільки тоді буде відкрита нововведенням, коли їх освоєння стане умовою її збереження. Саме створення таких умов має стати завданням управління, щоб інноваційний імпульс викликати всередині самої системи».

Інноваційним розвитком країни управляють спеціально підготовлені кадри. Під час підготовки інноваційно орієнтованих фахівців слід враховувати деякі особливості системи навчання суб'єктів інноваційної діяльності. По-перше, це навчання проводиться в рамках системи перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. По-друге, система їхньої підготовки має бути орієнтована на ті вимоги, які пред'являє інноваційна діяльність до особи. Ці вимоги досить великі і передбачають певний рівень соціальної зрілості. Тобто, під час навчання новаторів ми маємо справу не просто з дорослими людьми, а з фахівцями, які свідомо вибрали інноваційну сферу діяльності як професійну [2].

Важливим аспектом підготовки новаторів є розвиток у них інноваційної свідомості. Інноваційна свідомість людей – це частина їх економічної свідомості, що включає інтереси, цілі, мотиви, орієнтації, пов'язані зі здійсненням нововведень [1]. Від рівня розвитку у людей інноваційної свідомості безпосередньо залежить ступінь їхньої інноваційної активності. Інноваційна свідомість формується у процесі здійснення нововведень і є результатом накопиченого фахівцем досвіду участі в них. Основну роль у структурі інноваційного свідомості відіграє мотивація інноваційної поведінки.

Мотивація сучасної людини відрізняється складною ієрархічною структурою, ключове становище у якій займають так звані смислоутворюючі мотиви поведінки. В них проявляється структура потреб особистості, яка, своєю чергою, задається її системою цінностей. Активне сприяння впровадженню нововведень надають, зазвичай, люди, поведінка яких визначається смислоутворюючими мотивами суспільно-корисної діяльності чи особистого просування в організаційній ієрархії. В ієрархії потреб новаторів відносно більше актуалізовані потреби у самореалізації та ототожненні з організацією чи співтовариством фахівців [2]. Однак у наш час доводиться констатувати тенденцію витіснення внутрішньої мотивації суб'єктів інноваційної діяльності прагматичними мотивами. За результатами проведених соціологічних досліджень, присвячених вивченню ціннісно-мотиваційних аспектів діяльності винахідників, у їх ієрархії мотивів була відзначена тенденція до зростання ролі матеріального фактора та зниження власне внутрішньої мотивації творчості. У групі винахідників пенсійного та передпенсійного віку як провідний мотив, що спонукає до творчої діяльності, виявлено прагнення підвищити свій професійний престиж у колективі, підтвердити свою ефективну працездатність. У групі молодих винахідників домінує мотив матеріальної винагороди. Заняття творчістю не є для них самостійною цінністю, виступаючи засобом зміцнення матеріального становища. Ми пропонуємо один із варіантів вирішення ситуації, що склалася. Вважаємо, що актуалізація потреби особистості у самореалізації та ототожненні у формі мотивів суспільно-корисної діяльності може стимулюватися відповідним середовищем, у якому діяльність суб'єкта

отримує позитивне емоційне підкріплення. У цьому випадку в усвідомленні суб'єктом самого себе та суспільної практики виникає позитивний зворотний зв'язок, що закріплює смислоутворююче становище мотивів суспільно-корисної діяльності. Таким чином, створюючи суб'єкту умови, що визначають те чи інше емоційне забарвлення різних напрямів його діяльності, суспільство може впливати на його мотиваційну структуру.

Інноваційна свідомість людини є безпосереднім регулятором її інноваційної поведінки. Інноваційна поведінка відіграє значну роль у здійсненні нововведень, сприяючи чи не сприяючи цьому процесу. Вищою формою інноваційної поведінки є самостійна розробка нововведень та їх активне використання. Як правило, впровадження нововведення за участю автора дає найвищі соціально-економічні результати та мінімум негативних наслідків. Створення механізму, який забезпечив би сприятливі умови для участі авторів нововведень у їхньому впровадженні, сприяло б покращенню якості впровадження, прискоренню темпів науково-технічного прогресу, підвищенню рівня інноваційного розвитку країни.

Таким чином, розвиток інноваційної свідомості, що безпосередньо регулює інноваційну поведінку людини, має лежати в основі системи підготовки сучасних фахівців. Оскільки розвиток їхньої інноваційної свідомості є потужною базою для розвитку інноваційної свідомості кадрів вищої кваліфікації. Первинні інноваційні елементи у процесі освіти повинні впроваджуватися вже у школі з урахуванням профорієнтації учнів. Навчання, що включає компоненти інноваційності, дозволяє школярам відчувати потяг до нових знань. Заклад вищої освіти має стимулювати прагнення до оволодіння інноваційними технологіями, мотивувати студентів до інноваційної діяльності. Тоді на виході ми отримаємо фахівців з інноваційною домінантою, які, продовжуючи власну науково-дослідну роботу, стають кадрами найвищої кваліфікації з інноваційними, перспективними, передовими поглядами, які забезпечують інноваційний шлях розвитку економіки та країни загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Європейський досвід планування підготовки вищими навчальними закладами затребуваних спеціалістів: аналітична записка (Центр міжнародних проектів НДІ прикладних інформаційних технологій). URL:

<http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=3079>.

2. Кириченко І. Битва за професіоналізм // Дзеркало тижня. 2012. №33. URL: http://dt.ua/SOCIETY/bitva_za_profesionalizm-109104.html.

РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО БЕЗПЕКУ

Пономаренко В. В.

Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Однією з фундаментальних цілей розвитку особистості в сучасному суспільстві є формування нового типу мислення, що включає розвинені уявлення про безпеку, виявлення її творчих можливостей, збереження фізичного та психічного здоров'я. У сучасному навчанні безпеці намітилося чимало позитивних тенденцій: складається варіативність підходів до навчання населення; у спеціалістів з'явилася свобода для творчого пошуку, утворюються навчально-методичні центри; активно використовується зарубіжний досвід. Разом з тим, на нашу думку, нині теорія та практика навчання населення можуть бути значно посилені у методичному та практичному відношенні. Зокрема, серйозний потенціал розвитку системи навчання непрацюючого населення закладено в так звані активні методи навчання.

Кожній людині, що вступає в цей складний і суперечливий світ, потрібні певні навички мислення та якості особистості. Уміння аналізувати, порівнювати, виділяти головне, вирішувати проблему, здатність до самовдосконалення та вміння дати адекватну самооцінку, бути відповідальним, самостійним, вміти творити та співпрацювати – ось із чим людині необхідно увійти у цей світ. Тому слід так побудувати процес навчання населення, щоб допомогти розкритися духовним силам людини. Фахівцям-рятувальникам необхідно не лише доступно розповісти та показати необхідну інформацію, а й навчити учнів певним способам мислення, прищепити їм навички практичних дій. Цьому і можуть сприяти активні форми та методи навчання.

Зазначені обставини додатково наголошують на важливості та актуальності проблеми широкого включення активних методів до системи навчання безпеки дорослого населення.

Кількість людей, що гинуть на пожежах та інших НС, пов'язана з низьким рівнем культури безпеки життєдіяльності на індивідуальному рівні, через недосконалу систему навчання в галузі захисту від НС природного та техногенного характеру.

Надзвичайна ситуація – це обстановка на певній території, що склалася в результаті аварії, небезпечного природного явища, катастрофи, стихійного або іншого лиха, які можуть спричинити або спричинили за собою людські жертви, шкоду здоров'ю людей або навколишньому природному середовищу, значні матеріальні втрати та порушення умов життя людей.

Специфічною особливістю науки про безпеку життєдіяльності є те, що її феномен не можна вивчити методами приватних наук чи

простим підсумовуванням їх методів. Її проблематика охоплює багато, якщо не всі, галузі людського знання і є результатом взаємодії, цілісного взаємопов'язаного прояву різноманітних, але однорідних за своєю суттю проблем. Зрозуміло, що тут потрібний своєрідний синтез методологій багатьох наук.

Таким чином, безпека життєдіяльності – сукупність наукових знань, що охоплюють теорію та практику захисту людини, суспільства, держави, світової спільноти, природи від небезпечних та шкідливих факторів різного характеру. В умовах підготовки сучасного керівника знання всього комплексу заходів щодо забезпечення безпечних умов життєдіяльності є актуальним і одним з найважливіших завдань сучасності та з певною часткою ймовірності можна не тільки передбачити негативний вплив різних шкідливих факторів на людину, але й заздалегідь вжити заходів, що знижують ризик.

Одним із завдань системного підходу до вирішення питань забезпечення безпечних умов життєдіяльності є уніфіковані системи запобігання та ліквідації наслідків НС.

Усі ці питання вирішують заклади вищої освіти. У зв'язку з цим у таких навчальних закладах готують компетентних фахівців, професійно, психологічно та фізично готових до вирішення всього спектру завдань із проблем захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, забезпечення пожежної безпеки.

Під «безпекою» розуміється «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз» [1]. Недоліком цього є відсутність вказівки на міру, ступінь захищеності. У переважній більшості випадків під «безпекою» інтуїтивно розуміється чи науково визначається відсутність небезпек, якщо не абсолютна (відповідно до змісту префікса «без»), то в певній номенклатурі і масштабах. Тому більш коректним є розуміння безпеки, коли значення всіх ризиків не перевищують їх допустимих значень. У цьому визначенні як номенклатура небезпек виступають їх кількісні аналоги – ризики, як можливі масштаби їх впливу – допустимі значення ризиків.

Таким чином, провівши узагальнення численних визначень поняття «культура» та виконавши його композицію з конструктами «безпека» та «життєдіяльність», можна дати таке найбільш загальне визначення: культура безпеки життєдіяльності – це стан громадської організації, людини, що забезпечує певний рівень її безпеки у процесі життєдіяльності.

Заходи безпеки, що вживаються людиною, включають не тільки захист у небезпечній ситуації, що склалася, що дозволяє зняти лише частину загроз, причому зазвичай не найголовніших. Це ще й запобігання потенційним небезпекам за допомогою усунення їх причин, перетворення навколишнього середовища, що породжує ці небезпеки. Саме людський фактор забезпечення безпеки є сьогодні

визначальним, оскільки всім відомі слова, що «розруха починається не в під'їзді вдома, а в головах людей».

Вочевидь, що культура безпеки життєдіяльності – це складова частина культури. Отже, найбільш фундаментальні властивості культури як цілого тією чи іншою мірою притаманні його частині – культурі безпеки. Культура втілюється у змісті, засобах та продуктах праці, спрямованої на перетворення предметного світу та розвиток сфери людських взаємин.

Таким чином, безпечна життєдіяльність на індивідуально-особистісному рівні – характеристика людини та її життєдіяльності, основною передумовою якої є творче засвоєння цієї людиною культури безпеки. Однак культура безпеки в особистісному її втіленні та безпека життєдіяльності як характеристика людини та її діяльності також не одне й те саме.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ситник Г. П. Розвиток концептуальних підходів щодо забезпечення національної безпеки – ключова проблема державного управління // Зб. наук. пр. УАДУ. К.: Вид-во УАДУ, 2003. Вип. 1. С. 265–278.

ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕННЯ УВАГИ В УЧНІВ СЕРЕДНІХ І СТАРШИХ КЛАСІВ

Поснік В. І.

Науковий керівник – Кришталь А. О., к. пед. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Гуманізація відносин у сфері освіти зумовлює необхідність подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу у роботі дітей із особливими освітніми потребами, серед яких спостерігається стійка тенденція до збільшення дітей із поведінковими розладами – гіперактивними розладами із дефіцитом уваги (ГРДУ). Порухення уваги в учнів середніх і старших класів є актуальною проблемою, оскільки сучасні школярі систематично перебувають в нестабільних соціально-політичних умовах: пандемія коронавірусу, пропаганда суїциду у так званих «групах смерті» в окремих соцмережах, діяльність РФ, спрямована на дестабілізацію українського суспільства (надходження повідомлень про замінування навчальних закладів, деструктивний вплив на дитячу психіку спеціально створених телеграм-каналів, пабліків тощо), і, насамкінець, війна РФ проти України у 2022 році, жертвами якої вже стали понад сотня українських дітей, а тисячі стали тимчасовими переселенцями і біженцями.

Метою дослідження є визначення особливостей порушення уваги в учнів середніх і старших класів.

Загальнотеоретичним психолого-педагогічним дослідженням поняття «увага» присвячені праці Ю. Бикова, Л. Виготського, Т. Дуткевича, О. Леонтева, Ю. Трофімов, Е. Хомської та ін. Проблеми порушення уваги у школярів висвітлені у роботах Л. Андрусишина, Ю. Бистрової, Ю. Бугери, Л. Василенко, Н. Гаврилової, Г. Дубовицької, Р. Мартинової, П. Кравець, Р. Павелків, В. Поліщука, Н. Пахомової, Є. Соботович та ін. У дослідженні О. Ферт знаходимо трактування поняття «гіперактивний розлад із дефіцитом уваги» – це «поліморфний клінічний синдром, головними проявами якого є порушення здатності дитини контролювати та регулювати свою поведінку, що виявляється в моторній гіперактивності, порушенні уваги та імпульсивності» [1, 5].

Узагальнюючи висновки вчених, порушеннями уваги вважаємо патологічні зміни спрямованості, вибіркості психічної діяльності, що виражаються у втомлюваності або звуженні об'єкта уваги, у нестійкості уваги, порушенні концентрації.

До видів порушення уваги зараховують відволікання; неухважність; гіперрухливість; інертність; звуження обсягу уваги, нестійкість уваги (порушення концентрації уваги).

В учнів середніх і старших класів причинами порушення уваги можуть бути зовнішні і внутрішні чинники. Зовнішніми чинниками є різні негативні впливи (стресори, фрустратори) і негативні стосунки дитини з оточуючими. Дію внутрішніх чинників можна описати як вплив порушеної частини психіки на здорову.

До порушень уваги зараховують:

- нездатність зберігати увагу і доводити розпочату справу до кінця;
- зниження вибіркової уваги;
- нездатність зосередитися на предметі;
- підвищене відволікання під час виконання завдань;
- метушливість і часта зміна виду діяльності;
- зниження уваги в незвичних ситуаціях, коли необхідно діяти самостійно.

Також відмічено (К. Беккер, В. Калягін, А. Кузьміна, М. Мерліс, Р. Юрова, А. Ястребова та ін.), що у дітей із заїканням можливе звуження концентрації уваги, що впливає на рівень пізнавальної активності; труднощі у виконанні тієї діяльності, що потребує високого рівня автоматизації; зниження процесів довільної уваги, що розкриває ступінь порушення власного мовномоторного компоненту, демонструючи тісний взаємозв'язок між ступеням порушення уваги та важкістю мовленнєвого порушення.

У працях О. Алмазової, С. Коноплястої, Р. Мартинової здійснено характеристику впливу певних порушень на стійкість уваги. Так, учні, які мають дислалію (порушення звуковимови при нормальному

слухові та збереженій іннервації мовленнєвого апарату), при відносно збереженій увазі, у процесі навчання, часто втомлювались, відволікались, виснажувались, проте вони налаштовані на отримання позитивних результатів. Учні, які мають дизартрію (порушення вимовної сторони мовлення, яке виникає внаслідок органічного ураження центральної нервової системи), характеризуються підвищеною втомлюваністю за будь-якого розумового навантаження, що призводить до нестійкості уваги і частого відволікання. Учні з ринолалією переважно мають розгальмовану нестійку увагу, швидко втомлювались, що призводить до зниження їх працездатності та продуктивності під час засвоєння навчального матеріалу.

Як зазначає О. Белова, «у дітей з ПМР порівняно з їх ровесниками без мовних вад, значно знижені властивості уваги – розподіл, об'єм, концентрація, стійкість, переключення, що у більшості випадків залежить від специфіки мовних розладів» [2, 301].

Робота з учнями середніх і старших класів з проблемами порушення уваги має комплексний характер і передбачає педагогічну корекцію, психотерапевтичну роботу з сім'єю, розвиток у дитини навичок соціальної взаємодії (поведінкова терапія) і, за необхідності, медикаментозну терапію.

У дослідженні О.Ферт [1, 10–11] розкрито сутність основних терапевтичних втручань при ГРДУ:

- психоедукація (просвітницька робота, спрямована на покращення розуміння сутності та шляхів корекції розладу серед батьків, педагогів та інших фахівців, які працюють з учнем);

- поведінкова терапія (використання різних стратегій і методів корекції поведінки: система заохочень, поведінкових контрактів, відвідування корекційних груп в реабілітаційних установах, заохочення здорового спілкування, тренінг соціальних навичок, продуктивне спілкування й уміння будувати командні стосунки, розвиток позитивної самооцінки, самоусвідомлення, емоційна компетентність, самоорганізація; уміння вирішувати проблеми й конфлікти, контроль агресії; розвиток емпатії; асертивність);

- психофармакотерапія (у серйозних клінічних випадках, коли психолого-педагогічні втручання не дають істотного ефекту, за рекомендацією психіатра, можуть призначатися фармакопрепарати, у поєднанні з поведінковою терапією).

Слід зауважити, що вчитель повинен співпраці з психологом, соціальним педагогом та батьками.

В окремих педагогічних дослідженнях знаходимо підходи, що порушення уваги в учнів середніх і старших класів можна скорегувати шляхом використання розвиваючих завдань протягом певного часу, проте самі порушення заздалегідь повинні бути помічені вчителями, для подальшої корекції недоліків психологом.

Таким чином, порушення уваги в учнів середніх і старших класів прямопропорційно впливає на розвиток усіх пізнавальних процесів в

цілому, що значно погіршує їх поведінку та навчальну діяльність у школі. Подолання проблем порушення уваги в учнів середніх і старших класів потребує комплексного підходу, що передбачає психоедукацію, поведінкову терапію, а в окремих випадках і психофармакотерапію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ферт О. Г. Гіперактивна дитина в школі. Стратегії корекції поведінки та академічної успішності. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 27 с.

2. Бєлова О. Б. Особливості розвитку когнітивних процесів та емоційно-вольової сфери у молодших школярів з ПМР Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Вип. III. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2012. С. 297–305.

«КРИЗА МАСКУЛІННОСТІ» І ЧОЛОВІЧИ РУХИ В ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯХ

Пузько В. М.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Починаючи з 1970-х років ХХ століття, у США та Західній Європі з'явилися думки про те, що традиційний чоловічий стиль життя, а, можливо і самі психологічні властивості чоловіка, не відповідають сучасним соціальним умовам, і що чоловікам доводиться платити дуже високу ціну за своє пануюче положення в суспільстві і культурі. Це явище пояснювалося так званою «кризою маскулінності» (маскулінність – комплекс тілесних, психічних і поведінкових особливостей, що розглядаються науковцями як чоловічі) [1].

Причини даного явища були наступними:

- чоловіки як гендерний клас або соціальна група відстають від вимог часу: їх установки, діяльність і особливо групова самосвідомість, уявлення про те, яким може і має бути чоловік, не відповідають соціальним умовам, що змінилися, і підлягають радикальній зміні і перебудові.

- соціальні процеси, що розхитують чоловічу гегемонію, є загрозою віковичним «природним» засадам людської цивілізації, чоловіки як традиційні захисники стабільності і порядку повинні покласти край цій деградації і повернути суспільство назад, в спокійне і надійне минуле.

З кризовими явищами маскулінності пов'язують і виникнення у останній третині ХХ століття особливого «чоловічого питання». Перший так званий «Чоловічий визвольний рух» (The Men's Liberation) зародився в США в 1970 роках в руслі ліберальної ідеології. Його

організаційним центром в 1970–80-х роках стала «Національна організація для чоловіків, що змінюються», яку в 1991 році змінила «Національна організація чоловіків проти сексизму» (The National Organization for Men Against Sexism – NOMAS). Головні принципи організації – позитивне ставлення до чоловіків, підтримка феміністичного руху і захист прав геїв [2, 55].

Головне джерело всіх чоловічих проблем і труднощів ідеологи руху вбачали в обмеженості чоловічої статевої ролі і відповідної їй психології, доводячи, що від сексистських стереотипів страждають не лише жінки, але і самі чоловіки. Акцент робився на індивідуальних якостях, а не на соціальній стратифікації і гендерному порядку та означав заперечення або недооцінку реальних чоловічих привілеїв і зведення всієї проблеми до такого виховання, яке дозволило б чоловікам гармонічно поєднувати в собі інструментальні і експресивні ролі.

У ХХІ ст. ідеї «чоловічого звільнення» набули досить широкого поширення в США, Англії і особливо в Австралії. Однак, в той же час серйозною політичною силою цей рух не став. Наразі чоловічі організації нечисленні, представлені в них переважно чоловіки середнього класу з університетською освітою і ліволіберальними поглядами. Для багатьох з цих чоловіків суспільно-політична діяльність є психологічно компенсаторною.

Ще одним різновидом маскулінного руху став соціалістичний чоловічий фемінізм, що виник під сильним впливом марксистського структуралізму та надавав більше значення класовій нерівності, політичним інститутам і відносинам влади. Соціалістичний різновид маскулізму має також небагато прихильників.

Значно більш масовими є праві, консервативно-охоронні чоловічі рухи, направлені на збереження і відродження чоловічих привілеїв, що зникають. В протилежність лібералам і феміністам, ідеологи американського «Руху за права чоловіків» (The Men's Rights Movement) Уоррен Фаррел, Херб Голдберг та інші вбачають головну небезпеку для чоловіків у фемінізмі і зростаючому впливі жінок.

Важливу роль в обґрунтуванні і відродженні ідеї сильної маскуліності відіграє протестантський фундаменталізм. Ще на початку 20 ст. у США і Англії набули поширення принципи «м'язистого християнства», що прагне врятувати чоловічі душі, які заблукали, від згубної для них фемінізації і Христа, що змальовує, не м'яким і ніжним, а сильним і м'язистим. Ожгією із найбільш масових організацій даного типу є рух «Вірних слову», що виник на початку 1990-х років за ініціативою колишнього футбольного тренера Колорадського університету Біла МакАртні. Його представники войовничо виступають проти «фемінізації» і «гомосексуалізації» суспільства. Чоловічу агресивність, яку ліберальні теоретики хотіли б викоренити, «Вірні слову» вважають природною і неминучою: на їх думку, вся справа лише в тому, як і куди її направити. У їх ідеології немає явної

мизогінії, але вони стверджують, що, якщо саме чоловік створений за образом Бога, він тим самим раз і назавжди поставлений вище за жінку. Принцип жіночого рівноправ'я підриває традиційні родинні цінності і дезорганізовуватиме суспільство. Чоловік усюди і скрізь має бути главою, ведучим; його сутність і покликання – бути відповідальним лідером [2, 56].

В той же час, слід мати на увазі, що політико-ідеологічні позиції деяких чоловічих рухів неоднозначні, їх не завжди можна розділити на «праві» і «ліві». Особливо складно в цьому плані з так званим міфопоетичним рухом, що зародився в 1980-х роках. Своєрідним маніфестом цього руху стала книга поета Роберта Блая «Залізний Джон» (1990), яка розійшлася величезним накладом (понад 500 тисяч екземплярів).

На думку Блая і його однодумців, головне завдання сучасності – направити чоловіків на дорогу духовного пошуку, аби допомогти їм відновити загублені ними базові чоловічі цінності. У всіх древніх суспільствах існували особливі ритуали і ініціації, за допомогою яких дорослі чоловіки допомагали хлопчикам-підліткам затвердитися в їх глибинній, природній маскулінності. Міське індустріальне суспільство розірвало зв'язки між різними поколіннями чоловіків, замінивши їх відчуженими, конкурентними, бюрократичними стосунками, і тим самим відірвало чоловіків один від одного і від їх власного «чоловічої сутності». Місце здорових чоловічих ритуалів займає, з одного боку, руйнівна, агресивна гіпермаскулінність вуличних зграй, а з іншої – жіночність, що розм'якшує і вбиває чоловічий потенціал. Говорячи про речі, які реально існують і всім знайомі, міфопоетична ідеологія має велику емоційну привабливість. Проте вона доволіно тлумачить дані міфології і антропології, не бачить конкретних соціальних причин описуваних нею процесів, міркує про чоловіків взагалі, як про єдиний тип, і абсолютизує відмінності між чоловіками і жінками.

Отже, на даний час при всіх своїх відмінностях, чоловічі рухи не представляють реальної і організованої політичної сили, хоча сприяють виокремленню ряду специфічних чоловічих проблем і уточненню категоріального апарату гендерних досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник гендерних термінів / Шевченко, З. В. (Уклад.). (2016). Черкаси: видавець Чабаненко Ю. URL.: <http://a-z-gender.net/ua/maskulinnist.html>.

2. Концептуалізація гендеру в чоловічих дослідженнях // Гендерні медійні практики: Навчальний посібник із гендерної рівності та недескримінації для студентів вищих навчальних закладів / Колектив авторів. Київ, 2014. 206 с.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У РОЗВИТКУ ТЕХНОГЕННОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ СТАЛОГО ТИПУ

Рапіцька К. В.

Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сучасне людство все активніше втягується в інформаційні процеси, що змінюють основи його діяльності та життєустрою. Інформаційне суспільство, почавши свою ходу із промислово розвинених країн, тріумфує на всій планеті; але при цьому багато країн і народів залишаються прихильними колишнім стереотипам і схемам присутності на міжнародній арені. Глобальні проблеми сучасності все більшою мірою визначають вектор світового розвитку; від людства потрібні узгоджені і неординарні заходи щодо забезпечення безпеки та виживання в нових умовах.

Виникає необхідність жорсткого перегляду колишніх позицій щодо питань цивілізаційного розвитку з метою подолання неефективних і кризових його форм. Партнерство, компроміс, співробітництво і консенсус – ці принципи повинні стати основними для розробки нової оптимальної стратегії цивілізаційного розвитку, яка орієнтує людство на виживання.

Разом із формуванням інформаційного суспільства і тими перевагами, які воно несе, виникає принципово новий спектр загроз існуванню всього живого на планеті, що є екзистенціальним «викликом» людству, кинутим техногенній цивілізації на інформаційній стадії її розвитку.

В якості однієї із ключових проблем сучасності на перший план висувається наступна проблема: чи у змозі в даний час людство змінити «вектор» власного цивілізаційного розвитку, забезпечивши для себе стійке безпечне майбутнє. Людство знаходиться в ситуації, коли до катастрофи можуть призвести практично будь-які дії з інформаційними процесами у збиток ідеалам техногенної цивілізації. Отже, необхідно дати всеосяжну оцінку існуючому використанню інформації, знайти нові шляхи і способи її застосування, досліджувати інформаційні процеси в розвитку техногенної цивілізації, що формують нову цивілізаційну парадигму.

Зміна пріоритетів і цінностей набуває воістину доленосного значення для людства, яке знаходиться на переломному етапі свого розвитку. В епоху глобалізації сучасна техногенна цивілізація породжує феномен небаченого досі вибуху науково-технічного розвитку. Вона оснащує світове співтовариство, з одного боку, все більш досконалыми, інформаційно-телекомунікаційними технологіями, а, з іншого, залишає без уваги сферу духовної,

культурної та гуманітарної життєдіяльності людини, не забезпечує йому міцної духовно-ціннісної основи.

Зрозуміти характер сучасного етапу розвиненої техногенної цивілізації, оснастити гуманітарними цілями і цінностями парадигму життєдіяльності сучасного споживацького суспільства, обґрунтувати нову цивілізаційну парадигму – в цьому полягає актуальність і мета дослідження інформаційних процесів, які необхідно впорядкувати та поставити під контроль людства в умовах формування техногенної цивілізації сталого типу.

Концепція стійкого розвитку базується на трьох основних принципах:

1) забезпечення збалансованості екології та економіки, тобто досягнення такої міри розвитку, коли люди у виробничій чи будь-якій економічній діяльності перестають руйнувати середовище проживання;

2) забезпечення збалансованості економічної і соціальної сфер, що взяті в їх людському вимірі, що означає максимальне використання в інтересах населення тих ресурсів, які дає економічний розвиток;

3) вирішення задач, пов'язаних із розвитком, не тільки в інтересах тих, хто сьогодні проживає на нашій планеті, але й майбутніх поколінь, які мають рівні права на ресурси;

4) підходи до збалансування економічних, соціальних і природних факторів при переході до стійкого розвитку лежать у площині соціальної справедливості, стійкої економіки і екологічної стійкості;

5) соціальна справедливість неминуче повинна базуватися на економічній стійкості і соціальній рівності, а для цього необхідна і екологічна стійкість, що означає збереження природного капіталу.

Екологічна стійкість включає в себе збереження біорізноманітності, здоров'я людини, а також якості повітря, води і ґрунту на рівні, достатньому для підтримання життя і добробуту людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грубов В. М. Європейська колективна безпека в умовах глобалізації: ліберальна парадигма: монографія. К.: Тов. «ФАДА, ЛТД», 2007. 554 с

2. Дергачев В. А. Геополітика: монографія. К.: ВИРАР, 2000. 448 с.

3. Качинський А. Б. Безпека, загрози та ризик. К.: ІПНБ РНБО; НАСБ України, 2004. 472 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦУКРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ПОМІЩИЦЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ СЕРЕДНЬОГО ТИПУ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Риндич Р. Я.

Фаховий коледж електронних приладів

*Івано-Франківського національного технічного університету
нафти і газу*

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

В поміщицьких маєтках першої половини ХІХ ст. на Правобережній Україні певного розвитку, крім землеробської діяльності, досягли промислові підприємства.

Особливе місце в господарстві поміщиків займали винокурні, пивоварні, а з кінця 30-х – початку 40-х рр. – цукрові заводи. Виробництво цукру з цукрового буряку виникло в Російській імперії на початку ХІХ ст. в поміщицьких маєтках у вигляді невеликих підприємств, в основі яких була ручна праця. Мета його була така ж, як і в гуральництві: використовували дармову кріпацьку працю та сировину з свого господарства. Цим самим вони намагалися підвищити прибутковість маєтку.

У 1801 р. на Правобережній Україні було 7 цукроварень [1, 183]. Для заводів першої третини ХІХ ст. було характерним: невеликі розміри підприємств, ручна праця, не чисельність робітників, сік буряку випарювали у відкритих котлах з топкою безпосередньо під ними. Проте кількість цукроварень росла швидко.

Середина 40-х рр. ХІХ ст. була переломним етапом у становленні цукрової промисловості: почалося технічне переоснащення заводів. Підприємства вдосконалювалися в технічному відношенні: встановлювалися парові машини та закриті апарати випарювання бурякового соку. Перший паровий завод виник у 1840 р. Другим етапом технічних зрушень було виникнення котельних та машинних відділень. А в 1860–1861 рр. ввели парові та гідравлічні преси [3, 134–137].

На заводах використовували кріпацьку працю, а також додаткову найману силу. Запрошували кваліфікованих спеціалістів. Маєтки не могли обійтись лише своєю сировиною, вони закупляли цукровий буряк, а також збільшували його посіви у власних господарствах. Закупівля нової техніки, сировини та палива вимагала значних витрат основного та зворотного капіталу. Це приводило до зміни організаційної структури не лише цукрового заводу, але й усього поміщицького маєтку. Цукроварні ставали основною галуззю виробництва [2, 40].

Цукрові заводи поділялися на два типи: сільськогосподарські та фабричні, а в технічному відношенні – на вогневі та парові [4, 231–232]. У 40-х рр. майже всі заводи були вогневими. Невеликий вогневий завод випускав у середньому 4 000–5 000 пудів цукру на рік, а паровий – у три-чотири рази більше [4, 231–232].

Якщо порівняти собівартість одного пуду цукру на різних типах заводів, то виявляється, що на парових цукроварнях вона дорівнювала 3 крб. 35 коп., а на вогневих – 4 крб. 25 коп. асигнаціями (дані по Київській губернії 1853 р.) [5, 86], що свідчило про перевагу парових підприємств.

Матеріали Кам'янського цукрового заводу дають можливість простежити еволюцію середнього за обсягом підприємства та визначити його вплив на загальний розвиток господарства. Кам'янський завод (маєток Давидових – сучасна Черкаська область) був збудований у 1844 р. по вогневій системі, а переобладнаний на паровий – тільки в 1864 р. [6, арк. 3]. У 1845 р. Кам'янський завод приніс чистого прибутку 115 000 крб. сріблом [7, арк. 10]. Дані про валовий прибуток та витрати заводу на 1844 р. дають можливість підрахувати чистий прибуток [7, арк. 10]:

Загальний прибуток:

- Врожай одержали – 13 650 чвертин по ціні 1 крб. 50 коп., асигнаціями всього на суму 20475 крб.;

- Вироблено цукру і патоки на суму 110 915 крб. асигнаціями (всю партію продали в м. Смілу);

Всього: 131390 крб. асигнаціями.

Витрати:

- Засіяно – 148 дес.;

- Витрати на насіння, обробіток та збір врожаю – 5 551 крб. асигнаціями;

- Витрати на завершення виробництва заводу – 41 880 крб. асигнаціями;

- Витрати на виробництво – 33 778 крб. асигнаціями;

Всього: 86211 крб. асигнаціями.

Чистий прибуток за рік становив 45 178 крб. асигнаціями або 12 198 крб. сріблом [2, 41].

Але в наступний рік простежувалась тенденція до зростання прибутку, який складав вже – 115 000 крб. сріблом [2, 41].

Така різниця пояснюється кількома причинами. По-перше, завод побудовано в 1844 р. По-друге, в 1845 р. площа посіву цукрового буряку була розширена до 400 дес. [8, арк. 4 зв.], що сприяло отриманню в кінцевому результаті значно більшої кількості продукції.

У середині XIX ст. центр цукрової промисловості перемістився на Правобережну Україну. В Київській губернії були зосереджені парові заводи. Кількість їх інтенсивно зростала в Київській, Харківській та Подільській губерніях (в основному, за рахунок переобладнання

вогневих заводів на парові) [4, 233]. Що стосується вогневих заводів, їх кількість майже не змінювалась.

Такий цукровий завод, як Кам'янський, був додатком до маєтку. Виробнича потужність його невелика, розрахований він був на переробку сировини з власного господарства. Управління підприємства не відокремлювалось від управління маєтком. Його прибуток йшов не на розширення виробництва, а на виправлення кризового становища в усьому господарстві та на власні потреби поміщиків. Тому продуктивність заводу зростала повільно. Це типове сільськогосподарське підприємство, а не промислове. Гостро стояла проблема робочої сили, бо населення в основному займалося сільським господарством.

1 вересня 1848 р. було введено статут про акциз. Державний податок збирався з кожного пуду цукрового піску (з рафінаду не стягувався). За основу бралася середня кількість цукру в берківці буряку (12 фунтів відбіленого піску). Так, в перші два роки він дорівнював 30 коп. сріблом з одного пуду, далі акциз виріс до 60 коп. з пуду [1, 161].

Таким чином, формування промислового підприємництва розпочалося ще в першій половині XIX ст., проте свого розвитку досягло після скасування кріпацтва. Спеціалізація диктувалася, передусім, природно-кліматичними умовами. Тому на Правобережжі поширеними були цукроробство, винокуріння. Утримуючи цукрові заводи, поміщики з простих землевласників, прибуток яких залежав від обробітку землі та пов'язаних з ринком виключно продажем сільськогосподарської продукції та купівлею товарів для власних потреб, перетворилися в сільськогосподарських підприємців. Тепер основний капітал складався із землі, маєтку, будівлі та обладнання заводу, мав оборотний капітал з ринком.

Купецькі цукрові заводи створили певну конкуренцію поміщицьким підприємствам, але загальна роль купецького капіталу в бурякоцукровій промисловості була скромною. В цілому, цукрове виробництво зберегло в першій половині XIX ст. поміщицький характер.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуржій І. А. Розклад феодально-кріпосницької системи в сільському господарстві України в першій половині XIX ст. К.: 1954. 281 с.

2. Горенко Л. М. Особливості розвитку винокурної та цукрової промисловості в поміщицьких господарствах середнього типу на правобережній Україні в першій половині XIX ст. // Гуманітарний вісник: всеукраїнський збірник наукових праць. Число 27. Вип. 11. Черкаси: ЧДТУ, 2017. 219 с. С. 38–46. (Серія: історичні науки).

3. Тихонов Б. В. Развитие свеклосахарной промышленности во второй половине 40-х и в 50-х гг. XIX ст. // Исторические записки АН СССР. М., 1958. №2. С. 134–137.

4. Яцунский В. К. Социально-экономическая история России. XVIII–XIX вв. М., 1973. 331 с.

5. Воблый К. Г. Опыт истории свеклосахарной промышленности СССР. М., 1928. Т. 1. С. 86.

6. Центральний Державний історичний архів України в м. Київ. Ф. 730. Оп. 1. Спр. 113. Арк. 3.

7. Державний архів Черкаської області. Ф. 315. Оп. 1. Спр. 29. Арк. 10.

8. Там само. Спр. 21. Арк. 4 зв.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ, ЗАПОБІГАННЯ, ПЛАНУВАННЯ І РЕАГУВАННЯ НА КРИЗОВІ ТА НС: РЕСПУБЛІКА БОЛГАРІЯ

Самань Р. О.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України;

Головна школа пожежної служби Республіки Польща

Завдання щодо організації захисту населення, запобігання, планування і реагування на кризові та НС в Республіці Болгарія покладені на Міністерство державної політики у сфері надзвичайних ситуацій та катастроф (далі – МДПНСК), підпорядковане Раді Міністрів країни. Пріоритетом МДПНСК є ефективна профілактична діяльність, організація та координація рятувальних та невідкладних відновлювальних робіт, керівництво ними.

До складу МДПНСК входить та 11 дирекцій та одна головна дирекція. До спеціалізованої адміністрації входять Головна дирекція «Національна служба «Цивільний захист» з 28 територіальними ланками – дирекціями «Цивільний захист» в обласних адміністративних центрах та дирекції «Планування і запобіжна діяльність», «Національний навчальний центр та підготовка приватного сектора», «Комунікаційно-інформаційні системи», «Міжнародна діяльність» та «Відновлення і надання допомоги». Загальна адміністрація складається з п'яти дирекцій. У складі міністерства існують 23 професійних аварійно-рятувальних загони, склад яких формується залежно від зони відповідальності та результатів аналізу періодичності кризових ситуацій у кожному конкретному регіоні. До складу загонів входять професійно підготовлені рятувальники, що мають досвід участі у різних гуманітарних операціях в країні і за її межами.

Мета, пріоритети та завдання запобігання НС закладено в Національній програмі захисту при катастрофах, яка приймається Радою Міністрів країни. Керівник МДПНСК розробляє програму та річні плани спільно з іншими міністерствами, Національним товариством общин країни та болгарським Червоним Хрестом.

Забезпечення постійної готовності, прийняття повідомлень при виникненні НС, їхня оцінка і невідкладні дії покладено на Головну дирекцію «Національна служба «Цивільний захист» МДПНСК, Національну службу «Пожежна безпека та захист населення» МВС і центри термінової медичної допомоги Мінохорони здоров'я, які є основними складовими Єдиної рятувальної системи (далі – ЄРС). Інші складові частини ЄРС надають допомогу згідно з планом проведення рятувальних та невідкладних аварійно-відновлювальних робіт. Зокрема, збройні сили країни надають допомогу під час рятувальних та невідкладних аварійно-відновлювальних робіт лише за наказом міністра оборони та на підставі вимог відповідного державного органу відповідно до плану проведення рятувальних та невідкладних аварійно-відновлювальних робіт.

Основні завдання Дирекцій «Цивільний захист» полягають у захисті населення, матеріальних та культурних цінностей і національної власності. Обласні дирекції здійснюють організацію та проведення невідкладних рятувальних і аварійно-відновлювальних заходів під час стихійного лиха, аварій на територіях кожної окремої області, а саме: попереджають про можливість НС; інформують населення та відповідні органи про стихійне лихо; проводять операції щодо рятування та рятувально-відновлювальної роботи; здійснюють оперативний захист при повені, радіаційній, хімічній та біологічній небезпеці; проводять навчання населення щодо заходів під час НС; інформують та здійснюють відповідний захист населення під час введення воєнного стану; забезпечують інформаційно-аналітичну роботу.

Обмін інформацією між органами виконавчої влади країни під час кризової ситуації здійснюється через комунікаційно-інформаційну систему управління – «Ситуаційний центр», який входить до складу МДПНСК.

Ситуаційний центр здійснює зв'язок між міністерствами, відомствами, територіальними адміністраціями та структурними органами місцевого самоврядування, що складають Єдину рятувальну систему. Ситуаційний центр контактує з міжнародними структурами цивільного захисту та веде інформаційно-аналітичну роботу, зокрема, збір, обробку, аналіз інформації, пов'язаної з кризовими та НС в країні.

Між міністерствами, науково-дослідницькими інститутами та обласними органами виконавчої влади Республіки Болгарія здійснюється обмін даними щодо: криз та надзвичайних подій на території країни та за її межами; потенційної небезпеки, що може виникнути під час різних НС; стану ризику та потенційно небезпечних

об'єктів для населення, що функціонують на території країни; стану радіаційного гама фону в країні; стану водних ресурсів країни; стану водного простору та можливості здійснення судноплавства річкою Дунай; стану навколишнього середовища; метеорологічного стану та прогнозування метеорологічних умов; стану дорожніх умов та інфраструктури в країні під час НС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чмига В. О. Діяльність органів державної влади у сфері цивільного захисту: навч. посіб. / В. О. Чмига, Н. Г. Клименко, М. Г. Орел; За заг. ред. В. О. Чмиги. К.: Вид-во НАДУ, 2008. 152 с.

2. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн – членів Європейського Союзу Південної Європи // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. Вип. 1. С. 407–417.

ВЗАЄМОДІЯ ПРИРОДНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Степаненко Д. С.

Науковий керівник – Вороновська Л. Г., к. філос. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Проблеми екологічної та техногенної безпеки набули в Україні надзвичайної гостроти. Для вирішення цих проблем необхідна розробка наукових засад екологічної безпеки України, методологія її практичної реалізації системою забезпечення екологічної та природно-техногенної безпеки та державно-управлінські механізми її реалізації.

Здійснення державної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки, насамперед, повинно передбачати визначення пріоритетів цілей та елементів державної влади щодо їх досягнення. Екологічна безпека – це складова національної безпеки, що забезпечує захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенними чи природними чинниками стосовно навколишнього середовища. Закони України серед пріоритетів національних інтересів окреслюють екологічний аспект як забезпечення екологічно та техногенно-безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів. Розробка державної політики забезпечення екологічної безпеки – це

шлях до вирішення та попередження екологічних та техногенних проблем.

Система забезпечення екологічної та природно-техногенної безпеки (СЗЕПТБ) – це складна система з усіма її ознаками, що виявляються під час взаємодії природних, політичних, економічних, правових, соціальних, у тому числі і воєнних чинників, яка дає можливість бачити її цілісною, зі своїми власними законами розвитку та структурними компонентами. Особливо це проявляється під час взаємодії і протидії в її межах внутрішніх і зовнішніх загроз із життєво важливими інтересами особи, суспільства та держави. Ця взаємодія та протидія постійно проявляють себе в усіх сферах національної безпеки: зовнішньополітичній, державній, воєнній безпеці та безпеці державного кордону України, внутрішньополітичній та економічній безпеці, соціальній і гуманітарній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній складових.

Така модель привертає нашу увагу до шляхів взаємодії природного та соціального світів, що породжують обмеження та проблеми, або відкривають нові можливості для інших форм соціальної діяльності – воєнної, політичної, економічної, соціальної, екологічної тощо.

Якщо уважно проаналізувати наслідки найбільших втручань у довкілля України, то побачимо, що проблема екологічної безпеки, враховуючи наслідки аварії на ЧАЕС, набула в нашій державі надзвичайної гостроти. Для її вирішення необхідно розробити наукові засади екологічної безпеки України, методологію її практичної реалізації системою забезпечення екологічної та природно-техногенної безпеки.

Здійснення державної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки передусім повинно передбачати визначення пріоритетів цілей та елементів державної влади щодо їх досягнення. Екологічна безпека – це складова національної безпеки, що забезпечує захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенними чи природними чинниками стосовно навколишнього середовища. Гарантується законодавчими актами держави [3, 97]. Тому державна політика забезпечення екологічної безпеки – це, в першу чергу, вирішення проблем.

Система забезпечення екологічної та природно-техногенної безпеки – це організована державою сукупність суб'єктів: державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних цілями та завданнями на підтримання рівноваги між екосистемами України та антропогенним і природним навантаженням.

СЗЕПТБ складають як державні, так і недержавні інститути, які із застосуванням теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, кадрових, науково-технічних та інших державно-управлінських заходів

забезпечують реалізацію життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави, добробут народу і ефективне функціонування самої СЗЕПТБ України.

Екологічна безпека досягається в спосіб проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, військовій, економічній, соціальній, науково-технологічній та інформаційній сферах [2, 125].

Україна – це держава, на території якої розміщена значна кількість ядерних реакторів, великих хімічних і пожежонебезпечних підприємств, складних інженерних споруд (дамби, водоймища тощо). Ці об'єкти можуть стати «мішенями» для диверсій і терористичних актів та інших злочинних дій. Це може спричинити надзвичайні ситуації, що мають небезпечні соціальні й економічні наслідки для держави, її національної безпеки. Враховуючи це, даний аспект заходів і механізмів забезпечення екологічної безпеки є одним із пріоритетних.

Відносна величина заходів і механізмів забезпечення екологічної безпеки для науково-технологічної сфери національної безпеки України показує, що нині неможливо побудувати надійну систему безпеки без знань фундаментальних наукових законів впливу шкідливих антропогенних чинників на екосистеми, включаючи й людину. Тільки знаючи закони розвитку природи і суспільства, можна завчасно спрогнозувати зміни стану природного середовища і передбачити небажані наслідки таких змін або завчасно запобігти їх. Для цього потрібно приділити значну увагу науково обґрунтованому регулюванню різних антропогенних навантажень на навколишнє середовище.

Серед першочергових державно-управлінських завдань забезпечення екологічної безпеки України науково-технологічної сфери виділяються такі: створення реальних наукових основ забезпечення промислової безпеки, безпеки складних технічних систем, людей і довкілля; розробка методів оцінки небезпеки промислових об'єктів; розробка наукових засад концепції прийняттого ризику стосовно умов функціонування української промисловості; створення банку даних та системи моніторингу техногенної безпеки; розробка прогнозних оцінок і сценаріїв розвитку природних екосистемних змін в Україні та адекватних заходів реагування; розробка соціально-економічних, нормативно-правових та організаційних заходів для стійкого розвитку України в умовах переходу до ринкових відносин з урахуванням загроз, що мають техногенне, стихійне або техногенно-стихійне походження; розробка математичних моделей зниження потенційних загроз промислових об'єктів для розв'язання широкого кола оптимізаційних задач, пов'язаних зі зниженням загроз для населення.

Для подолання екологічної кризи в Україні важливі також такі державно-управлінські заходи та механізми забезпечення воєнної

безпеки та державного кордону, інформаційної безпеки. Вони мають бути спрямовані на захист природного середовища як воєнного об'єкта. Гарантування права громадян України на вільний доступ до екологічної інформації має стати головним правом, без якого жоден українець не матиме можливості захищати свої екологічні права.

Як уже зазначалося, наївно очікувати проявів окремих чи поодиноких екологічних загроз, тому СЗЕПТБ має здійснювати політику з урахуванням цих особливостей. Це означає, що всі її складові повинні завжди бути готові одночасно із залученням економічних, нормативно-правових і гуманітарних механізмів до ліквідації кількох екологічних загроз [4, 136]. Отже, не дивно, що значна частина дій державної політики СЗЕПТБ пов'язана зі створенням і підтриманням порядку серед усіх учасників політичного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Веймер, Д. Аналіз політики: Концепції і практика /Д. Веймер., Е. Вайнінг. К.: Основи, 1998. 654 с.
2. Данн В. Н. Державна політика: вступ до аналізу. Одеса: АО БАХВА, 2005. 504 с.
3. Качинський А. Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення. К.: НІСД, 2001. 312 с.
4. Шварцмантель Д. Идеология и политика. Харьков: Гуманитарный центр, 2009. 312 с.

ЖІНКА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Федорчук М. В.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Українська жінка в усі часи була Берегинею свого роду. Неодноразово їй доводилося ставати войовницею на полі битви за гідність українського імені, за майбутнє України. Надзвичайно вагомим є внесок жіноцтва у нашу соціокультурну, етнічну, звичаєву спадщину. Особливості історичного життя українського етносу зумовили й своєрідне становище жінки в суспільстві, яке викликало подив чужоземців мірою правової, звичаєвої забезпеченості та побутової самостійності, раціональності й гуманності відносин у родині.

Метою нашого дослідження є період козацької доби і та роль яку відіграла жінка в українському суспільстві.

Відрізок української історії, названий козацькою добою, й сьогодні має низку недосліджених явищ. Поза комплексною увагою дослідників залишилася досить значуща сторінка багатогранного тогочасного життя – роль та статус жінки у суспільстві. Думка про становище жінок базувалася в основному на вивченні козацького аскетизму, відреченні запорожців від створення сімей та зосередження на військовій справі. Дехто з дослідників української минувшини вважав, що живучи на дніпровських островах, козаки байдужі до звичайних мирських радощів, нехтували сімейним затишком і добробутом. Драматичні події XVI–XVII ст. – ворожнеча, кровопролиття не сприяли традиційному устрою життя та укладання сімейно-шлюбних відносин.

В Україні в XVI ст. та першій половині XVII ст., на відміну від Західної Європи, суспільне становище жінки залежало не від суспільного статусу чоловіка, а від її власного майнового становища. Тому українські паньанки, незалежно від сімейного стану, володіючи іноді величезними латифундіями (як правило, отриманими в спадок), мали значний суспільний вплив у своїх повітах [1, 33].

На законодавчому рівні того часу, правове становище жінок нормував Литовський Статут [2, 57] у карних та цивільних постановах якого був закріплений принцип рівного права для чоловіків і жінок. У ньому закріплювалася майнова незалежність жінок та їхні права на успадкування землі. Таким чином Литовський Статут реально затверджував рівний правовий статус, адже у середньовіччі цей статус мав важливе значення та диктував, досить часто, моральні якості людини.

Слід зазначити, що за першим Литовським Статутом 1529 року був визначений вік повноліття для чоловіків – 18, а для жінок – 15 років. У третьому Статуті 1588 року вік повноліття жінки був знижений до 13 років [3, 214]. Від повноліття дівчина ставала не лише повноправною володаркою спадкового майна, в тому разі, якщо осиротіє, але й могла мати окрему власність ще за життя батьків. Цю власність заміжня жінка отримувала шляхом розподілу майна між заміжніми сестрами, або ж у подарунок від батьків. Майнові права незаміжньої дівчини були такими ж, як і неодруженого чоловіка.

Українські жінки-шляхтянки, у зазначений період, мали широку свободу і незалежність, не поступаючи у повноті своїх громадянських прав чоловікам. Суспільне становище жінки відрізнялося лише тим, що вона при живих братах наслідувала лише четверту частину батьківського спадку. Це пояснювалося тим, що за литовським феодальним законодавством володіння маєтностями поєднувалося з обов'язком військової служби. У випадку, коли землевласниця була вдовою або самотньою, вона зобов'язувалася забезпечити певну кількість чоловіків для служби, а не служити особисто. Проте, жінки іноді самі виконували цей обов'язок,

з'являючись на військову службу, як це зробила у 1565 році Зофія Сзофова [4, 83].

Хоча Запорозька Січ була забороненою для перебування жінок, проте українки, на відміну від європейських жінок, були пов'язані з військом та військовими обов'язками. Це пояснювалося особливостями нестабільного, неспокійного життя в українських воєводствах розташованих поблизу татарських кордонів і зумовлювали необхідність озброєння, формування войовничої вдачі та своєрідність світосприйняття.

За таких умов жінки переймалися інтересами своїх чоловіків, братів та родичів. Проживаючи в місцевості де була постійною загроза небезпеки, жінці досить часто доводилося ставати на захист своєї домівки, боронити своїх домашніх та майно. Життя на прикордонні формувало в українських жінок витривалість, самостійність, сміливість, рішучість, вміння постояти за себе і родину зі зброєю в руках. Щоб переконатися в цьому, достатньо вслухатися (вчитатися) в слова народних пісень. Образ матері, дружини, сестри, нареченої змальовано в них із щирістю, любов'ю та повагою, що дає підстави стверджувати, що українським ідеалом краси й жіночності XVI – першої половини XVII ст. була жінка гарна «як зірниця», «гнучка як тополя», з «рум'яним личеньком», з «очима як терен». Разом з тим соціально активна, здатна визволяти бранців, воювати з ворогом, керувати військовим загоном та управляти господарством. Так, Волинська шляхтянка Ганна Борзобагата-Красенська управляла казною Луцької Єпархії, організовувала опір нападам сусідів польських шляхтичів, при цьому безстрашна жінка одягалася в панцир та сама керувала гайдуками [5, 129]. Відомі випадки, коли на полі битви знаходили тіла жінок переодягнених у чоловічий одяг щоб їх не розпізнали іноді вони навіть голили собі голови.

Активна присутність жінки в козацьких традиціях, фольклорі дає підстави стверджувати, що її присутність у козацькій спільноті не розглядалася як менш важлива ніж чоловіча. Жінка рішуча, смілива – писав про українок Йосип Ролле – мала велику пошану, відшукувала собі прибічників, а суспільство поблажливо дивилося на її витівки [6, 109].

Неможливо не згадати про ще одну важливу особливість українських жінок періоду козаччини – це їхня висока освіченість, особливо привілейованого стану. Сучасники вважали цю рису звичайною справою. Багато жінок мали домашні бібліотеки, перекладали й видавали церковні книги. Відвідавши Україну в 1654 і 1656 роках арабський мандрівник Павло Алеппський залишив у своєму щоденнику такий запис: «... по всій землі козаків ми помітили прекрасну рису, яка викликає подив – більшість їхніх жінок та дочок уміють читати та писати і знають порядок церковних служб... щодо освіти, яку давали дітям тодішньої української шляхти, дівчата нічим

не відрізнялися від хлопців і разом з ними навчалися дома у приставлених до того бакалярів» [3, 94].

Отже, жінки, особливо вищих суспільних станів, України у XVI–XVII ст. вели активне суспільне, політичне, господарське, життя, мали широкі права, були рівноправними у суспільстві на відміну від більшості країн тогочасної Європи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Луговий О. Визначне жіноцтво України. Київ : «Ярославів вал», 2007. 267 с.
2. Переший Литовський Статут 1529 р. Вільнюс, 1983. Ч. 1. 104 с.
3. Грушевський М. С. Історія України Руси. Київ, 1944. Т. 5. 485 с.
4. Хорунжий Ю. Шляхетні українки. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2004. 278 с.
5. Борисенко В. Українки в історії. Київ: «Либідь», 2004. 323 с.
6. Антоній І. (Й. Ролле) Украинские женщины . *Кіевская старина*, 1883. Іюнь. 269 с.

РОДОВОДИ ГУЛАКІВ, ГУЛАКІВ-АРТЕМОВСЬКИХ – ФУНДАМЕНТАЛЬНА ПРАЦЯ Ю. Ю. МАРИНОВСЬКОГО

Черковська Ю. Є.

Фаховий коледж електронних приладів

*Івано-Франківського національного технічного університету
нафти і газу*

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Одним з останніх досліджень вченого Ю. Ю. Мариновського було «Гулаки на правобережжі Дніпра: родовід і власність правобережних Гулаків з Артема. Матеріали до біографії роду», яке увійшло до альманаху «Батьківщина – 2012» [1]. Ця книга присвячена родоводу Гулаків – Гулаків-Артемівських, які мали своє родове гніздо на Черкащині м. Городище і с. Свинарка (зараз с. Петропавлівка). Хронологічні рамки дослідження: 1722 р. – перша половина ХХ ст.

Більшість досліджень з даної теми були присвячені окремим відомим представникам цього роду, тому в науковому обігу перебували одні й ті ж документи.

Пріоритетом для дослідника Ю. Ю. Мариновського стало використання всієї доступної документальної бази, щоб відтворити всю родовідну мозаїку. Він не розділяв факти на значні й незначні. Зазначимо й те, що в даній науковій праці складено початковий

родовід фамілій тільки тих осіб, які проживали на зазначеній території, про тих, хто виїхав автор дав коротку інформацію.

У першому розділі названої праці «Гулаки – знаний український рід» дослідник вказує, хто був засновником роду, проте документи XVIII–XX ст. згадують прізвища гілки по-різному: Гулаки, Артемовські, Артемовські-Гулаки, Гулаки-Артемовські, Артеменки-Гулаки, Артеменки.

Ю. Ю. Мариновський пояснює це тим, що розгалуження роду Гулаків відбулося через набуття «його представниками різного соціального і соціально-економічного статусу: помітним це сталося після входження ... регіонів Правобережної України до складу Російської імперії ... коли нагальним постало питання і про підтвердження як соціально-правового статусу будь-якої особи – кріпака, міщанина, дворянина, так і на той час вже існуючих маєтностей інших власників» [1, 19]. Далі автор вищеназваної розвідки ретельно розглядає юридично-правове закріплення у дворянстві на початку XIX ст. гілки Гулаків, які проживали у м. Городище та с. Свинарка.

Цікавою особливістю і здобутком автора було залучення так званого табличного методу, «де повністю і безперервно, звісно при інформаційній нагоді, із таблиці в таблицю подаються детальні відомості про наявних членів сім'ї та їх подальший сімейний стан і соціальний статус впродовж усього часу до визначеної хронологічної межі» [1, 14]. Автор навмисно відмовився від складання типового генеалогічного древа та інших знаних подібних форм і схем, оскільки це, на його думку, ускладнювало подану деталізацію родоводу. Таких таблиць дослідник Ю. Ю. Мариновський створив 324, кожна з яких має посилання на місцеву православну парафію [1, 27–178]. Окремо автор склав таблицю (№323), яка акумулює виявлені відомості про тих осіб, яких дослідник за браком документальних джерел, не зміг поєднати з їх прямими родичами [1, 176–178].

Перший розділ розвідки містить певні матеріали про власність роду правобережних Гулаків. Історику Ю. Ю. Мариновському вдалося, згідно наявних документів, встановити де і коли рід Гулаків отримав першу власність [1, 179]. Автор виявив архівні матеріали про різні аренди і нерухомості Гулаків в м. Черкасах у другій половині XIX ст. [1, 179] та в м. Городище та с. Свинарка [1, 180–181], по окремим рокам та конкретним представникам роду він представив досить докладну інформацію, що дало можливість зробити висновок, що після відміни кріпосного права у 1861 р. більшість сімей Гулаків і Артеменків в м. Городище і с. Свинарка стали власниками земельної нерухомості. За радянської доби чимало з них записані хлібороби-хазяїни та одноосібники. Були також і бідні сім'ї [1, 192–193].

Цікавим є підрозділ дослідження Ю. Ю. Мариновського під назвою «Деякі думки з приводу досліджуваної теми». Автор представив 11 пунктів, в яких посилаючись на конкретні документи, робить припущення та висновки стосовно різних аспектів родоводу

правобережних Гулаків [1, 194–198]. Так, у 3-ому пункті про утворення прізвищ дослідник вказує, що хутір Артемовський під м. Городище утворений від імені його власника Артема Гулака, а прізвище Гулак-Артемовський «має виключно місцеве і не яке інше походження, і його розповсюдження по світу почалося саме з містечка Городище на Черкащині» [1, 194–195].

Стосовно соціального та соціально-економічного статусу родових колін історик Ю. Ю. Мариновський дослідив, що Артеменки були залежними поміщицькими селянами, а Гулаки та Артемовські (Гулаки-Артемовські) – незалежними громадянами. «Документи фіксують поділ родових колін з Артема Гулака на кріпаків-селян, селян-власників, селян, міщан, священо- і церковнослужителів, дворян» [1, 195].

Ю. Ю. Мариновський докладно пояснив проблему складання і відтворення родовідного дерева. Він вказав, що наразі неможливо це зробити, оскільки збереглися не всі метричні церковні книги, ревізькі казки та інший документальний комплекс, документи про переїзд цілих родин на постійне чи тимчасове проживання, одруження, рекрутські набори тощо. Проте автор відтворив реальну і об'єктивну картину генезису роду правобережних Гулаків з Артема по чоловічій лінії [1, 195–196]. Відкриті питання лишилися, особливо, що стосується родовідних зв'язків у ХХ–ХХІ ст., а також виявлення представників роду, що проживали в інших країнах. Важливим є те, що дослідник Ю. Ю. Мариновський встановив, що засновник «городищинської» гілки роду Артем Іванович Гулак свою приналежність до дворян офіційно отримав від кривних родичів дворян Гулаків з Лівобережжя – Золотонощини, проте автор не знайшов документів про закріплення за нащадками Артема Гулака родового герба [1, 196]. Історик вбачає проблему з ідентифікації кожного з сьогоденних Гулаків на всьому світовому просторі: від якої родової гілки вони вважаються, хоча й документально підтверджено, що обидві гілки мають спільного предка Івана Гулака, генерального обозного Війська Запорізького 1669–1673 рр. (автор припускає за непрямою аргументацією, що Іван Гулак – уродженець м. Черкас) [1, 194, 200, 201, 202, 203].

Цікавим є пункт «Про близнюків». Дослідник спостерігав, що в усіх родових колінах документами фіксуються неодноразові появи близнюків. Така генетична закономірність була в одинадцяти сім'ях по чоловічій лінії, а в п'ятьох з них – народжували по дві пари близнюків [1, 198].

В останньому одинадцятому пункті підрозділу автор на основі представлених оригінальних документів зробив ряд висновків щодо окремих родових колін, чітко вказуючи територію їх проживання, час припинення свого існування, або, навпаки, хто й досі з нащадків на цій території проживає [1, 198].

2, 3 і 4 розділи даної історико-краєзнавчої генеалогічної розвідки про рід Гулаків містить 37 документів, датованих 1669–1935 рр. До

кожного з них автор зробив докладні коментарі та примітки. Для написання даної праці Ю. Ю. Мариновський опрацював документи і цілі фонди Державних архівів Київської, Полтавської, Черкаської, Чернігівської областей, Російських державних історичного архіву в Санкт-Петербурзі та архіву Військово-Морського флоту, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (м. Київ), Центрального державного історичного архіву України в м. Києві, Черкаської обласної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка [1, 4].

Значну увагу автор приділив коментарям і приміткам, що складають 5-й розділ. Треба зазначити, що саме ретельна праця над коментарями та примітками є визначальною рисою і основою науково-дослідницької діяльності Ю. Ю. Мариновського. Для нього важливим є тільки історична правда. Кожен документ він ретельно аналізує, звіряє з фактами інших документів. Дослідник Ю. Ю. Мариновський ніколи не вдавався до підміни понять, фактів, якщо не знаходив матеріали для заповнення «білої плями», він про це чесно говорив.

Отже, подана історико-краєзнавча генеалогічна розвідка про рід правобережних Гулаків з Артема, як і попередній збірник документів з історії Черкащини «Черкаська минувшина 2001» [2], є концептуально автентичне з додержанням хронологічного принципу подання матеріалів, тобто вводить у науковий обіг нові відомості з історії Черкащини з докладним їх коментуванням. Ця збірка носить тематичний характер і є дослідженням про походження і початковий родовід правобережної гілки Гулаків. Гулаків-Артемовських, Артеменків. Ю. Ю. Мариновський робить чіткі висновки щодо встановлення родоначальника всього роду Гулаків, і хто заснував рід Гулаків на Правобережжі. Дослідник з'ясував сенс і мотиви перебування Артема Івановича Гулака (засновник роду Гулаків на Правобережжі) на даній території на початку XVIII ст. Автор розібрався в проблемі утворення прізвищ, вплив Коліївщини на трагічні події в сім'ях нащадків Артема Гулака.

У питанні складання родового дерева Ю. Ю. Мариновський зміг просунути лише у відтворенні первинного родоvodu [3, 162].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мариновський Ю. Ю. Гулаки на правобережжі Дніпра: родовід і власність правобережних Гулаків з Артема. Матеріали до біографії роду / Альманах Батьківщина –2012. Черкаси: Вертикаль, 2014. 512 с.

2. Мариновський Ю. Ю. Черкаська минувшина 2001. Документи і матеріали з історії Черкащини / Альманах. Черкаси, 2001. 216 с.

3. Горенко Л. М., Косяк С.М., Боєва І. Г. Історико-документальне дослідження Юрія Мариновського «Черкаська минувшина. Православні монастирі на терені сучасної Черкаської області до 1917 року» // Гуманітарний вісник ЧДТУ. Серія: Історичні науки. 2020. №32. С. 158–164.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «БУЛІНГ» ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ

Чорнолецька В. О.

Науковий керівник – Кришталь А. О., к. пед. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Згідно з результатами сучасних досліджень, 24% українських школярів хоча б раз зіштовхувалися з булінгом. Менше половини опитаних розповідали про свій негативний досвід батькам, рідним, вчителям або друзям. Безперечно, булінг призводить до непоправних наслідків, а тому запобігання шкільному насиллю є актуальною проблемою.

Мета дослідження проаналізувати сутність поняття «булінг» і визначити його особливості.

Психологічні аспекти насильства щодо школярів висвітлені у працях І. Бердишева, Т. Драгунової, А. Короля, С. Максименка, Н. Михайлової, В. Петросянца, М. Солдатенка та ін. Булінгом прийнято вважати агресивну і вкрай неприємну поведінку однієї дитини або групи дітей по відношенню до іншої дитини, що супроводжується постійним фізичним і психологічним впливом. Яскравими прикладами булінгу є фізичні і словесні образи, навмисне неприйняття дитини до колективу, шантаж тощо. Причинами для булінгу можуть бути особливості зовнішності дитини, її поведінка, висловлювання, думки тощо.

Одним із пріоритетних завдань кожної демократичної держави є захист її життя та здоров'я. В Конституції України [1] найвищою соціальною цінністю проголошено життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканність і безпека. У ст. 28 зазначено, що «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню». Однак, в Україні явище булінгу має місце.

Розрізняють такі види булінгу:

1) фізичний шкільний булінг – агресивне фізичне залякування, яке полягає у багаторазово повторюваних ударах, стусанах, штовханнях, підніжках, зачіпаннях, бійках, ляпасах, пошкодженні та знищенні одягу та особистих речей жертви тощо;

2) психологічний шкільний булінг – насильство, яке пов'язане з дією на психіку, що завдає психологічної травми:

– вербальний психологічний шкільний булінг – залякування чи глузування за допомогою слів, що супроводжується постійними образи, погрозами й зневажливими коментарями (щодо зовнішнього вигляду, релігії, етнічної приналежності, інвалідності, особливостей стилю одягу, поведінки тощо);

– соціальний психологічний шкільний булінг – булінг стосунків, який є феноменом соціального вигнання, коли окремих

дітей однолітки не визнають або ігнорують (тактика ізоляції, бойкоту, не допускають до ігор, вечірок тощо), або вони стають жертвами чуток чи інших форм публічного приниження й осоромлювання;

3) кібербулінг – приниження за допомогою мобільних телефонів, Інтернету, інших електронних пристроїв (створення веб-сторінок з метою ображання інших, поширення пліток, фотографій особистого характеру та іншої інформації [2, 156].

У протидії булінгу пріоритет надається насамперед превентивним заходам, а не каральним, оскільки такі заходи мають кращий та більш тривалий ефект. В Україні запобігання вчиненню насильницьких злочинів стосовно дітей є одним з пріоритетних напрямів діяльності всіх служб та органів у справах дітей.

Отже, булінг у освітньому середовищі виявляється у формі різні актив фізичного або психологічного насильства. Булінг є негативною агресивною поведінкою умисного характеру, що має високий рівень суспільної небезпеки. Психологічна профілактика булінгу повинна реалізовуватися комплексно: робота з батьками щодо забезпечення сприятливого сімейного середовища для розвитку дитини; фахова психологічна допомога в умовах школи; педагогічна діяльність, що передбачає особистісно орієнтований підхід до навчання і виховання

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Кулешова О. В., Міхеєва Л. В. Булінг в освітньому середовищі: аналіз, шляхи подолання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. Вип. 1. Херсон, 2019. С. 154–158.

ТВОРЧА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Шевченко Н. В.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Григорій Савич Сковорода – самобутній народний мислитель та просвітитель, шлях якого не повторив ніхто інший, праці якого належать до найбільш знакових духовних надбань людства. Він три століття тому освітив шляхи розвитку української нації, окреслив найважливіші риси її ментальності – «трисонячну єдність», «сродну» працю, «філософію мудрого серця» [1, 4].

Життя і творчість Григорія Сковороди – рідкісний приклад гармонії власної філософської системи з обраним ним способом життєвої поведінки. Образ мандрівника, філософа-аскета

сприймається протягом багатьох поколінь українців як ідеал мудрої людини, яка прагнула навчити свій народ бути щасливим.

Кожне покоління звертається до його філософських ідей, щораз відкриваючи для себе їхню сутність. Світоглядні позиції неперевершеного мислителя є особливо актуальними і сьогодні, оскільки проблеми щастя, самопізнання, самовдосконалення і дотепер залишаються гострими і актуальними. Філософська, поетична, музична, педагогічна, історична творчість Г. Сковороди привертає і сьогодні увагу науковців. Його суспільно-історичні, етичні, естетичні погляди становлять важливий етап у розвитку вітчизняної наукової і суспільно-політичної думки.

Філософію Г. Сковороди не можна віднести ні до чистого ідеалізму, ні до чистого матеріалізму. У нього Бог і матерія співіснують поряд, хоча невидима натура завжди первинна – тобто у Г. Сковороди мета розвитку матерії задана Богом. Оскільки будь-який розвиток світу розуміється мислителем як здійснення мети, то розвитком управляють внутрішні закони, які визначають можливі кордони саморозвитку. Ці кордони саморозвитку задані Богом і від людей не залежать. Творчість же можлива тільки в межах кордонів відведених Богом [2, 117], так стверджує мислитель.

Дуже тонким моментом в теорії пізнання Г. Сковороди є той факт, що він не пов'язує множення людиною своїх пізнань із зростанням матеріальних потреб, задоволення яких розуміється як досягнення людського щастя. Швидше навпаки: чим краще людина пізнаєсаму себе і оточуючий її світ, тим розумніше і скромніше повинні бути її потреби.

Творчу спадщину Г. Сковороди складають філософські твори – це сімнадцять трактатів і діалогів та літературні пам'ятки – збірка поезій «Сад божественних пісень» [3, 108]. Збереглося також 120 листів Г. Сковороди до різних людей, прозові переклади, притчі тощо. За життя жоден його твір не був опублікований. Його праці поширювалися в списках, а пісні побутували в повсякденні, складаючи частину репертуару сліпців-лірників. Д. Чижевський, досліджуючи особливості філософських поглядів Г. Сковороди в їхній єдності та цілісності, шукав джерела його поглядів у Платона, Спінози, Раймаруса, а також в працях українських мислителів, і прийшов висновку, що все-таки Г. Сковорода «...почався з німецької містики» (праць В. Вайгеля, Фр. Хр. Етінгера) та слов'янських містиків – П. Величковського, Я. Коменського» [4, 63]. Сучасна філософська наука відносить його погляди до національного кордорцентризму, тобто «філософії серця». Д. Багалій зазначав, що він «майже однакову вагу надавав і вільній філософській думці і своїй сковородинівській Біблії, джерелу християнської релігії в його власному, а не православному, не християнському розумінні» [2, 78]. За вченням Г. Сковороди, людина може бути щасливою тільки тоді, коли зрозуміє, збагне істину, пізнає світ [1, 316]. Під символічним світом Григорій Савич розумів Книгу

(Біблію) в найширшому значенні цього слова, як усю духовну культуру, і, отже, наближався до осягнення символічної природи людської культури як такої. Таке осягнення було здійснене і філософсько обґрунтоване лише в ХХ ст.

У філософській системі Г. Сковороди чільне місце посідає теорія самопізнання, з якою філософ пов'язує уявлення про щастя, душевну рівновагу, усвідомлення людиною сенсу її життя, її призначення і місця у Всесвіті. І, як наслідок, можливість максимально ефективного використання нею Богом даних можливостей. Ідея пізнання самого себе є домінантною всієї творчості філософа, всього його життя. Теорія самопізнання Г. Сковороди заглиблюється корінням в давньоєгипетську та іудейську міфологію, у Святе писмо, у твори античних філософів, духовні здобутки наших пращурів.

У галузі етичних поглядів Г. Сковорода дотримувався думки, що мета людського життя є щастя. Він вірив, що щастя потрібне кожній людині і тому наука про нього є найголовнішою серед усіх інших [3, 201].

Філософія Г. Сковороди – це джерело справжнього гуманізму та співчуття людині. Вона змушує замислюватися над важливими питаннями життя. Філософа турбують вічні теми, які існують з часів виникнення людства. Він знаходить відповіді на багато запитань і ділиться з кожною людиною.

Усвідомлюючи своє покликання й часове призначення пробудження духу нації Григорій Савич Сковорода, кожним словом, кожним кроком, кожним помислом виконував свою місію. Власним життям він канонізував високі моральні принципи: волелюбність, твердість духу, гідність, щирість, добродушність, прагнення мудрості, надійність, любов до ближнього. Цим утверджувалися моральні основи нового українського суспільства. Творча спадщина великого філософа стала невичерпним джерелом мудрості й життєдайної наснаги для українського народу на довгі-довгі віки. Вона злободенна й сьогодні, вона актуальною буде і завтра, адже межі духовному вдосконаленню людини так і не визначено.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сковорода Г. С. Сад божественних пісень: поезії, байки, притчі, філос. трактати, листи. Київ: НКП, 2011. 334 с.
2. Багалій Д. І. Український мандрований філософ Г. Сковорода. Київ: Вид-во «Орій», 1992. 472 с.
3. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди. Варшава, 1934. 224 с.
4. Драч І., Кримський С., Попович М. Григорій Сковорода. Київ: Молодь, 1984. 214 с.

БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА ПРО ІСТОРИКА-ДОСЛІДНИКА Ю. Ю. МАРИНОВСЬКОГО

Шоптенко В. Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Особа Юрія Юхимовича Мариновського є відомою не лише широкому загалу дослідників-краєзнавців історії Черкаського краю, а й вузькому колу істориків-релігієзнавців, археографів, архівістів, джерелознавців. Його основні надруковані праці: «Мотронинський Троїцький монастир» [1], «Документальні свідчення про останні роки монастирів на Черкащині: 20-ті роки» [2], «Православні монастирі на терені сучасної Черкаської області до 1917 року» [3], «Православні монастирі на терені сучасної Черкаської області після 1917 року» [4], «Гулаки на правобережжі Дніпра: родовід і власність правобережних Гулаків з Артема. Матеріали до біографії роду» [5], «Семеренки/Симиренки з славетної Городищини. Родовід. XVIII–XX ст.» [6] тощо.

Життя Юрія Мариновського, людини талановитої, надзвичайно працездатної і чесною, є відображенням суворої долі української інтелігенції. Народжена для інтелектуальної творчості, вона, проте, всі свої сили віддала за фізичне існування, так і не використавши багатьох своїх можливостей. Ю. Ю. Мариновський був інвалідом першої групи, оскільки отримав тяжку травму хребта під час навчання в Донецькому вищому військовому політичному училищі. У 1977 році заочно закінчив історичний факультет Полтавського педагогічного інституту, а в 1998 році став лауреатом обласної літературно-краєзнавчої премії імені М. Максимовича. Останні роки життя, на превелику жаль, він тяжко хворів і більше не працював. 30 квітня 2020 року закінчилося мужнє життя цієї яскравої людини. Його працездатність, любов до життя та історичної науки є прикладом особливо для молодого покоління у тому, як важливо бути чесним, відповідальним, цінити кожен мить життя.

Працював дослідник Ю. Ю. Мариновський дистанційно. Отримані травми були настільки складними, що його тіло було практично нерухливим. Кінцівки рук не діяли, тому архівні справи, які йому приносили архівісти додому (завдяки проханням військового відомства, оскільки він був інвалідом армії), він міг перегортати лише завдяки олівцю, який стискував у кулаку правої руки. Тим самим олівцем Ю. Ю. Мариновський міг стукати по клавіатурі спочатку друкарської машинки, а потім комп'ютера. Так тривала багаторічна робота дослідника по виявленню, систематизації та аналізу архівних джерел. Також через хворобу він міг так працювати що найбільше 2–

З години на добу, на більше він не мав фізичних сил. За кожен годину роботи ця людина платила фізичним болем. Проте Ю. Ю. Мариновський прагнув своєю роботою не просто відволікати себе від хвороби, а й стати корисним людям чесною працею, а в історичній науці закрити декілька білих плям, які практично до нього не вивчалися [7, 159].

Працюючи з матеріалами архівних та бібліотечних фондів дослідник підготував і видав низку академічного рівня книг про Черкащину. Теми його досліджень – історія Черкас і Канева, православної церкви та монастирів Черкащини як до 1917 року, так і в радянську добу, життєписи відомих родин Черкащини та України – Смиренків та Гулаків. Його праці були опубліковані у наукових та науково-популярних журналах та збірках «Український історичний журнал», «Архіви України», «Краєзнавство», «Родовід», «Мовознавство», «Український археографічний щорічник», «Наука і суспільство» та інші.

Він належить до елітних науковців, покликаних зміцнювати і розвивати науку. Звісно, статті Ю. Ю. Мариновського друкували й відомі історико-літературні часописи («Український історичний журнал», «Архіви України» тощо), коло поширення яких усе ж було обмеженим, а матеріали його, що завжди містили новинки (знахідки джерел, забуте або незнане ім'я з минулого, новий погляд на відому проблему), були більш цікаві для фахівців, аніж для пересічного (тим паче випадкового) читача.

Зовсім інша ситуація нині – пересічний читач усе більше цікавиться минувиною. Ю. Ю. Мариновський не працював у стилі описової історії. Його праці, на погляд сучасного читача, переобтяжені чисельними бібліографічними примітками та поясненнями. Дійсно, бібліографія і вичерпна інформація про джерела, їх публікації та різноманіття оцінок в історіографії є свого роду візитною карткою вченого. В суто наукових його працях такі примітки перевищують за обсягом сам текст (наприклад, «Православні монастирі на терені сучасної Черкаської області до 1917 року», «Православні монастирі на терені сучасної Черкаської області після 1917 року», «Гулаки на правобережжі Дніпра: родовід і власність правобережних Гулаків з Артема. Матеріали до біографії роду»). Це змушує нас на самому початку пояснити: таким є стиль творчості вченого.

Ю. Ю. Мариновський орієнтувався на колег та усталену норму: всі авторські твердження та наведена інформація мають бути удокументовані, обґрунтовані та заадресовані; автор має показати, що він знає всі джерела і літературу з теми. В такому разі пересічний читач має право вибору: або спробувати розібратися в науковому стилі вченого та бібліографії, або ж читати самий текст-пояснення.

Творча діяльність Ю. Ю. Мариновського розпочалася у 80-ті рр. ХХ ст.

Дослідження наукової спадщини Ю. Ю. Мариновського сприятиме актуалізації у вітчизняній історіографії доробку ще одного талановитого її представника, який суттєво збагатив новими ідеями історичну науку, зокрема, у дослідженні проблем релігійної історії Черкащини.

Надзвичайна роль Ю. Мариновського полягає в тому, що він увів у науковий обіг цілу низку архівних документів, надавши їм докладні коментарі та примітки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мариновський Ю. Ю. Мотронинський Троїцький монастир. Черкаси, 1990. 104 с.
2. Мариновський Ю. Ю. Документальні свідчення про останні роки монастирів на Черкащині: 20-ті роки / Український археографічний щорічник. К.: Наукова думка, 1993. Нова серія. Випуск 2. Т. 5. С. 68–91. 472 с.
3. Мариновський Ю. Ю. Черкаська минувшина. Книга 1. Православні монастирі на терені сучасної Черкаської області до 1917 року. Черкаси, 1997. 208 с.
4. Мариновський Ю. Ю. Черкаська минувшина. Книга 2. Православні монастирі на терені сучасної Черкаської області після 1917 року. Черкаси, 2002. 480 с.
5. Мариновський Ю. Ю. Гулаки на правобережжі Дніпра: родовід і власність правобережних Гулаків з Артема. Матеріали до біографії роду / Альманах Батьківщина – 2012. Черкаси: Вертикаль, 2014. 512 с.
6. Мариновський Ю. Ю. Семеренки / Смирненки з славетної Городищини. Родовід. XVIII–XX ст. / Альманах Батьківщина – 2012. Черкаси: Вертикаль, 2017. 136 с.
7. Горенко Л. М., Косяк С. М., Боева І. Г. Історико-документальне дослідження Юрія Мариновського «Черкаська минувшина. Православні монастирі на терені сучасної Черкаської області до 1917 року» // Гуманітарний вісник: всеукраїнський збірник наукових праць. Число 32. Вип. 16. Черкаси: ЧДТУ, 2020. 176 с. С. 158–164. (Серія: історичні науки).

К. М. ЛЕОНТЬЄВ – ВИДАТНИЙ ФІЛОСОФ, ІСТОРИК, ПИСЬМЕННИК ТА ЛІТЕРАТУРНИЙ КРИТИК

Ягмур А. В.

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Костянтин Миколайович Леонт'єв був видатним філософом, письменником, лікарем, дипломатом, а в кінці життя прийняв чернечий постриг.

Він народився у 1831 році у дворянській сім'ї. Близкуче навчання в гімназії дозволило йому без вступних іспитів вступити на медичний факультет університету. У 1854 році Леонт'єв достроково отримав диплом та поїхав лікарем-добровольцем у Кримську кампанію. Він працював у прифронтовому шпиталі, багато оперував. У 1857 році звільнився у запас, недовго попрацював лікарем у маєтку Д. Г. Розена, проте професія лікаря йому набридла, він став письменником та переїхав до Санкт-Петербурга.

У літературній діяльності Леонт'єв пройшов декілька етапів у світоглядному зростанні: від еротичних мотивів до крайнього консерватизму, ультра естетизму, тому ряд творів раннього періоду він знищив.

У 1861 році К. М. Леонт'єв в Криму, у Феодосії одружився. А в 1863 році він поступив на дипломатичну службу у Міністерство іноземних справ та упродовж десяти років займав різні консульські посади у Турції. На о. Крит, в Тульчі на Дунаї, в Салоніках та інших містах Близького Сходу.

Балканський період ознаменований виникненням низкою оповідань, що увійшли до збірки «З життя християн у Турції». З того часу східна тематика стала для письменника головною, а вітчизняної історії він не торкався. Це пов'язано з тим, що він бачив ідеал у патріархальному укладі балканських народностей. І, навпаки, вважав, що відміна кріпосного права в Російській імперії поступово призведе до руйнації суспільного ладу.

На межі 60–70 років XIX ст. Леонт'єв переживає духовну кризу, яка стала поворотним моментом в його житті. У 1871 році він захворів на тяжку хворобу і страх смерті його постійно супроводжував. Несподівано для самого себе, Леонт'єв почав звертатися у молінні про зцілення до ікони Богородиці, яку лишили в його домівці афонські монахи під час своєї мандрівки. Він так повірив у всемогутність Божої Матері, що чітко сформулював своє бажання і обіцянку: «Рано мені ще вмирати. Дай мені зцілення – і я лишу своє грішне життя та прийму чернечий постриг» [1, 6]. За дві години хвороба відступила, і хворий відчув, що він здоровий.

Цілий рік Леонт'єв прожив паломником на Афоні у Пантелеімоновському монастирі. Зустрічі та бесіди зі старцями дали можливість йому переоцінити все своє життя, свої погляди, відношення до цінностей. З того часу він продовжив свою літературну діяльність у православному русі. Декілька років він жив у Константинополі, де і створив філософсько-історико-софічний трактат «Візантизм та слов'янство» [1]. У 1874 році він повертається на Батьківщину. В одному з монастирів Леонт'єв познайомився з ієромонахом Климентом (Зедергольмом), який став і духовним наставником і другом.

Весь наступний час він пам'ятав про обіцянку, яку дав Богу. На короткий час він пішов на послух до Микола-Угрішського монастиря. У 1879 році займався редакційною справою у Варшаві, випускаючи «Варшавський вісник». Наступні сім років він пропрацював у цензурному комітеті [2, 123].

Значну частину літературної спадщини Леонт'єва склали мемуари та листування.

22 серпня 1891 року він прийняв таємний чернечий постриг з ім'ям Климент, тим самим виконавши обіцянку, яку дав двадцять років назад після чудесного зцілення. Монах Климент (Леонт'єв) отримав благословення проходити свій чернечий шлях у лаврі святого Сергія Радонізького, проте він не встиг увійти до складу братії монастиря, оскільки неочікувано помер 12 листопада 1891 року від запалення легень. Могила його знаходиться у Гефсіманському саду лаврі поряд храму Чернігівської ікони Божої Матері [2, 125].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Леонт'єв К. Н. Византизм и славянство. М.: 2010. 280 с.
2. Биbihин В. В. Константин Леонт'єв. СПб., 2003. 198 с.

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Яременко К. Ю.

Науковий керівник – Кришталь А. О, к. пед. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Навчання у школі є важливим етапом у житті дитини, адже в особистості виникає якісно нова соціальна позиція і нова форма діяльності – навчальна, що потребує значного напруження. У цей період в учасників освітнього процесу можуть виникати певні психолог.

Метою діяльності психологічної служби в системі освіти є сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я і надання психологічної допомоги (психологічної підтримки) всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти [1].

Здійснення організації та координації діяльності психологічної служби у системі освіти на всіх рівнях покладено на Інститут модернізації змісту освіти. Науково-методичне забезпечення, а також атестація та сертифікація діяльності працівників, центрів психологічної служби проводиться Українським науково-методичний центром практичної психології і соціальної роботи Національної академії педагогічних наук України. Окрім того, завданням Центру є координування наукової, дослідної та експериментальної роботи з питань практичної психології і соціальної роботи.

Практичний психолог, окрім психологічного забезпечення освітнього процесу та супроводу здобувачів освіти, має здійснювати просвітницьку роботу щодо формування психологічної культури, зокрема і консультування батьків та педагогічних працівників. Окремо передбачається формування психологічної готовності учасників освітнього процесу взаємодіяти з дітьми з особливими освітніми потребами. Також практичний психолог має займатися справами профілактики злочинності, алкоголізму, наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок серед учасників освітнього процесу [2].

У концепції Нової української школи [1] одним із державних пріоритетів в освіті визначено особистісно-орієнтоване навчання і виховання, що вимагає психологізації навчально-виховного процесу шляхом підвищення психологічної компетентності адміністрації, педагогів, батьків. Значну роль у вирішенні цього завдання покладено на психологічну службу системи освіти, що має функціонувати як єдина система і сприяти створенню умов для когнітивного й соціального розвитку особистості, збереження психічного здоров'я та надання психологічної підтримки всім учасникам освітнього процесу.

Дослідження вітчизняних науковців вказують на наявність двох полярних позицій щодо діяльності практичних психологів:

– фахівець має бути формально включений у структуру тієї сфери, що обслуговує (психолог, що обслуговує дитину, має бути працівником закладу освіти);

– фахівець має бути формально незалежний від структури, що обслуговує (психолог має працювати в поза- або міжвідомчому центрі, щоб керівник закладу освіти, у якій тепер знаходиться дитина, не міг впливати на фахівця) [3, 21]. Тобто діяльність психолога закладу освіти пов'язана з проблеми розвитку особистості в умовах конкретного освітнього середовища, що впливають на стан її психічного здоров'я, на розвиток в умовах спеціально організованої діяльності.

У роботі з педагогічним колективом діяльність практичного психолога спрямована на психологічну допомогу учителю щодо

подолання психоемоційної напруги, відпрацювання ефективних прийомів саморегуляції та самоорганізації. Ключову роль тут відіграє психологічна служба закладів освіти, що, за підтримки керівників навчальних установ, має зорієнтувати свою безпосередню діяльність на активізацію психологічної просвітницької та профілактичної роботи саме з вчителями. На сьогодні у психологічній практиці розроблено й апробовано достатньо методів, реалізація яких дає змогу якісно вирішувати ці завдання. Складність організації такої діяльності визначається як організаційними проблемами діяльності психологічної служби, так і не готовністю самих педагогів звертатися й отримувати таку допомогу. Як свідчить статистика, більшість запитів педагогів до практичного психолога стосується учнів, певна кількість запитів стосується проблем взаємодії з учнями та їхніми батьками, а кількість запитів щодо власних професійно особистісних проблем є мінімальною [4, 82–83].

Наголосимо також на необхідності організаційної та методичної єдності. «Усі працівники служби у своїй професійній діяльності мають застосовувати єдині методики діагностики, розвитку і корекції, спілкуватися однією, зрозумілою усім мовою. Така методична єдність дасть змогу не тільки підтримувати один одного у професійному відношенні, а й забезпечити супервізію, підвищення кваліфікації, атестацію і оцінку ефективності роботи як окремих фахівців, так і окремих регіональних підрозділів служби [3, 23].

На основі вище викладеного можемо зробити висновок, що ефективна реалізація завдань Нової української школи є можливою за адекватного психологічного забезпечення на всіх її рівнях. Перспективами подальшого дослідження вбачаємо ґрунтовне вивчення питання супервізії в сучасних умовах закладу освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Положення про психологічну службу у системі освіти України. 2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 06.09.2018).
3. Панок В. Г., Лунченко Н. В. Становлення психологічної служби системи освіти в контексті суспільних трансформацій в Україні. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Психологія. 2018. Вип. 58. С. 8–24.
4. Горбань Г. О. Особливості психологічного супроводу учителя Нової української школи. Психологічна культура вчителя в контексті викликів сучасності: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Тернопіль: СМП «Тайп». 2017. С. 81–84.

**Секція 2. Сучасна освіта: методологія, теорія і практика.
Роль соціально-гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти.
Філософія та освіта: актуальні проблеми взаємодії.
Освіта в Україні: історичний досвід та виклики сьогодення.
Проблеми професійної підготовки спеціалістів у ЗВО.
Розвиток відомчої освіти: історія та сучасність.**

**ЗАСТОСУВАННЯ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ ФІТНЕС-ТЕХНОЛОГІЇ «FITNESS
MIX» У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ**

Береженна Л. Ю.

*Науковий керівник – Пахальчук Н. О., к. пед. н., доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Десятиліття відбуваються пошуки нових підходів до проведення заняття фізичною культурою, що пов'язано з проблемами погіршення здоров'я дітей. У зв'язку з цим актуальними є пошук та розробка програм з оновленим та інноваційним змістом, які створять позитивний емоційний настрій, залучаючи дітей до здорового способу життя. На слушну думку науковців [1, 3–5], одним із шляхів вирішення цих проблем є використання дитячого фітнесу та впровадження фітнес-технологій в систему фізкультурної освіти дітей дошкільного віку.

Аналіз наукової літератури [1–3] показав, що питаннями розвитку дитячого фітнесу, пошуку нових технологій фізкультурно-оздоровлювальної роботи, оцінки стану здоров'я та фізичного розвитку дітей дошкільного віку займалися С. Грудіна, Р. Коллі (R. Colley), М. Лойд (M. Lloyd), Л. Морозова, Н. Пахальчук, О. Рибкіна, Є. Сайкіна та ін. Таким чином, різні напрями танцювального фітнесу впливають на розвиток фізичних якостей дітей, формують позитивну мотивацію до занять фізичною культурою та спортом, сприяють самореалізації дошкільників.

На думку О. Фоменка, «Fitness mix» – технологія, заснована на чотирьох базових латиноамериканських напрямках (меренге, кумбія, реггетон, сальса) та різних світових і народних ритмах, хореографічні зв'язки яких підлаштовані під ритм і такт музики [5]. Ця технологія спрямована на всебічний, гармонійний розвиток дітей, оволодіння базовими вміннями та навичками в різних фізичних вправах, вдосконалення функціонально-рухових можливостей з врахуванням вікових особливостей та стану здоров'я дошкільників. Так, технологія «Fitness mix» складається з трьох елементів: «Fitness mix»=Музика/Основні кроки/Хореографія. Музика є рушійною силою та найважливішим елементом програми. Побудова вправ ґрунтується

на музичній грамоті. Сильні та слабкі частини музики супроводжуються різними рухами: звуками, хлопками, стрибками тощо.

Також Н. Лотоцька [2] визначає розділи танцювальної фітнес-технології «Fitness mix»:

1. «Денсбіт» – це певні вправи та рухи, музичні завдання та ігри, узгоджені з ритмом та темпом музики: хлопки, рухи руками та ногами в різному темпі, вправи з різною динамікою «гучно-тихо», «швидко-повільно», «плавно-чітко». Цей розділ є основою для розвитку рухових здібностей, почуття ритму та координації.

2. «Пластик-гімнастик» включає такі елементи: загальнорозвиваючі вправи; акробатичні вправи; гімнастичні вправи; вправи на розслаблення м'язів та дихальної мускулатури зв'язок; зміцнення постави та профілактику плоскостопості. Цей розділ є основою для формування основних умінь та навичок, необхідних при подальшому розвитку фізичних якостей дитини.

3. «Фітнес-релакс» містить такі елементи: розтяжку; музично-рухливі ігри (наслідування, імітації, образні порівняння тощо); ігри-подорожі (розвивають творчі здібності, уяву, координацію, рівновагу, спритність, вчать роботі в команді, взаємоповазі, організаційним навичкам, виявляти лідерство та орієнтуватися у просторі).

Таким чином, танцювальна фітнес-технологія «Fitness mix» викликає в дітей інтерес до занять, а також сприяє більш ефективному розвитку фізичних якостей та загальному оздоровленню дошкільників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дуркін П. Формування у дітей інтересу до фізичної культури. *Фізична культура*. 2016. С. 67–70.
2. Лотоцька Н. Технологія «ФІТНЕС-mix». Освітні проекти «Совеня» для дошкільнят. 2020. №22. URL: <http://www.kids.covenok.ru>.
3. Пахальчук Н., Мируха О., Романенко Г. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. №5.2 (69.2). 2019. С. 72–75.
4. Сайкіна Є. Соціокультурні передумови розвитку дитячого фітнесу в системі фізкультурної освіти дітей та підлітків. *Фізична культура: виховання, освіта, тренування*. 2017. №2. С. 2–6.
5. Фоменко О. Практичні рекомендації щодо впровадження оздоровчих технологій удосконалення фізичної підготовленості дітей у процесі занять нетрадиційними видами гімнастики. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. праць. Харків, 2014. №7. С. 30–36.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Брус В. В.

Науковий керівник – Кришталь А. О., к. пед. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Як зазначає В. Сацик, «добročесність в сучасному цивілізованому світі є тим наріжним каменем, який складає фундамент внутрішньої гармонії людини, стійкість її характеру та послідовність морального образу. Вища освіта через навчання і дослідження фактично скріплює цей фундамент елементами академічної доброчесності, які покликані виховувати інтелектуальну гідність і повагу до різноманіття думок та ідей, реалізуючи тим самим свою соціальну місію» [1]. Існування у вітчизняних закладах вищої освіти проблем, пов'язаних із академічною нечесністю, спонукає освітянську і наукову спільноту до пошуку дієвих шляхів їхнього вирішення.

Мета дослідження – вивчити зарубіжний досвід запровадження політики академічної доброчесності та виокремити найбільш ефективні підходи до її імплементації у контексті української вищої освіти.

На думку українських вчених, ефективним інструментом протидії зловживанням в системі вищої освіти і підвищення статусу вищої освіти в Україні та світі є створення альтернативних незалежних освітніх осередків, всебічна підтримка академічної автономії, якісна освітня і науково-дослідницька діяльність, дотримання політики нульової толерантності до академічної нечесності. «Потрібно підвищувати здорову конкуренцію і пропонувати абітурієнтам і здобувачам вищої освіти можливість вибору між якісними пропозиціями на ринку вищої освіти» [2, 42–44]. Саме тому критичний самоаналіз і перегляд системи цінностей є передумовою якісних змін.

Означена проблема поширена у всьому світі, наприклад, у Великобританії виявлено, що кількість вчинених правопорушень в академічній сфері сягнула в середньому 17000 випадків за 2015 рік і це лише зафіксовані інциденти. За даними дослідження, що проводилося в 2014 році у Саудівській Аравії, 22% студентів підтвердили факт академічних фальсифікацій і підкупу. Виявлення фактів плагіату, особливо у наукових роботах, набули значного розголосу і, як наслідок, засудження з боку академічної спільноти і збільшення відповідальності за виявлення порушення.

На офіційній веб-сторінці Університету Кембриджу (Великобританія), приміром, розміщено інформацію про запровадження низки змін, зокрема розроблено картку керівництва для підтримки необхідних дій у разі неправомірної поведінки у дослідженні на ранніх стадіях процесу. За доведений факт

академічного плагіату, як показує аналіз, в Університеті Єлю передбачено відсторонення від навчального процесу на два семестри.

В Індонезії започатковано новий механізм запобігання і контролю академічного плагіату у закладах вищої освіти, що застосовується до студентів, університетських викладачів і дослідників, освітян загалом. Згідно з новим законом, адміністрація закладу зобов'язана відстежувати загальну імплементацію кодексу академічної доброчесності щодо запобігання порушень. Зокрема, з метою розбудови цілісної антиплагіатної культури від керівників університетських закладів вимагається офіційно затвердити стиль цитування, який буде практикуватись академічною спільнотою всередині інституції, і суворо стежити за його дотриманням. Індонезійські заклади вищої освіти зобов'язані завантажувати всі отримані наукові публікації, разом з деклараціями авторів про доброчесність, до загальнонаціонального порталу-репозитарію наукових праць Garuda чи інших наукових баз даних, які мають офіційне право на таке зберігання [1].

На противагу, І. Андрощук доволі скептично оцінює політику європейських країн у боротьбі з порушеннями академічної доброчесності, зазначаючи, що «чимало країн Європейського Союзу мають незрілі інституційні процедури промоції академічної доброчесності та якості освіти, жодна країна або установа не має ідеального способу протидії академічним зловживанням. Жодна європейська акредитаційна агенція не має стандартизованих процедур оцінки політики освітніх закладів щодо академічної доброчесності. Швеція – єдина країна-член Євросоюзу, що включила правила реагування на академічні зловживання і плагіат у національне законодавство» [3, 24–26]. Процес побудови академічної спільноти, що живе за принципами чесності, відповідальності, взаємоповаги і довіри, вимагає моральної стійкості у її учасників та усвідомлення наслідків недоброчесності, персональних і загальнонаціональних.

Спонукальними до активних дій у сфері розвитку академічної доброчесності в українських закладах вищої освіти є висловлювання В. Сацика: «концепція академічної доброчесності в цивілізованому світі жодною мірою не є міфічною, це радше дієвий інструмент забезпечення і посилення якості вищої освіти. Міфи народжуються лишень в головах окремих слабовільних людей, які свідомо не бажають помічати нагальність проблеми, а то й мають з неї певний зиск. Тому українській вищій школі якраз на часі перестати жити міфами, а переходити до ефективних дій, імплементуючи фундаментальні етичні цінності не словом, а ділом!» [1].

Таким чином, можемо зробити висновок, що універсальних підходів до запровадження та реалізації політики академічної доброчесності у світі наразі не знайдено, а підвищення якості вищої освіти напряму залежить від зусиль його всіх учасників освітньої і наукової спільноти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сацик В. І. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.
2. Добко Т. Д., Турчиновський В. О. Академічна культура та доброчесність як соціальний капітал сучасного університету. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Київ : Таксон, 2016. С. 37–53.
3. Андросчук І. М. Академічна доброчесність: європейський досвід. Академічна доброчесність: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 02.12–13.12.2019). Варшава, 2019. С. 8–23.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ващенко Д. О.

Науковий керівник – Кришталь А. О, к. пед. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сьогодення диктує потребу в ініціативних, інтелектуально й духовно розвинутих фахівцях, котрі орієнтуються в численних науково-технічних нововведеннях, пропонують власні новаторські ідеї, вміють швидко аналізувати та оцінювати, мобільно знаходять ефективні й обґрунтовані рішення, критично і творчо мислять, володіють основами інформаційних технологій і способами їх використання у професійній діяльності.

Метою нашого дослідження вбачаємо визначення особливостей прояву академічної культури у закладі вищої освіти.

Проблеми формування академічної культури у середовищі вищої освіти висвітлені у працях Н. Гордієнко, В. Лугового, І. Осадченко, О. Семенов, О. Слюсаренко та ін. Компетентнісний підхід до вищої освіти ставить за мету формування такого фахівця, який гармонійно поєднує освіченість, духовність, професіоналізм, моральну вихованість, розвиток особистості відповідно до духовних цінностей національної і загальнолюдської культури.

На думку І. Забіяки [1], основними цінностями академічної культури є інтелектуальна свобода, соціальна і моральна відповідальність за результати своїх наукових доробків, прагнення до міжнародної співпраці, право вчених вільно висловлювати щодо

наукових і етичних аспектів професійної діяльності, а також самоцінність результатів інтелектуальної власності.

У сучасних культурно-освітніх реаліях актуальним є твердження академіка С. Гончаренка [2], що повноцінно захищеною у соціальному плані може бути лише фундаментально освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності, зважаючи на зміни виробничих технологій і вимоги ринку праці. До таких змін зараховують:

– інформаційну культуру, яка формується в умовах економіки знань;

– академічну революцію, зважаючи на залучення стейкхолдерів до діяльності закладів вищої освіти і попиту на ринку праці;

– посилення конкуренції на національному і міжнародному ринках наукових і освітніх послуг.

Значний вплив на розвиток сучасної вищої освіти мало формування у суспільства сучасних знань, де головним фактором і ресурсом розвитку є фундаментальне знання, а його обмін і використання, відповідно, є основою духовного і матеріального добробуту.

Поняття «академічна культура» прийнято розуміти як сукупність норм і цінностей освітньої і наукової діяльності вищої школи. Класичні академічні цінності вищої освіти сформувались разом із класичною моделлю університету індустріального суспільства (академічна свобода, єдність дослідження і викладання тощо).

В сучасних умовах до традиційних академічних цінностей зараховують критичне мислення, неприкладну науку, інтелектуальну свободу, відданість істинним знанням, автономію, визнання науковим співтовариством, публікацію результатів наукової діяльності в авторитетних виданнях тощо [3]. Зазначені цінності мають універсальний характер.

І. Забіяка наголошує, що академічна культура «вказує на особливості індивідуального стилю поведінки, будучи поняттям суспільним, а не особистісним. У такий спосіб індивід засвідчує свою належність до групи, а габітус (академічна культура) розуміється як результат соціалізації» [1, 147]. Тобто академічна культура є свого роду показником академічної ідентичності.

Сферою академічної культури є навчальна діяльність, академічне письмо, академічна комунікація, власне заклади вищої освіти з їхньою системою управління, академічна мобільність, формальна, неформальна та інформальна освіта, підвищення кваліфікації тощо.

У своїй праці О. Семенов зазначає, що академічна культура – це «культура унікальної, неповторної педагогічної дії майстра, культурно-освітній простір університету, що має наповнювати особистості духовністю й ціннісними пріоритетами педагогічної праці. Формування академічної культури більш ефективно відбувається, якщо враховувати положення особистісно-діяльнісного, системного,

компетентнісного, маркетингового, аксіологічного, культурологічного, андрагогічного, акмеологічного підходів, з урахуванням принципів контекстного навчання, комунікативної взаємодії, внутрішньої свободи особистості, критичного самооцінювання. Навчальну, виховну роботу, педагогічну практику важливо спрямовувати на формування поваги до професії педагога, поваги до наставника молоді, поваги до університету» [4, 201].

Забезпечення конкурентних переваг серед випускників закладів вищої освіти вищої освіти в Україні та світі відіграють інвестиції в людину, у її професійну підготовку та освіту загалом. У здійсненні підготовки фахівців простежується пряма кореляція науково-технічного прогресу і зростаюча роль дослідницького компонента системи освіти. Такий підхід відображає європейську філософію освіти і підготовки нового типу фахівця-дослідника, що стає можливим завдяки формуванню і неперервному розвитку академічної культури.

Отже, особливостями академічної культури у закладі вищої освіти є інтелектуальна свобода, відповідальність за процес і результати дослідження, участь у наукових об'єднаннях і різноманітних проектах, етика наукових досліджень, стійкість переконань і цінностей науковця, повага до результатів інтелектуальної власності. Сформованість академічної культури у здобувача вищої освіти, науковця відкриває нові перспективи в Україні та світі. Перспективним у дослідженні вважаємо вивчення зарубіжного досвіду організації освітньо-виховного простору та його вплив на формування академічної культури у здобувачів вищої освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Забіяка І. М. Теоретичні аспекти формування академічної культури студентів в умовах сучасного університету. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 51 (104). 2016. С. 144–150.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ : АПН України, 1995. 145 с.
3. Скотт П. Академічні цінності і організація академічної діяльності в епоху глобалізації. *Вища освіта в Європі*. 2003. Т. 28. №3.
4. Семенов О. М. Академічна культура – фундаментальний складник підготовки доктора філософії зі спеціальності 015 «Професійна освіта». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016, №5 (59). С. 192–203.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ» У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Клименко А. Д.

Науковий керівник – Кришталь А. О, к. пед. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Підвищення якості вищої освіти в Україні ґрунтується на застосуванні системного підходу і є можливим завдяки вивченню успішного світового досвіду та його імплементації в українську систему вищої освіти відповідно до актуальних потреб і вимог сьогодення. Можливість науково-педагогічних працівників, управлінців і здобувачів вищої освіти здійснювати навчання і викладання, стажуватися та проводити наукову діяльність в інших закладах вищої освіти або наукових установах в Україні та за кордоном відкриває нові перспективи для всіх учасників освітнього процесу і сприяє зростанню рівня професійної підготовки майбутніх фахівців, підвищенню кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників. Однак академічна мобільність в Україні досі лишається недостатньо розвиненим явищем.

Метою нашого дослідження є аналіз наукових і нормативно-правових джерел та визначення сутності поняття «академічна мобільність» у контексті української системи вищої освіти.

Вивченню процесів становлення й розвитку академічної мобільності присвячені праці українських і зарубіжних вчених: С. Вербицької, Б. Вехтер, Н. Волкової, М. Ковбатюк, Г. Лаурейса, С. Маргінсона, Дж. Найта, Б. Рівза, Х. Ріддер-Сімоенса, Я. Садлак, В. Шевчук, І. Шпекторенка та ін.

На думку Н. Гуляєвої, академічна мобільність – це «можливість упродовж періоду навчання провчитись один або більше семестрів в іншому закладі вищої освіти, де готують фахівців з цієї ж спеціальності, із зарахуванням дисциплін (кредитів) та періодів навчання, а також ефективніше розвивати особистий інтелектуальний потенціал. Академічна мобільність є явищем динамічним, формою інтернаціоналізації освіти, що сприяє інтеграції індивіда до міжнародної системи освіти. Вона характеризується такими рисами, як важливість процесу інтеграції закладів вищої освіти в міжнародний та європейський освітній простір; термін здобуття освіти студента в іншій країні; виїзд певної кількості студентів в інші країни для здобуття вищої освіти; важлива якісна особливість європейського простору, що передбачає обмін людьми між закладами вищої освіти та країнами; можливість вибору найкращих варіантів здобуття освіти для підготовки сучасного фахівця» [1].

Відповідно до нормативно-правових документів Болонського процесу суб'єктами академічної мобільності є здобувачі освіти

(студенти, курсанти, слухачі заочного відділення), педагогічні, наукові і науково-педагогічні працівники та управлінський персонал. У системі української вищої освіти учасниками академічної мобільності є вітчизняні суб'єкти освітнього процесу і заклади вищої освіти, зокрема й наукові установи, та іноземні учасники освітнього процесу і заклади вищої освіти та наукові установи, що беруть участь у програмах академічної мобільності. Слід зазначити, що участь в академічній мобільності передбачає збереження за здобувачем освіти його постійного місця навчання і, відповідно, збереження основного місця роботи за науковим або науково-педагогічним працівником.

У Положенні про порядок реалізації права на академічну мобільність [2] прописано, що таке право здійснюється на підставі міжнародних договорів про співпрацю у галузі освіти та науки, міжнародних програм і проектів, договорів про співпрацю між зазначеними сторонами:

- українськими закладами вищої освіти, науковими установами;
- вітчизняними та іноземними закладами вищої освіти, науковими установами;
- вітчизняним учасником освітнього процесу з власної ініціативи, підтриманої адміністрацією вітчизняного закладу вищої освіти або наукової установи, де він постійно навчається або працює, на основі індивідуальних запрошень або інших механізмів реалізації академічної мобільності.

Зважаючи на місце реалізації академічної мобільності розрізняють внутрішню і міжнародну академічну мобільність.

Міжнародний ринок вищої освіти є своєрідною взаємодією здобувачів вищої освіти і системою закладів різних країн, що надають відповідні послуги, у сфері обміну науковими знаннями, вміннями й навичками, методами і способами їх отримання. Протягом останніх років українські заклади вищої освіти почали користуватися значним попитом серед іноземних абітурієнтів, що пояснюється відносно нижчою платою за навчання, затребуваністю випускників українських закладів освіти на світовому ринку праці, оновленою матеріально-технічною базою закладів освіти та інноваційними здобутками науково-дослідних установ тощо. Такі зміни позитивно позначаються і на розвитку академічної мобільності.

Також відмітимо, що в українському законодавстві розрізняють такі види академічної мобільності:

- ступенева мобільність – навчання у закладі вищої освіти, відмінному від постійного місця навчання, з метою здобуття ступеня вищої освіти;
- кредитна мобільність – навчання у закладі вищої освіти, відмінному від постійного місця, з метою здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та/або відповідних компетентностей, результатів навчання (без здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної

системи), що будуть визнані у закладі вищої освіти постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу. При цьому загальний період навчання для таких учасників за програмами кредитної мобільності залишається незмінним [2].

У своєму дослідженні І. Федорова та Я. Трофименко зазначають, «в основі міжнародного студентського обміну лежать, як правило, двосторонні або багатосторонні партнерські домовленості між закладом вищої освіти, містами-побратимами або державами, а також діяльність неурядових організацій (Erasmus) або приватних організацій (Experiment in International Living). Варіанти реалізації програм міжнародного студентського обміну варіюються від короткострокових (1–2 тижні) взаємних ознайомлювальних візитів студентських делегацій до навчання або стажування іноземних студентів впродовж одного або двох учбових семестрів. Академічну мобільність студентів підрозділяють на короткострокову (горизонтальну), таку, що триває 1–3 місяці, з подальшим поверненням в рідний заклад вищої освіти і перезаліком вивчених дисциплін (кредитів), і довгострокову (вертикальну), при якій студент навчається в зарубіжному закладі по повному циклу одного або декількох рівнів освіти і отримує у результаті зарубіжний вчений ступінь або диплом» [3].

Зауважимо, що окрім програм студентських обмінів, поширеними формами академічної мобільності є навчально-ознайомлювальні програми, стажування, здійснення практики у провідних наукових і науково-дослідних установах, спільні освітні програми у вигляді програм подвійних і множинних дипломів тощо.

Переважає більшість вчених притримуються думки, що «для створення ефективної системи національної академічної мобільності в Україні необхідними є забезпечення її нормативно-правової бази, створення ефективного організаційно-економічного механізму, визначення джерел її фінансування та готовності до партнерської взаємодії суб'єктів процесу академічних обмінів» [4].

Таким чином, визначення сутності поняття «академічна мобільність» зводиться до можливості всіх учасників освітнього процесу (здобувачів вищої освіти, наукових та науково-педагогічних працівників, управлінців) здійснювати навчальну, викладацьку, наукову, науково-дослідницьку діяльність, а також проходити стажування, підвищення кваліфікації тощо в іншому закладі вищої освіти або науковій установі України та за кордоном на основі укладених належним чином договорів.

Подальші дослідження будуть спрямовані на уточнення і диференціацію понять «міжнародний освітній обмін», «міжнародна академічна мобільність» та «експорт освітніх послуг» у контексті підготовки майбутніх фахівців за спеціальністю «Право», а також на виявлення відповідних тенденцій в означеному секторі вищої освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири. Розбудова менеджмент-освіти в Україні: матеріали VI щорічної міжнародної конференції, м. Дніпропетровськ, 17–19 лютого 2005 року. Київ : Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні, 2005. С. 76–81.
2. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність // Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. №579. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>.
3. Федорова І. І., Трофименко Я. В. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору // Вісник НТУУ КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. 2012. №2(35). С. 139–144.
4. Ковбатюк М. В., Шевчук В. О. Академічна мобільність студентів в умовах розвитку освітніх інтеграційних процесів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. №30, 2020. С. 92–97. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-30-17>.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ ЧІПБ ІМ. ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ НУЦЗ УКРАЇНИ

Орел О. А.

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

В умовах сучасної глобалізації роль і місце закладів вищої освіти змінюється. В українському суспільстві в соціально-гуманітарному знанні вже є певний досвід аналізу вищої освіти як соціального інституту. Вищу освіту досліджують фахівці різних галузей. Це дає можливість вивчити не тільки її внутрішні зміни, а й зв'язки з оточуючим соціокультурним простором. На думку більшості сучасних науковців, головним серед культурно-філософських питань у вивченні вищої освіти є дослідження академічної культури. Її розглядають як важливий чинник оптимізації ВНЗ. За твердженням професора Хоружія Г. Ф., академічна культура – сукупність способів і методів діяльності університетської спільноти, її системна інтегрована якість, що відбиває досягнутий рівень розвитку. Вона виступає як сукупність соціальних норм і цінностей, які сформувалися історично і притаманні конкретній суспільній системі [1, 30].

Складовими академічної культури є процеси, явища, відносини, що якісно відрізняють студентів, науково-педагогічних працівників,

адміністративно-господарський персонал конкретного ВНЗ від інших спільнот, соціальних груп.

В Україні є цікавий досвід вивчення академічної культури дослідницького навчання в університеті, а саме розглянуто особливості формування академічної культури студента-дослідника у процесі фольклористичної підготовки, наукових товариствах, гуртках тощо на прикладі Харківського, Чернігівського, Ужгородського, Одеського, Львівського університетів у другій половині XIX – початку XX ст. [2]. В основу дослідження покладено ідею професійного розвитку, саморозвитку, самореалізації особистості дослідника.

Особливої уваги заслуговує проект «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку» за №49169, реалізований Східноукраїнським фондом соціальних досліджень та Інститутом соціально-гуманітарних досліджень ХНУ ім. В. Н. Каразіна [3].

3 вересня 2017 р. реалізується інформаційно-освітній проект «Академічна культура та принципи доброчесності в СумДУ», спрямований на сприяння формуванню академічної культури у спільноті Сумського державного університету через ствердження в учасників освітнього процесу високих академічних моральних цінностей, стимулювання до відповідальності під час навчання та проведення наукової діяльності на основі принципів академічної доброчесності [4].

Серед ВНЗ є ряд закладів військового типу та цивільного захисту, що мають суттєві специфічні особливості навчального процесу, оскільки готують фахівців, що працюватимуть в умовах підвищеного ризику, надзвичайних ситуацій тощо.

У роботі досліджується академічна культура одного із таких ВНЗ України, що готує фахівців-рятувальників, а саме – Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України (далі – ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України).

Ключовою особливістю підготовки рятувальників є потреба отримання навиків швидкої адаптації до динамічних змін використання сучасної протипожежної техніки та пожежного обладнання, оскільки нинішній етап розвитку пожежної справи характеризується появою нових зразків техніки, особливостей її застосування та тактики проведення дій рятування та пожежогасіння.

Заклад має специфічні особливості навчального процесу, що вирізняють його від «класичного» цивільного ВНЗ: велика кількість практичних занять, тактично-польових навчань, обов'язкове несення нарядів тощо. Саме тому є прогнозованою відмінність результатам, що були отримані у більш ранніх дослідженнях стосовно академічної культури [3].

Проведене дослідження дало змогу виявити декілька *суттєвих особливостей академічної культури* ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, а саме:

- основним чинником мотивації вступу до ВНЗ є престиж професії рятувальника (зазначили 67% курсантів/студентів), що визначає спрямованість до отримання реальних професійних знань, а не диплома, оцінок тощо;

- 92% осіб, що вступили до ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, обирали його до вступу пріоритетним ВНЗ.

- характерним для ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України є те, що мотивація навчання фактично не змінюється упродовж самого навчання;

- якість навчання (оцінки) фактично не впливає на місце майбутньої роботи (94%);

- більшість курсантів/студентів вважають, що отримані ними оцінки повністю або більш за все відповідають їх реальним знанням (68%);

- 67% студентів складають іспит самостійно, що втричі вище аналогічного показника (22%) згідно з даними Проекту всеукраїнського опитування студентів №49169 [3, 34];

- списування є основною формою академічного шахрайства й стосується 33% курсантів/студентів;

- серед тих, що несамотійно складають іспит, 92% використовують різні форми списування (шпаргалки, списування у колег, використання телефонів);

- 73% застосовують плагіат для полегшення навчання;

- жоден із опитаних не вважає, що використання плагіату впливатиме на рівень навиків у майбутній професійній діяльності.

Як і обраного за приклад Проекту всеукраїнського опитування студентів №49169 [3, 50], серед факторів, які визначають деформацію академічної культури в процесі навчання, відноситься відсутність дієвого механізму взаємозв'язку вищої школи та ринку труда, що, в свою чергу, призводить до того, що студенти не відчують, що їх якісні професійні знання є запорукою гарного місця працевлаштування та основою стратегії життєвого успіху в цілому. Разом із тим, зазначимо, що ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України 100% працевлаштовує курсантів після успішного закінчення ВНЗ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2012. 320 с.

2. Семенов О. М. Академічна культура дослідника в освітньо-культурному просторі університету/ О. М. Семенов, М. П. Вовк. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 284 с.

3. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Матеріали для ознайомлення з

результатами проекту & 49169. URL:
<http://iro.org.ua/U.S./main/research//22>.

4. Проект сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP.
URL: [http:// so//saiuproject/photos/a.1723144737898518.1073741828](http://so//saiuproject/photos/a.1723144737898518.1073741828).

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ АКАДЕМІЇ ІМЕНІ М. В. ЛИСЕНКА ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС COVID-19

Савчин І. М.

Науковий керівник – Лямзіна Н. К., к. пед. н., доцент

Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка

Сучасне суспільство знаходиться в умовах пандемії, яка змушує людство подивитися по-іншому на всі його види діяльності. Вимушена самоізоляція розділила життя суспільства на два періоди: до та після пандемії. Вчені, лікарі, політики наголошують, що людство не повернеться до такого життя, яке було до пандемії Covid-19. Зарубіжні дослідники назвали цей етап життя «ерою COVID- 19» [5]. У цю епоху вступила й освіта. Через швидке поширення та небезпеку коронавірусної інфекції заклади освіти, особливо вищі навчальні заклади, перейшли на дистанційне навчання. Студентам вищих навчальних закладів довелося адаптуватися до обмежень, створених COVID-19 пандемією.

Перехід на дистанційну форму навчання передбачав широке впровадження в освітній процес новітніх інформаційно – комунікаційних технологій. Учасники глобального освітнього простору зіткнулися з проблемами домашнього навчання студентів дистанційно та взяли активну участь у пошуку їхніх вирішень. Дистанційне навчання стало викликом для багатьох вищих навчальних закладів. Багато навчальних закладів не мали інфраструктури чи ресурсів для забезпечення онлайн навчання. Якість онлайн освіти стає актуальною та потребує належної уваги. Було розроблено низку додатків, платформ та освітніх ресурсів для підтримки освітнього процесу студентів, з метою полегшення процесу навчання, забезпечуючи соціальну підтримку та полегшуючи взаємодію під час закриття навчальних закладів. Під час пандемії в освітній процес вищих навчальних закладів були впроваджені різні віртуальні форми навчання, зокрема онлайн курси, онлайн тренінги, онлайн воркшопи, онлайн коучинги, вебінари; використання соціальних мереж, створення платформ спілкування за науковими інтересами, проведення міжнародних онлайн конкурсів та ін.

Актуальною проблемою являється дослідження питання процесу адаптації студентів у вищих навчальних закладах в умовах пандемії.

Мета дослідження полягає у вивченні питання адаптації студентів Львівської національної музичної академії імені Лисенка до дистанційного навчання в умовах пандемії.

Під час карантину, здавалося б, онлайн навчання є єдиним життєздатним способом продовжити навчання на відстані. Однак це, здається, можна вважати помилковим припущенням. Слід підкреслити, що онлайн навчання є лише одним із способів дистанційної освіти. Дистанційну освіту широко характеризують як будь-яку форму навчання, де студент та викладач фізично відокремлені один від одного (не лише місцем, а й часом). Можна стверджувати, що така дислокація є «ідеальним контекстом для вільної думки, що дозволяє нам вийти за межі звичного соціального порядку» [8]. Крім того, цей тип освіти є способом надання можливостей для навчання кожному студенту, незалежно від обставин. Вважається, що основним напрямом дистанційної освіти є надання освіти тим, хто недосяжний, незабезпечений ресурсами та менш привілейований. Така гнучкість дає студентам більше свободи для активної участі в навчанні. У часи COVID-19 дистанційне навчання стало необхідністю для студентів і викладачів у всьому світі, а процес адаптації – важливим для дослідження.

Багато вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких Алексєєва Т. В. [1], Мельник Ю. В. [2], Прибилова В. М. [3] досліджували питання адаптації. Деякі дослідники вважають, що адаптація – це процес звикання до певних умов, інші розглядають адаптацію як взаємодію людини з навколишнім світом та оточуючими людьми. Варто зазначити, що процес адаптації – це також власна активність студентів, аналіз їхніх дій та способи вирішення труднощів під час онлайн навчання. Досліджуючи важливе питання адаптації студентів вищих навчальних закладів в умовах дистанційного навчання, варто врахувати всі етапи навчання, кожен з яких є безперечно стресовими для студентів.

Під час дослідження, було виявлено, що на адаптацію студентів до дистанційного навчання впливає багато чинників, а саме: бажання студентів отримувати освіту будь-яким способом, мотивація до навчання, наявність та справність відповідного програмного забезпечення [7]. Крім вищенаведених чинників впливу на адаптацію студентів, виникають проблеми соціально-психологічного характеру, а саме: зміна соціального статусу, адаптація до нового формату навчання, соціальна адаптація до викладачів та до групи в цілому, великий обсяг самостійної роботи, труднощі з тайм-менеджментом та розподілом час, труднощі оволодіння новими видами діяльності, професійними вміннями, знаннями та навичками. Студенти не вміють чітко та зрозуміло висловлювати свої думки, а також мають труднощі з формулюванням та стислим аргументуванням своєї позиції. Варто також зазначити, що основою дистанційного навчання є письмова форма навчання, а це, в свою чергу, обмеження студента викладати

свої знання в словесній формі. Водночас, існують переваги дистанційного навчання. Студенти можуть мати доступ до онлайн матеріалів без будь-яких вимог до місця проживання студентів з будь-якої точки країни. Перехід до дистанційного навчання в освіті надає можливості використовувати нові більш ефективні методи навчання. Серед основних переваг онлайн навчання варто виділити: мобільність, доступність, групове спілкування, гнучкий графік навчання, доступність викладача, удосконалення професійних навичок.

Студенти Львівської національної музичної академії імені Лисенка адаптувалися до онлайн викладання, деякі студенти зауважили, що немає значної різниці між очним навчанням. Крім того, можна стверджувати, що відвідуваність зросла, студенти, які не спілкувалися під час занять, використовують чат для розмови з викладачами, а завдяки наявності веб-камери викладачі можуть контролювати уважність студентів.

У середовищі вищої освіти як під час очного навчання, так і онлайн студенти вже мають значну автономію. Їм необхідно планувати та контролювати власний процес навчання і таким чином брати участь у саморегульованому навчанні. Враховуючи раптовий перехід на дистанційну освіту на початку пандемії COVID-19 у поєднанні із зовнішніми стресовими факторами, такими як невпевненість у ситуації, відволікання вдома та зниження соціальної взаємодії, а також вищий рівень автономії, стратегії управління ресурсами, можливо, зіграли важливу роль в успішній адаптації до дистанційної освіти. Було показано, що ефективні стратегії управління ресурсами мають позитивний зв'язок з когнітивними, емоційними та мотиваційними аспектами навчання. Стосовно когнітивних факторів, стратегії управління ресурсами, зокрема регулювання зусиль, управління часом і регуляція уваги (концентрація та боротьба з відволіканням), були позитивно пов'язані з академічними успіхами в обох особистих зустрічах та онлайн навчальному середовищі. Що стосується емоційних факторів, то негативні емоції негативно впливають на такі аспекти стратегій управління ресурсами, як організація навчального часу та мотивація навчання.

Метою цього дослідження було вивчити як і якою мірою студенти університету адаптувалися до дистанційного навчання в контексті пандемії COVID-19. Використовуючи підхід із змішаними методами, ми спочатку дослідили як раптовий перехід від дистанційного навчання віч-на-віч до дистанційного навчання вплинув на саморегульоване навчання студентів, зокрема зосередившись на їхніх стратегіях управління ресурсами. Ми проводили дослідження щодо стратегій управління ресурсами студентів під час дистанційного навчання та показників (не)успішної адаптації: загального навчального досвіду та психічного самопочуття. Наші результати свідчать про те, що загалом студенти відчували більше труднощів у керуванні своїм часом та регулюванні своєї уваги

та зусиль, а також деякі студенти визнали, що були менш мотивованими, ніж до переходу на онлайн навчання. Крім того, студенти зазначали, що витрачають більше часу та зусиль на самонавчання. У зв'язку з труднощами в управлінні своїми ресурсами студенти відчували погіршення психічного самопочуття та мотивації до навчання, а загальний освітній досвід значно знизився. Питання адаптації студентів варто й надалі досліджувати та вдосконалювати форми дистанційного навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева Т. В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі. Автореф. дис. канд. псих. наук., 2004. К. 26 с.

2. Мельник Ю. В., Бороденко, Н. Д., Богданова, Н. В. Деякі проблеми організації дистанційного навчання в ВНЗ. П'ята міжнародна науково-практична конференція. – Київ, Україна: КНУБіА, 6 травня 2017.

3. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Проблеми сучасної освіти. – 2019.

4. Bozkurt, A. From Distance Education to Open and Distance Learning: A Holistic Evaluation of History, Definitions, and Theories. In Handbook of Research on Learning in the Age of Transhumanism., 2020. PP. 252–273.

5. Gil A. V., Morozov A. V. Distance Education as a Trend in the Modern Information Community IV Interregional scientific and practical conference. Astrakhan: ASU, 2020. PP. 140–143.

6. Li, C., Lalani, F. The COVID-19 Pandemic Has Changed Education Forever. This Is How. 12 July 2020. Available online: <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/coronavirus-education-global-covid19-online-digital-learning/>.

7. Mishra L, Gupta T., Shree A. Online Teaching-Learning in Higher Education during Lockdown Period of COVID-19 Pandemic International Journal of Educational Research. 2020. Available online: <https://doi.org/10.1016/j.ijedro>.

8. UNESCO. COVID-19 Impact on Education, Education: From Disruption to Recovery, COVID-19. 2020. Available online: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ КОПІРАЙТУ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВО»

Собченко А. О.

Науковий керівник – Кришталь А. О., к. пед. н

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Професійна підготовка майбутніх фахівців спеціальності «Право» передбачає формування як загальних (здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, здатність працювати в міжнародному контексті, здатність розробляти проекти та управляти ними тощо), так і спеціальних (здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України, здатність розвивати та утверджувати етичні стандарти правничої діяльності тощо) компетентностей. Важливим питанням сьогодення, яке заслуговує на особливу увагу, є порушення авторських і суміжних прав, а також порядок їх захисту. Проблема відповідальності за порушення копірайту є актуальною і потребує детальнішого вивчення.

Метою нашого дослідження є аналіз нормативно-правових і наукових джерел та окреслення юридична відповідальність за порушення копірайту у контексті підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Право».

Юридична відповідальність, як загальновідомо, є важливим засобом впливу на учасників правовідносин, зокрема – у сфері авторського права і суміжних прав. Варто наголосити, що питання відповідальності за порушення авторських і суміжних прав врегульовано на досить високому рівні. Протягом останніх років законодавство стосовно захисту авторських і суміжних прав зазнало суттєвих змін і наповнилося новим змістом [1, 122]. Згідно з чинним законодавством за порушення прав інтелектуальної власності передбачено настання адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності.

Поняття «копірайт» (copyright «право на відтворення») трактується як «форма захисту інтелектуальної власності» [2, 202]. Копірайт виникає відразу після закінчення роботи над авторським твором, незалежно від дати, місця і факту публікування та реєстрації права автора на його творіння. Твір, захищений копірайтом, не може бути використаний без дозволу власника.

Існують послуги з реєстрації копірайтів, що у випадку судового розгляду дозволяє обґрунтувати законність права володіння інтелектуальною власністю. Слід зазначити, що використання авторам знаку копірайт - © – не потребує жодних дозволів.

Вивчення означеного питання допоможе з'ясувати способи забезпечення охорони авторського права в юридичній площині, безпосереднього захисту об'єктів авторського права, що є результатом інтелектуальної діяльності автора, а також визначення видів юридичної відповідальності порушення авторського права [3, 38]. Найпоширенішою процедурою вирішення конфліктних ситуацій щодо прав автора на твір є цивільно-правова відповідальність. Основною ознакою цивільного правопорушення є те, що внаслідок суспільно шкідливого, протиправного діяння завдається шкода майновим і особистим немайновим відносинам суб'єктів права. Головна мета такої відповідальності зводиться, насамперед, до відшкодування заподіяної шкоди.

Кримінологічний аналіз порушень авторського права в мережі Інтернет за 2015–2020 роки дозволив визначити сучасний стан, динаміку й тенденції вчинення злочинів, передбачених ст. 176 Кримінального кодексу України. Сучасний рівень правопорушень у сфері авторського права в мережі Інтернет характеризується поступовим зростанням. Визначено, що динаміка злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет за останні шість років в Україні є нестійкою та має тенденцію хвилеподібних коливань їх кількісних показників [4, 3]. Така статистика свідчить про необхідність перегляду відповідальності за порушення авторських і суміжних прав.

У дисертаційному дослідженні, присвяченому пошуку шляхів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, А. Лісовий наголошує на значенні соціально-правового і кримінально-правового контролю. Соціально-правовий контроль полягає у здійсненні заходів підтримання суспільного порядку за допомогою використання владних повноважень, соціальних норм і санкцій відповідними органами державної та виконавчої влади. Кримінально-правовий контроль здійснюється за допомогою засобів, передбачених кримінальним законом, які спрямовані на попередження, усунення, нейтралізацію та ослаблення факторів, що позначаються на поширенні злочинності, реалізацію яких покладено на правоохоронні органи [4, 12].

На думку багатьох вчених, в Україні діє сучасна законодавча база щодо захисту авторських і суміжних прав. За порушення авторських та суміжних прав може настати цивільна, адміністративна або кримінальна відповідальність. Для України характерним на цьому етапі є те, що значна частина порушень авторських та суміжних прав і межі відповідальності за ці порушення вирішуються в судовому порядку. На нашу думку, крім судового захисту, в Україні потрібно розвивати практику самозахисту авторських прав, оскільки це сприятиме настанню позитивних наслідків, а саме зменшиться кількість судових справ та пришвидшиться процес розв'язання конфліктів, оскільки така вимога буде направлятися безпосередньо порушнику [1, 125].

В. Тімашов акцентує на прямо порційній залежності між суспільною небезпечністю правопорушення і тяжкістю наслідків, що воно спричинило, та суворістю передбачених покарань за їх вчинення [3, 38].

Таким чином, підбиваючи підсумок, ефективність захисту авторського права залежить від наявності відповідного державного механізму попередження та припинення правопорушень, а також від існуючої процедури доведення порушення в сфері авторського права, притягнення порушника до відповідальності, зокрема і за порушення копірайту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Янішевська К. Д., Воронкова М. Ю. Деякі аспекти юридичної відповідальності за порушення авторських і суміжних прав. *Південноукраїнський правничий часопис*. №3–29. 2019.С. 122–125. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/3/31.pdf>.

2. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти : навч. посіб. К., 2014. 276 с.

3. Тімашов В. О. Юридична відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. *Цивільне право і процес*. №2. 2016. С. 38–42.

4. Лісовий А. К. Запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет: дис. ... доктора філософії: 081 –право. К., 2021. 256 с.

ПРАВОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ПРАВОВОЮ КУЛЬТУРОЮ

Стефанівська Л. Т.

Науковий керівник – Лукач У. Р., к. політ. н.

Івано-Франківський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти

Формування професійної компетентності сучасного педагога насамперед пов'язане із викликами, що характеризуються пізнавальною, технологічною і психологічною діяльністю, включаючи соціальну, правову та особисту комунікаційну сфери. Тому проявами правової компетентності є особистісно та суспільно значуща дія, що носить інтелектуальний, ціннісно-емоційний характер, що ґрунтується на когнітивній складовій і відображає сутність і специфіку правової термінології. Відтак професійна компетентність педагогічного працівника передбачає оволодіння певними навичками, що спираються на досвід та в підсумку забезпечує комплексний підхід до вирішення проблемної ситуації. Виходячи з цього, важливим є алгоритм формування правової компетентності, що зводиться до

наступної послідовності її складових: здібності – знання – уміння – досвід – компетентність.

Коли йдеться про правову компетентність педагога, то її розуміння в жодному випадку не варто звужувати до володіння знаннями, уміннями і навичками. В зазначеному контексті необхідно говорити про діяльність, тобто трансформацію теоретичних знань у практичну площину та зв'язок між знаннями і життєвими ситуаціями. Отож, правова компетентність проявлятиметься у пошуку варіантів вирішення проблеми та вибудові послідовності дій для її розв'язання. Можна стверджувати, що відбувається мобілізація знань і попереднього досвіду, що втілюється у виборі певної моделі поведінкових відносин.

У наукових колах відсутній єдиний підхід до визначення складових правової компетентності. Проте узагальнений їх аналіз підводить до висновку про обов'язковість у її структури наступних компонентів: знання, вміння та навички правового характеру; мотивація як спонукання до дій, що відображає цінності права; реалізація правових норм у професійній діяльності, що виявляється у виборі певної поведінкової лінії.

Таким чином, можна відслідкувати зв'язок правової компетентності педагогічних працівників з процесами формування їх правової культури. Розуміючи правову культуру як відображення правосвідомості, цінності правових інституцій, спосіб утвердження загальнолюдських цінностей, її трактування не варто звужувати до знання законів і правових норм, проте саме це постає її обов'язковою умовою.

Правова культура педагогічного працівника проявляється у здатності застосовувати норми чинного законодавства у професійній діяльності, відстежувати новели, що її стосуються, виконувати свої обов'язки та відстоювати свої права, свободи та законні інтереси, використовуючи при цьому позасудові та судові форми їх захисту. Водночас правова культура сучасного педагога відображає його психологічну готовність дотримуватись вимог правових приписів у контексті професійної реалізації, визначальною для якої має бути ціннісне ставлення до права як регулятора соціальної поведінки і маркера, що визначає необхідність діяти відповідно до його вимог. Тому повага до права тут має як особистісну, так суспільну значимість, що відображає сформованість системи ціннісних установок і орієнтацій. Важливим у зазначеному контексті є вміння проектувати власну поведінку та поведінку здобувачів освіти у життєвих ситуаціях та в освітньому середовищі, оцінювати її відповідно до вимог правових норм, проводити самокоректувальну рефлексійну роботу.

Правова культура педагога, закріплюючись у його свідомості, навичках поведінки, способах діяльності і спілкування, виступає моральним регулятором професійної діяльності, чинником, що забезпечує її правомірність [1, 11]. Враховуючи специфіку формування

правової культури педагогічного працівника в контексті його професійної діяльності, вона постає складним інтегрованим системним утворенням, що включає усвідомлення вимог та меж, що визначають характер взаємовідносин як з колегами, так і здобувачами освіти як носіями суб'єктивних прав і обов'язків.

У сучасних умовах правова компетентність і рівень правової культури педагогічних працівників, як правило, не задовольняє особисті та суспільні потреби, свідчить про прогалини в правових знаннях і відсутність правового досвіду у професійній діяльності. Тому доцільним є використання сучасних форм, методів і технологій правового навчання з акцентуацією на прикладному аспекті їх реалізації, моделювання практичних ситуацій, наближених до реальності на засадах усвідомлення правових цінностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Одарій В. В. Правова культура професійної діяльності педагога як педагогічна проблема. *Наша школа*, 2002. №5. С. 11–13.

Секція 3. Проблеми наукових досліджень у сфері державного управління. Економічні науки: теоретичні та практичні аспекти. Актуальні питання правових наук. Міжнародні відносини та інтеграційні процеси.

РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Александрова К. О.

Науковий керівник – Карпенко Р. В., к. ю. н.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Проблеми розвитку ринку праці України, різноманітні аспекти зайнятості населення, удосконалення механізму її державного регулювання та діяльність державної служби зайнятості є об'єктом наукових досліджень вітчизняних вчених, зокрема С. Бандура, Д. Богині, І. Бондар, О. Грішнєвої, Ю. Маршавіна, В. Петюха, А. Колота, Е. Лібанової, А. Казановського, Л. Фокас. Проте сьогодні під впливом умов анексії частини території країни та ведення воєнних дій аналіз основних показників стану ринку праці в Україні, а також визначення проблем розвитку є особливо актуальними.

На сьогодні проблемою для України є погіршення процесів відтворення населення та його структури, що свідчить про поглиблення депопуляційних тенденцій у майбутньому. Відтворення трудових ресурсів – процес безперервного поновлення кількісних і якісних характеристик економічно активного населення. Оскільки трудові ресурси є частиною населення, то їх відтворення відображає стан і характер відтворення населення як частини цілого. Динаміка кількості всього населення впливає на динаміку чисельності економічно активного населення, але під дією різноманітних причин зміни відбуваються неодноразово і не в однаковому масштабі.

Склад населення України характеризується суттєвою гендерною диспропорцією. Значна перевага жінок над чоловіками спостерігається з 36 років і з віком збільшується [1]. Коефіцієнт координації (чисельність чоловіків на 1 000 жінок) для усіх вікових груп становить 863 особи і є майже незмінним протягом двох десятиліть (мінімальне значення 855, максимальне 864). При цьому, за даними Державної служби статистики України, кількість зайнятих жінок віком 15–70 років у 2017 р. становила 7,8 млн. осіб, чоловіків – 8,4 млн. осіб. Коефіцієнт координації для усіх вікових груп становить 1 079 зайнятих чоловіків на 1 000 зайнятих жінок. З 40 до 70 років кількість зайнятих жінок перевищує кількість зайнятих чоловіків. Найвища питома вага чисельності зайнятих спостерігається у віковій групі 40–59 років – 44,2% та 50,5% серед чоловіків та жінок відповідно, близько 30% – особи від 30 до 39 років, кожен п'ятий віком від 15–29 років.

У структурі безробітного населення з причин незайнятості частка осіб, звільнених за власним бажанням, становила 34,5%, вивільнених з економічних причин – 23,2%, тих, хто не зміг працевлаштуватися після закінчення навчальних закладів, – 12,2%, у 10,1% безробітних робота мала сезонний характер [2]. Серед безробітних третину становили особи віком від 15 до 29 років і третину – від 30 до 39 років, кожен четвертий безробітний – віком 40–49 років. Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [3] до молоді належать громадяни України віком від 14 до 35 років. Протягом 2017 р. статус безробітного у державній службі зайнятості мали 431,0 тис. осіб віком до 35 років. Серед безробітних у віці до 35 років 82% до реєстрації у службі зайнятості мали професійний досвід, з них 24% раніше працювали у сільському, лісовому та рибному господарстві; 18% – у торгівлі та ремонті; 15% – у сфері державного управління та обов'язкового соціального страхування і 12% – у переробній промисловості. Решта громадян з різних причин не працювали більше 1 року або належали до випускників навчальних закладів різних типів, що не мали професійного досвіду [2]. Серед випускників, які отримували послуги державної служби зайнятості, більше 20% – випускники вищих навчальних закладів та близько 20% – професійно-технічних навчальних закладів). Із тих, хто вчився у ВНЗ, третина отримали освіту в галузі соціальних наук, бізнесу та права, 13% – здобули інженерну спеціальність, 12% – у галузі охорони здоров'я та 11% – гуманітарних наук і мистецтва. Серед випускників ПТНЗ 37% становлять кваліфіковані робітники з інструментом, 31% – працівники сфери торгівлі та послуг.

Підбиваючи підсумки, можна констатувати, що до основних актуальних проблем у сфері зайнятості, що негативно впливають на ринок праці, належать: кризова демографічна ситуація, дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили, проблеми забезпечення роботою молоді та сільських мешканців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Державна служба зайнятості. URL: www.dcz.gov.ua/analitics/68.
3. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ

Біловіцька Ю. А.

Науковий керівник – Латинін М. А., д. держ. упр., професор

*Харківський національний університет імені В. М. Каразіна ННІ
«Інститут державного управління»*

Загрози вичерпання обмежених природних ресурсів та зміни клімату внаслідок прискореного зростання населення світу та економік нових індустріальних країн, яке супроводжується негативним впливом на довкілля, обумовлюють широке визнання необхідності запровадження нових підходів до забезпечення економічного зростання і розвитку, що передбачають мінімізацію навантаження на базу природних ресурсів та екологічні умови життя населення за рахунок використання додаткових джерел зростання.

Впродовж двох останніх десятиліть відносно небагато коштів вкладалися на розвинення «поновлюваної» енергетики, підвищення енергоефективності, захист екосистем і біорізноманітності, збереження ґрунту та води, а також на розвиток стабільного сільського господарства та систему громадського транспорту, проте великі кошти було витрачено на видобуток вичерпних видів палива, в нерухомість та структуровані фінансові активи з вбудованими похідними фінансовими інструментами, тощо. Фактично, більшість стратегій державної політики економічного розвитку і зростання, сприяли швидкому накопиченню фізичного, фінансового та людського капіталу, але за рахунок збільшення використання звичайної норми природного капіталу, екосистема та природні ресурси були принесені в жертву [1].

На сьогоднішній день в Європі та США підтримка політики «зеленої» економіки стала однією з перспективних галузей. «Зелені» технології, а також поновлювані джерела енергії для багатьох країн стали ваговим інструментом стимулювання економіки. В майбутньому удосконалення відновлюваної вітро-, сонце- і гідроенергетики дасть можливість замінити екологічно небезпечні і низькоефективні виробництва. За прогнозами European Renewable Energy Council, в 2030 році відновлювані джерела забезпечуватимуть 35% світового енергоспоживання [2]. Неабияке значення у цьому випадку має системна повторюваність нафтових криз, та непрості міжнародні політичні відносини, з країнами, що постачають енергоресурси, і появою інвесторів з інноваційних галузей на цьому ринку, таких як Apple, Microsoft, Google чи Ілон Маск із його SolarCity. Так само зараз активно розвивається ринок відновлюваних джерел енергії й немає серйозних передумов зміни такої тенденції прогнозований перспективі.

Міжнародне Агентство з відновлюваної енергетики (IRENA) [3] розробило Дорожню Карту для досягнення подвоєння частки

відновлюваних джерел енергії у світовому споживанні енергії у період 2010–2030 рр. (REmap 2030): з 18% ВДЕ у загальному кінцевому енергоспоживанні (2010 р.) до 36% (2030 р.). При цьому сучасні відновлювані джерела енергії мають поступово витіснити використання традиційної біомаси. Оскільки у 2010 р. з 18% ВДЕ половина припадала на традиційну біомасу, то у 2030 р. частка сучасних ВДЕ має більш ніж потроїтись (до 30%), залишаючи традиційному використанню біомаси лише 6%.

Цікаво порівняти Дорожню Карту REmap 2030 IRENA з прогнозом Світової Енергетичної Ради (World Energy Council – WEC) [4]. WEC розробила два сценарії розвитку світової енергетики до 2050 року. Сценарій 1 («Джаз») передбачає доволі повільний розвиток відновлюваної енергетики – 20% загального постачання первинної енергії у 2050 р., та досить суттєве зростання загальне постачання первинної енергії (ЗПРЕ) порівняно з 2010 роком – на 38% (з 546 ЕДж/рік у 2010 р. до 879 ЕДж/рік у 2050 р.). Цей сценарій видається малореалістичним, оскільки його ціль з ВДЕ досягнуто вже зараз. Сценарій 2 («Симфонія») є більш реалістичним. Він передбачає переважний розвиток відновлюваної енергетики та зростання енергоефективності. Завдяки цьому у 2050 році частка відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) має досягти близько 30% у ЗПРЕ та 50% у виробництві електроенергії. При цьому загальне постачання енергії у період 2010–2050 рр. зросте лише на 22%.

Після негативного впливу пандемії Covid-19 на мирову економіку, була зроблена спроба передбачити трансформацію світу, Європи й України після закінчення пандемії COVID-19. Акцент зроблений на тому, що пандемія істотно послабить старі сектори економіки, засновані на низько-кваліфікованій робочій силі і старих технологіях [5]. Та направити сили на стійкий шлях розвитку, активізувати вирішення проблем зміни клімату, захисту навколишнього середовища, запобігти втраті біорізноманіття та забезпечити здоров'я і безпеку людства.

Шість кроків які пов'язані з боротьбою зміни клімату, які сприятимуть після кризового відновлення:

- передбачити створення нових «зелених» робочих місць і підприємств в перехідний період й інвестувати в декарбонізацію всіх аспектів нашої економіки;
- використовувати гроші платників податків на допомогу підприємствам, які орієнтовані на створення нових робочих місць і забезпечити сталий розвиток;
- домагатися переходу від «сірої» до «зеленої» економіки;
- направляти державні інвестиції в сектори і проекти, що забезпечують сталий розвиток й сприяють захисту навколишнього середовища і боротьби зі зміною клімату. Припинити субсидування галузей, зосереджених на видобутку викопного палива;

- враховувати ризики і можливості, пов'язані зі зміною клімату в рамках глобальної фінансової системи;

- об'єднати зусилля міжнародної спільноти для вирішення обох надзвичайних ситуацій (пандемії і зміни клімату) [6].

Розміри «зеленого» сектора світової економіки поки що відносно невеликі, через це у фаховій літературі поряд з терміном «зелена» економіка іноді застосовується поняття «зелені паростки» (green shoots) економіки. «Зелені паростки» – це термін, який використовується для опису ознак економічного відновлення або позитивних даних під час економічного спаду. Термін «зелені пагони» є посиленням на ріст і відновлення рослин, коли рослини починають проявляти ознаки здоров'я та життя, і, отже, використовувався як метафора для відновлюваної економіки [7]. Однак вклад деяких держав в розвиток «зеленого» сектора помітно вищий та концентрується на основну частину потужностей та інвестицій в цій сфері:

- Данія: мета досягнути 100% виробництва теплової та електричної енергії з відновлюваних джерел до 2035 р. та 100% енергії з ВДЕ в усіх секторах до 2050 р.

- Ісландія вже досягнула за рахунок відновлюючих джерел енергії 100 % виробництва електроенергії та 85% теплової енергії.

- Коста-Ріка з початку 2015 р. забезпечується електроенергією на 100% з ВДЕ.

- Саудівська Аравія мета: повністю відмовитися від використання викопних паливних ресурсів та замінити їх ВДЕ до 2040 р.

- Уругвай мета: у грудні 2015 р. 94,5 % потреби в електроенергії у країні буде забезпечуватися за рахунок ВДЕ та досягти повної декарбонізації до 2030 р.

- Три міста США (Аспен, Бурлінгтон, Вермонт) вже повністю перейшли на відновлювану енергетику. Міста Сан-Франциско, Пало-Альто, Сан-Дієго, Ітака, Грінсбург, Джорджтаун, Сан-Хосе також вказали що переходять на ВДЕ і вже мають прийняті відповідні програми.

- Франкфурт (Німеччина): запланував повну декарбонізацію міста за рахунок ВДЕ та альтернативного автомобільного палива до 2050 р.

- Копенгаген (Данія): на сьогодні населення міста одержують теплову енергію з переробки твердих побутових відходів та біомаси, поставлена мета: досягти 100% виробництва теплової та електричної енергії з ВДЕ до 2035 р. та 100% енергії з ВДЕ в усіх секторах до 2050 р. Повна декарбонізація міста запланована до 2025 р.

- Мюнхен (Німеччина): мета – 100% електроенергії з ВДЕ для всіх споживачів до 2025 р.

- Сідней (Австралія): мета – 100 % виробництва електроенергії, теплоти та холоду з ВДЕ до 2030 р. [8].

Чисті енергетичні переходи несуть серйозні структурні зміни в електроенергетичній системі в усьому світі. За останні десять років кількість змінних джерел енергії вже зросла. Тенденція має продовжуватись і навіть прискорюватись, оскільки сонячна фотоелектрична енергія та вітер стають одними з найдешевших джерел електроенергії та сприяють досягненню цілей щодо зміни клімату. Отже, на сьогодні найголовніше у розвитку країн є запровадження державної політики, яка буде спрямована на розвиток енергетики відповідно до нових світових тенденцій державної політики сталого розвитку, яка відповідає моделі «зеленої» економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Попова М. О. Економіка зеленого бізнесу: конспект лекцій. Одеса: «ОДЕКУ», 2019. 81с. URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/6409/1/PopovaMO_Ekonomika_zelenogo_biznesu_KL_2019%20.pdf.
2. European Renewable Energy Council. URL: <http://www.eubia.org/cms/renewable-energy-house/>.
3. Irena: International Renewable Energy Agency. URL: <https://www.irena.org>.
4. World Energy Council. URL: <https://www.worldenergy.org>.
5. Экономика и общество после пандемии COVID-19: Европа и Украина. URL: <https://kpi.ua/ru/2020-corona-it>.
6. Организация Объединенных Наций: Восстановление после пандемии должно быть ориентировано на развитие зеленой экономики. URL: <https://news.un.org/ru/story/2020/04/1376942>.
7. Investopedia: Green Economics. URL: <https://www.investopedia.com/terms/g/greeneconomics.asp>.
8. Аналіз енергетичних стратегій країн ЄС та світу і ролі в них відновлюваних джерел енергії. Частина 1. URL: https://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/16026.3.1.006.pdf.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЯ НС ТА МІНІМІЗАЦІЇ ЇХ НАСЛІДКІВ

Бовсунівський А. В.

Науковий керівник – Тарасов С. С., к. держ. упр.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

В сучасних умовах суспільного розвитку, який насамперед супроводжується системними реформами в Україні, викликами глобалізації, пандемією коронавірусної інфекції та іншими чинниками нагальним стає питання захисту населення та території нашої

держави. Однією із найбільших загроз життю людини є надзвичайні ситуації, які можуть виникнути в будь-який час і в будь-якому місці. Саме тому, держава через спеціальні інституції повинна забезпечувати не лише ліквідацію наслідків НС, а й ефективно попереджувати їх.

Теоретичні підходи до управління процесами попередження НС розкриті у роботах таких науковців як: О. Барило, С. Белай, А. Белоусов, О. Бойко, П. Волянський, В. Гошовська, Л. Жукова, В. Зосімов, О. Ірінчук, А. Капля, Н. Клименко, С. Потеряйко, Д. Полковниченко, В. Садковий, В. Тищенко, Л. Ушаков та інші.

Відповідно до чинного законодавства класифікація НС має наступний вигляд:

1. Надзвичайні ситуації класифікуються за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат та матеріальних збитків.

2. Залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення НС на території України, визначаються такі види НС:

- 1) техногенного характеру;
- 2) природного характеру;
- 3) соціальні;
- 4) воєнні.

3. Залежно від обсягів, заподіяних надзвичайною ситуацією наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються такі рівні НС [4]:

- 1) державний;
- 2) регіональний;
- 3) місцевий;
- 4) об'єктовий

Управлінський процес щодо НС означає запобігання виникненню НС, ліквідацію або мінімізацію наслідків НС, вжиття термінових заходів стабілізаційного та компенсаційного характеру, покликаних структурно відновити стару або створити принципово нову систему [1, 72,].

Процес управління НС складається з двох груп завдань:

- комплекс заходів щодо управління ймовірним настанням НС;
- комплекс заходів щодо управління рівнем захищеності населення на різних територіях [3].

Звернемо увагу на те, що «аналіз наукової літератури свідчить про те, що організація взаємодії між підрозділами може здійснюватися методом віддачі розпоряджень керівником робіт з ліквідації НС або методом отримання доповідей від керівників рятувальних підрозділів про дії свого підрозділу з реалізації поставлених завдань» [2].

Як підсумок варто зазначити, що економічний і психологічний фактори впливу на ліквідацію наслідків НС в сумі можуть супроводжуватися вираженням негативом. Разом з тим, інформаційний та соціо-гуманітарний фактори в поєднанні дають можливість оптимізації прийняття рішень управлінського характеру та

наближення допомоги до тих, хто постраждав. Якщо не враховувати те, наскільки важливими є політичний та економічний фактори, ігнорувати проблеми адекватного фінансового забезпечення заходів, спрямованих на цивільний захист як у час ліквідування наслідків НС, так і під час запобігання НС, може послабитися природно-техногенна безпека нашої держави. Тому питання управління процесами запобігання виникненню НС та мінімізації їх наслідків є актуальним та потребує детального вивчення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Полянський П. Б. Теоретичні засади державного управління медичним захистом населення від наслідків надзвичайних ситуацій в Україні: дис. ...док. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2013. 626 с.

2. Доманський В. А. До нової ідеології протидії пожежам. Науковий вісник НАВСУ. 2001. №5. С. 154–164.

3. Жукова Л. А. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: функціонально – структурний аспект: дис. ... канд. наук держ. упр.: 25.00.02. К., 2007. 212 с.

4. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 р. №368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-%D0%BF> (дата звернення: 12.09.2018).

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МЕХАНІЗМАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРИ ВИНИКНЕННІ НС

Бреурош С. В.

Науковий керівник – Тарасов С. С., к. держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

За останні десятиліття різко зросла чисельність катастроф, аварій, природних катаклізмів, дорожньо-транспортних пригод, у яких гине або втрачає здоров'я та працездатність велика кількість населення.

Проблема безпеки життєдіяльності людини і всього суспільства в сучасних умовах набула особливої гостроти й актуальності. Найважливішою функцією будь-якої держави є забезпечення безпеки своїх громадян, в тому числі в умовах надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.

В реалізації цієї важливої для суспільства функції першочергову роль відіграє ефективний механізм державного управління системою цивільного захисту (і, зокрема, інституційна його складова), як спосіб

застосування заходів впливу суб'єкта державного управління щодо запобігання та подолання наслідків надзвичайних ситуацій, забезпечення необхідного рівня техногенно-екологічної безпеки та виконання поставлених перед суспільством цілей та завдань у сфері безпеки людини та суспільства в цілому [1].

З метою запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру місцеві органи виконавчої влади у відповідності до чинного законодавства повинні здійснювати комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів.

До організаційно-технічних заходів належить:

Виявлення небезпеки, оцінка ризику і прогнозування надзвичайних ситуацій на відповідних територіях та потенційно небезпечних об'єктах. Щорічне уточнення прогнозних даних щодо ризику виникнення надзвичайних ситуацій, визначення найбільш гострих проблемних питань щодо запобігання надзвичайним ситуаціям.

Розроблення паспортів ризику виникнення надзвичайних ситуацій та планів інженерно-технічних заходів, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій. Створення реєстру потенційно небезпечних територій і об'єктів.

До інженерно-технічних заходів належить:

В основу інженерно-технічних заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям і зменшення можливих втрат і збитків від них повинні бути покладені конкретні превентивні заходи, які здійснюються за видами природних і техногенних небезпек та загроз. Запобігання більшості небезпечних природних явищ пов'язане із значними фінансовими і матеріально-технічними затратами [2].

У техногенній сфері робота з попередження аварій повинна вестися на конкретних об'єктах і виробництвах. До них належать удосконалення технологічних процесів, підвищення надійності технологічного обладнання та експлуатаційної надійності систем, своєчасне оновлення виробничих фондів, застосування якісної конструкторської документації, високоякісної сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, використання кваліфікованого персоналу, створення і використання ефективних систем контролю та технічної діагностики, безаварійної зупинки виробництва, локалізація і ліквідація аварійних ситуацій [2, 3].

Місцеві органи виконавчої влади в першу чергу повинні забезпечити створення і підтримання в постійній готовності систем централізованого оповіщення населення.

На наш погляд ключовими елементами підвищення ефективності управління механізмами забезпечення цивільного захисту при виникненні НС мають стати:

- стандартизація на державному рівні;
- сертифікація
- експертиза на державному рівні;

- нагляд і контроль на державному рівні;
- ліцензування;
- регулювання під економічним кутом зору;
- декларування рівня безпеки небезпечних об'єктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Майстро С. В. Теоретичні засади механізму державного управління системою цивільного захисту // Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. Вип. 3 (46). С. 3–10.

2. Указ Президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 24 грудня 2012 р. №726. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15236.html>.

3. Державний стандарт України. Безпека у надзвичайних ситуаціях терміни і визначення основних понять: ДСТУ 3891-99. URL: <http://document.ua/bezpeka-u-nadzvichainih-situacijah>.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Брус В. В.

Науковий керівник – Чубань В. С., к. е. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Становлення і розвиток України як правової держави неможливі без подолання проблеми корупції, що, безперечно, є однією з найбільш резонансних у сфері забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Небезпека корупції зумовлена її негативним впливом на суспільні відносини та наслідками для держави, що актуалізує з'ясування сутності корупції та інших питань для вироблення засобів для її запобігання та подолання.

Демократичний розвиток держави передбачає вдосконалення форм та методів антикорупційної діяльності, старого інструментарію, постійний моніторинг нового. Однією із форм успішної реалізації антикорупційної стратегії є створення у системі органів публічної влади нових, вузько спеціалізованих антикорупційних органів, що у своїй системі здатні створити надійно діючий та функціонально відокремлений вектор правоохоронної діяльності.

На сьогодні систему антикорупційних органів в Україні складають:

1) Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – основний спеціалізований суб'єкт запобігання корупції в Україні. Його правовий статус, особливості діяльності визначені у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. [1], де

регламентується, що НАБУ – є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [7].

2) Національне агентство з питань запобігання корупції – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Національне агентство є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України. Його правовий статус, особливості діяльності визначені Розділом II Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. [2].

3) Національна рада з питань антикорупційної політики – консультативно-дорадчий орган при Президентові України, створений Указом Президента України від 14.10.2014 р. [3], де визначені основні завдання, права, склад, форми діяльності і т. ін.

4) Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) як особливий вид прокуратури у системі прокуратури України відповідно до Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. [4].

5) Антикорупційні суди, що входять до єдиної системи судів України відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 р. [5].

Систему антикорупційних судів складають:

- 1) Вищий антикорупційний суд;
- 2) Антикорупційна палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду України.

Дієва протидія корупції неможлива без послідовних, спланованих і скоординованих дій, об'єднаних однією концепцією, оскільки системні явища потребують системного підходу в їх подоланні.

До проблем функціонування системи спеціалізованих суб'єктів запобігання корупції в Україні належить, насамперед, недосконале законодавство, тому найпершим кроком на шляху успішної антикорупційної діяльності залишається постійна модернізаційна нормативна діяльність щодо запровадження новітніх норм або їх імплементація, а також вдосконалення та кореляція вже існуючих нормативних правил запобігання корупції. Невід'ємним елементом удосконалення антикорупційного законодавства є 483 реформування правової бази діяльності правоохоронних органів з урахуванням європейських і євроатлантичних критеріїв. Забезпечення прозорості і відкритості суб'єктів владних повноважень має вдосконалюватись шляхом подальшого впровадження механізмів електронного урядування.

Також важливим напрямком удосконалення антикорупційного законодавства є впровадження систематичних соціологічних досліджень у сфері запобігання та протидії корупції серед усіх соціальних верств населення в різних регіонах держави, що дасть можливість здійснювати якісний моніторинг стану та масштабів поширення корупції в країні, ефективності діяльності органів протидії корупції, проведених заходів та антикорупційної політики в цілому, дозволить виявляти проблемні сфери та недоліки правового регулювання, формувати відповідні зауваження та пропозиції на майбутнє.

Вартим уваги залишається і питання підготовки та поширення науково-практичних роз'яснень і коментарів до основних антикорупційних законів та антикорупційних новел у законодавстві для підвищення рівня обізнаності й правової освіченості населення, в першу чергу, цільової категорії (приватних підприємців, бухгалтерів тощо).

Наступним етапом удосконалення антикорупційного законодавства України має стати розробка й прийняття нової Національної антикорупційної стратегії (на сьогодні розроблений проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки») [6].

Існуючі міжнародні моделі у сфері протидії корупції, стандарти, досвід їх діяльності та відповідні функції заслуговують на увагу і можуть бути використані при реформуванні Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України.

Враховуючи тенденції розвитку корупції в Україні, що обумовили її масштабність на всіх рівнях суспільного життя, вважаємо, що створення Антикорупційного органу, який лише запобігає цьому явищу, є марним і безперспективним витрачанням ресурсів і часу. Головною функцією цього органу повинно стати розслідування і кримінальне переслідування, які спрямовані на ефективне застосування антикорупційного законодавства на всіх стадіях кримінального процесу, в тому числі виявлення, розслідування, висунення обвинувачення і судовий розгляд справ про корупційні правопорушення.

У цій діяльності необхідно також звертати увагу на заяви і скарги громадян, експертні оцінки, результати моніторингу та досліджень таких авторитетних міжнародних організацій, як Група держав проти корупції (ГРЕКО), ОЕСР, Рада Європи, Світовий Банк та Трансперенсі Інтернешнл, які є об'єктивними показниками та цінними джерелами інформації.

Отже, в Україні сформована система спеціалізованих антикорупційних органів, що включає: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), 484 Національне агентство з питань запобігання корупції, Національну раду з питань антикорупційної політики, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Антикорупційні суди (Вищий антикорупційний суд та Антикорупційна палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду України). У системі публічної влади

вони займають відокремлене місце із специфічним колом повноважень. Їх діяльність має бути спрямована і на запобіганні, і на протидію корупції. У цьому аспекті доцільне реформування Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України у напрямку, щоб головною функцією цього органу стало розслідування і кримінальне переслідування, які спрямовані на ефективне застосування антикорупційного законодавства на всіх стадіях кримінального процесу, в тому числі виявлення, розслідування, висунення обвинувачення і судовий розгляд справ про корупційні правопорушення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. Відомості Верховної Ради України. 2014. №47. Ст. 2051.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. №1707-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. №49. Ст. 2056.
3. Про Національну раду з питань антикорупційної політики: Указ Президента України від 14.10.2014 р. №808/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення 15.02.2022).
4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. №1697-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №2–3. Ст. 12.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. №1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. №31. Ст. 545.
6. Про прийняття за основу проекту Закону України про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки: Постанова Верховної Ради України від 05.11.2020 р. №976-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення 19.03.2022).
7. Чубань В., Пасинчук К., Крічкер О. Проблеми та напрямки удосконалення функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. Економіка. Фінанси. Право. 2020. №9. С. 37–40.

СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Ващенко Д. О.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Питання смертної кари завжди було цікавим і дискусійним для кожного соціуму. Дарма вважати, що проблематика смертної кари більш не актуальна і є для України справою минулого часу.

Смертна кара відома у переважній більшості країн світу. За словами фахівців, вона веде свій початок від того, коли держава взяла на себе функцію виконання покарань за злочини, замінивши цим

інститут кровної помсти. В християнських джерелах, таких, як Біблія, міститься чимало випадків скарання на смерть злочинців, що визнається абсолютно адекватною і Богоугодною справою [1].

Перша найдавніша згадка «страсти», як смертної кари, датується ще 996 роком. У зв'язку з чим більшість дослідників пов'язують це з хрещенням Київської Русі Володимиром Великим. Церква, як носій християнської віри, намагалася викоренити кровну помсту як пережиток язичництва, отже, для цього їй потрібна була нова альтернатива – страта. Проте не можна стверджувати, що це їй вдалося одразу, адже навіть у 996 році смертна кара застосовувалася тільки за грабіж на торгових шляхах. В Уставі Ярослава Мудрого 1016 року кровна помста взагалі була санкціонована у систему звичаєвого права, як спроба примирити старі звичаї з ранньофеодальним ладом. Кровна помста була заборонена тільки під час правління синів Ярослава Мудрого, у тому числі Всеволода Ярославича (батька Володимира Мономаха). Остаточне законодавче закріплення страти як покарання за злочини відбулося вже за часів існування Московського князівства у 1397 році у Двінській грамоті, яка повністю замінила застарілу «Руську Правду» Ярослава Мудрого [2].

Козаки застосовували смертну кару за найтяжчі злочини. Військовими артикулами Петра I смертна кара встановлювалася за 123 види злочинів. Імператриця Єлизавета Петрівна призупинила виконання смертних вироків, хоча й не скасувала смертної кари.

У 1947 р. в Радянському Союзі смертну кару було скасовано, найвищою мірою покарання стало позбавлення волі на 25-річний термін у таборах суворого режиму. Натомість через три роки, «під значним тиском громадськості, листами від трудових колективів та індивідуально громадян» [3] смертну кару було поновлено, але лише за державні злочини.

Проте згодом перелік злочинів, що за них передбачалася смертна кара, став поступово розширюватися, оскільки гостро постала проблема рятування законослухняних громадян від свавілля бандитів, вбивць, ґвалтівників, а держави – від шпигунів, диверсантів і фальшивомонетників, що вони відчували повну безкарність й вседозволеність в умовах відсутності смертної кари.

Україна успадкувала з радянських часів виважений, гуманний і справедливий кримінальний кодекс, в якому смертна кара передбачалася як виняткова міра покарання у виді розстрілу. Кримінальним кодексом України смертна кара передбачалася у 33 складах злочинів, у тому числі в 11 злочинах проти держави й 16 військових злочинах [2].

Смертна кара встановлювалася за особливо небезпечні злочини проти держави, проти життя, правосуддя, за військові злочини (в умовах воєнного стану чи бойової обстановки). Однак під тиском Ради Європи, що до неї Україна вступила восени 1995 р., у березні 1997 р. на виконання смертних вироків було накладено мораторій. Рішенням

Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 р. було визнано, що смертна кара суперечить Конституції України.

Такі поспішні дії української сторони зумовлювалися обуренням з боку Ради Європи і, фактично, погрозами і шантажем зі сторони Страсбурга. Так, в Рекомендації 1395 (1999 р.) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Відзначаючи виконання зобов'язань Україною» зазначалося: «що стосується смертної кари, то Україна повністю провалила виконання взятих на себе зобов'язань (212 осіб були страченими у період між 9 листопада 1995 р. та 11 березня 1997 р., за даними офіційних джерел)». В той же час Асамблея відзначає, що з 11 березня 1997 р. в Україні де факто було запроваджено мораторій на виконання смертних вироків. Асамблея наполягає на впровадженні такого мораторію де-юре. Для Верховної Ради має бути пріоритетом ратифікація Протоколу №6 до Європейської конвенції з прав людини.

У рішенні Конституційного Суду малося на увазі, що кожна людина має право на життя, натомість смертна кара є зовсім іншим випадком, що не вступає у розбіжності з цим конституційним положенням. Йдучи за логікою Конституційного Суду, людина має право не тільки на своє власне життя, а й посягати на життя інших громадян.

Остаточо як вид покарання смертна кара була скасована у 2000 році. Кримінальним кодексом редакції 2001 року не передбачалося такого виду покарання, як смертна кара [3].

Після скасування смертної кари за доволі короткий термін в Україні було скоєно понад 240 тяжких, звірячих злочинів, у кожному з яких дві чи більше осіб були жорстоко вбиті. Наша держава неготова до утримання величезної кількості довічно ув'язнених, тому вони перебувають в тісних, задушливих камерах, не маючи нерідко доступу до лікаря чи листування, за що Рада Європи критикує Україну не менш жорстоко, ніж за часів існування смертної кари [4].

Скасування смертної кари суперечило не тільки релігійним, правовим і морально-етичним нормам, а й історичній традиції українського суспільства. Досвід трьох попередніх скасувань смертної кари на вітчизняних теренах виявився негативним і переконливо довів свою недієвість.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Музика А., Пуйко В. Смертна кара // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – К.: Укр.енцикл, Т. 5: П–С. 2003. С. 533–534.

2. Пономаренко К. 17 років без смертної кари в Україні [Електронний ресурс] URL: <http://ridna.ua/2017/02/17-rokiv-bez-smertnoji-kary-v-ukrajini/>.

3. Черінько І. Скасування смертної кари в контексті інтеграції України до Європейського політико-правового простору // Наукові записки. Випуск 40. Вид-во ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. С. 496–504.

4. Украина окончательно отказалась от смертной казни. URL: <http://www.prima-news.ru/news/news/2002/12/3/21893.html>.

ДОГОВІР ПРО ЗАБОРОНУ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ ТА ЙОГО ДОЛЯ В ХХІ СТОЛІТТІ

Ващенко Д. О.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Ядерну зброю в сучасному постбіполярному світі найбільш змістовно й лаконічно можна охарактеризувати широко вживаним у народі фразеологізмом «палиця з двома кінцями». Антигуманна зброя масового ураження, що назавжди залишила слід в історії Другої світової війни сумнозвісними серпневими подіями 1945 року, не готова зійти зі сторінок історії – принаймні в першій чверті 21 століття, у зв'язку із початком повномасштабної війни, яку розгорнула росія в нашій країні, а також погрозами президента російської федерації в. путіна використати зброю масового знищення проти країн, котрі допомагають Україні протистояти російській збройній агресії.

Варто зазначити, що зважаючи на небезпеку, яку ядерна зброя несла для міжнародної безпеки та життєдіяльності людей, світове співтовариство майже відразу після винайдення настільки страхотливої зброї почало думати, як уникнути чи хоча б мінімізувати ризики від неї. І якщо знищити відмовитися від такого вагомого політичного й військового козиря неможливо, то необхідно було хоча б призупинити гонку озброєнь, запобігти масовим екологічним проблемам і уникнути найгіршого сценарію – ядерної війни – за допомогою правових механізмів регулювання ядерного нерозповсюдження. Договори, вкрай важливо згадати у світлі цієї проблеми, адже саме вони формують основні віхи нетривалої, але водночас украй «насиченої» історії боротьби за ядерне нерозповсюдження [1].

Так, 1 липня 1968 року Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (далі ДНЯЗ) був відкритий для підписання. З того часу цей нормативно-правовий акт – виступав наріжним каменем міжнародної діяльності із запобігання розповсюдженню ядерної зброї, остаточної її ліквідації і сприяння мирному застосуванню ядерної енергії. ДНЯЗ підписали 190 країн, що зробило його Договором, в якому бере участь майже весь світ. У 1995 році, після початкового 25-річного періоду, дія Договору була продовжена на невизначений термін. До речі, унікальність ДНЯЗ полягає в тому, що немає жодної іншої міжнародної угоди, яка ґрунтується на домовленостях між ядерними і неядерними державами.

Наразі, 185 неядерних країн зобов'язалися утримуватись від використання ядерної зброї. Крім того, п'ять країн, які офіційно визнані такими, що мають ядерну зброю – Китай, Франція, Росія, Велика Британія і США – пообіцяли не допомагати неядерним країнам

отримати ядерну зброю, та прагнути до великої мети ядерного роззброєння. В інтересах усіх сторін, Договір покликаний був сприяти співробітництву з мирного застосування ядерних технологій під наглядом Міжнародного агентства з ядерної енергії.

Однак з часом між окремими кранами виникли певні суперечності, щодо трактування певних статей договору. Так, стаття VI ДНЯЗ зобов'язувала усі сторони «вести чесні переговори щодо ефективних заходів для якомога скорішого припинення гонки ядерних озброєнь і ядерного роззброєння та щодо Договору загалом, і здійснити роззброєння під суворим і дієвим міжнародним контролем». Однак, як виявилось насправді – учасники ДНЯЗ мають різні погляди на тлумачення цієї статті, і світ, вільний від ядерної зброї, залишається віддаленою перспективою.

Тому наразі історія ДНЯЗ сповнена напруженням і песимізмом щодо майбутнього Договору. Зокрема, чотири з дев'яти конференцій, присвячених його перегляду, завершилися без прийняття заяви на основі консенсусу. Протягом десятків останніх років серед спостерігачів за ДНЯЗ поширена думка про те, що він застарів і може стати неактуальним внаслідок численних викликів, пов'язаних із розповсюдженням і суперечками про роззброєння.

Як приклад можемо навести росію. Попри висловлену раніше готовність піти на скорочення стратегічних ядерних озброєнь, ця країна дедалі більше в своїй зовнішній політиці покладається на шантаж щодо використання свого ядерного потенціалу. Так, президент російської федерації путін у своїй промові 1 березня 2018 року оголосив про нові інвестиції в різні екзотичні ядерні озброєння [2]. А потім пішов ще далі, почавши погрожувати всьому цивілізованому світу «небаченими досі наслідками» у разі спроби будь-якої із країн втрутитися у російсько-українську війну. Міністр закордонних справ Франції Жан-Ів Ле Дріан трактував ці слова як ймовірність Росії вдатися до ядерної війни, перекресливши всю попередню роботу, спрямовану на ядерне роззброєння та використання в мирних цілях ядерної енергії.

Отже, можемо з впевненістю зробити висновок, що сучасне світове товариство має розробити більш досконалу систему ядерного стримування ніж ДНЯЗ, оскільки цей нормативно-правовий акт не в змозі зупинити ядерні загрози сучасності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Договір про заборону ядерної зброї – утопія чи реальність? URL: <https://adastra.org.ua/blog/dogovor-pro-zaboronu-yadernoyi-zbroyi-utopiya-chi-realnist>.

2. Договору про нерозповсюдження ядерної зброї – п'ятдесят: криза середнього віку. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2018/06/29/dogovoru-pro-nerozpovsyudyoennya-yadernozbro-pyatdesyat-kriza-seredn-ogo-vku/index.html>.

ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Голик Д. В.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації, концептуальні засади якої були схвалені у 2014 році [1], а практична реалізація розпочалась у 2015 році, виявилась серед найрезультативніших і найпомітніших із проголошених стратегічних реформ. Реформа децентралізації спрямована на створення сучасної системи місцевого самоврядування в Україні на основі європейських цінностей розвитку місцевої демократії, наділення територіальних громад повноваженнями та ресурсами, що забезпечать місцевий економічний розвиток, надання населенню високоякісних та доступних публічних послуг. Роль об'єднаних територіальних громад у забезпеченні інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території має стати ключовою.

Досягнуті позитивні результати в реалізації реформи децентралізації значною мірою обумовлені особливою увагою до неї з боку найвищих посадових осіб та органів влади в державі. Зокрема, реформа децентралізації постійно перебувала в полі зору Президента України. Указом Президента України «Про першочергові заходи розвитку місцевого самоврядування в Україні на 2017 рік» підвищення інституційної спроможності місцевого самоврядування визначено одним із пріоритетів розвитку держави на 2017 рік. Кабінет Міністрів України у вересні 2016 р. своїм розпорядженням затвердив нову редакцію плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [2, 46].

Основними заходами передбачено розроблення концептуальних засад секторальних реформ у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту тощо, удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення реформи, посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за прийняті ними рішення, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, надання консультативно-методологічної допомоги територіальним громадам. У квітні 2017 р. Урядом прийнято розпорядження «Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік» [2, 47]. У середньостроковому плані реформа децентралізації визначена серед ключових пріоритетів у формуванні системи ефективного врядування в державі.

Таким чином, прийнято середньострокову маршрутну карту реформи, що дає можливість громадам планувати і бюджети, і свій

розвиток не на рік, на перспективу. Середньостроковим планом передбачено 100% об'єднання місцевих рад базового рівня у спроможні територіальні громади до 2020 року. Реформа децентралізації отримала доволі широку підтримку громадськості та експертного середовища України. Причому найвищу підтримку реформи зафіксовано у регіонах, що є лідерами у формуванні об'єднаних територіальних громад.

Практичний процес формування об'єднаних територіальних громад постійно виявляє проблемні питання, що потребують законодавчого або нормативного врегулювання. Так, у 2016 р. прийнято постанову Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад» [3], якою врегульовано питання внесення змін до перспективних планів формування територій громад областей, подання таких змін на розгляд Уряду, а також офіційного підтвердження складу об'єднаних територіальних громад, включених до відповідного перспективного плану. Суттєве удосконалення законодавчого регулювання процесу формування спроможних територіальних громад відбулося в 2017 році:

– прийнято закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо добровільного приєднання територіальних громад». Законом запроваджено порядок добровільного приєднання до вже створеної ОТГ, уточнено вимоги щодо визнання ОТГ спроможною. Закон має посприяти формуванню ОТГ відповідно до затверджених Перспективних планів, оскільки передбачає, що у разі відмови ради ОТГ у наданні згоди на приєднання до неї іншої територіальної громади за її ініціативою, Кабінет Міністрів України може скасувати рішення про визнання такої громади спроможною;

– прийнято закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей добровільного об'єднання територіальних громад, розташованих на територіях суміжних районів». Законом запроваджено механізм для створення ОТГ, до складу якої увійшли територіальні громади сусідніх адміністративних районів та можливість створення ОТГ, центром якої є місто обласного значення, визначено порядок призначення перших місцевих виборів у таких ОТГ;

– прийнято закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища». Законом удосконалено функціонування інституту старост в ОТГ, уточнено правовий статус старости, визначено його повноваження та форми підзвітності і відповідальності перед громадою та місцевою радою відповідної ОТГ. Законом визначено поняття старостинського округу шляхом внесення змін до закону України «Про місцеве самоврядування»;

– прийнято закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо набуття повноважень сільських, селищних, міських

голів», яким внесено зміни до законів України «Про місцеве самоврядування» та «Про місцеві вибори» щодо унормування питання набуття повноважень сільського, селищного, міського голови;

– прийнято постанову Кабінету Міністрів України щодо системи оплати праці посадовців органів місцевого самоврядування. Постановою передбачено: значне підвищення посадових окладів посадових осіб місцевого самоврядування, їх узгоджено з посадовими окладами державних службовців; відновлення у сільських, селищних радах та їх виконавчих органах надбавки за високі досягнення у праці; упорядкування оплати праці у сільських, селищних радах та їх виконавчих органах, що представляють ОТГ; уточнення порядку преміювання, встановлення надбавок;

– прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку спроможних об'єднаних територіальних громад, у яких відбулися перші вибори депутатів сільської, селищної, міської ради та відповідного сільського, селищного, міського голови у 2016 році». Уряд затвердив перелік спроможних об'єднаних територіальних громад для нормативно-правового забезпечення переходу на прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом України об'єднаних громад, в яких відбулися перші місцеві вибори у 2016 р.;

– 6 червня 2017 р. прийнято закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» (щодо забезпечення фінансування місцевих виборів)», який врегулює питання фінансового забезпечення місцевих виборів, в тому числі і перших місцевих виборів в об'єднаних територіальних громадах;

– 9 лютого 2017 р. Верховна рада України прийняла закон «Про службу в органах місцевого самоврядування». Закон запроваджує принципово нові засади служби в органах місцевого самоврядування, створює правові передумови для: врегулювання статусу службовця органу місцевого самоврядування; підвищення престижності та забезпечення рівного доступу до служби в органах місцевого самоврядування; стимулювання кар'єрного зростання; нової моделі оплати праці; впровадження механізмів запобігання корупції; підвищення рівня соціального та матеріального захисту службовців тощо [2, 50–51].

Також було вжито заходів щодо удосконалення інституційного забезпечення реалізації реформи децентралізації. Зокрема, створено Центральний офіс реформ, як постійно діючий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України, з метою забезпечення належного рівні організації та координації впровадження реформ, зокрема, щодо планування відповідних заходів, проведення моніторингу та аналізу стану їх виконання. Центральний офіс реформ буде взаємодіяти з регіональними офісами та секторальними офісами підтримки децентралізації в галузі освіти, охорони здоров'я,

планування територій, культури, соціального захисту та інших сферах. В кожному регіоні створюються Центри розвитку місцевого самоврядування, які координуватимуть впровадження реформи децентралізації на регіональному рівні. Відкриття Центрального офісу та регіональних центрів відбувається в рамках реалізації Програми для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку «U-LEAD з Європою», що фінансується ЄС та окремими європейськими країнами. В кінці 2016 р. створено Асоціацію об'єднаних територіальних громад, завданнями якої визначено взаємодію з органами виконавчої влади на місцевому і національному рівні, відстоювання інтересів членів Асоціації і надання їм послуг, партнерства і об'єднання зусиль з усіма зацікавленими сторонами [4].

Продовження запровадження політики децентралізації управління має стати дієвим фактором стабілізації соціально-економічної ситуації, подолання суперечностей між різними рівнями влади, сприяти підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління. Головні завдання децентралізації на середньострокову перспективу полягають у завершенні формування спроможних територіальних громад на всій території країни, посиленні інституційної та ресурсної спроможності громад, запровадженні стратегічного планування розвитку ОТГ, розбудові інфраструктури громад, підвищенні якості надання всього спектру публічних послуг населенню.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р. / Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>. (дата звернення: 01.04.2022).
2. Ременяк О. В. До питання децентралізації та федералізації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. №47. С. 47–51.
3. Про першочергові заходи з розвитку місцевого самоврядування в Україні на 2017 рік. Указ Президента України від 07.12.2016 р. №545/2016 / Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/545/2016>. (дата звернення: 01.04.2022).
4. Децентралізація на власному досвіді: в яких регіонах найбільш позитивно оцінюють реформу? / Сайт Національної ради реформ. URL: <http://reforms.in.ua/ua/novyna/decentralizaciya-na-vlasnomu-dosvidi-v-yakuh-regionah-naybilshpozytyvno-ocinyuyut-reformu> (дата звернення: 01.04.2022).

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Данильченко Н. А.

Науковий керівник – Костенко В. О., к. держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сучасний етап розвитку української держави характеризується особливою увагою до питань національної безпеки. Державна політика у сферах національної безпеки та оборони спрямована на захист: людини та громадянина – їх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.

Організація цивільного захисту в Україні на всіх етапах його становлення та розвитку безпосередньо пов'язана з національною безпекою і обороною держави. Саме тому організація цивільного захисту як складової національної безпеки держави, взаємодія суб'єктів забезпечення національної безпеки України потребують подальшого детального вивчення та постійного вдосконалення.

Подальше реформування системи цивільного захисту потребує вдосконалення державного управління у цій сфері, внесення змін до чинного законодавства і прийняття нових нормативно-правових актів, використання передового досвіду функціонування систем цивільного захисту в країнах – членах Європейського Союзу.

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період. Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про основи національної безпеки України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами Кодексу цивільного захисту України – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України. Координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту у межах своїх повноважень здійснюють Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України [1].

З проголошенням незалежності України на підставі Женевських конвенцій 1949 року щодо захисту жертв війни, військовополонених і населення на територіях бойових дій, Закону України «Про Цивільну оборону України» та Положення про Цивільну оборону України була створена система цивільної оборони України, яка стала важливою

складовою системи національної безпеки. Протягом 1992 – 1996 років державна система реагування на надзвичайні ситуації розвивалась в рамках Цивільної оборони України, яка функціонувала на основі Концепції цивільної оборони України, схваленої постановою Верховної Ради України від 28 жовтня 1992 року №2746 – XII [2]. Система цивільної оборони концептуально створювалась як складова частина загальної оборони України й державної системи запобігання надзвичайним ситуаціям та дій у разі їх виникнення. Основу її склали війська Цивільної оборони, що на початку 1992 року були виведені зі складу Збройних Сил України та передані з усім особовим складом, озброєнням і матеріально-технічною базою у підпорядкування Штабу цивільної оборони України. Війська Цивільної оборони України ввійшли і до складу Воєнної організації держави [3]. Війська Цивільної оборони України як складова Воєнної організації держави брали участь у вперше здійсненому Оборонному огляді в 2003–2004 р.

Оборонний огляд – процедура оцінки стану та готовності Збройних Сил України й інших військових формувань до виконання завдань у сфері оборони, за результатами якої створюється Стратегічний оборонний бюлетень і здійснюються заходи, спрямовані на зміцнення обороноздатності держави [4]. В подальшому участь у оборонних оглядах бере Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту, у зв'язку із завершенням у 2005 році перетворення військ Цивільної оборони України в Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту. Однак науковці і практики неодноразово звертали увагу на те, що система цивільної оборони, як державна система управління у сфері захисту населення і території, була спрямована передусім на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій воєнного характеру, зокрема пов'язаних із застосуванням зброї масового ураження, і не враховувала на достатньому рівні умови свого функціонування у мирний час.

Висновки окремих дослідників базувались на необхідності створення системи цивільного захисту, яка б вирішувала більш ширший комплекс завдань з протидії надзвичайним ситуаціям, як в мирний час так і в особливий період, базувались на тому, що питання захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій ставали все більш значимими в світі. Нові виклики та загрози як техногенного так і природного характеру пояснювались високим рівнем фізичного та морального зносу основних виробничих фондів; обмеженим фінансуванням заходів безпеки; недосконалістю застосовуваних технологічних процесів в переважній більшості галузей вітчизняної промисловості; значними обсягами накопичених відходів виробництва та життєдіяльності, шкідливим впливом на навколишнє середовище.

Слід відзначити місце та роль ДСНС України з 2014 року в умовах збройного конфлікту на сході України. Так, Єдина державна система цивільного захисту в умовах збройного конфлікту реалізує завдання,

визначені Кодексом цивільного захисту України, Законом України «Про основи національної безпеки України» та Законом України «Про боротьбу з тероризмом». Однак специфічний характер збройного конфлікту на сході України вимагав із самого його початку від керівництва держави, органів і підрозділів цивільного захисту на місцях вжиття невідкладних та нестандартних дій у питаннях забезпечення цивільного захисту.

Подальша розбудова сучасної та потужної системи цивільного захисту в Україні, удосконалення державного управління у цій сфері потребують вжиття додаткових організаційних та практичних заходів з розв'язання наявних проблемних питань. Таким чином аналіз розвитку наукової думки щодо організації цивільного захисту як складової національної безпеки держави свідчить про те, що науковці завжди виокремлювали провідну роль цивільного захисту в системі національної безпеки.

В Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 року №287/2015 зазначено, що розвиток Державної служби України з надзвичайних ситуацій має забезпечити підвищення її спроможності щодо ефективного управління Єдиною державною системою цивільного захисту, оснащення сил цивільного захисту сучасними видами техніки, засобами та спорядженням, оптимізацію розміщення її підрозділів, впровадження системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером, підготовки та просвіти населення щодо норм і правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій [5].

Верховна Рада України 21 червня 2018 року прийняла Закон України «Про національну безпеку України», відповідно до якого ДСНС України є складовою сектору безпеки і оборони. На виконання статті 29 цього Закону Міністерством внутрішніх справ України розробляється Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, яка вноситься на розгляд Кабінету Міністрів України, який у свою чергу за результатами розгляду вносить її до Ради національної безпеки і оборони України для схвалення та подальшого затвердження Указом Президента України. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України – документ довгострокового планування, що розробляється на основі Стратегії національної безпеки України [6].

В даній Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 14 вересня 2020 року №392/2020 зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми Конституції України – це головна ціль державної політики національної безпеки» [7].

Відкрита збройна агресія Росії проти України та її наслідки, погіршення на цьому тлі стану техногенної та екологічної безпеки, вимагає подальшого реформування Єдиної державної системи цивільного захисту і її складових, органів управління ДСНС України,

вдосконалення державного управління у сфері цивільного захисту та механізму взаємодії між суб'єктами забезпечення національної безпеки України; запровадження системи управління техногенною та пожежною безпекою на основі ризико-орієнтованого підходу та європейських стандартів тощо.

Зазначеному безумовно сприятиме детальний аналіз функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту України та виконання завдань за призначенням підрозділами ДСНС України в умовах воєнного стану та ведення бойових дій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України. Закон України від 02 жовтня 2012 року №5403-VI. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, №34–35, ст. 458).

2. Державне управління та державна служба у сфері цивільного захисту: навчальний посібник / під заг. редакцією М. В. Болотських. Вінниця: ТОВ Видавництво-друкарня «Діло», 2013. 352 с.

3. Національна рятувальна служба: 1996–2016. К.: ТОВ «Фраксім», 2016. 152 с.

4. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. К.: НІСД, 2010. 288 с.

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ 207 Президента України від 26.05.2015 №287/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran7#n7>.

6. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. №2469. VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року №392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В АСПЕКТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Дем'янченко А. С.

Науковий керівник – Теремцова Н. В., к. ю. н., доцент

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ або Суд) є надзвичайно важливим орієнтиром правозастосовної діяльності, зокрема, у сфері вирішення спорів щодо доступу до державної служби.

Варто зазначити, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) прямо не гарантує право рівного доступу до державної служби, однак зазначене право розглядається судом здебільшого в контексті забезпечення права на справедливий суд передбаченого ст. 6 Конвенції.

Прецедентне право щодо вступу на публічну службу державних службовців є яскравим прикладом того, як Суд переходить від визначення сфери права як такої, що не відповідає гарантіям, передбаченими статтею 6, до визнання протилежного.

Спочатку Суд вважав, що стаття 6 Конвенції була несумісною зі спорами, пов'язаними вступом, проходженням та припиненням служби державних службовців. Однак повільно Суд визнав економічну природу прав, пов'язаних із трудовим спором та використав це як аргумент для розширення правового захисту, наданого статтею 6 Конвенції [1].

У справі «Massa v. Italy» (заява №14399/88) Суд поставив під сумнів аспект того, що спори пов'язані з державною службою не охоплюються положеннями Конвенції. Зокрема, ЄСПЛ зазначив, що хоча спори, пов'язані з прийомом на роботу, проходженням та припинення служби державних службовців є за загальним правилом поза межами статті 6 Конвенції, але державне втручання за допомогою засобів Статуту чи делегованого законодавства не завадило Суду встановити у кількох справах, що спірне право є цивільним (див. §26 «Massa v. Italy») [2].

Далі ЄСПЛ розширив своє тлумачення та застосовував у ряді справ критерій визначення поширення на спори пов'язані з державною службою критерій дискреційних повноважень держави та економічної природи порушених прав. А після цього виокремив функціональний критерій. Водночас зазначені критерії показали свою неефективність.

Зазначена вище загальна практика еволюціонувала, а тому на разі можна стверджувати, що судові спори за участю державних службовців підлягають правовому захисту відповідно до ст.6 Конвенції, крізь призму права на справедливий суд, що було чітко зафіксовано у справі «Vilho Eskelinen and others vs. Finland» (заява №63235/00).

У контексті доступу до державної служби слід розглянути найбільш важливі справи, що стосуються окресленої проблематики.

Зокрема, у справі «Majski v. Croatia» (заява №16924/08) заявник подав документи на проходження конкурсного відбору для зайняття посади державного прокурора округу Державної прокуратури, однак заявник не був обраний на посаду. Заявник вирішив оскаржити результати добору в порядку адміністративного судочинства, оскільки Державна рада прокурорів повідомила про можливість оскарження зазначеного рішення у судовому порядку (помилково).

Однак адміністративний суд визнав позов заявника неприйнятним, встановивши, що оскаржуване рішення не є

«адміністративним актом» у розумінні статті 6 (2) Закону про адміністративні спори. Тож, замість порушення адміністративного спору шляхом подання позову (проти адміністративного акта), заявник повинен був подати «звернення про захист гарантованого Конституцією права» (див. §9 «*Majski v. Croatia*») [3].

Оцінка Суду у даній справі є надзвичайно важливою, оскільки дозволяє сформулювати позицію про те у яких випадках порушується право на судовий захист особи, що звернулася з проханням до національного суду захистити право на доступ до державної служби.

Суд зазначив, що Закон про державну прокуратуру не містив положень про засоби правового захисту проти рішень Державної ради прокурорів про призначення заступників державного прокурора, і, отже, з його тексту не було визначено який правильний засіб слід використати. Цю невизначеність було виправлено судовим тлумаченням 17 листопада 2004 року, коли Адміністративний суд вперше постановив, що такі рішення можуть бути оскаржені лише звернення (див. §70 «*Majski v. Croatia*») [3].

Суд підкреслює, що вищезгадане рішення Адміністративного суду було винесено приблизно за два місяці до того, як заявник подав позов до того ж суду, Суд не вважає, що заявник повинен був знати про це та знехтував явною інформацією про засоби правового захисту, які містяться в оскаржуваному ним рішенні Державної ради прокурорів.

Це пов'язано з тим, що у випадках, подібних до цієї, коли розглядуваний засіб правового захисту став результатом тлумачення судами, зазвичай потрібно шість місяців, щоб такий розвиток прецедентної практики набув достатнього ступеня правової визначеності перед громадськістю. може вважатися такими, що фактично знають про національне рішення, яке встановило засіб юридичного захисту, а зацікавлені особи мають можливість і зобов'язані його використовувати (див. §70 «*Majski v. Croatia*») [3].

Суд зазначив, що у цій справі заявник мав право оскаржити оскаржуване рішення Державної ради прокурорів від 11 січня 2005 року в Адміністративному суді шляхом подання такого клопотання, оскільки це рішення суперечило його конституційному праву на рівний доступ до публічної служби (див. §51 «*Majski v. Croatia*») [3].

Враховуючи зазначене, суд постановив наявність порушення ст. 6 Конвенції. Результати розгляду справи ЄСПЛ ілюструють: по-перше, важливість якісного законодавчого визначення форм та способів захисту права на доступ до державної служби; по-друге, необхідність формування усталеної практики для набуття нею достатнього ступеня правової визначеності, зокрема, у справах, що стосуються захисту права на доступ до державної служби.

У справі «*Affaire Flume v. Italy*» (заява №20774/05) розглядалася цікава ситуація, яка полягала в тому, що 22 березня 2002 року митна адміністрація тимчасово призначила колегу заявника ДС до

регіонального митного управління Салерно на керівну посаду (див. §7«Affaire Flume v. Italy») [4]

Заявник оскаржував призначення колеги ДС на посаду, оскільки останній не мав підтвердження кваліфікації, а саме диплому для відповідно рівня посади. Зокрема, рішення суду Салерно підтверджує незаконність призначення ДС на посаду та встановлює необхідність скасування відповідного наказу, однак внаслідок процедури оскарження зазначене судове рішення не було виконано, а після 2004 року втратило актуальність, бо закінчилась дія контракту ДС.

Скаржник стверджував, що має право на належне застосування національних стандартів трудового законодавства, що дозволило б йому подати заявку на відповідну посаду та, якщо необхідно, бути призначеним на неї. У зв'язку з цим скаржник наголошує, що він мав необхідний профіль для посади директора і що він міг законно сподіватися отримати посаду при владі, якби був проведений внутрішній конкурс (див. §32«Affaire Flume v. Italy») [4].

Суд розглядає справу крізь призму можливого порушення п. 1 ст. 6 Конвенції. Спочатку Суд повторює, що право на доступ до суду, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, було б ілюзорним, якби внутрішній правопорядок Договірної Держави дозволяв остаточному судовому рішенню, що має обов'язкову силу, залишатися недійсним на шкоду одній стороні (див. §43«Affaire Flume v. Italy») [4].

Однак Суд «не може погодитися з тим, що стаття 6 захищає не лише виконання остаточних і обов'язкових судових рішень, а й рішень, які можуть бути переглянуті вищими органами влади та, можливо, скасовані» [4].

Викладене дозволяє зробити наступні висновки: по-перше, важливим є проведення законного і прозорого конкурсу на посади державної служби; по-друге, право на доступ до публічної служби за наявності гіпотетичних умов виглядає ілюзорним; по-третє невиконання рішень національних судів, що не набрали законної сили не є порушенням ст. 6 Конвенції, зокрема, і в контексті захисту права на доступ до публічної служби.

У справі «Revel and Mora v. France» (заява №171/03) розглядалося питання про прийнятність заяви поданої до Європейського суду з прав людини. Зокрема, згідно з фабулою справи заявники були державними службовцями у державній службі пошти та телекомунікацій, вони виграли внутрішній конкурс на посаду техника з монтажу [5].

Однак в очікуванні вакантної посади для цієї кваліфікації, вони були внесені до комісії з переведення за спеціальним відомчим списком відомчим списком з марками 1987 та 1984 років. На посаду був призначений колега заявників А. М., який у свою чергу, став переможцем внутрішнього конкурсу техніків-монтажників і був занесений до одного списку з датою 1992 р. [5].

Заявники оскаржували рішення про призначення на посаду колеги, однак розгляд справи національним судом у Монреалі тривав близько шести років, що нівелювало по суті можливість судового захисту та його актуальність.

ЄСПЛ поставив під сумнів захист саме «цивільного права заявників». Суд зазначив, що, хоча право на дотримання порядку переміщень, визначеного відомчим списком, було пов'язане з професійною діяльністю заявників, результат розглядуваної процедури сам по собі не міг мати прямого впливу на їх власну кар'єру в компанії.

Окрім цього на відмінну від попередньої справи заявники жодним чином не стверджували перед Судом, що їхня позиція у списку переведення може дозволити їм претендувати на таке призначення після скасування призначення їхнього колеги. Тому скаргу було визнано неприйнятною, оскільки було відсутнє порушення «цивільного» права у значенні пункту 1 статті 6 Конвенції та прецедентної практики Суду.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що право на доступ до державної служби захищається, крізь призму ст. 6 Конвенції. Судом актуалізується проведення законного і прозорого конкурсу на посади державної служби, а також вказується на важливість якісного законодавчого визначення форм та способів захисту права на доступ до державної служби. Встановлюється необхідність формування усталеної практики для набуття нею достатнього ступеня правової визначеності, зокрема, у справах, що стосуються захисту права на доступ до державної служби.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Due Process and Fair Trial in EU Competition Law: The Impact of Article 6 of the European Convention on Human Rights International Law E-Books Online, Collection 2021. URL: <https://brill.com/view/book/9789004447493/BP000008.xml?language=en#FN000371> (дата звернення: 12.02.2022).

2. Справа Європейського суду з прав людини «Massa v. Italy» заява №14399/88 від 24.08.1993. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57832> (дата звернення: 12.02.2022).

3. Справа Європейського суду з прав людини «Majski v. Croatia» (№2) заява №16924/08 від 19.07.2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93288> (дата звернення: 12.02.2022).

4. Справа Європейського суду з прав людини «Affaire Flume v. Italy» заява №20774/05 від 30.06.2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng22> (дата звернення: 12.02.2022).

5. Справа Європейського суду з прав людини «Revel and Mora v. France» (заява № 171/03) від 15.11.2005. URL: <https://cutt.ly/zPrnpID> (дата звернення: 12.02.2022).

ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Джафарова Г. Р.

*Науковий керівник – Брежнєва-Єрмоленко О. В., к. е. н., доцент
Дніпровський державний технічний університет*

У 2020 році одним з головних чинників впливу на економічні процеси виявився фактор розповсюдження пандемії COVID-19. У відповідь на пандемію COVID-19 відбулись суттєві зміни у господарській діяльності багатьох держав світу, у тому числі і в Україні. Пандемія стала тою причиною, яка змусила Україну переглянути не лише свої прогнози розвитку, свою короткострокову економічну та соціальну політику, але й по іншому підійти до формування власних пріоритетів на довгостроковий період.

З позиції сьогодення важко оцінити майбутні зміни, які відбудуться на вітчизняному фінансовому ринку, і ще складніше спрогнозувати та спланувати короткострокову перспективу його розвитку. Оскільки, пандемія COVID-19 зачепила кожен ланку економіки України, тому варто детальніше розглянути як змінювався і продовжує змінюватись ринок страхових послуг в умовах цієї економічної небезпеки.

Насамперед потрібно визначити, що являє собою ринок страхування. Страховий ринок України – особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга, а саме страховий захист і на якому формуються попит і пропозиція на дану послугу. На будь-якому ринку страхових послуг функціонують страхові компанії як суб'єкт підприємницької діяльності, який бере на себе обов'язки страховика і має на це відповідну ліцензію [1].

Тому оцінка динаміки кількості страхових компаній, які здійснювали операції з страхування та перестрахування упродовж пандемії, є важливим кроком у даному дослідженні. З огляду на те, що перша хвиля пандемії в Україні розпочалась на початку 2020 року, розглянемо як змінювалась кількість страхових компаній щоквартально (табл. 1).

**Таблиця 1. Кількість страхових компаній в Україні
протягом 2020 [2]**

	На кінець I кварталу	На кінець II кварталу	На кінець III кварталу	На кінець IV кварталу
Кількість страхових компаній	225	215	215	210

Таким чином, протягом 2020 року кількість страхових компаній зменшилась на 15 одиниць. Тенденція зменшення кількості страховиків триває вже декілька років, що пов'язано із застосування

нормативу платоспроможності та достатності капіталу страхових компаній. Значна частина страховиків виходить ринку за «власною ініціативою». Це пояснюється сьогоднішніми вимогами Національного банку України так і тим, що не всі компанії в умовах карантину через COVID-19 змогли організувати якісні онлайн-сервіси.

Більшість компаній досить швидко зреагували на нові вимоги клієнтів. Проте частина малих компаній не змогла дозволити собі надання онлайн-послуг на високому рівні. Саме тому відбулось вимушене закриття неефективних компаній і збільшення частки «великих» учасників. Виграшними у 2020 році для страхових компаній були такі сегменти як: автостраховання, медичне страхування та страхування життя.

Ситуація, пов'язана з карантинном, з значною мірою вплинула на поведінку клієнтів страхових компаній. У даній нестабільній ситуації люди відчули потребу в опорі, не бажаючи ризикувати і в без того непередбачуваній реальності – пандемії COVID-19. Таким чином, на ринку страховиння збільшився попит на медичне страхування та страхування життя. Про дану тенденцію свідчить збільшення частки страхових премій по цих двох видах страхування у 2020 році, порівняно із 2019, на 2% та 3% відповідно.

У 2020 році відбулось зростання інтересу страхувальників до нових програм страховиків, які забезпечують страхування на випадок захворювання COVID-19. Однак, як уже зазначалось, не усі страхові компанії були спроможними представити своїм клієнтам дану послугу. Серед вітчизняних страхових компаній, які все ж створили окремі програми по захисту населення від коронавірусу, можна назвати наступні: «Провідна», «ARX», «USI», «ІНГО», «ТАС» та «Країна». У табл. 2 наведено приклади програм страхування на випадок COVID-19 деяких із цих страхових компаній.

Таблиця 2. Програми страхування на випадок COVID-19 від страхових компаній України

Назва страхової компанії	Назва програми страхування	Умови страхування			
		Страхова Сума	Страховий платіж	Вік Страхувальника	Термін дії договору
«Провідна»	«Стоп. КОРОНАВІРУС»	до 50 тис. грн	від 225 грн	1–60 років	6 місяців
«ARX»	«Антивірус»	10–50 тис. грн	від 225 грн	1–59 років	3 або 6 місяців
«USI»	«Коронавірус. COVID-19»	20–46 тис. грн.	200–1840 грн.	3–65 років	від 6 місяців до 1 року
«ІНГО»	«Короназахист+»	40–75 тис. грн.	600–2450 грн.	1–59 років	6 місяців

Із даної таблиці можна побачити, що страхові компанії «Провідна», «ARX», «USI» та «ІНГО» пропонують свій власний продукт,

який відрізняється від програми конкурента певними умовами страхування.

Так, найбільша можлива страхова сума передбачена за програмою «Короназахист+», тоді як найменшою є можлива вартість програми «Коронавірус.COVID-19». За кожною із цих програм страхові компанії повинні виплатити страхову суму застрахованій особі у випадку: розладу здоров'я через зараження вірусом COVID-19; смерті внаслідок інфікування вірусом COVID-19.

У реаліях пандемії технологічні розробки стали особливо важливими для розвитку нових методик надання послуг. Сьогодні страховики інтегрують технології у власний бізнес, онлайн-канали. Більшість страхових компаній здійснили трансформацію власних продуктів в формат електронних полісів. Попит серед страхувальників на онлайн-сервіси є досить високим, що насамперед пов'язано з прагненням знизити ризики захворіти, відвідуючи офіси страхових компаній.

Розглянувши функціонування страхового ринку України в умовах пандемії, можна зазначити, що COVID-19 став «детонатором» його подальшого розвитку. Проте, з іншого боку, коронавірус негативно позначився на деяких показниках діяльності українських страховиків. У табл. 3 відображені наслідки впливу пандемії на страховий ринок України.

Таблиця 3. Наслідки впливу пандемії COVID-19 на функціонування страхового ринку України

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
<ul style="list-style-type: none"> - збільшення укладених договорів між страховими компаніями та їхніми клієнтами, що стосуються страхування життя та здоров'я; - зростання у структурі страхування частки КАСКО і ОСАГО, які уклалися на страхування автомобілів з пробігом; - впровадження інновацій у сфері страхування, діджиталізація; - розвиток культури страхування в українського населення.	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення частки страхових премій по авіа-страхуванню та страхуванню майна; - зменшення кількості контрактів, що стосуються страхування нового авто; - складність в організації віддаленого обслуговування клієнтів співробітниками страхової компанії, а саме оцінювачів страхових збитків; - ліквідація малих страхових компаній, які не змогли організувати якісні онлайн-сервіси.

Таким чином, в умовах пандемії страховики зіткнулися з трансформацією своїх бізнес-моделей, які більшою мірою почали орієнтуватись на інтереси і потреби страхувальника. Саме це продовжує робити страхування доступнішим для нового покоління клієнтів.

Очевидним є той факт, що страховикам доцільно здійснити наступні заходи для гармонізації своєї діяльності в подальшому:

- посилити механізм захисту конфіденційності даних;
- реалізовувати освітні програми для клієнтів з метою підвищення їх страхової грамотності;
- зацікавлювати працівників у результативності своєї діяльності, забезпечити підвищення їхньої відповідальності;
- налагодити комунікаційні зв'язки зовнішнього та внутрішнього середовища компанії на основі мобільності, інформаційності, вчасного реагування на зміни та потреби клієнтів.

Отже, перед страховим ринком України було представлено нові виклики та можливості, спричинені пандемією COVID-19. Нові умови функціонування витримали не усі страхові компанії. Проте ті, що прийняли цей виклик, змогли оперативно розробити нові програми страхування, які передбачають фінансову підтримку в разі захворювання на коронавірус.

У 2020 році найпоширенішими видами страхування залишилися автострахування (КАСКО, ОСЦПВ і Зелена картка) та особисте страхування (медичне та життя), обсяги премій за якими зросли. COVID-19 став поштовхом для надання страховими компаніями послуг, що діють у режимі «онлайн».

Пандемія призвела як до позитивних, так і негативних наслідків у діяльності вітчизняних страховиків. Саме вона надала новий поштовх розвитку в українських громадян культури страхування, люди почали розуміти важливість такої послуги, перед усе це стосується страхування життя та здоров'я. Тож можна стверджувати той факт, що більшість страхових компаній ринку змогла підлаштуватися та знайти рішення для стабільного функціонування в умовах економічної небезпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Говорушко Т. А. Страхування: навч. посібник / Т. А. Говорушко, В. М. Стецюк. Львів: Магнолія 2006, 2014. 328 с.
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 04.12.2021).

СУТНІСТЬ ПРАВА ЯК ОСНОВИ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Єрешко А. Г.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Право – це специфічна форма регулювання поведінки людей, сукупність правил поведінки (норм), встановлених або санкціонованих державною владою, що виражають інтереси, потреби та надії переважної більшості громадян, що створили державу з метою захисту їх прав, свобод і власності, стабілізації суспільних відносин, встановлення цивілізованого правового порядку в країні, зміцнення і розвитку держави. Право є юридичною основою для виникнення держави. Держава не може існувати без права.

Юридичне право – це свобода і обґрунтованість поведінки людей у відповідності з діючими нормативно-правовими актами та іншими джерелами права.

Суть права в значній мірі залежить від форм правління і політичного режиму. В умовах диктатури або панування якогось одного класу право виражає інтереси певного класу або правлячих груп, партій тощо. При переході до демократичного суспільства право і законодавство втрачають свої функції придушення і насильства, вираження волі одного класу. В умовах правової держави і громадянського суспільства право виражає інтереси різних класів, соціальних груп шляхом досягнення соціального компромісу.

Право невіддільне від справедливості, яка, по суті, є серцевиною права. Справедливість як основний принцип природного права внутрішньо властива праву, яке повинне являти собою не стільки зовнішню примусову силу, скільки припис діяти по справедливості. Не випадково слова «правильне», «правда», «справедливість» і «право» мають один корінь.

Звідси ж і тотожність давньоримських понять: «*jus*» (право) і «*justitia*» (справедливість) [1, 78].

Поняття справедливості формувалося з найдавніших часів. Розгорнуту теорію справедливості як основи права створив Аристотель. Він розрізняв два види справедливості: урівнювальну (якою люди керуються при обміні цінностями або відшкодування збитку. Це ніби інструмент дотримання рівноваги між шкодою і вигодою кожної зі сторін.) і розподільчу (визнає справедливим як рівний, так і нерівний розподіл між різними особами в залежності від їхнього внеску в суспільне благо) [2, 135].

Подальший розвиток ідея справедливості отримала у юристів Стародавнього Риму і знаменитого римського оратора і державного діяча Марка Туллія Цицерона.

У Середні віки зв'язок права і справедливості розроблялися школою глосатрів. Дослідженню цих питань серйозну увагу приділяють і передові мислителі XVII–XVIII ст. (Гроцій, Гоббс, Монтеск'є, Вольтер, Дідро, Гольбах), в німецькій класичній філософії (Кант, Гегель) [2, 57].

Право за своєю природою є регулятор, діючий на основі застосування рівнозначних заходів до різних суб'єктів. І в цьому полягає справедливість права, тому що таке регулювання засноване на принципах пропорційності, збалансованості інтересів, рівного несення того чи іншого тягара. Особливе значення справедливість набуває у сфері юрисдикційного застосування при соціальних конфліктах, призначенні покарання, де відповідь з боку держави повинна відповідати мірі скоєного правопорушення.

Протиріччя між правом і справедливістю можуть виражатися не тільки в несправедливому застосуванні правових норм, а й у виданні державою, від самого початку, несправедливих юридичних розпоряджень. Тому справедливий підхід повинен бути забезпечений насамперед у процесі прийняття державою нормативних правових актів.

Держава встановлює чи санкціонує право, яке виражає загальнолюдські інтереси, потреби, певні соціальні прагнення і бажання більшості населення, закріплює права та свободи громадян. Особливістю права є те, що воно не лише виражає та закріплює, а й охороняє та захищає загальнолюдські цінності (це не стосується держав, де панує диктаторський, тоталітарний режим, як це було при комуністичному режимі в СРСР).

Виконання проголошеного державною владою права забезпечується силою державного примусу, який існує незалежно від того, виконуються установлені правом правила суспільної поведінки добровільно чи примусово. Поза правом, виконанням його приписів у державі не може залишатися ніхто. Приписи права є обов'язковими для всіх людей, що проживають на території держави. Для забезпечення цього їй необхідна сила державного примусу, що входить до складу правової норми вже від моменту її проголошення, а проявляє себе тоді, коли правова норма порушена.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Теорія держави та права. Підручник за вимогами кредитно-модульної системи навч. За заг. ред. Є.О. Гіди. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.
2. Кириченко В. М. Теорія держави і права: модульний курс. Навч. Посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 264 с.

СИСТЕМА ЗАХОДІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ОРГАНІВ

Зибіна А. С.

Науковий керівник – Карпенко Р. В., к. ю. н.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на дослідженні зарубіжного досвіду діяльності спеціалізованих органів у протидії корупції та системі найбільш дієвих заходів антикорупційної спрямованості у таких країнах, як Франція та США. Сполучені Штати Америки створили дієву систему заходів адміністративно-правового впливу, спрямовану на протидію корупції, але не тільки в межах кордонів держави.

Історичну роль у протидії корупції має Федеральний закон про боротьбу з корумпованими та такими, що перебувають під рекетирським впливом організаціями (Закон РІКО) 1970 р. США займає лідируючі позиції у організації співпраці з антикорупційної діяльності на міжнародному рівні. Початок був ознаменований підписанням Закону «Про корупційну діяльність за кордоном» 1977 р., що відкрило новий етап у протидії з корупцією в США, і за її межами [2]. Керівну роль у антикорупційній діяльності відіграє Міністерство юстиції США, яке розробляє національну стратегію та методичне керівництво боротьби зі злочинністю в державі.

Головним підрозділом Міністерства юстиції, яке безпосередньо здійснює боротьбу з організованою злочинністю є Федеральне бюро розслідувань (ФБР) [1]. Органами, які здійснюють антикорупційну діяльність в Сполучених Штатах є: Національна рада по боротьбі з організованою злочинністю, Головне контрольно-фінансове управління, Спеціальний сенатський комітет з етики, Комітет з стандартів службової поведінки посадових осіб палати представників, Управлінням з етики при уряді США. Діяльність державних службовців США регулюється «Принципами етичної поведінки урядовців і службовців» 1990 р. і Актом «Про етику поведінки державних службовців США» 1978 р. До антикорупційних заходів США відносяться: постійний контроль за обов'язковим декларуванням фінансових доходів та видатків службовця за рік; кримінальна відповідальність не лише фізичних, а й юридичних осіб за корупційну діяльність; перевірка державних службовців на поліграфі; відсутність імунітету для посадових осіб будь-якого рівня, включно президента, сенаторів та конгресменів [3, 41].

У Франції антикорупційна діяльність покладається на: 1) Центральну службу запобігання корупції, 2) Організацію з боротьби проти відмивання грошей (ТРАСФІН); 3) Відділ з боротьби проти корупції при Управлінні боротьби проти економічних та фінансових злочинів; 4) Центральну дирекцію загального інформування,

5) Комісію з фінансової гласності політичного життя, що контролює майнове становище парламентаріїв, 6) Національну комісію з рахунків виборчих кампаній і фінансування політичних партій (наділена контрольними функціями); 7) Центральну рахункову Палату – лише щодо виявлення порушень. Усі ці структури є державними і фінансуються з бюджету, кожна служба працює у визначеній для неї сфері [4].

Основними видами діяльності Центральної служби запобігання корупції є збір інформації та консультування незалежних експертів з питань, пов'язаних із виникненням ризику корупції та справами про корупцію, за якими проводиться розслідування. Домінуюча частина обов'язків – це інформаційно-просвітницька діяльність і сприяння у розробці та прийнятті кодексів етики в організаціях державного і приватного секторів. Тобто, відповідна служба не уповноважена розглядати справи про адміністративні або кримінальні правопорушення. У випадку з'ясування фактів, що свідчать про можливий злочин, служба негайно передає цю справу Державному прокуророві [5, 3–4].

В основі правового антикорупційного механізму сучасної Франції діють такі нормативні приписи: заборона урядовим чиновникам поєднувати свою посаду з депутатським або сенатським мандатом і з будь-якою іншою професійною діяльністю в громадському або приватному секторі. Після відставки міністри протягом шести місяців не мають права займати керівні посади в державних або приватних компаніях [5, 3].

У контексті формування організаційно-правового механізму протидії корупції, на наш погляд, Україна має першочергово прописати правила кадрової політики як відкритого та прозорого процесу, реалізувати положення стратегії судоустрою та судочинства, практично втілити декларовану незалежність суддів (за прикладом США, Франції), визнати неприпустимим втручання до діяльності засобів масової інформації у висвітленні фактів антикорупційної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Беззуб І. Антикорупційна політика в Україні. URL: [http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=.](http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=)
2. Foreign Corrupt Practices Act URL: <http://www.justice.gov/criminal-fraud/foreign-corrupt-practices-act>.
3. Лалаян К. Д. Зарубежный опыт противодействия коррупции. Налоговая политика и практика. 2011. №7(103). С. 40–44.
4. Коруля І. В. Зарубіжний досвід у сфері протидії корупції та можливість його використання в Україні URL: http://www.pap.in.ua/1_2014/Korulia.pdf.
5. Тіньков А. Л. Особливості протидії політичній корупції в країнах ЄС. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Tinkov.pdf>.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ ТА ТКАНИН ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Іванова М. А.

Науковий керівник – Чучко С. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Актуальність теми дослідження зумовлена, передусім, тим, що на сьогоднішній день питання правової регламентації трансплантації органів та тканин людини постає на передній план у сучасній науці та практиці. Прийняття у 2018 році Закону, який почав більш детально регулювати питання трансплатології, вказує, безпосередньо, на розробку правової бази, яка б гарантувала стабілізацію державної політики у цій сфері, а також напрацювання чітких механізмів реалізації даної програми яка б відповідала європейським стандартам. Незважаючи на наявність в Україні Закону, все ж таки, деякі аспекти потребують додаткових уточнень, роз'яснень, а також по деяких питаннях – прийняття додаткових нормативно-правових актів. Утім, механізм практичної реалізації процедури трансплантації органів та тканин людини в Україні вже знаходиться на шляху широкого практичного застосування.

Досить велика кількість як теоретиків, так і практиків досліджували у своїй діяльності питання правових аспектів трансплатології. Серед них можливо виокремити таких як А. Азаров, П. Алексєєва, М. Брюховецька, А. Герц, І. Горелик, Д. Кобяков, А. Мусієнко, М. Новицька, В. Сагатович, В. Сальников, С. Стеценко, Е. Степанова тощо.

Перед тим як почати безпосереднє дослідження даного питання необхідно зауважити, що на сьогоднішній день процедура трансплантації органів та тканин людини стала однією з основних у питанні лікування багатьох хвороб у розвинених країнах світу. Не зважаючи на це, необхідно розуміти, що трансплантація тканин чи органів особи повинна розглядатися у декількох аспектах, а саме: з правової точки зору, релігійної, медичної, а також морально-етнічної.

Починаючи розгляд даної процедури в Україні з правової точки зору, то можна зауважити, що у 2018 році було прийнято Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини», який, у свою чергу, стає поштовхом у врегулюванні нових для України суспільних відносин, що стосуються трансплантації.

Прийняття Україною такого Закону може свідчити про адаптацію національного законодавства до рівня європейського, а також про початок в Україні специфічної медичної реформи.

Як зазначено в Законі «трансплантація – спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці анатомічного матеріалу людини від донора реципієнту і спрямований на відновлення здоров'я людини» [2].

Можна зауважити, що трансплантація як специфічний спосіб лікування може застосовуватись за наявності певних обов'язкових умов:

- по-перше, наявність у особи медичних показань до цього;
- по-друге, наявність виключної згоди особи, яка потребує медичної допомоги з використанням процедури трансплантації (реципієнта);
- по-третє, наявність непереборних обставин за яких усунення небезпеки для життя особи будь-яким іншим методом лікування не є можливим.

Ключовим моментом дослідження є особа реципієнта. Дана особа, перш за все, повинна бути повністю дієздатною (у випадку недієздатності особи до складу комісії лікарів, які визначають наявність медичних показань у особи до трансплантації, включається ще й лікар-психіатр).

По-друге, дієздатна особа-реципієнт сама дає згоду на проведення щодо неї процедури трансплантації, проте якщо реципієнт визнаний в установленому законом порядку недієздатним або не досяг 14-річного віку, то процедура трансплантації можлива лише за наявності згоди проінформованих батьків, опікунів, піклувальників або інших законних представників.

Якщо ж особа-реципієнт визнана в установленому законом порядку обмежено дієздатною або така особа має неповну дієздатність (особи у віці від 14 до 18 років), то процедура трансплантації може бути застосована за згодою таких проінформованих осіб.

Важливим моментом також є те, що у випадку, якщо реципієнт перебуває у невідкладному стані, що може становити реальну загрозу для життя такої особи, то рішення про проведення процедури трансплантації приймається без згоди пацієнта, його батьків, піклувальників чи інших законних представників такої особи.

Приділяючи увагу питанню відмови реципієнта, то необхідно зазначити наступне:

- якщо особа-реципієнт відмовляється від трансплантації, а ненадання такої процедури в подальшому може призвести до тяжких наслідків для особи, то лікар зобов'язаний усіма можливими способами пояснити це реципієнту;

- якщо вже і після наданих лікарем роз'яснень реципієнт не дає згоду на проведення трансплантації, то лікар має зобов'язати таку особу написати письмову заяву про відмову від медичного втручання і проведення процедури трансплантації. Якщо ж пацієнт відмовляється писати таку заяву, то лікар може скласти її самостійно, але обов'язково у присутності двох понятих (незаінтересованих осіб) і обов'язково зазначити факт надання особі роз'яснень, а також факт відмови реципієнта.

- якщо, у разі визнання в установленому законом порядку особи недієздатною або якщо реципієнт не досяг 14-річного віку, батьки,

опікуни, піклувальники чи інші законні представники відмовляються від надання такій особі медичних послуг у вигляді процедури трансплантації і така відмова може призвести до тяжких наслідків для життя та здоров'я особи-реципієнта, то в такому випадку керівник відповідного закладу охорони здоров'я повинен негайно повідомити про таку відмову орган опіки та піклування, а останні, в свою чергу, мають не пізніше 24 годин з моменту отримання відповідної інформації прийняти рішення стосовно дозволу або, навпаки, заборони надання особі-реципієнту медичних послуг із використанням процедури трансплантації. [2]

Підводячи підсумок з даного питання необхідно зауважити, що трансплантація органів та тканин людини в Україні є відносно новою процедурою, яка потребує ще більшого доопрацювання та прирівнювання до європейських стандартів. Цього, насамперед, можна досягти шляхом розробки відповідних додаткових нормативно-правових актів щодо покращення процедури реалізації трансплантації, адаптації її до рівня світових країн-лідерів щодо проведення даної процедури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 1996, ч. 3 ст. 124.
2. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини: Закон України від 17.05.2018 №2427-VIII.
3. Мусієнко А. Теоретичні аспекти правового регулювання вилучення донорських органів та тканин людини в Україні. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки. 2012. Вип. 93. С. 61–63.

ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЯК ПОСАДОВИХ ОСІБ ВЛАДНИХ СТРУКТУР ТА ПРЕДСТАВНИКІВ ДЕРЖАВИ

Калашнік Є. О.

Науковий керівник – Борисенко Т. В.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Сучасні тенденції розвитку суспільних відносин у сфері державного управління є актуальною темою для наукових досліджень вже понад десятиріччя. За цей час вченими-правниками проведено не одну сотню досліджень питань тісно взаємопов'язаних із зазначеною сферою, а також встановлено безпосередній зв'язок між предметом адміністративного процесуального права та діяльністю, що здійснюється посадовими особами владних структур, які до того ж є

представниками держави. Досить часто в науковій літературі для позначення таких осіб зустрічається термін «суб'єкт публічного адміністрування».

Так, Сукманова О. В. тлумачить поняття суб'єктів публічного адміністрування як «службових осіб, що наділені владними повноваженнями, в межах яких вони здійснюють публічне адміністрування (виконавчо-розпорядчу діяльність та надають адміністративні послуги) в певній галузі, про що свідчить також факт того, що вони є учасниками адміністративно-правових відносин» [1, 65].

Також варто виокремити й інших вчених-адміністративістів, які досліджували зазначене коло питань. Наприклад, Свистович Р. С. у своїх дослідженнях зазначає, що головне призначення суб'єктів публічної адміністрації як представників держави – «забезпечити належний рівень реалізації громадянами своїх прав і охоронюваних законом інтересів у сфері діяльності публічної адміністрації». В свою чергу, Карабін Т. О., на підставі узагальнення різноманітних концепцій та дефініцій, констатує, що «організаційно публічну адміністрацію формують такі суб'єкти як органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, а доповнюють їх державні органи влади, які не належать до жодної з гілок влади (національні комісії регулювання природних монополій, Національний банк України, Служба безпеки України, тощо)» [2, 39].

Досліджуючи різноманіття підходів до вивчення вказаної проблематики, увагу привертає досить цікава точка зору Гриценко І. С., Мельник Р. С. та Пухтецька А. А. – колективу авторів підручника навчального спрямування «Загальне адміністративне право». Автори зазначають, що «значна кількість суб'єктів публічної адміністрації обумовлена поширеністю та «поглинаючим» характером адміністративно-правових відносин, без яких не здійснюється публічна влада в державі, а також не реалізуються суб'єктивні публічні права приватних осіб». За орієнтир вчені пропонують узяти нормативні положення Кодексу адміністративного судочинства України, на підставі яких до публічної адміністрації варто віднести: органи державної влади; органи влади Автономної республіки Крим; органи місцевого самоврядування; їх посадові і службові особи; інші суб'єкти при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі й на виконання делегованих повноважень. Однак, вказаний перелік автори підручника не вважають вичерпним [3, 123].

Хоча визначення поняття публічної адміністрації є досить неоднорідним, проте воно є чітко сформованим асоціативно, тож є підстави стверджувати, що до публічної адміністрації варто віднести:

- по-перше, управлінську діяльність державних органів, а також організаційну діяльність у сфері управління;

- по-друге, органи виконавчої влади держави, на чолі з урядовим апаратом;
- по-третє, посадових осіб, що виконують управлінські функції з персоналом будь-якого підприємства, установи;
- й на останок – інші, не згадані суб'єкти, такі як розпорядники, тощо.

В свою чергу, Артеменко І. А. в своїх дослідженнях детально аналізує діяльність громадських об'єднань як суб'єктів публічної адміністрації, та вважає, що вони «є невід'ємною складовою» системи зазначених органів, яким до того ж безпосередньо притаманні їх характерні особливості. Зокрема те, що «діяльність громадського об'єднання щодо розгляду та вирішення справи здійснюється відповідно до Закону України від 02 жовтня 1996 р. «Про звернення громадян». І хоча діяльність вказаної установи пов'язана суто з організацією здійснення свого правового статусу, реалізацією певного корпоративного інтересу, а не суспільного, Артеменко І. А. вважає, що громадська організація може бути наділена державно-владними повноваженнями тимчасово чи на певний період часу» [4, 195].

Беззаперечним є той факт, що основним змістом діяльності найбільш численних груп суб'єктів публічної адміністрації, які складають переважно органи виконавчої влади, є безпосередньо здійснення функцій державного управління. До органів зазначеної гілки влади слід віднести: Кабінет Міністрів України, міністерства, державні служби, національні агентства, державні агентства, державні інспекції, державні бюро, державні адміністрації, фонди, комітети, тощо. Саме посадові особи цих владних органів досить закономірно вважаються представниками держави, на яких покладено виконання встановлених законодавством приписів.

Однак, коло уповноважених суб'єктів, які наділені різними за змістом та обсягом адміністративними повноваженнями публічного управління є набагато ширшим. Воно включає в себе не лише органи публічної адміністрації, а й окремих фізичних та юридичних осіб публічного та приватного права, які залучаються до діяльності з публічного управління незважаючи на те, що організаційно вони не входять до системи органів виконавчої влади і мають інший правовий статус відповідно до чинного законодавства.

Підсумовуючи, варто зазначити, що виокремлення конкретних посадових осіб владних структур та представників держави як суб'єктів публічного адміністрування – досить складне завдання, що десятиріччями є предметом наукових досліджень, як вітчизняних, так і зарубіжних учених-правників. Проте, напевне можна сказати, що здебільшого діяльність посадових осіб владних структур спрямована на реалізацію комплексу функцій держави, які спрямовані на забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Така діяльність вимагає від посадових осіб владних структур виконання владно-розпорядчих та управлінських функцій у різних процесуальних

формах. Також деякі риси характері для публічного адміністрування простежуються й у діяльності законодавчих та судових органів державної влади, однак, ця діяльність має переважно організаційно-правовий, або внутрішньо-організаційний характер та не стосується виконання їх безпосередніх функцій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сукманова О. В. Поняття та система суб'єктів публічного адміністрування охорони права власності в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2018. Вип. 33. С. 64.

2. Свистович Р. С. Суб'єкти публічної адміністрації: сучасний вимір. Международный научный журнал «Интернаука». Серія: «Юридические науки». №3 (3). 2017. С. 39.

3. Гриценко І. С., Мельник Р. С., Пухтецька А. А. Загальне адміністративне право: підручник; за заг. ред. І. С. Гриценка. К.: Юрінком Інтер, 2014. 568 с.

4. Артеменко І. А. Місце та особливості громадських об'єднань в системі органів публічної адміністрації як суб'єктів адміністративно-процесуального права. Порівняльно-аналітичне право. 2013. №3-1. С. 193-196.

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Клименко А. Д.

Науковий керівник – Дулгерова О. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Злочини проти людства або злочини проти миру та безпеки людства є «найбільш ненависними злочинами, так як являють собою серйозний руйнівний вплив на людську гідність, принижують та спричиняють деградацію особистості». Вони не є ізольованими чи одиничними випадками, а є частиною або однієї урядової політики (хоча винні не повинні ідентифікувати себе з цією політикою), або широкого розповсюдження звірства [1].

Боротьба із злочинністю і, зокрема, зі злочинами проти громадського порядку та моральності розглядається сьогодні як один з пріоритетних напрямів внутрішньої політики України, спрямованої на захист прав, свобод і законних інтересів людини [2].

Мир, безпека людства та міжнародний правопорядок є родовим об'єктом злочинів, норми про відповідальність за які об'єднані в

розділ XX Особливої частини КК, які залежно від безпосереднього об'єкта посягання поділяють на:

1) злочини проти миру: пропаганда війни (ст. 436 КК), планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК), порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК), найманство (ст. 447 КК);

2) злочини проти безпеки людства: застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК), розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК), екоцид (ст. 441 КК), геноцид (ст. 442 КК);

3) злочини проти міжнародного правопорядку: посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК), злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444 КК), незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 КК), піратство (ст. 446 КК).

Об'єктивна сторона злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку має складний характер. Діяння, що утворюють об'єктивну сторону цієї категорії злочинів, можуть вчинятися впродовж тривалого часу на території однієї чи кількох держав. Що стосується співучасті, то такі злочини можуть вчинятися ори будь-якій її формі. Причинний зв'язок має велику кількість ланок. Тому для кваліфікації цих діянь потрібно враховувати як безпосередні наслідки, так і шкоду, віддалену в часі. У більшості випадків суб'єктами аналізованих злочинів, відповідно до загального правила, можуть бути осудні фізичні особи, які досягли 16-річного віку. Однак стосовно деяких злочинів (це, зокрема, ст. 443 КК) вік, з якої особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності, знижено.

Із суб'єктивної сторони злочини, як правило, вчиняються з прямим умислом. Слід мати на увазі, що вчинення особою таких злочинних дій на виконання наказу (уряду чи начальника) не звільняє її від кримінальної відповідальності [3].

Правова відповідальність держав за міжнародні протиправні діяння – найстаріший інститут міжнародного права. Дана тема є однією з найважливіших у міжнародному праві, оскільки від якості вирішення пов'язаних з нею проблем безпосередньо залежить ефективність функціонування всієї системи міжнародного права, зміцнення міжнародного миру та правопорядку.

Міжнародні злочини – це злочини, що порушують міжнародні зобов'язання, які є основними для забезпечення життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства, і розглядаються як злочини міжнародним співтовариством у цілому.

Під злочином міжнародного характеру розуміють діяння фізичної особи, що посягає на права й інтереси двох або декількох держав, міжнародних організацій, фізичних і юридичних осіб. До таких злочинів належать: захоплення заручників; фальшування грошових знаків; незаконне захоплення повітряних суден.

Злочини міжнародного характеру:

- торкаються інтересів двох або декількох держав, юридичних осіб і/або громадян;
- здійснюються окремими фізичними особами поза зв'язком із політикою держави;
- спричиняють персональну відповідальність правопорушників у рамках національної юрисдикції.

Відповідальність держави – порушника міжнародного зобов'язання реалізується в конкретних видах і формах. У міжнародному праві розрізняють два види відповідальності: нематеріальну й матеріальну.

У міжнародно-правовій доктрині для позначення нематеріальної відповідальності використовують також три інших терміни: моральна, політична, морально-політична відповідальність. Від специфіки міжнародного правопорушення залежить, який вид відповідальності буде нести держава-порушник. За деякі правопорушення можуть застосовуватися обидва види відповідальності одночасно. У рамках нематеріального виду відповідальності виокремлюють такі форми: репресалії, реторсії, сатисфакції і санкції [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://arm.naiaiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture_9.html.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/1357041160126/pravo/zlochini_proti_miru_bezpeki_lyudstva_mizhnarodnogo_pravoporyadku.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://arm.naiaiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_8.html.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Клименко А. Д.

Науковий керівник – Чубань В. С., к. е. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Модернізації організації влади, удосконалення територіальної основи функціонування держави, декомунізацію, утвердження

основоположних прав і свобод людини та їх реальне забезпечення. Саме цим і обумовлена значна низка реформ (конституційна, муніципальна, адміністративно-територіальна, парламентська, податкова, пенсійна, медична та інші), які нині проводяться, чи про потребу реалізації яких проголошено українською владою. Всі вони покликані удосконалити процедуру формування органів державної влади України, покращити ефективність функціонування державного апарату, оптимізувати витрати на його утримання, реформувати механізми та засоби реалізації доктрини народного суверенітету в аспекті посилення відповідальності державної влади перед Українським народом.

Основним документом, що забезпечує діяльність органів публічної влади є Конституція України. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Конституцією України забезпечуються й інші основні правові засади, які є базовими в діяльності публічної влади. Ці засади представляють комплекс конституційно-правових норм, що визначають і регулюють відносини, пов'язані із інституційними елементами місцевого врядування та процесом публічного управління, тобто визначають статус суб'єктів місцевого врядування та їх функціонування в процесі здійснення публічного управління. Зазначені норми закріплені в різних розділах Конституції України, присвячених загальним засадам конституційного ладу; правам, свободам та обов'язкам людини і громадянина; повноваженням Верховної Ради України, Президента України та органів виконавчої влади; територіальному устрою та територіальній організації публічної влади; місцевому самоврядуванню [2].

У своїй діяльності публічна влада керується принципами найвищої соціальної цінності людини, законності, верховенства права, поділу влади, народного та державного суверенітету, гласності, демократизму, республіканізму та унітаризму тощо. Зазначені принципи закріплені в Основному законі України та мають вищу юридичну силу. При побудові сильної демократичної держави виконання та додержання цих засад є обов'язковими, оскільки вони забезпечують участь народу в усіх державотворчих процесах і є основоположними при здійсненні реформи публічної влади. Саме їх дотримання є підтвердженням того, що Україна є правовою державою. Так публічна влада в Україні має конституційне підґрунтя, оскільки форми та способи її реалізації відбуваються у відповідності до норм Конституції та законів України.

Наразі в Україні триває поетапна адміністративна реформа, метою якої є удосконалення діяльності органів публічної влади, покращення економічного та соціального рівня життя населення, що повинно посприяти виходу нашої держави на світовий рівень як розвиненої

європейської країни. Важливим моментом цієї реформи є значні зміни у відносинах влади та громадян, донесення до влади реальних проблем та вимог народу через органи місцевого самоврядування. Вже було проведено ряд змін, в результаті яких утворилась нова система державного управління, розширився спектр адміністративних послуг та якість їх надання, зменшилась кількість службовців і відповідно фінансові витрати на їх утримання. Проте на даний час реформа має ряд проблем, викликаних недосконалістю законодавства та відсутністю практичного досвіду впровадження такої реформи. До того ж адміністративна реформа розтягнута у часі і потребує поступової адаптації до змін, приведення нормативної бази у відповідність до європейських стандартів. Корисним є досвід зарубіжних країн у впровадженні реформи місцевого самоврядування. Європейські країни вже давно вирішили проблеми органів публічної влади, що сприяло покращенню рівня життя населення та економічного зросту держав. Досвід впровадження адміністративних реформ зарубіжними країнами потребує значної уваги з боку України [3].

Прикладом успішного проходження процесу децентралізації публічної влади на даний час стали такі європейські країни як Франція, Швеція, Італія, Німеччина, Польща та інші. Реформування органів публічної влади зарубіжних країн, досвід яких міг би бути корисним для України, можна розглянути на прикладі Німеччини.

Досвід взаємодії державної влади й місцевого самоврядування в Німеччині (ФРН) є прикладом реалізації континентальної системи місцевого самоврядування в країні з федеративним устроєм, де органи місцевого самоврядування мають широку компетентність і значну незалежність від державних органів. Правовий статус органів місцевого самоврядування у Федеративній Республіці Німеччини, порядок їх утворення і функціонування визначаються, насамперед, конституціями та законодавством окремих земель.

Внаслідок децентралізації влади місцеві громади отримали можливість самостійно вирішувати переважну більшість своїх справ та проблем і надавати громадянам, які проживають на території громади, якісні публічні послуги. На сьогоднішній день децентралізація необхідна для формування ефективною влади, інакше неможливо реалізувати потужність та людський потенціал України для досягнення належного рівня якості життя її громадян, але децентралізація влади має бути спрямована на розв'язання політико-правових проблем місцевого самоврядування за рахунок розширення повноважень та фінансових можливостей територіальних громад, їхніх представницьких органів із перетворенням місцевого самоврядування на фінансово спроможний, ефективний та відповідальний інститут публічної влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України: офіц. текст від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Пухтинський М. О. Розвиток конституційно-правових засад і організації публічної влади. Аспекти публічного управління. 2017. Т. 5. №7. С. 5–14.

3. Батанов О. В., Кравченко В. В. Актуальні проблеми конституційної регламентації статусу територіальних громад в Україні у контексті зарубіжного досвіду. Аспекти публічного управління. Дніпропетровськ, 2016. №1–2. С. 5–16

ТЕРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН

Кобилка Є. О.

Науковий керівник – Дулгерова О. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сучасний тероризм – це складне соціально-економічне, політичне, протиправне явище, яке вже давно вийшло за межі національних кордонів та перетворилось у серйозну загрозу для усього людства [1].

Тероризм – це одне з найнебезпечніших і найскладніших явищ суспільного життя та сучасного історичного процесу. Може саме тому сьогодні і не має навіть в масштабах світової правової науки єдиного прийняттого загального підходу до розуміння його сутності. У науковій та публіцистичній літературі робилися неодноразові спроби надати його визначення, здійснити класифікацію, розглянути його види та форми та пропустити його через філософську, соціологічну, психологічну та правову призми. Однак констатуємо, що єдності в жодному із напрямків досягнуто не було. Немає її в міжнародних актах. Так, незважаючи на те, що в багатьох з них містяться визначення поняття «тероризм», останні не мають універсального міжнародно-правового значення. Як зазначають деякі вітчизняні та закордонні фахівці, причиною цього є відсутність єдиного всеохопного міжнародного договору про боротьбу з тероризмом, що також не додає ясності в означену проблематику [2].

Однак саме по собі визначення тероризму дуже важливе. Визначити будь-яку дію як терористичну означає не просто стверджувати, що вона має певні характеристики, але і засудити її. Спробуємо з'ясувати ряд моментів, пов'язаних з дефініцією тероризму. Кожне визначення повинне містити в собі істотні ознаки явища. Коли говориться про тероризм, то, по-перше, до них відноситься насильство. Склалися три типи теорій, що пояснюють джерела насильства. Перший тип поєднує ті концепції, що виводять насильство з природи людини. Другий тип теорій виводить застосування насильства з економічних і соціальних умов життя суспільства. Третій тип теорій зв'язує насильство з динамікою конфлікту.

Звичайне насильство має два основні трактування: примус і застосування фізичної сили. Системний аналіз допускає з'ясування функцій насильства, які значною мірою зумовлені ступенем усвідомлення своїх дій суб'єктами насильства і остаточною метою насильства. Розрізняють так зване ірраціональне і раціональне насильство, а також інструментальне і символічне насильство [3].

З погляду з'ясування особливостей насильства при здійсненні терористичних діянь варто акцентувати два моменти: явний і латентний елементи насильства. Явний елемент насильства пов'язаний із здійсненням безпосередніх терористичних актів, унаслідок яких гинуть люди, руйнуються будинки, вибухають літаки, потяги тощо. Латентний елемент насильства пов'язаний з тим, що терористичний акт запускає механізм примусу людей робити так, як цього вимагають терористи, впливати на державні структури з метою реалізації на практиці тих вимог, що висувають терористи, створює в суспільстві атмосферу страху та безвиході. Акцентування уваги на явному і латентному компонентах терористичної діяльності дозволяє зафіксувати те, що явний компонент терористичних дій значною мірою показує інструментальну функцію терористичного акту як явища видового стосовно насильства; латентний компонент показує генезу і динаміку такого явища, як наростання страху, безвиході в соціумі, зростання ентропійних процесів у ньому [4].

Розглядаючи тероризм з точки зору вітчизняного права, ми бачимо, що законодавство має лише одне офіційне визначення тероризму. Воно міститься у законі України «Про боротьбу з тероризмом» і визначає тероризм як суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей, або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей. Законодавець, з одного боку, розглядає тероризм не як явище, а як суспільно-небезпечну діяльність, що, можна вважати, є більш правильним в сенсі змістовної складової тероризму, але з іншого, – зовсім випускає головну його мету – досягнення політичних або релігійних цілей [5].

Аналіз суттєвих ознак тероризму дозволяє сформулювати своє бачення тероризму. Під тероризмом розуміється соціальне явище, засноване на використанні чи загрозі використання насильства у вигляді терористичного акту з метою нагнітання атмосфери страху і безвиході в суспільстві в ім'я досягнення мети суб'єктів терористичної діяльності [3].

Головна (генеральна, стратегічна, кінцева) мета тероризму полягає у досягненні певних політичних, релігійних чи інших соціальних змін. Вона формується ідеологією терористів, публічно оголошується як конкретна вимога, визначає суб'єкти впливу, а також контингент осіб, які можуть бути залучені до терористичної

діяльності. Потрібно відзначити одну важливу особливість головної мети терористичної діяльності. Ця мета має незаконний характер і у груповій свідомості терористів є недосяжною інакшим шляхом, ніж через застосування небезпечного насильства для залякування населення та представників влади.

Найбільш розповсюдженими цілями тероризму в світі є, наприклад, зміна державного устрою, прихід до влади певних політичних сил, відділення частини території держави з метою створення нової самостійної держави або переходу до складу іншої держави, чи набуття статусу дуже широкої автономії, повалення світських режимів в ісламських країнах, припинення військових дій, звільнення певної категорії осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі тощо.

У деяких випадках мета терористичної діяльності може залишатися прихованою, а терористи оголошують інші «суміжні» цілі, які розраховані на підтримку певних верств населення, створення позитивного іміджу і сприяють досягненню реальної мети [6].

Отже, можна виділити такі загальні ознаки тероризму, як:

- усі дослідники ототожнюють тероризм із насиллям або його погрозою;

- кінцева мета тероризму – це задоволення політично або релігійно маркованої вимоги;

- тероризм спричиняє певний психологічний ефект створення обстановки остраху, жаху у суспільстві, тобто стрижнем тероризму є процес залякування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ємельянов В. П. Злочини терористичної спрямованості. Х., 1997. 15 с.

2. Половко О. О. Особливості політичного тероризму в сучасному суспільстві: автореф. Дис.канд. Політ. Наук: 23.00.02. / О. О. Половко; Київський національний Університет імені Т. Шевченка. К., 2005. 19 с.

3. Режим доступу – [Електронний ресурс]: <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/168239>

4. Режим доступу – [Електронний ресурс]: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>.

5. Закон України «Про боротьбу з тероризмом». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №25. Ст. 180.

6. Антипенко В. Ф. Словник основних термінів у сфері боротьби з тероризмом (експериментальне видання) / В. П. Варганов, В. В. Кругов та ін. К.: України, 2006. 144 с.

ПРОЦЕС ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО СКЛАДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Кобилка Є. О.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Входження України в Європейський Союз (ЄС) – це запорука подальшого зміцнення вітчизняних позицій на міжнародній арені. Членство України в Європейському Союзі є основним інструментом реалізації національних інтересів, розбудови правової та демократичної держави, зміцнення вже існуючих та впровадження нових механізмів функціонування громадянського суспільства в Україні відповідно до європейського зразку.

Важливий елемент майбутнього членства в ЄС – це відповідність держав-претендентів основоположним принципам, закріпленим у Вашингтонському договорі, що стосується демократії та свободи людини.

До них можна віднести такі:

- верховенство права та захист прав людини і громадянина;
- розвиток міжнародної співпраці у сфері вдосконалення та зміцнення демократичних інститутів, прав, свобод та підтримання стабільності;
- підтримка миру, добросусідських відносин та вирішення конфліктів на дипломатичному рівні;
- запровадження європейської моделі контролю над вітчизняними збройними силами [1].

ЄС є політичним, економічним і культурним об'єднанням з ознаками конфедерації, до якого входять 27 європейських держав із населенням 447 706 209 осіб (станом на 1 липня 2020 року).

Україна має кордони з чотирма членами ЄС: Угорщиною, Польщею, Словаччиною та Румунією – загальною довжиною близько 2 235 км (3 389 миль) із 33 пунктами перетину кордону автомобільним, залізничним, поромним та пішохідним та велосипедним шляхом. З огляду наданий факт – прагнення нашої країни стати членом ЄС – досить природне, адже є географічно і політично обґрунтованим.

Угода про асоціацію була ініційована у 2012 році, але український уряд припинив підготовку до її підписання 21 листопада 2013 року під час президентства проросійського політика Віктора Януковича. Він, як тодішній глава держави, взяв участь у саміті ЄС у Вільнюсі 28–29 листопада 2013 року, де Угоду про асоціацію планувалося підписати, але цього не було зроблено. Рішення відмовитися від підписання угоди стало приводом для початку Євромайдану і в підсумку призвело до усунення Януковича та уряду

Миколи Азарова після кривавих подій української Революції Гідності в лютому 2014 року.

Політичну частину Угоди про асоціацію підписав 21 березня 2014 року прем'єр-міністр Арсеній Яценюк. Економічну частину Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 27 червня 2014 року підписав п'ятий президент Петро Порошенко [2].

1 січня 2016 року Україна приєдналася до ПВЗВТ із ЄС. Українським громадянам із 11 червня 2017 року було надано безвізовий режим для в'їзду до країн Шенгенської зони на термін до 90 днів протягом будь-якого 180-денного періоду. Угода про асоціацію офіційно набула чинності 1 вересня 2017 року.

21 лютого 2019 року Конституцію України було змінено, норми щодо стратегічного курсу України на набуття членства в Європейському Союзі та в НАТО закріплено у преамбулі Основного Закону, трьох статтях та перехідних положеннях.

Через повномасштабну війну України та росії, 28 лютого 2022 р. Президент України Володимир Зеленський підписав заявку на вступ в ЄС за спрощеним варіантом [3]. Він закликав невідкладно розпочати процедуру негайного приєднання України до ЄС. Однак виявилось, що деякі лідери європейських країн блокують вступ нашої держави до Європейського Союзу, акцентуючи увагу громадськості на тому факті, що така прискорена процедура угодами ЄС не передбачена. Після Версальського саміту, на який зібралися лідери ЄС голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн зазначила, що Україна, Грузія та Молдова мають виконати певні умови щодо політичної стабільності, верховенства права та економічних показників. З точки зору Єврокомісії, про негайне приєднання не йдеться. «В Європейському Союзі не обійтися без критеріїв. Ми всі підписали угоди, існують передумови, які мають бути виконані», - сказала фон дер Ляєн в інтерв'ю радіостанції Deutschland funk [4].

Надією для українського народу став приїзд у Київ Президентки Європарламенту Роберти Мецолі 1 квітня 2022 року. На спільному брифінгу із Головою Верховної Ради Русланом Стефанчуком посадовиця заявила: «Україну визнаємо за кандидата на вступ до ЄС офіційно і швидко. Це я обіцяю вам від Європейського парламенту» [5].

Отже, прагнення України на інтеграцію в Європейський Союз є природним наслідком боротьби нашої держави за власний суверенітет і незалежність. Цей шлях сповнений героїзму українського народу, який у важкій боротьбі проти окупантів виборює право стати частиною ЄС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки: Постанова Кабінету Міністрів від 2 лип. 2008 р. №594 // Офіц.

Вісник України. 2008. №49. Ст. 1584. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/594-2008-%D0%BF#Text>.

2. Головка В. Цей день в історії: Угоди про асоціацію України та ЄС. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0321P/>.

3. Зеленський підписав заявку на членство України в ЄС – Рада // Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-pidpysav-zayavku-chlenstvo-v-eu/31728472.html>.

4. Вступ України до ЄС: чи настав час для швидких і сміливих рішень? URL: <https://www.dw.com/uk/vstup-ukrainy-do-ies-chy-nastav-chas-dlia-shvydkykh-i-smilyvykh-rishen-a-61067965/a-61067965>.

5. Сильний виступ Президентки Європарламенту у Києві: Україну визнаємо кандидатом на вступ до ЄС офіційно і швидко // LADA.FM URL: <http://lada.fm/2022/04/02/silniy-vistup-prezidentki-yevroparlamentu-u-kiyev-ukrayinu-viznayemo-kandidatom-na-vstup-do-yes.html>.

ОПТИМІЗАЦІЯ ОПОДАТКУВАННЯ – ФУНДАМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ковальчук Н. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник – Усов Д. В., д. філос. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Бенджамін Франклін 13 листопада 1789 року написав листа до Ж. Б. Леруа із чітким роз'ясненням в одній фразі ролі податкової політики будь-якої держави: «У цьому світі неминучі лише смерть і податки» [3, 5].

Податкова політика України – прозора і зрозуміла, але несе смертоносну загрозу, особливо для малого та середнього бізнесу. Збільшенням податкового навантаження на підприємства, збільшується бюджет та поповнюється соціально-громадський фонд – і це короточасний момент, який в подальшому не зробить сталого розвитку країни. Це підтверджує досвід інших країн близьких. Наприклад, ефект Чилі 1974 року.

Наочно відображає взаємозв'язок між податковими ставками та податковими надходженнями крива Лаффера. Загальна ідея – зміна податкових ставок впливає на надходження у два способи: арифметично та економічно. Арифметично – якщо податкові ставки знижуються, податкові надходження на кожний долар оподаткованої бази також буде знижуватися. Однак з економічної точки зору більш низькі ставки податків краще стимулюють трудові ресурси, продуктивність, споживання та трудову зайнятість населення, збільшуючи тим самим податкову базу. Підвищення податкових ставок

дає протилежний економічний ефект, роблячи участь в діяльності менш вигідною. Арифметичний і економічний ефекти діють як різновекторні сили – таким чином, якщо вони працюють одночасно, то ефект зміни податкових ставок на загальний обсяг податкових надходжень буде не настільки очевидним [1, 54].

Безпосередньо для української податкової системи Лаффер надав пораду ще в 2015 році. Його меседж був направлений на необхідність введення загального єдиного податку з низькою ставкою. Він вважає, що в ідеалі це має бути «все по 10». Це змусить людей до добровільної сплати низького податку та відсутності / зменшення прагнення до ухилення. Ключ до успіху – це відхід від позиції надмірного оподаткування. Якщо обкладати надмірними податками виробництво – то воно зупиниться. Якщо надавати субсидії виробництву, то воно буде швидко розвиватися.

Отже, Лаффер пропонує зосередитися на семи жовто-блакитних китах: загальний податок за низькою ставкою однаковий для всіх, помірність у витратах, скорочення бюджету, здорові гроші, вільна торгівля, ніяких бар'єрів, мінімум регуляції та обмежень з боку держави для бізнесу і законодавча підтримка. З надією сподіваємося на кращі зрушення та розумні дії з боку нашої держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лаффер А. Руководство по налогообложению табачных изделий: наука и практика // Экономическая политика. Т. 11. №5. С. 78–84.
2. Лаффер А. Вам придётся делать то, что делали в Европе 100 лет назад, а не сей час. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/interview/2015/09/14/7038229/>. Назва з екрану.
3. Айзексон В. Бенджамін Франклін. К.: Видавництво «Наш Формат», 2019. 480 с.

СЕРВІСНА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВИ В РОЗРІЗІ ФІЛОСОФСЬКОГО, ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІОЛОГІЧНОГО, УПРАВЛІНСЬКОГО ТА ПРАВОВОГО АСПЕКТІВ

Макарова С. О.

*Науковий керівник – Лютіков П. С., д. ю. н., професор
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)*

Актуальність статті. Вимоги сьогодення потребують існуванню якісного сервісу. Зв'язок суспільства і держави відбувається постійно, а й отже вимагає від обох сторін великих затрат ресурсів. Високі стандарти якості обслуговування, професіоналізм, сприятливе

середовище перебування працівників та клієнтів, мінімізація витрат часу на вирішення проблемних питань та задоволення потреби отримувача послуги – еталонний сервіс, до якого необхідно прагнути.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню теоретичних та окремих практичних аспектів реалізації сервісної моделі держави присвячені наукові публікації вітчизняних та зарубіжних науковців: В. Д. Бакуменко, Н. А. Буличева, Н. В. Васильєва, Н. Т. Гончарук, О. Н. Євтушенко, Ф. Д. Кеттла, Ю. О. Ковальова, Я. В. Коженко, І. Б. Коліушко, Й. Майлса, В. Я. Місюра, Т. В. Мотренко, Ю. І. Пивовар, А. В. Соколов, В. П. Тимошук, Н. М. Хома, О. Штефана та інших.

Метою статті є висвітлення передумов та особливостей реалізації моделі «сервісної» держави.

Виклад основного матеріалу. Вказана проблематика має не тільки так званий управлінський аспект, а й розглядається в таких аспектах як : філософський, політичний, соціологічний та правовий.

Аналіз наукових публікацій дозволяє зробити висновок, що модель «сервісної держави» є незавершеною, існують певні протиріччя принципів побудови держави сервісного типу в умовах суспільної трансформації.

Розглянемо сервісну модель держави з різних аспектах.

Філософський аспект визначення сервісної моделі держави не надає чітких ознак сервісної держави. Проте саме етимологічне походження «сервісу» бере свій початок в філософських аспектах.

Академічний словник надає таке тлумачення: « сервіс» – обслуговування населення, забезпечення його побутових потреб; сукупність організацій, обов'язком яких є обслуговування побутових потреб населення і створення різноманітних вигод для нього.

Здійснюючи етимологічне дослідження категорії «сервіс», слід наголосити, що впродовж усієї історії існування і розвитку сфери послуг сервіс розглядався в контексті економічного і соціально-економічного знання. Тобто категорія «сервіс» трактувалась як сфера економічної (соціально-економічної) діяльності, де виробляються блага, корисний ефект яких виявляється в самому процесі їх створення [5].

Березняцький В. В. стверджує, що, вживаючи поняття «сервіс», слід розуміти транслітерацію французького слова «servis» і його значення повинно відповідати його споконвічному значенню – обслуговувати людину, і припускає, що провідником слова «service» в нашу мову було слово «сервіз», «сервірувати», яке означає прислужувати людині.

У тлумачному словнику С. І. Ожегова [1] визначення поняття «сервіс» ґрунтується на визначенні поняття «обслуговування» в значенні 1, тобто – працювати для задоволення чийх-небудь потреб.

Поняття «сервіс» у багатьох випадках асоціюється із задоволенням потреб споживача, тобто, якщо розглядати життєвий

цикл виробництва, то сервіс знаходиться на кінцевому етапі, а обслуговування є його початком.

Філософський аспект тісно пов'язаний з соціологічним аспектом.

По-перше, послуга може мати персональний (дружній, родинний) або інституційний характер. В сімейній сфері або в персональних стосунках в простих спільнотах поширені саме персональний вид послуг. Це і піклування членів родини одне про одного, допомога друзям, сусідам, знайомим в різноманітних сферах побуту тощо [3].

Інституційний рівень надання послуг, з точки зору антропології та соціології, стосується як сфери соціальних послуг на безоплатній основі, так і сфери комерційних послуг. Він стосується значно ширшого кола взаємодії людей у суспільстві, регулюється соціальними нормами, морально-релігійними цінностями, державними законами та іншими нормативними актами. Як приклад можна навести інститут допомоги подорожуючим чи знедоленим, поширений в традиційних суспільствах. Згідно традиції, господар дому мав надати можливість такому «гостю» поїсти та переночувати, тобто надати певні послуги.

В сучасному, складно-організованому та диференційованому, суспільстві такі «послуги», за деяким виключенням, вже перейшли в розряд комерційних, адже важко уявити жителя сучасного мегаполісу, який надав би своє житло в розпорядження невідомій особі [4].

До речі, в радянський період термін «сфера послуг» означав саме сферу комерційних послуг населенню і мав доволі обмежене функціональне розуміння (наприклад, тоді не вживались терміни «освітні послуги» чи «медичні послуги» звичні для сучасної української теорії та практики), тобто стосувався лише закладів масового харчування, готелів, розважальних закладів, побутового обслуговування населення.

Навіть персональна послуга може набувати соціального характеру, якщо в суспільстві її значення є дуже важливим (наприклад, надання допомоги людям похилого віку, бідним, постраждалим тощо). В цьому контексті важко відрізнити персональну послугу від інституційної, якщо відсутня комерційна складова послуги. Це стосується і сучасного українського суспільства, яке грандіозними темпами розбудовує мережі волонтерської допомоги армії, вимушеним переселенцям та біженцям, попри те, що такі види діяльності ще не достатньо регулюються чинним законодавством [2].

Політичний аспект визначає комплекс політичних, економічних та соціальних змін в Україні актуалізує питання інституціонального реформування для суттєвої зміни якості і ефективності публічного впливу на соціальне середовище, забезпечення законних інтересів та потреб громадян шляхом удосконалення соціально-адміністративних функцій держави і місцевого самоврядування з належною взаємодією їх з приватним сектором та громадянським суспільством, із метою досягнення соціально-економічної і політичної стабілізації. Одним із

провідних напрямів цих трансформацій має стати інституціонально-організаційно та фінансово сформованої якісної і ефективної сервісної політики.

Ураховуючи те, що переважна більшість функцій сучасної держави все більше набуває сервісного характеру, а сервісна політика вагомніше починає впливати на всі сфери суспільного життя, ця суспільна тенденція недостатньо враховується у вітчизняній науці.

Сервісна політика держави передбачає створення нормативної, ресурсної та організаційної бази її реалізації і забезпечення (нормативні документи, спеціалізовані сервісні центри з надання адміністративних послуг, штат відповідно підготовлених службовців, електронні бази даних тощо).

Потрібно зазначити, що сервісна політика держави має багато спільних, а також відмінних рис із соціальною політикою держави. Вона спроможна підвищити якість і ефективність державної соціальної політики [4].

Отже, на підставі концепції про модель сервісної держави можна стверджувати, що основною метою сучасної держави є служіння суспільству.

Однією з широковідомих доктрин організації влади, стала концепція, заснована на ідеї сервісної моделі публічного управління. Сервісна модель публічного управління орієнтована на оптимізацію державних інститутів влади, місцевого самоврядування та інших органів управління, вона ґрунтується на ефективному наданні публічних послуг населенню з можливістю делегування функцій з надання публічних послуг громадському та приватному секторам. Сервісна концепція набула свого поширення в США та низці країн Західної Європи у 80-х – 90-х рр. минулого століття та розглядає призначення держави в служінні людині.

Сервісна ідея розвитку системи публічного управління ґрунтується на класичній економічній схемі: «виробник послуг – споживач», де стійкість і легітимність публічних інститутів пов'язана з ефективністю виявлення, моделювання та реалізації індивідуальних і групових інтересів і потреб. За такої моделі організації управління домінуючим фактором ефективності є задоволеність споживачів.

Різноманітність сервісної діяльності органів влади, які забезпечують індивідуальні, суспільні потреби держави потребують правового регулювання. Про це свідчить розвиток вітчизняної нормативно-правової бази, щодо здійснення сервісних функцій органів державної влади, який вимагає вдосконалення правових основ сервісної діяльності [6].

В умовах сучасного розвитку серед вітчизняних та зарубіжних науковців не існує єдиної думки, щодо класифікації видів послуг і систематизації їх правового регулювання. Тому тенденція нормотворення надання послуг формується безпосередньо в процесі

побудови їх реалізації, а й отже як свідчить практика відсутнє їх фундаментальне наукове обґрунтування.

У контексті правового регулювання сервісної функції органів державної влади, важливо звернути увагу на такі органи, що здійснюють свої функції і повноваження в окремих галузях і категоріях.

Законодавче унормування сервісної діяльності органів влади щодо видачі та порядку встановлення дозвільних документів, реалізується з метою спрощення дозвільних процедур і усунення бюрократичних бар'єрів щодо реалізації конституційних прав громадян і суб'єктів господарювання.

До основних документів, які забезпечують функціонування сервісної функції належать: Закон України «Про надання адміністративних послуг», Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, а також окремі постанови та розпорядження КМУ.

Нормативно-правове регулювання сервісної моделі держави ґрунтується на тісному зв'язку держави і суспільства [7].

Запровадження нової ідеології функціонування, насамперед органів виконавчої влади є одним із основних завдань адміністративної реформи, у процесі реалізації якої потрібно досягти такого стану, коли виконавча влада, реалізуючи призначення демократичної соціальної правової держави, створює умови для втілення в життя прав і свобод громадян, а також надання їм широкого кола адміністративних (управлінських) послуг. Такий підхід до запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади покладений в основу здійснення реформування системи державного управління та реформування системи надання адміністративних послуг.

Актуальним та першочерговим на сьогодні є завдання переходу від практики адміністративного управління, успадкованого від радянських часів, до європейських процедур надання громадянам адміністративних послуг та осмислення концепції сервісної держави. Адже до цього часу Україна ще не позбулась патерналізму, який впродовж тривалого періоду домінував під час командно-адміністративної системи тоталітарного радянського режиму. Фактично нині йдеться про відхід від ідеї розгляду держави як арбітра, та зміну її сутнісних ознак і складових як партнера у рівноправних взаємовідносинах зі суспільством та громадянами [6].

Висновок. На сьогоднішній момент модель «сервісної» держави характеризується незавершеністю її теоретичного обґрунтування. Серед основних проблем теорії «сервісної» держави слід виділити:

- недостатність опрацювання методологічного забезпечення її реалізації;

- недостатність уваги до бачення держави в системі соціально-економічних інститутів;

- переважання політичного аналізу;
- розгляд державної послуги у рамках сервісної логіки не як блага, а лише як процесу і взаємодії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Карпенко О. В. Механізми формування та реалізації сервісно-орієнтованої державної політики в Україні: дис. ... д-ра наук з держ. упр: 25.00.02. Київ, 2016. 466 с.
2. Дзевелюк М. В. Сервісна держава як функціональна модель сучасної держави. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. 2017. Вип. 78. С. 60–67.
3. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua/>
4. Березняцький В. В. Щодо етимології та тлумачення термінів «сервіс», «обслуговування» // Вісник Національного транспортного університету. 2010. №21(2). С. 9–10. URL: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vntu_2010_21\(2\)_4.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/Vntu_2010_21(2)_4.pdf).
5. Данилюк Т. І. Сутність поняття «послуга»: теоретичні аспекти // Ефективна економіка. 2014. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
6. Services of General Economic Interest: Opinion Prepared by the State Aid Group of EAGCP / State Aid Group of Economic Advisory Group on Competition Policy. URL: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/sgei.pdf.
7. Беляева Н. Ю. «Публичная политика» как термин, понятие, научная категория URL: http://www.civisbook.ru/files/File/Belyaeva_publ_pol_kak_termin.pdf.

УТВЕРЖДЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Микитенко О. П.

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Людина, її права і свободи становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність, саме на їхнє забезпечення й найповнішу реалізацію у суспільному житті має бути спрямована уся державна діяльність і насамперед діяльність у сфері державного управління. Адже конституційний лад України ґрунтується на визнанні людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості та безпеки найвищою соціальною цінністю, пріоритету її прав і свобод. Гарантування прав і свобод людини є головним обов'язком держави, держава

відповідальна перед людиною та суспільством за свою діяльність (ст. 3 Конституції України) [1].

Конституційним принципом є принцип верховенства права (ст. 8 Конституції України) [1], громадяни здійснюють свої права за принципом «дозволено все, що прямо не заборонено законом», а державні органи та їх посадові особи – за принципом «дозволено лише те, що прямо визначено законом». Україна визнає пріоритет загальнолюдських цінностей, дотримується загальноновизнаних норм і принципів міжнародного права.

Окрім цих визначальних конституційних положень, які становлять міцну правову основу статусу людини в Україні, її конституційні права і свободи закріплені у спеціальному розділі «Права, свободи і обов'язки людини і громадянина» [1]. У свою чергу, ці права і обов'язки, разом із зазначеними вище конституційними принципами, становлять конституційний статус людини і громадянина. Будучи конкретизовані у нормах чинного законодавства, вони разом з цими нормами складають правовий статус особи, захист і здійснення якого становить головне завдання правового регулювання, діяльності управлінських ланок державного апарату.

Саме у методологічному плані великого значення набувають підходи до вирішення більш загальних проблем, наприклад, про особистість як ціннісний орієнтир в організації та діяльності апарату державного управління, про співвідношення прав і обов'язків громадян з компетенцією органів державного управління, про критерій особистості у визначенні ефективності управлінської діяльності тощо. Без визначення цих підходів важко визначити й основні орієнтири для практики державного управління щодо охорони прав і свобод людини.

Ефективність здійснення і захисту основних гарантованих національним конституційним законодавством прав та свобод людини істотно підвищується на основі їх одночасного закріплення і захисту на більш високому – міжнародному рівні в пактах ООН про основні права людини, відповідній європейській Конвенції та інших міжнародно-правових документах [2, 143]. Отже, юридична цінність низки основних прав є результатом їх одночасного входження в систему як внутрішньодержавного, так і міжнародного права. В результаті цього їх юридична сила як би подвоюється. В цих та деяких інших питаннях зникає грань між зазначеними системами, відбуваються їх інтеграція та взаємопроникнення.

Важливого значення набуває діяльність держави щодо попередження, припинення та ліквідації правопорушень у сфері прав людини за допомогою кримінально-правових і кримінально-процесуальних засобів.

У плані поліпшення захисту прав і свобод людини у сфері діяльності управлінських структур окремо стоїть питання визначеності критеріїв, за якими особистість пов'язує свою уяву щодо

ефективності управлінської діяльності у тому чи іншому випадку. Звичайно, ці критерії у різних людей не можуть бути однаковими. Велике значення у такому визначенні відіграватимуть інтереси кожної конкретної людини, неоднакові навіть стосовно типових життєвих ситуацій. Адже ці інтереси кожна особа визначає, виходячи зі свого життєвого досвіду, рівня освіти, загальної та професійної культури, своїх особистих потреб і уяв. І у такій ситуації, коли ми маємо справу з багатьма розбіжностями, провідним критерієм у практичному забезпеченні прав та свобод людини є, по-перше, відповідна норма права, і, по-друге, принцип «дозволено все, окрім того, що прямо заборонено законом», усвідомлюючи при цьому, що кажучи про «закон», ми маємо на увазі й інші, основані на законі та відповідні йому нормативно-правові акти [3, 7].

Саме тому ми маємо змогу визначити ті основні ознаки, які, виходячи з позиції «типового» громадянина, визначають ефективність управлінської діяльності. До цих критеріїв, на нашу думку, слід віднести: задоволення законних інтересів, з якими людина пов'язує здійснення належних управлінських дій; видання відповідної норми права; реалізацію норми права стосовно кожної конкретної людини; швидкість з якою право людини було захищено або практично реалізовано; повнота такого захисту або реалізації; визначення та задоволення в ході реалізації інших потреб й інтересів, про які вона, починаючи справу, не мала достатньої уяви; зменшення коштів і організаційних зусиль, з якими пов'язані управлінські дії щодо захисту та забезпечення потреб й інтересів громадянина тощо [2, 145].

Умови належного забезпечення прав і законних інтересів громадян слід розділити на дві групи. Перша охоплює умови загального порядку, тобто ті, які мають значення у разі вирішення усіх питань, або більшої їх частини. Друга група це умови, які сприяють вирішенню саме питань, пов'язаних із забезпеченням прав й свобод громадян, кожної конкретної людини. До першої групи слід віднести такі умови:

а) високі професійні знання суб'єктів державного управління (державних службовців) та їхнє вміння реалізовувати на практиці, у своїй роботі загальні завдання та принципи державної служби принципи служіння народу України.

б) позитивні етичні якості державних службовців, діяльність яких безпосередньо пов'язана із здійсненням прав і свобод, задоволенням законних інтересів громадян;

в) вміння державного службовця стримувати свої особисті політичні пристрасті в ім'я закону, сумлінного виконання своїх службових обов'язків;

Стосовно ж умов, які безпосередньо пов'язані із забезпеченням прав і свобод громадян, то вони у літературі досліджувалися значно менше, хоча саме вони становлять реальні організаційні гарантії, які

дають змогу ефективніше реалізувати права та свободи громадян, задовольняти їх законні інтереси.

Спираючись на позицію саме пріоритету прав людини і громадянина, необхідно під цим кутом зору розглядати й інші питання, пов'язані з реалізацією її правового статусу. Насамперед, щодо повноти цього статусу, його відповідності ознакам демократичної, соціальної, правової держави, якою насправді має бути Україна. Найважливішою з ознак, пов'язаних з демократичною суттю держави, є, безперечно, коефіцієнт участі громадян держави у вирішенні значних управлінських питань, дійове використання тих демократичних інститутів, які забезпечують цю участь.

Вище зазначені питання мають глобальний характер й охоплюють передусім загальні засади суспільного і державного ладу України. Зволікання з вирішенням цих питань, зокрема, не дає змоги державному апарату, органам виконавчої влади з потрібною ефективністю змінювати і долати застарілі стереотипи взаємовідносин з громадянами, будувати їх на якісно нових, дійсно демократичних засадах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.04.2022).
2. Грошевий Ю. Системний аналіз європейських стандартів щодо захисту прав людини: доктринальні підходи та судова практика. *Право України*. 2006. №8. С. 143–145.
3. Білас Ю. Ю. Європейські стандарти прав людини в контексті правозастосування сучасної України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 19 с.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Мищенко Я. С.

Науковий керівник – Тарасов С. С., к держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Децентралізація влади як складова державної політики регіонального розвитку є однією з визначальних у порядку денному реформ в Україні. Вона створила підґрунтя для укорінення кардинальних інституційних перетворень, підвищення якості життя громадян та має велике значення для продовження секторальних

реформ. Завдяки створенню нової системи розподілу владних повноважень між центральними та місцевими органами влади в Україні сьогодні фактично формується нова система взаємовідносин між різними гілками влади та новий баланс стримувань і противаг.

Питання державного управління у сфері цивільного захисту в умовах реформування місцевого самоврядування та децентралізації влади досліджено в наукових працях та статтях С. Андрєєва, О. Бикова, М. Болотських, П. Волянського, В. Доманського, Л. Жукової, М. Козяра, І. Криничної, В. Костенка, В. Михайлова, Є. Романченка, В. Садкового, Г. Ситника, А. Терент'євої, О. Труша та ін.

Державне управління – це цілеспрямований організаційний та регуляторний вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку громадянина з метою реалізації функцій держави, відображених у конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією [1].

Особливе місце в системі державного управління займає цивільний захист, адже саме комплексне вирішення завдань цивільного захисту на рівні територіальної громади гарантує створення в ній безпечного середовища.

Кодекс цивільного захисту України, як єдиний систематизований законодавчий акт із питань цивільного захисту, визначив цивільний захист як функцію держави, спрямовану на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їхніх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [2].

Формування державної політики у сфері цивільного захисту в Україні покладено на Міністерство внутрішніх справ України. Внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері цивільного захисту та її реалізацію – на Державну службу України з надзвичайних ситуацій як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України [3]. На регіональному рівні визначені завдання реалізують утворені КМУ головні управління ДСНС. Стабільному соціальному розвитку суспільства, підвищенню рівня безпеки життєдіяльності населення, реалізації конституційного права громадян на безпечне життя сприяє ефективне функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, зокрема її територіальних підсистем.

Саме тому значна кількість питань реформування єдиної державної системи цивільного захисту, вдосконалення державного управління в цій сфері вирішується в контексті подальшої реалізації адміністративної реформи, зокрема з урахуванням змін у територіальній організації влади, удосконалення місцевого

самоврядування та децентралізації влади. Уточнюються як на центральному, так і на регіональному рівні розподіл повноважень під час виконання заходів цивільного захисту населення і територій, питання взаємодії функціональних та територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту в умовах виникнення надзвичайних ситуацій тощо [4].

Підсумовуючи вищенаведений аналіз заходів щодо децентралізації державного управління у сфері цивільного захисту, слід зазначити, що ця важлива робота сприяє помітному підвищенню рівня безпеки життєдіяльності населення, гарантування безпеки громадян.

Водночас подальше вдосконалення державного управління у сфері цивільного захисту, створення нових ОТГ потребують вжиття додаткових організаційних та практичних заходів щодо розв'язання наявних на цьому напрямі проблемних питань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Організація управління цивільним захистом на місцевому рівні: навч. посіб. / О. Д. Гудович, В. І. Мазуренко, В. М. Михайлов та ін.; за заг. ред. П. Б. Волянського. Київ: ІДУЦЗ, 2015. 666 с.

2. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 2 жовт. 2012 р. №5403-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.

3. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова КМУ від 16 груд. 2015 р. №1052. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248721664>.

4. Організація цивільного захисту під час реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Практичний poradnik. Вид. друге, допов. / О. Я. Лещенко, В. М. Михайлов, Н. М. Ромпнюк, В. О. Скакун ; за заг. ред. М. О. Маюрова, П. Б. Волянського. Київ: ІДУЦЗ, 2017. 125 с.

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Нестеренко Р. К.

*Науковий керівник – Коваленко-Чукіна І. Г., к. і. н., доцент
Уманський національний університету садівництва*

Упродовж років незалежності в Україні молодіжна політика стала складовою державної політики та являє собою цілісну систему заходів, спрямованих на створення необхідних умов для свідомого вибору молодими людьми свого життєвого шляху.

Державна молодіжна політика в Україні є пріоритетним і специфічним напрямом діяльності держави і здійснюється в інтересах молодої людини, суспільства, держави; з урахуванням можливостей

України, її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку і світового досвіду державної підтримки молоді [1].

Основними завданнями молодіжної державної політики в Україні є: створення гарантованих соціально-економічних, політичних та інших необхідних стартових умов для соціалізації молоді; реалізація проблем, запитів, інтересів молоді – не за рахунок інших соціальних груп; координація зусиль державних органів, партій, організацій, об'єднань, рухів, соціальних інститутів щодо забезпечення умов для розвитку і самореалізації молоді; соціальний захист груп молоді, неспроможних самостійно розв'язувати власні проблеми або хоча б полегшити своє життя [3].

У виробленні ефективної молодіжної політики важливу роль відіграє з'ясування суті та змісту процесів життєвого самовизначення молоді людини. Ці процеси поділяються на соціальне, політичне, професійне та економічне самовизначення.

В сучасних умовах українська молодь є однією з найуразливіших в економічному та найбезправніших у соціально-правовому відношенні соціальних спільнот. Вона живе в умовах підвищеної соціальної напруги і психологічного дискомфорту. Внаслідок цього в молодіжному середовищі поширюються наркоманія, токсикоманія, алкоголізм, проституція, «дідівщина» та інші негативні явища.

Більшість молодих людей стоїть перед складним життєвим вибором, до якого вона не підготовлена ні психологічно, ні організаційно. Тому мета молодіжної політики в цій галузі – зміцнення соціального статусу молоді в структурах суспільства, які оновлюються або кардинально змінюються, посилення правової, економічної і соціальної захищеності молодого покоління.

Стратегічна мета молодіжної політики України полягає у створенні умов для самореалізації та творчого розвитку кожної молоді людини – громадян України, реалізації інноваційного потенціалу молоді у всіх сферах суспільного життя, вихованні покоління людей здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, зберігати й примножувати цінності народу України та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, демократичну, правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Підвалини молодіжної політики в незалежній Україні було закладено з прийняттям Верховною Радою України Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (15 грудня 1992 р.) [4] та Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (5 лютого 1993 р.) [5], якими визначаються загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молоді, основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні. Відповідно до статті 1 вищезгаданого Закону молодь, молоді громадяни – громадяни України віком від 14 до 35 років.

Згідно із статтею 7 цього Закону держава гарантує працездатній молоді рівне з іншими громадянами право на працю.

Так, держава забезпечує працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби. Дворічний строк першого робочого місця обчислюється з урахуванням часу роботи молодого громадянина до призову на строкову військову або альтернативну (невійськову) службу [2].

Молоді громадяни, які звернулися до державної служби зайнятості в пошуках роботи, одержують безплатну інформацію та професійну консультацію з метою вибору виду діяльності, професії, місця роботи, а також, у разі необхідності, проходять професійну підготовку і перепідготовку.

Закону України «Про основні засади молодіжної політики» [6]. Цей Закон визначає мету, завдання, основні засади, напрями та механізми реалізації молодіжної політики в Україні, гарантії участі молоді у її формуванні та реалізації, особливості організаційних і правових засад утворення та діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань.

Мета, завдання та пріоритети молодіжної політики

1. Метою молодіжної політики є створення умов для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, підвищення рівня її самостійності та конкурентоспроможності, забезпечення активної участі молоді в суспільному житті.

2. Основними завданнями молодіжної політики є:

1) створення умов для залучення молоді до громадського, політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства, популяризація ролі та важливості участі молоді у процесі ухвалення рішень;

2) підтримка молоді в реалізації її соціально-економічного потенціалу, у тому числі для вирішення житлових питань, питань професійного розвитку, працевлаштування, задоволення освітніх, медичних, культурних та інших потреб;

3) формування громадянської, національної та культурної ідентичності української молоді;

4) сприяння інституційному розвитку молодіжних та дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів, посилення їхньої ролі у процесі соціалізації молоді;

5) розвиток молодіжної інфраструктури;

6) розвиток національного та міжнародного молодіжного співробітництва.

В умовах модернізації суспільства та зростаючих вимог до людського капіталу державна молодіжна політика повинна стати

інструментом розвитку й перетворення країни. Першочерговим завданням держави у сфері підтримки підприємницьких ініціатив молоді є створення сприятливого бізнес клімату, сприяння започаткуванню власної справи. Також для розвитку молодіжної політики є відхід від патерналістської моделі державної політики щодо молоді та розширення співпраці з громадськими і благодійними організаціями, запровадження ефективних механізмів партнерства та взаємодії. Такий підхід цілком виправдав себе в країнах Європейського Союзу. Методичне сприяння з боку держави молодіжним організаціям, залучення коштів місцевих бюджетів для фінансування молодіжних програм, створення нових механізмів стимулювання будівництва доступного житла для молоді, впровадження дієвої системи гарантування першого робочого місця та підтримка підприємницьких ініціатив молоді здатні не тільки зняти соціальну напругу в молодіжному середовищі, а й надати нову енергію розвитку суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Павленко Ю. І. Трансформація суспільства і проблеми соціальної політики. К., 1997. С. 16.
2. Українське суспільство 1994–2001. Результати опитування громадської думки. К., 2001. С. 16.
3. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. К.: Генеза, 2004. С. 367.
4. «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні». Верховна Рада України; Декларація від 15.12.1992р. №2859-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>.
5. «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Верховна Рада України. Закон від 05.02.1993р. №2998-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
6. «Про основні засади молодіжної політики» Верховна Рада України. Закон від 27.04.2021р. №1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1414-20>.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Поздняков Р. І.

Науковий керівник – Пасинчук К. М., к. пед. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Загальнодержавним питанням в нашій країні є вдосконалення системи цивільного захисту, попередження надзвичайних ситуацій і

зниження масштабів матеріальних, соціальних та інших втрат від військових і інших дій на території України. Сьогодні, після довготривалої військової агресії на землях України стало зрозумілим, що відновлення розвитку України та її регіонів може бути досягнуто тільки шляхом реального удосконалення комплексної системи публічного управління в сфері цивільної безпеки та ліквідації катастрофічних наслідків таких дій з боку агресивних держав-сусідів, зокрема за допомогою вчасного та дієвого використання новітніх механізмів державного та публічного управління.

Організаційний механізм державного управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій в Україні протягом останнього десятиріччя неодноразово підлягав реорганізації. Подібні зміни перш за все спричинені трансформацією системи цивільної оборони до системи цивільного захисту.

Запорукою ефективності державного управління в сфері ЦЗ є системність його формування та подальшої реалізації. Однак перед тим як детермінувати складові цієї системності, тобто від чого вона залежить, слід з початку дати визначення «системи».

Вчений Л. Берталанфі запропонував таке визначення системи – це комплекс взаємодіючих й організованих у чітку ієрархічну структуру елементів, що перебувають у певних зв'язках один з одним і з зовнішнім середовищем [1]. Дане поняття й дотепер становить підґрунтя для використання його в межах права, економіки, державного управління, соціології тощо. Підтвердження цього служать наукові напрацювання В. Аверьянова, В. Бакуменко, В. Воротіна, Е. Єгорової, М. Кравчук, А. Кульмана, О. Лазора, В. Маліновського, О. Машкова, Т. Парсонса, Г. Попова, В. Сіренко, С. Серьогіної, А. Якимчук та ін.

Забезпечення системи цивільного захисту в цілому є безпека сфер, галузей і об'єктів економіки та національного надбання держави від дії негативних наслідків. Така система є невід'ємною частиною державотворення та державної внутрішньої і зовнішньої політики, як найважливішої форми реалізації державного управління відповідними суб'єктами – органами державної влади й місцевого самоврядування за участі підприємств, організацій, установ і громадян. Упровадження же державної політики у сфері захисту населення і територій (забезпечення цивільної та соціально-економічної безпеки) охоплює таке: запобігання їх виникненню й адекватне реагування, базис якого становить система вітчизняного та міжнародного законодавства, об'єднане в одне правове поле.

Запорукою ефективності державного управління ризиками виникнення НС є системність його формування та подальшої реалізації. Розкриваючи цю думку Є. Осіпов, Р. Приходько, А. Ромін та ін., стверджують, що головна мета держави – це попередження виникнення НС, яка знаходить свою безпосередню реалізацію в межах діяльності Єдиної державної системи запобігання і ліквідації НС,

захисту населення і територій від них [2]. Цікавим є той факт, що ця діяльність охоплює, насамперед, виконання функції прогнозування, а вже потім заходів, пов'язаних із контролем і наглядом за небезпечними об'єктами, функціонування яких може зумовити настання НС. Підціллю діяльності Єдиної державної системи запобігання і ліквідації НС є унеможливлення або зменшення розміру збитків від настання НС.

Так чи інакше досягнення означеної мети безпосередньо залежить від збалансованої й ефективної роботи всіх інституцій і суб'єктів, які беруть участь в усуненні наслідків дії НС. Окрім того, важливими чинниками, які впливають на досягнення мети державного управління ризиками виникнення НС, є наявність чіткого плану дій, а також ресурсна, безпекова й інформаційна складова [3].

Отже, з позиції системності запорукою дієвості здійснення державного управління ризиками виникнення НС є таке:

- система моніторингу, аналізу ризику і прогнозування надзвичайних ситуацій як основи діяльності щодо зниження ризиків НС;
- система попередження НС і механізми державного регулювання ризиків;
- система ліквідації НС, включаючи оперативне реагування на НС, технічні засоби і технології проведення аварійно-рятувальних робіт, першочергового життєзабезпечення і реабілітації постраждалого населення;
- система підготовки керівного складу органів управління, фахівців і населення в області зниження ризиків і пом'якшення наслідків НС.

Нині центральним органом виконавчої влади щодо державного управління профілактикою надзвичайних ситуацій є Державна служба України з надзвичайних ситуацій, діяльність якої підлягає спрямуванню та координації Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. Державна служба України з надзвичайних ситуацій здійснює реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, зокрема, стосовно:

- захисту населення і територій від випадків настання та розвитку надзвичайних ситуацій та профілактики їх настання та розвитку;
- усунення наслідків надзвичайних ситуацій;
- організації рятувальних робіт;
- забезпечення техногенної безпеки, діяльності служб аварійно-рятувального призначення;
- гідрометеорологічної діяльності.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій функціонує відповідно до норм і правил, закріплених у Конституції та законах України, указах Президента України, постановах Верховної Ради України та інших нормативно-правових актах [4].

Серед ключових завдань Державної служби України з надзвичайних ситуацій виділяються такі:

- контроль за дотриманням та виконанням законодавчо встановлених вимог стосовно сфери цивільного захисту, забезпечення пожежної та техногенної безпеки, діяльності служб аварійно-рятувального призначення;

- внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ України пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері цивільного захисту;

- реалізація державної політики у сфері волонтерської діяльності в межах установлених законодавством повноважень [5].

Отже, організаційний механізм державного управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій в Україні протягом останнього десятиріччя неодноразово підлягав реорганізації. Подібні зміни перш за все спричинені трансформацією системи цивільної оборони до системи цивільного захисту. На нинішньому етапі центральним органом виконавчої влади щодо державного управління профілактикою надзвичайних ситуацій є Державна служба України з надзвичайних ситуацій, діяльність якої підлягає спрямуванню і координації Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. Державна служба України з надзвичайних ситуацій здійснює реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, зокрема, стосовно: захисту населення і територій від випадків виникнення надзвичайних ситуацій та профілактики їх виникнення, усунення наслідків надзвичайних ситуацій, організації рятувальних робіт, забезпечення техногенної безпеки діяльності служб аварійно-рятувального призначення та гідрометеорологічної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алпеев А. С. Проблемы корректного определения термина «риск» и терминов на его основе. Надежность, №1(12), 2013. С. 53–59.

2. Правовое обеспечение безопасности в чрезвычайных ситуациях: учеб. пособ. / за ред. Е. А. Осипова. М.: МГИУ, 2012. 199 с.

3. Державне управління: теорія і практика: навч. посіб. / за ред. В. Авер'янова. К.: Юрінком-Інтер, 1998. 431 с.

4. Офіційний веб-сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL: <http://www.dsns.gov.ua/ua/Vnutrishniy-audit.html>.

5. Дзюндзюк В. Б. Вплив надзвичайних ситуацій на соціально-економічний розвиток територій / В. Б. Дзюндзюк, Д. Ю. Полковниченко // Державне будівництво. 2013. №2. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/2/01.pdf>.

БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВА: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Прокопенко Д. В.

Науковий керівник – Чубань В. С., к. е. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Виходячи зі статистичних даних за останні роки, кількість збанкрутілих підприємств є надзвичайно високою, тому правові аспекти припинення діяльності підприємства у випадку визнання його банкрутом з позиції господарського права на даному етапі є досить актуальними [1].

Банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному Кодексом України з процедур банкрутства, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури [2].

Аналіз чинного законодавства України з питань банкрутства засвідчив, що його термінологія окрім поняття «банкрутство» містить ще й таке поняття як «неплатоспроможність» [1], під якою в Кодексі України з процедур банкрутства розуміється «неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом». Виходячи з цього визначення, можна сказати, що спочатку виникає неплатоспроможність боржника, а потім за наявності певних умов (неможливості відновлення платоспроможності та задоволення вимог кредиторів) – банкрутство. Отже, основною ознакою банкрутства є неплатоспроможність боржника.

Для діагностики та прогнозування ймовірності банкрутства підприємства важливе значення мають причини або ризик-фактори його виникнення.

Ряд науковців ризик-фактори виникнення банкрутства по відношенню до суб'єкта господарювання поділяють на:

- об'єктивні, суб'єктивні та загальні;
- екзогенні та ендогенні;
- зовнішні та внутрішні.

Під об'єктивними ризик-факторами розуміють причини банкрутства, які не залежать від волі і дій окремих людей, компаній і урядів (стихійні лиха, інші несприятливі природні явища, закономірності економічного розвитку – циклічність і кризи); суб'єктивними – помилкові дії керівництва та персоналу підприємства; загальними – ті ризик-фактори, які обумовлені ризиком підприємництва, природою ринку та його стихійністю [1].

До екзогенних ризик-факторів виникнення банкрутства підприємства відносять втрати від стихійного лиха, демографічні, економічні, технологічні, соціокультурні, рівень фінансової дисципліни, а ендогенних – старе обладнання, стратегічні цілі підприємства, організація маркетингу, рівень витрат, зміни в ринковому середовищі, збільшення кількості браку у виробництві. Тобто екзогенні ризик-фактори пов'язані з зовнішніми причинами, а ендогенні – внутрішніми.

Деякі науковці вважають зовнішні ризик-фактори найбільш небезпечними, оскільки майже неможливо уникнути їх, а наслідки їх впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства можуть бути руйнівними

Банкрутство підприємства є фінальним етапом кризового стану підприємства, яке характеризується фіксацією негативних результатів фінансово-господарської діяльності в процесі просування в напрямку від тимчасової локальної до стабільної загальної неможливості виконувати свої зобов'язання [3].

Важливим є розпізнавання ранніх симптомів кризового стану підприємства, постійний моніторинг сукупності показників діяльності підприємства, які здатні сигналізувати про приближення такого стану.

Необхідність використовувати систему економічних індикаторів – таких показників діяльності підприємства, динаміка яких чітко відповідає негативним змінам в економічному розвитку підприємства, його економічної активності.

Значення банкрутства підприємств в умовах сталих ринкових відносин важко переоцінити. Так, основною умовою оздоровлення вітчизняної фінансово-економічної системи, засобом запобігання банкрутства є відновлення платоспроможності платників податків, які знаходяться на порозі банкрутства, запобігання ліквідації суб'єкта підприємницької діяльності. Це забезпечує фінансове оздоровлення підприємств, збереження робочих місць, підвищення виробничого потенціалу, що покладено у базис важливіших напрямів реалізації економічної політики держави.

В Україні банкрутство підприємства, на жаль, досить часто виступає й інструментом фальсифікації і зловживання з метою ухилення, наприклад, від сплати податків через банкрутство, або для виведення активів підприємства боржника, або при незаконному їх заміщенні.

Все вищезазначене вказує на необхідність функціонування в країні ефективного інституту банкрутства, який діє у розвинутих країнах і який є необхідним елементом системи державного регулювання економіки. Наявність в країні дієвої законодавчої бази щодо банкрутства має одне із важливіших значень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кодекс України з процедур банкрутства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення 29.03.2022).

2. Островський С. О. Основні зміни процедури банкрутства відповідно до кодексу з процедур банкрутства. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. №2. С. 118–121.

3. Чубань В. С. Загальна характеристика кодексу України з процедур банкрутства. Міжнародна науково-практична конференція «Гарантії забезпечення прав та свобод людини: національний та міжнародний досвід», 08–09 квітня 2020 року, м. Біла Церква. С. 58–60.

ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ

Процько М. І.

*Науковий керівник – Теремцова Н. В., к. ю. н., доцент
Державний податковий університет (м. Ірпінь)*

Конституція України регулює широкий спектр питань, серед яких чільне місце належить адміністративно-територіальному устрою нашої держави. Так, у ст. 2 Конституції України зазначено, що Україна є унітарною державою. Тобто її адміністративно-територіальні одиниці не володіють ознаками суверенітету і є підпорядкованими центральним органам управління. Як відомо, територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації та децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних особливостей, етнічних і культурних традицій [1].

Відповідно до ст. 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. До складу України входять: Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь. Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України [1].

Відправною точкою проведення реформи децентралізації в аспекті земельних відносин стало прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Цей Закон регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад.

Пакет законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг. Це дозволило делегувати органам місцевого самоврядування відповідного рівня повноваження з надання базових адміністративних послуг: реєстрацію місця проживання, видачу паспортних документів, державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб, підприємців, об'єднань громадян, реєстрацію актів цивільного стану, речових прав, вирішення земельних питань тощо.

Нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також вже виправдала себе нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів, які отримали певну автономію і незалежність від центрального бюджету [3].

Для України досить показовим є польський досвід реформування публічної влади. Польща є постсоціалістичною державою і має спільні риси з Україною в адміністративно-територіальному устрою, у демографічних показниках, формі державного устрою та формі державного управління тощо. У Польщі на початку 90-х років реформа децентралізації публічної влади стала невід'ємною складовою масштабного ринкового реформування держави, яка сприяла формуванню приватної власності, розвитку демократії, створенню ефективних політичних інститутів, збільшенню ресурсної бази органів місцевого самоврядування, захисту прав окремих громадян, становленні громадянської та політичної свободи. Метою децентралізації було реформування системи управління на локальному рівні, підвищення рівня фінансової самостійності окремо взятого регіону та населеного пункту, зростання якості надання публічних послуг та подолання корупції [5].

Реформи у Франції певною мірою стосувалися розширення субнаціональної автономії, скорочення функцій центрального уряду, ослаблення ролі префектів та створення автономного регіонального рівня. Найбільш централізована в минулому держава Франція, кількість самоврядних одиниць (комун) якої сягає нині 36 тис, за економічним потенціалом посідає четверте місце в світі. У 2002 році Франція прийняла закон, відповідно до якого створюються так звані агломерації, тобто об'єднання населених пунктів, об'єднання комун. З одного боку, це сприяє вирішенню проблем, які цікавлять жителів сусідніх громад, а з іншого – дозволяє економити державний ресурс і створює умови для того, щоб територія сама заробляла кошти, тобто, створює умови для саморозвитку. Загалом державна політика Франції у справі організації місцевого самоврядування реалізується у двох основних напрямках: деконцентрація – більш широке делегування державою своїх адміністративних функцій на місцях, а також

деконцентрація – передача державою частини своїх владних повноважень місцевим органам самоврядування [6].

Як зазначає вчена І. Ігнатенко основними напрямками сучасного формування земельних відносин у межах адміністративно-територіальних одиниць є: узгодженість приватних, громадських та державних інтересів; відкритість процедур регулювання розподілу земель; забезпечення реалізації прав на земельну ділянку; стабільність використання усіх типів земель; визначення оптимальних шляхів господарського використання землі власником або користувачем земельної ділянки, розширення площі комунальних земель з метою забезпечення реалізації права територіальних громад на володіння землею [4].

Таким чином, позитивні практики зарубіжних країнах можуть бути враховані Україною при проведенні децентралізації влади. Оскільки прогресивний досвід дозволяє проаналізувати переваги та недоліки проведення зазначеної реформи. Вважаю, що проблеми, пов'язані з правовим регулюванням адміністративно-територіальних перетворень в Україні, повинні бути вирішеними в найближчій перспективі шляхом внесення раціональних змін до чинного вітчизняного законодавства з метою прогресивного розвитку нашої держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28. 06. 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» №157. VIII від 29.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
3. Урядовий сайт «Децентралізація дає можливості». URL: <https://decentralization.gov.ua/about>.
4. Ігнатенко І. Правові аспекти децентралізації влади у сфері земельних відносин. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/Ignatenko_62-75.pdf.
5. Гордієнко В. П., Оніщенко М. Л., Мальонкіна І. С. Зарубіжний досвід децентралізації зарубіжної влади та можливості його трансформації в Україні». URL: <https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/media/attachments/2019/12/13/11-83-89.pdf>.
6. Електронний ресурс Київської міської профради «Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ». URL: <http://kyiv.fpsu.org.ua/index.php/sotsialnyi-dialoh/uhody-pro-spivpratsiu/240-zarubizhnyj-dosvid-provedennya-detsentralizatsijnikh-reform>.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Собченко А. О.

Науковий керівник – Чубань В. С., к. е. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Новітній етап реформування регіонального рівня публічного управління в Україні припадає на 2014–2016 роки в контексті реформи децентралізації. Їх призначення полягало в децентралізації та деконцентрації повноважень і завдань місцевих органів виконавчої влади і інститутів місцевого самоврядування з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку відповідних територій та інтересів місцевого населення відповідно до принципу субсидіарності. Але модернізація публічного управління в Україні фактично зупинилась на етапі реалізації положень Конституції України редакції 1996 року та Закону України «Про місцеве самоврядування» 1997 року.

Модель територіальної організації влади в Україні реалізується через систему «політичного та економічного двовладдя»: діють призначені з центру місцеві державні адміністрації й обрані населенням органи та посадові особи місцевого самоврядування.

На сьогодні доведеним фактом є те, що модернізація системи організації влади в нашій країні є передумовою стабілізації соціально-економічної ситуації України та збереження її суверенітету. Наразі українська держава не досягла бажаного результату з цього питання. Регіони і територіальні громади потребують більше прав та повноважень у вирішенні питань місцевого і регіонального соціально-економічного розвитку.

Незавершений процес реформування призвів до негативних явищ, а саме [1]:

- непропорційний розподіл владних повноважень і майнових прав між різними рівнями місцевого самоврядування;
- ручний контроль місцевої державної влади за формуванням місцевих бюджетів;
- низький рівень професійної підготовки державних службовців на міських посадових осіб органів місцевого самоврядування;
- низький рівень впровадження механізмів та європейських практик врядування.

На наш погляд, передумовою впровадження в життя задекларованих ідей щодо місцевого самоврядування має стати перебудова системи організації влади і управління на справді демократичних засадах, що призведе до зміни чинної моделі місцевого самоврядування. Найважливішим завданням є проведення реальної адміністративно-територіальної реформи з одночасною децентралізацією влади, яку до сьогодні практично не вдалося здійснити.

При здійсненні конституційної реформи системи місцевого самоврядування та, фактично, встановленні адміністративно-територіального устрою необхідно детально визначити наступне:

- рівень децентралізації владних повноважень, схему розподілу повноважень між органами місцевої публічної влади на територіальному рівні;
- раціональніші механізми перерозподілу фінансів, удосконалення бюджетних відносин;
- механізми формування достатньої матеріально-фінансової і бюджетної бази для всіх територіальних громад, а в разі неможливості – створення можливості дотацій місцевих бюджетів;
- ключові поняття та засади адміністративно-територіального устрою України;
- конституційно-правовий статус і рівні адміністративно-територіального устрою;
- порядок встановлення меж, сучасні критерії утворення і зміни адміністративно-територіальних одиниць;
- утворення об'єднаних територіальних громад, коли об'єднується громади різних районів та областей;
- спрощення системи та оптимізацію класифікації адміністративно-територіальних одиниць.

Підсумовуючи оцінку новітнього етапу модернізації політико-адміністративної системи в Україні, яка отримала назву «Реформа децентралізації», зазначимо, що впродовж попередніх років так і не було зроблено необхідних практичних кроків зі створення законодавчого забезпечення, не проведено реформи регіонального рівня публічного управління, зміст якої полягає у зміні адміністративно-територіального устрою та формуванні повноцінного регіонального самоврядування з відповідним перерозподілом владних повноважень на всіх рівнях територіальної організації влади.

Останніми десятиліттями велика кількість країн з централізованим механізмом державного управління прагнули децентралізації, так як результат їх управління не відповідав вимогам та потребам сучасного суспільства. Соціально-економічні проблеми загострилися, а відтак виникла необхідність у їх вирішенні через зміну державного управління з метою підвищення його ефективності та забезпечення прав всього населення держави. Децентралізація є третьою хвилею адміністративних реформ, метою якої є зміни в територіальній організації влади. За результатами дослідження основних аспектів зміни в територіальній організації влади виділено такі: правовий, соціальний, організаційний, економічний.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Давид Л. В., Радиш Я. Ф. Основні аспекти зміни територіальної організації влади. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7548&i=14> (дата звернення 28.03.2022).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ

Собченко А. О., Цюпа М. М.

Науковий керівник – Дулгерова О. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Стан і рівень забезпечення прав людини наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття є однією з найбільш актуальних проблем людства та має складні внутрішньодержавні й міжнародні аспекти прояву. Ця проблема тісно пов'язана з недостатнім рівнем дотримання закріплених у Конституції України прав і свобод людини з боку держави, що знаходить свій вияв як у певних труднощах реалізації деяких із них, так і в недостатньому рівні їх захищеності від правопорушень. Саме верховенство права як універсальний феномен формування оптимальної збалансованості суспільних, особистісних і державних відносин надає можливість кожній людині реалізувати в повному обсязі власні права і свободи [1, 51].

Реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем сьогодення. Розвивати і зміцнювати демократичну державу неможливо без утвердження в суспільній свідомості і соціальній практиці невідчужуваних прав і свобод людини, нормативного закріплення їх гарантій. Держава зобов'язана проявляти активність у забезпеченні прав людини, у створенні матеріальних, організаційних, соціальних, політичних та інших умов для найповнішого використання людиною своїх прав і свобод. Для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина Конституція і законодавство передбачають можливість здійснення громадянами певних дій, а також утворення системи органів держави, призначенням якої є допомога громадянам у реалізації і захисті їх прав [2, 16].

До громадянських прав і свобод людини, які визнані основними, пріоритетними, належать такі права і свободи, як право на життя, право на повагу до своєї гідності, право на свободу та особисту недоторканість, право на недоторканність житла, таємницю листування, телефонних розмов телеграфної та іншої кореспонденції, право на невтручання в особисте й сімейне життя [1, 52].

Важливе місце в системі політичних прав і свобод громадян у країнах світу належить праву на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Крім того, до основних політичних прав і свобод людини більшість дослідників відносять також право на свободу совісті й віросповідання, право на свободу критики державних органів та їх представників, право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію, право на свободу зборів, мітингів, ходи та демонстрації [3, 5].

Свобода вираження поглядів є невід'ємною гарантією незалежного функціонування демократії, що знайшло своє відображення в системі Конвенції про захист прав людини основоположних свобод та було закріплено в ст.10 цієї конвенції. Автори конвенції, намагаючись розробити, так би мовити, спільну конституцію для післявоєнної Європи, не могли не визначити в ній відповідну гарантію захисту цієї свободи. Це право включає свободу дотримання власних поглядів, держання й передачі інформації та ідей без втручання органів державної влади й незалежно від кордонів [3, 5].

Закріплення свободи думки і слова на рівні Основного Закону є надзвичайно важливим, оскільки покликане захистити права і свободи людини від домінування суто політичних рішень державних органів. Особливо сьогодні, в умовах нестабільності та економічної кризи, яка має місце в Україні, питання забезпечення балансу інтересами держави, суспільства індивіда та обґрунтованості меж та способів захисту прав і свобод є надзвичайно актуальними для держави [3, 8].

Сучасна доктрина прав людини виходить з того, що процес державно-юридичного забезпечення прав людини включає три напрямки діяльності держави:

- 1) сприяння реалізації прав людини;
- 2) охорона прав людини;
- 3) захист прав людини.

На сьогодні також можна вважати досить поширеним уявлення про правову державу як про таку, в якій юридичними засобами реально забезпечено максимальне здійснення, охорона і захист основних прав людини. Слід зауважити, що юридичні гарантії прав і свобод людини в національному праві включають систему засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації прав людини, забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень. З огляду на це досить актуальною є потреба в науковому пізнанні того явища, яке відображається поняттям юридичних засобів захисту права людини, виявлення його істотних ознак і видових проявів [2, 17–18].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку України проблема забезпечення прав і свобод особи набуває особливого значення, адже у сучасному світі ступінь забезпеченості прав і свобод особи є ціннісним орієнтиром, який свідчить про досягнутий рівень демократії держави, ступінь розвиненості суспільства. Держава повинна визнавати людину найвищою соціальною цінністю, установлювати, легітимувати, охороняти її права і свободи, забезпечувати їх фактичне здійснення. Сьогодні перед усіма сучасними державами постає проблема формування нового світового порядку, який би забезпечив безпеку всіх народів і підтримувався усім міжнародним співтовариством [1, 53].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. http://lsej.org.ua/1_2020/13.pdf.
2. <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/07/5.pdf>.
3. [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-01\(13\)/3.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-01(13)/3.pdf).

ОДКБ, ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Соколов В. М.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник – Горенко Л. М., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Відлік своєї історії ОДКБ (Організація договору про колективну безпеку) починає від 15 травня 1992 р. підписанням Договору про колективну безпеку в Ташкенті (Узбекистан). Вищим органом є Рада колективної безпеки (РКБ), яка призначає Генерального секретаря організації. Загальне населення країн, що входять до ОДКБ, становить 193 835 249 осіб (станом на 2021 р.). Чисельність миротворчих сил на 2022–3600 осіб.

ОДКБ – військово-політична міжнародна організація, до якої входять Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан. Організація, що розглядається з офіційними російськими документами проглядається крізь призму доктрини «головного міждержавного інструменту, що спрямований на протистояння регіональним викликам, загрозам військово-політичного і військово-стратегічного характеру, включаючи боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин.

Організація проводить такі спеціальні операції:

- «Канал» (з боротьби з наркотрафіком),
- «Нелегал» (з протидії незаконній міграції),
- «ПРОКСІ» (з боротьби з кіберзлочинністю).

Організація договору про колективну безпеку вигідна річ для Російської федерації, оскільки це доволі чудовий засіб для цієї країни відновити вплив на пострадянські держави, інструмент реалізації російської зовнішньої політики та тиску на країн – членів організації. Порівнюючи НАТО і ОДКБ слід зазначити, що у останньої немає чітких критеріїв для вступу і членства держав. Цікаво, що аби стати членом ОДКБ, не потрібно відповідати демократичним критеріям і мати реформовану економіку, судову систему (що вимагається при вступі в НАТО).

Не встановлюючи вимог для вступу і певних інших моментів, влада Росії намагається подати ОДКБ, як реальну альтернативу НАТО і всіма силами домагається збільшення ваги ОДКБ у системі міжнародних відносин. Частково їй це вдалося, оскільки з грудня 2004 р., організація, що досліджується має статус спостерігача Генеральної асамблеї ООН.

Росія є єдиною ядерною державою в складі організації, а також має найбільші і найкраще озброєні збройні сили серед усіх учасників. Окрім, того вона має військові бази або військові об'єкти на території інших учасників організації. На постійній основі ця держава має

військові бази у Вірменії – в Гюмрі, і військовий аеродром поблизу Єревана, у Таджикистані – військову базу з підрозділами у двох містах, зокрема, в столиці Душанбе. У Киргизстані розміщені російська авіабаза, випробувальна база ВМФ для випробування торпед, вузол зв'язку та сейсмічна станція, яка працює на російські ракетні війська. Постійна військова присутність Росії у Білорусі та Казахстані наразі є досить обмеженою. У Білорусі в російській армії є важливі радіолокаційна станція та вузол зв'язку ВМФ. У Казахстані росіяни використовують кілька полігонів та випробувальних центрів. Зважаючи на вищезазначене РФ має значний домінуючий вплив та авторитет в ОДКБ.

Впродовж роки існування цієї міжнародної інстанції жодного практичного застосування вона не мала, окрім постійних військових навчань. У 2010 році в Киргизстані сталася революція, внаслідок якої президент Курманбек Бакієв втік з країни. Невдовзі на півдні країни почалися міжетнічні зіткнення між киргизами та узбеками, в яких загинули сотні людей. В.о. президента Роза Отунбаєва закликала направити у південні регіони країни поліцейські підрозділи ОДКБ, але ці заклики інші країни організації проігнорували, фактично порушивши умови договору.

У жовтні 2020 року Росія відмовила Вірменії у допомозі під час війни з Азербайджаном за Карабах. «ОДКБ допомагає своїм державам-членам в певних ситуаціях, коли є явна агресія. Поки мова йде про Нагірний Карабах, який не є визнаним самими ж вірменами частиною своєї території і не може бути, ймовірно, визнаний, некоректно говорити про залучення оборонного потенціалу ОДКБ», – пояснили в МЗС Росії.

У січні 2022 року у Республіці Казахстан відбулись масові народні протести проти підняття цін, згодом за відставку президента та уряду, припинення пропаганди культу Назарбаєва. Під час цих подій президент Казахстану Касим-Жомарт Токаєв, фактично запросивши до втручання у внутрішні справи своїм зверненням до ОДКБ попросив відправити до країни миротворчі війська для подолання «терористичної загрози». Рада колективної безпеки організації погодилася. Це перший випадок практичного та успішного застосування сил (за оцінками самої організації). Одночасно з революцією в Киргизстані, відбулася акція протесту проти відправки військ в Казахстан під гаслом «Киргиз не буде стріляти в казаха», а парламент не зміг зібратися заради ухвалення рішення про відправку військ.

Рішення Токаєва запросити війська інших держав для вирішення внутрішньополітичної кризи були засуджені казахськими військово-політичними експертами. У висновку зрозуміло, що оскільки Росія є значним важелем в організації, то і діяла, і впливала на інших в питанні вводу сил вона виключно у своїх інтересах. Навчена на українській Революції гідності вона не могла допустити державний переворот ще в

одній країні свого впливу, тому виступи громадян у Казахстані були жорстко придушені і як наслідок десятки вбитих та ще більше роздмухування агресії з боку казахів до РФ та росіян в цілому. Ситуацію можна також розцінювати, як демонстрацію сили напередодні повномасштабного вторгнення на територію України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Николаенко В. Д. Организация Договора о коллективной безопасности (истоки, становление, перспективы). М.: Научная книга, 2004. 223 с.

2. Константинов В. Ю. Організація договору колективної безпеки // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.

3. Алёшин В. А. Россия в коллективных структурах безопасности в ближайшем геополитическом пространстве. // Военно-политический журнал. 2009. №7. С. 30–34.

СУЧАСНЕ ТА МАЙБУТНЄ УПРАВЛІННЯ ТАЛАНТАМИ У ВІТЧИЗНЯНИХ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЯХ

Сорока М. С.

*Науковий керівник – Стовба Т. А., к. е. н., доцент
Херсонська державна морська академія*

Відродження української економіки протягом та після війни вимагає впровадження реінжинірингу бізнес-процесів на інноваційних засадах. Сьогоднішнім найпріоритетнішим завданням модернізації України є ефективне використання людського капіталу, який є рушійною силою будь-якої компанії та ключовим фактором досягнення міцних конкурентних позицій та результативності організації.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності управління талановитими працівниками у сучасних бізнес-організаціях в умовах війни і в поствоєнний період у цифровій економіці.

Виникає слушне питання – кого вважати талантом в організації? Талановитими вважають працівників, які володіють сукупністю видатних здібностей, котрі дозволяють їм створювати продукт діяльності, що відрізняється новизною, високим рівнем досконалості, суспільною вагомістю, економічною ефективністю, споживчою привабливістю тощо, які за результатами оцінювання мають показники вище за середні, а також перевершують очікування організації [1]. Саме таланти є імпульсом, ключовим фактором успіху будь якої організації, вони здатні продукувати інновації, які так необхідні для ревіталізації та забезпечення конкурентоздатності українського бізнесу, впровадження концепції постійного вдосконалення тощо.

У загальному рейтингу індексу країн за здатністю конкурувати за таланти у 2021 р. (Global Talent Competitiveness Index), який охоплював 134 країни світу та містив 68 критеріїв оцінювання, Україна посідала 61 місце, опинившись в групі разом з Сенегалом, Замбією, Зімбабве, Кенією, Ганою, Нігерією, Монголією, Гондурасом, Камбоджею; у субрейтингу здатності залучати таланти – 80-те, за здатністю утримувати таланти – лише 119 [2, 3].

Наразі внаслідок російської воєнної агресії на тлі виїзду з України та переміщення всередині держави великої чисельності працеспроможного населення зростає необхідність створення можливостей для дистанційного використання людського капіталу, у найближчій перспективі – створення сприятливих умов для їх повернення, а також ефективного управління талановитим персоналом, що сприятиме створенню міцних конкурентних позицій національних підприємств.

Виграють ті бізнес-організації, які сформуєть новий вектор розвитку та зміцнення власної конкурентної позиції завдяки впровадженню управління талантами. Під управлінням талантами пропонуємо розуміти цілеспрямовану систематичну діяльність організації, яка спрямована на пошук, залучення, використання, утримання, мотивацію, розвиток і кар'єрне зростання HiPo-фахівців (hi potential – з англ. високий потенціал) компанії у цифровому світі.

Вочевидь, що наразі таланти потрібні скрізь. Вважаємо, що питання щодо залучення висококваліфікованих фахівців у найближчий час в епоху цифровізації будуть досить болючими для всіх без винятку вітчизняних закладів освіти, бізнес-організацій сфери послуг, промислових підприємств та ін.

Це пояснюється наступними міркуваннями. Зокрема, для закладів вищої освіти (ЗВО) перспективи наступні. Багато здобувачів, а також викладачів змушені були залишити домівки і виїхати за кордон у пошуках безпеки та можливого кращого місця працевлаштування на невизначений термін (може й назавжди), тому різке скорочення кількості ЗВО – це наша реальність у найближчій перспективі. Тому ЗВО мають тримати контакт зі своїми здобувачами, мотивуючи їх продовжити навчання [4]. Отже, потрібні вагомі й цікаві важелі, пропозиції, мотивації, інноваційні технології тощо для повернення біженців і заохочення їх отримати освіту в Україні, а згодом, можливо, і для залучення і повернення іноземних здобувачів. Вітчизняні ЗВО мають втримати свій людський капітал, який відновити протягом війни та після неї буде досить складно [4]. Тобто, бренди ЗВО, які створюють, в першу чергу, саме таланти, та бренди викладачів дозволять знайти вихід із зазначеного становища.

Аналіз практики цифровізації усіх сфер життя – використання штучного інтелекту, функціонування віртуальних підприємств, роботи бізнес-сайтів та мобільних застосунків тощо – свідчить про їх неоднозначність. До беззаперечних переваг варто віднести швидкість

обміну інформацією, пошуку необхідних рішень, оцінки ситуації, оплати тощо, зручність (без присутності зацікавлених осіб у визначеному місці у певний час), висока ефективність наукових та маркетингових досліджень, бізнес-операцій, можливість використання незалежно від місця перебування, зменшення витрат, можливість замовлення товарів за кордоном, можливість використання у зручний для користувача час тощо. Проте недобросовісне та неконтрольоване їх використання може викликати матеріальні втрати, загрозу безпеці людей, диктатуру осіб, контролюючих штучний інтелект тощо [5, 604].

В епоху цифровізації працівники відзначаються мобільністю: вони мають можливість переміщатися як усередині країни, так і в світі, змінювати сфери діяльності, мігрувати між великими корпораціями або малими підприємствами, а також з'явилися можливості розпочати власну справу, що призводить до виникнення дефіциту необхідних спеціалістів. Варто додати, що на HiPo-фахівців також давно оголосили полювання й хедхантери. Тому пошук, залучення та утримання талантів є суттєвою проблемою, що викликає посилення конкурентної боротьби за цінних співробітників.

До проблем, що виникають у процесі управління талантами [6], крім мобільності, варто додати такі:

формування системи виявлення та моніторингу талантів всередині компанії (вони можуть ховатись серед давно працюючих фахівців компанії чи внаслідок вигорання або припинення саморозвитку втратити свій високий потенціал) або їх пошуку ззовні;

створення відповідних умов для самореалізації, навчання та підтримки талановитих фахівців з метою посилення їхньої зацікавленості у безперервному вдосконаленні своїх знань і компетентностей для більш повного використання їхнього інтелектуального потенціалу на користь організації;

адекватність матеріальної й нематеріальної мотивації витраченим зусиллям та отриманим результатам;

емоційна напруга, яка виникає внаслідок невідповідності темпераментів членів команди, порушення здібними фахівцями наявних стандартів роботи;

потреба адаптуватись під ключових співробітників, вимога підвищеної уваги керівництва до особистості та роботи талантів;

опір із боку керівників підрозділів через страх втратити місце в організації, що здатний привести до приховування талантів від компанії та недоотримання прибутку;

необхідність розробки та впровадження незалежної системи оцінювання персоналу через складність підбору відповідних критеріїв для аудиту, оскільки індикатори не завжди дозволяють кількісно оцінити певний внесок (наприклад, виконання ними більш складних творчих та відповідальних робіт, продукування та впровадження інновацій) або виявити види робіт, де працівник досягатиме

найбільших результатів, щоб розвинути його професійні компетентності та лідерські якості саме в цьому напрямку;

неможливість визначити достатню чисельність талантів в організації. У разі виявлення дефіциту організація буде не здатною цілком реалізувати свій потенціал розвитку, у разі перебільшення – матимуть місце зайві витрати;

формування відповідної корпоративної культури, спрямованої на виявлення, виховання та підтримку талантів всередині організації.

Для недопущення/подолання вищезазначених труднощів необхідно розробити пул завдань і зазначити чіткий напрямок роботи, спираючись на існуючі сценарії розвитку організації в умовах VANI – світу (абревіатура з англ. Brittle – крихкий, Anxious – тривожний, неспокійний, Nonlinear – нелінійний, Incomprehensible – неосяжний, незбагнений). При розробці концепції управління талантами кожна організація має враховувати специфіку сфери діяльності, особливості корпоративної культури, актуальні потреби бізнесу тощо.

Отже, в умовах, які характеризуються непередбачуваністю та крихкістю світу, зростає роль талановитих працівників, які генерують інноваційні ідеї, ініціативи, володіють особливими індивідуальними якостями тощо. Таким чином, для відродження національної економіки та розвитку і підтримки бізнесу важливим ресурсом є талановиті працівники, які вимагають формування та впровадження концепції управління талантами, що входить до кола наших інтересів та передбачає подальші наукові розвідки у цьому напрямку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Савченко В. А. Розвиток персоналу. Управління процесами розвитку талантів. Підручники: веб-сайт. URL: https://pidru4niki.com/82079/menedzhment/upravlinnya_protseami_rozvitku_talantiv (дата звернення: 23.01.2022).

2. Kostyuk A. Декілька тижнів тому... URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=6446879638717342&id=100001861105378 (дата звернення: 10.01.2022).

3. Kostyuk A. 6,7 трлн. дол. США... URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=6813616055377030&id (дата звернення: 10.12.2021).

4. Kostyuk A. Головне завдання системи вищої освіти протягом та після війни – не втратити людський капітал. URL: <https://www.facebook.com/100001861105378/posts/729110869429442> (дата звернення: 01.04.2022).

5. Вінник О. Переваги та ризики цифровізації економіки: проблеми правового регулювання. *Господарське право і процес*. 2020. №3. С 56-62. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf> (дата звернення: 27.03.2022).

6. Свириденко К. Система управління талантами в організації. *Finassessment* : веб-сайт. URL: <https://finassessment.net/blog/sistema-upravleniya-talantami-vi-organizatsii> (дата звернення: 25.02.2022).

ВОЛОНТЕРСТВО: ФЕНОМЕН ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

Стась А. С.

Черкаська медична академія

Науковий керівник – Косяк С. М., к. і. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Невід'ємною складовою сучасного суспільного життя є волонтерство. Незважаючи на те, що становлення волонтерства як суспільного феномена і способу організації взаємодії соціальних суб'єктів у різних суспільних системах відбувається протягом всієї історії людства, справжній розквіт волонтерства у ХХ–ХХІ ст. є наслідком гуманізації суспільства, зростання ролі особистості як найвищої суспільної цінності.

У 2022 році людство відзначатиме 163 річницю виникнення волонтерського руху. Його початком прийнято вважати 1859 рік, коли швейцарський підприємець і громадський діяч Жан Анрі Дюнан, вражений страшними наслідками однієї з найкривавіших битв англо-італо-французької війни (на полі бою під Сольферіно лишилися вмирати більше дев'яти тисяч скалічених солдат), ініціював створення Міжнародного комітету Червоного Хреста – організації, що на добровільних засадах надавала б першу медичну допомогу пораненим. Принципами, які він започаткував у цій організації, почали користуватися активні громадяни в багатьох країнах світу, і цей рух охоплював розширив види: допомога бідним, важкохворим, сиротам, навчання грамоті тощо.

Власне термін «волонтерство», для такого виду діяльності, в світі почали використовувати лише з 70-х років ХХ ст., коли Міжнародна асоціація добровольчих зусиль кожні два роки почала проводити Всесвітні конференції волонтерів. Саме на такій конференції в 1990 році у Парижі було прийнято Загальну декларацію волонтерів і визначено, що волонтерство це добровільна, активна, спільна чи особиста участь громадянина в житті людських співтовариств заради покращення якості життя, економічного та соціального розвитку [1, 67].

Сьогодні ознакою цивілізованості конкретного суспільства виступає також і наявність розвиненої системи волонтерських організацій та особистостей, які займаються волонтерською діяльністю індивідуально або утворюючи формалізовані групи.

Метою нашого дослідження є визначення сутності волонтерства та з'ясування його функцій у соціальній системі у мирний час.

Найбільш широке визначення феномена волонтерства міститься у документах Організації Об'єднаних Націй: вклад особи у розвиток благополуччя своїх сусідів і суспільства в цілому, що зроблений поза

рамками власної кар'єрної діяльності на засадах безкорисливості та безоплатності [2, 5].

Таке визначення є узагальнюючим і на перший погляд розмитим, проте воно дає підстави для виокремлення чітких засад волонтерської діяльності. По-перше, волонтерство здійснюється задля благополуччя громади чи суспільства, тобто волонтерство є суспільною діяльністю, що не має на меті досягнення інших цілей окрім суспільного блага в найзагальнішому вимірі. Тобто, волонтерство не є діяльністю на благо держави, воно не має політичного забарвлення, ґрунтується на загальнолюдських цінностях. По-друге, хоча у волонтерській діяльності суб'єкт може використовувати свої професійні знання, потенціал, але така діяльність не має сприяти досягненню його професійних, кар'єрних цілей. По-третє, волонтерська діяльність є безкорисливою та безоплатною без будь-яких застережень. О. Трубнікова виокремлює критерії волонтерства, що дозволяє відділити волонтерство від інших видів добровільницької діяльності:

- власна ініціатива;
- суспільно корисний характер роботи;
- відсутність у суб'єкта, що займається волонтерством, очікування на фінансову винагороду;
- діяльність, що здійснюється у вільний час;
- діяльність, що безпосередньо не пов'язана з захистом власних інтересів та вирішенням своїх проблем;
- діяльність, що виражається у праці;
- діяльність, що не передбачає включеності до ієрархічно-організаційної структури певної установи [3, 208].

І. Чайка вважає, що люди, які розпочинають займатися волонтерством, мають таку ієрархію мотивів:

- безвідносні цінності (для християнського світу – любов, праця, обов'язок, етика людських взаємовідносин);
- загальнолюдські цінності;
- самореалізація;
- суспільне визнання, почуття соціальної значимості;
- самовираження та самовизначення;
- професійне орієнтування;
- набуття корисних соціальних та практичних навичок;
- можливість спілкування, дружньої взаємодії з однодумцями;
- набуття досвіду відповідального лідерства та соціальної взаємодії;
- виконання суспільного або релігійного обов'язку [4, 74].

Таким чином, мотиваційна система волонтера включає мотиви, що спонукають його до конкретної суспільно корисної діяльності, а також ті мотиви, що визначають його моральні цінності та дії спрямовані на саморозвиток.

Проте, слід зауважити, що наведені вище визначення, критерії, мотиви волонтерства характерні лише для умов мирного існування держави і суспільства.

Підсумовуючи зазначимо, що волонтерство здійснюється задля благополуччя громади чи суспільства, тобто воно є суспільно корисною діяльністю, що не має на меті досягнення інших цілей крім суспільного блага, в найзагальнішому вимірі – прирощення людського капіталу. Важливо, що волонтерська діяльність з кожним роком набуває все більшого поширення. Послугами волонтерів користується майже все людство. Добровольці багатьох країн світу об'єднуються в глобальний світовий волонтерський рух. Цей вид діяльності сприяє покращенню якості життя людей, їхнього особистісного розвитку, вчить допомагати людям, що потребують підтримки без мети отримання будь якого прибутку чи дивідендів. Окрім того, волонтерство сприяє побудові справедливого, мирного та громадянського суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальна декларація волонтерів / Права людини: навч. посіб. Київ: Просвіта, 2002. С. 67–80.
2. Горелов Д. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики. Київ: НІСД, 2015. 36 с.
3. Трубнікова О. А. Волонтерство як форма соціальної активності особистості / Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2005. Т. 7. Ч. 2. С. 205–209.
4. Чайка Ю. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. *Грані*. 2017. Том 20. 7(147). С. 72–79.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ ОКРЕМИХ СУБ'ЄКТІВ, ЩО БОРОНЯТЬ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ УКРАЇНИ

Цюпа М. М.

Науковий керівник – Чубань В. С., к. е. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Відповідно до законодавства Збройними Силами України, іншими воєнізованими та правоохоронними органами щороку закладається значне фінансування для сплати земельного податку, за користування земельними ділянками, переданими в постійне користування для будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій, військових частин, складів

та іншої діяльності відповідно до закону. Збір зазначеного податку з військових формувань, правоохоронних органів та центральних органів виконавчої влади, що задіяні у забезпеченні оборони України та фінансуються з Державного бюджету України, є нелогічним та потребує відповідного корегування та залучення виділених коштів для посилення оборони України.

11 квітня 2022 року зареєстровано проект Закону про внесення змін до статті 283 Податкового кодексу України щодо звільнення від земельного податку окремих суб'єктів, що боронять незалежність і територіальну цілісність України.

Метою проекту Закону є звільнення від оподаткування земельним податком Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України та Управління державної охорони України.

Законопроектом пропонується внести зміни до п. 283.1 ст. 283 Податкового кодексу України (табл.) та на законодавчому рівні врегулювати питання звільнення від сплати земельного податку щодо земельних ділянок, наданих для розміщення та постійної діяльності: Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України та Управління державної охорони України [1].

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

**до проекту закону України про внесення змін до статті 283
Податкового кодексу України щодо звільнення від земельного
податку окремих суб'єктів, що боронять незалежність і
територіальну цілісність України**

Зміст положення (норми) чинного акта законодавства:	Зміст відповідного положення (норми)
ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, №13-14, №15-16, №17, ст. 112)	
Стаття 283. Земельні ділянки, які не підлягають оподаткуванню земельним податком 283.1. Не сплачується податок за:	Стаття 283. Земельні ділянки, які не підлягають оподаткуванню земельним податком 283.1. Не сплачується податок за:

<p>283.1.1. сільськогосподарські угіддя зон радіоактивно забруднених територій, визначених відповідно до закону такими, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (зон відчуження, безумовного (обов'язкового) відселення, гарантованого добровільного відселення і посиленого радіоекологічного контролю), і хімічно забруднених сільськогосподарських угідь, на які запроваджено обмеження щодо ведення сільського господарства;</p> <p>...</p> <p>283.1.8. земельні ділянки, надані для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, необхідних для забезпечення діяльності релігійних організацій України, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законом порядку.</p> <p>Підпункт відсутній</p>	<p>283.1.1. сільськогосподарські угіддя зон радіоактивно забруднених територій, визначених відповідно до закону такими, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи (зон відчуження, безумовного (обов'язкового) відселення, гарантованого добровільного відселення і посиленого радіоекологічного контролю), і хімічно забруднених сільськогосподарських угідь, на які запроваджено обмеження щодо ведення сільського господарства;</p> <p>...</p> <p>283.1.8. земельні ділянки, надані для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, необхідних для забезпечення діяльності релігійних організацій України, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законом порядку.</p> <p>283.1.9. земельні ділянки, надані для розміщення та постійної діяльності: Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України та Управління державної охорони України.</p>
---	--

Вважаємо, що реалізація проекту Закону звичайно зменшить надходження до місцевих бюджетів, але одночасно на таку ж суму

зменшить видатки з Державного бюджету України на потреби Збройних Сил України, Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту та Управління державної охорони України.

Все вищезазначене вказує на необхідність прийняття цього законопроекту, що в свою чергу створить умови для спрямування додаткових коштів, що вже передбачені для сплати земельного податку, на потреби Збройних Сил України, Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту та Управління державної охорони України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Проект Закону про внесення змін до статті 283 Податкового кодексу України щодо звільнення від земельного податку окремих суб'єктів, що боронять незалежність і територіальну цілісність України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39400> (дата звернення 11.04.2022).

АБСЕНТЕЇЗМ ЯК ФОРМА НИЗЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ

Чубіна А. С.

Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Абсентеїзм (від лат. *absent* – відсутній) – це байдуже ставлення людей до своїх громадсько-політичних прав. Найхарактерніший прояв абсентеїзму – свідоме ухилення виборців від участі у голосуванні.

Перші відомості про абсентеїзм з'являються ще у III ст. до н. е. У цей час значна частина римських громадян, які, на відміну від афінян, не отримали жодної винагороди за участь у політичному процесі, не могли дозволити собі частої та тривалої участі у зібраннях.

Сьогодні у багатьох державах світу вважається нормальним, коли на виборчі дільниці приходять від третини до половини виборців, а деінде голосує ледве 1/10 електорату. У більшості ліберальних держав вважається, що не йти на вибори – це таке ж право вільної людини, як і решта, що їх гарантує особі цивілізоване суспільство. В Україні участь у голосуванні добровільна, а у світі є

прикладі, коли законодавчо встановлено її обов'язковість. Так, неучасть у виборах в Італії призводить до моральних санкцій (догана від мера), у Мексиці – до штрафу або позбавлення волі, у Греції й Австрії – до тюремного ув'язнення на строк від місяця до одного року.

Є два найважливіші типи причин абсентеїзму:

- пов'язані з особливостями конкретної виборчої кампанії, коли в силу певних причин вибори нецікаві: висунені неяскаві кандидати, відсутня справжня змагальність на виборах тощо;

- пов'язані з загальною політичною, соціальною й економічною ситуацією у державі.

Абсентеїзм як тип політичної поведінки особи є:

- рисою її характеру, життєвою позицією, що виявляється у відсутності потреби, звички, бажання політичної дії;

- світоглядом ,зорієнтованим, наприклад, на внутрішнє вдосконалення.

Серед причин абсентеїзму відзначимо:

- низький рівень політичної культури,

- інфантильність або ж усвідомлення власного політичного безсилля,

- нездатність впливати на прийняття політичних рішень,

- відчуження власних політичних цінностей і потреб від можливостей їх задовольнити,

- високий рівень недовіри виборців політичним інститутам та ін.

Абсентеїзм є відбиттям прагнення людей відсторонитися від політики, в якій частина з них вбачає марнославне й амбіційне змагання групових і егоїстичних інтересів. У сучасному суспільстві, в якому вплив релігії вельми послабився, усе трагічне і священне пов'язують з політикою. Коли ж вона не виправдовує їх сподівань, уній розчаровуються, і як один із наслідків – абсентеїзм.

Існування абсентеїзму виборців в Україні можна пояснити менталітетом байдужості, характерним для народів колишнього СРСР, а також «психологією конформізму», панування якої в суспільстві вивело на політичну арену некомпетентних діячів, що знизило авторитет законодавчих органів і влади взагалі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бебик В. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. К., 2000.

2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2000.

3. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія. Навч. посібник. К., 2001.

4. Політологія: навч. посіб. / [М. П. Гетьманчук та ін.]; за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. М. П. Гетьманчука. К. : Знання, 2011.

5. Політологія: підручник / В. Г. Антоненко [та ін.]; за ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. К.: Академія, 2010.

6. Політологія у запитаннях і відповідях: Навч. Посіб. / За заг. ред. К. М. Левківського. К., 2003.
7. Політологія. Навчально-методичний комплекс / За ред. М. П. Іщенко. Черкаси, 2007.
8. Політологія: Підручник / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенька. К., 2002.
9. Поліщук О. С. Політологія: навч. посіб. / О. С. Поліщук, О. А. Кенц. Хмельницький: ХмЦНЦ, 2011.
10. Рудич Ф. Політологія: Підручник. К., 2006.
11. Скрипникова Л. В., Тутік Л. С., Гринчак М. О. Політологія: навч. посіб. К., 2014.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОЦЕСУ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Шапран Ю. А.

Науковий керівник – Тарасов С. С., к держ. упр.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Характер державного управління визначають якість життя населення. Тому, якщо на рівні державного управління допускається помилка або зловживання службовими обов'язками, то ніхто поодиночі не в змозі компенсувати наслідки такого роду помилок і зловживань. Якість нашого життя визначається не тільки тим, як добре чи погано ми працюємо, але перш за все тим, хто і як здійснюється управлінська діяльність.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. №964-IV [1] до основних загроз національним інтересам і національній безпеці в зазначеній сфері відносяться: значне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість території України, зростання ризиків виникнення НС та їх наслідків; неподоланість негативних соціально-екологічних наслідків Чорнобильської катастрофи; погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення техногенного стану гідротехнічних споруд каскаду водосховищ нар. Дніпро; небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного тероризму; застарілість і недостатня ефективність комплексів з утилізації токсичних і екологічно небезпечних відходів та багато інших.

У зв'язку із вищенаведеним вирішення зазначених проблем має стати завданням подальших науково-практичних досліджень, пріоритетом розвитку держави, центральним завданням соціальних реформ, об'єднавчою політико-правовою ідеєю на сучасному шляху модернізації української держави.

Значний внесок саме в розвиток науки державного управління у сфері цивільного захисту зробили сучасні українські науковці: В. Богданович, О. Власюк, В. Косевцов, В. Предборський, П. Волянський, А. Серант, Ю. Соха, О. Максимчук, О. Труш, Р. Приходько, І. Кринична та інші, які запропонували концептуально нові теоретичні підходи до розв'язання актуальних і складних проблем у цій сфері.

Утім, алгоритми управління, які домінують у діючій системі ЦЗ України, далеко не повністю відповідають запитуваним вимогам часу і потребують осмислено-вольових змін.

Відповідно, підхід до розв'язання вказаних кризових явищ на основі проведення наукових розробок саме у сфері вдосконалення державного управління, є найбільш дієвими.

Стратегічним напрямком розвитку ЦЗ відповідно до положень вищевказаної Концепції є створення повноцінної на усій території держави відповідно до Закону України від 13.03.2012 р. №4499-VI Системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 (Система 112) [2]. З метою її належного створення постановою КМУ від 17.10.2012 р. №1031 було затверджено Порядок функціонування даної Системи [3].

Головною метою її створення є забезпечення дотримання конституційних прав громадян на особисту безпеку, охорону здоров'я та майна, надання державної послуги європейського рівня, забезпечення єдиного номера виклику «112» для всіх екстрених ситуацій, безкоштовного з'єднання з кожної точки держави з будь-якого доступного телефону (комунікатора), високої швидкості з'єднання з оператором Системи 112, оперативного отримання кваліфікованої допомоги, можливість спілкування іноземними мовами. Створення сучасної кваліфікованої послуги населенню передбачає розвиток на новому якісному рівні функціонування єдиної державної системи ЦЗ на всій території країни, що суттєво наблизить Україну до європейських стандартів безпеки.

Однак через досить складний організаційно-управлінський і технічний механізм реалізації цього проекту брак державних коштів повноцінне створення і функціонування Системи 112 до цього часу забезпечити так і не вдалося.

Практична діяльність органів управління і сил ЦЗ та ефективність заходів щодо протидії аваріям, катастрофам та іншим НС, не завжди відповідають вимогам забезпечення необхідного рівня безпеки населення на сучасному етапі розвитку суспільства. Суттєві недоліки в організації оперативного реагування на масштабні НС, прийнятті своєчасних і адекватних оперативній обстановці рішень, а також у проведенні аварійно-рятувальних, пошукових та інших невідкладних робіт свідчать про недостатній рівень організації управління в умовах НС.

У більшості випадків ці причини породжені відсутністю достатнього досвіду та необхідних знань у керівників усіх ланок

управління системи ЦЗ. Тож діяльність керівного складу ЦЗ та органів місцевої влади під час організації, планування та керівництва органами управління і силами при загрозі та виникненні НС потребує системного вдосконалення в найближчій перспективі. Тому даний напрямок діяльності має стати центральним завданням ДСНС України, центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

З метою вдосконалення державного управління необхідно в найкоротші терміни забезпечити прийняття і приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України у відповідність з новим Кодексом ЦЗ, а також продовжити розробку нової теоретичної бази і практичних рекомендацій у сфері підвищення якості державного управління системою ЦЗ, щоб забезпечити її функціонування за принципом: не навздогін, а на випередження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. №964-IV // ВВР України. 2003. №39. Ст. 351.

2. Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112: Закон України від 13.03.2012 р. №4499-VI URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

3. Про затвердження Порядку функціонування системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 р. №1031 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

**Секція 4. Актуальні проблеми філологічних наук.
Соціальні комунікації: теоретичні та практичні аспекти.**

**УКРАЇНСЬКА МОВА: ЇЇ СТАН І СТАТУС В УКРАЇНІ
ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ**

Грищенко Я. О.

Науковий керівник – Міненко О. В., к. філол. н., доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Українською мовою спілкуються не лише в Україні, прикордонних територіях сусідніх країн, де здавна мешкають українці, а й в інших країнах, куди свого часу емігрувала значна кількість українців.

Географічно територія поширення української мови розташована між ареалом поширення російської мови на північному сході (пізніше також і на сході), білоруської на півночі, польської та словацької на заході, болгарської на південному заході. З-поміж неслов'янських мов українська приблизно від 895 року межує на заході з угорською, що належить до фіно-угорської групи; на південному заході з румунською та її молдавськими говірками (романська група), які принаймні від XIII століття розірвали безпосередній контакт між українською та болгарською мовами; до 1945 року та від початку 90-х років XX століття також з кримськотатарською мовою, що належить до тюркської сім'ї. Раніше контакти української мови з тюркськими були міцніші й різноманітніші: печеніги (X–XI століття), половці (XI–XIII століття) і татари (від XIII століття) межували з нею на сході та південному сході, а іноді проникали й углиб української території, призводячи до мовної котериторіальності; турки межували з українськими землями на півдні (особливо в XVII–XVIII століттях).

Українська мова є рідною мовою українців, які проживають на території України (за переписом 2001 року рідною її вважали 32,6 млн осіб – 67,5% населення України та 85,2% етнічних українців) та поза межами України: у Росії (там нею володіє 1,8 млн осіб), Молдові (без врахування Придністров'я українська є рідною для 181 тис. осіб, мовою щоденного спілкування українська є для 130 тис. осіб), Канаді (володіє 174 тис. осіб), США (129 тис. мовців), Казахстані (говорять українською 128 тис. осіб, однак володіють більшою чи меншою мірою до 732 тис. осіб), Білорусі (рідною називає 116 тис. осіб), Румунії (57 тис. мовців), Польщі (23 тис. осіб, що постійно проживає на території Польщі та від 20 до 450 тис. осіб з числа трудових мігрантів), Бразилії (щонайменше 17 тис. носіїв), Словаччині (11 тис. осіб, які назвали свою мову

українською та 24 тис. осіб, які назвали своєю мовою «русинську») та інших країнах.

Значна кількість українців у різний період часу і з різних причин оселилися поза межами України. Визначають декілька етапів еміграції:

I етап – друга половина XIX – початок XX ст.;

II етап – період між Першою світовою і Другою світовою війнами (1914–1941 рр.);

III етап – Друга світова війна і повоєнний період (1945–1952 рр.);

IV етап – сучасна еміграція.

Причинами еміграції українців є абсолютно різними, розглянемо деякі з них:

- пошуки кращого життя на чужині;

- переслідування за політичні погляди;

- переселення з Німеччини (учених, робітників, біженців) після Другої світової війни на постійне місце проживання до США, Канади, Австралії, Бельгії, Латинської Америки тощо.

Українські емігранти складають українську діаспору. Шанобливе ставлення до української мови, до культури українського народу є їхньою об'єднувальною складовою.

Стосовно діаспори, її називають етнічною, релігійною та мовнокультурною спільнотою або сукупність індивідів, які існують та зберігаються за межами свого материнського регіону, котрі усвідомлюють свою генетичну або духовну з ним єдність. Поняття походить мовно з давньогрецької, але змістовно – з іудейської традиції (мається на увазі розсіяння євреїв по світу та існування компактними релігійно-етнічними громадами). В Європі це поняття стало набувати широкого вжитку в XIX столітті. Часто ним не зовсім коректно називаються будь-які національні меншини.

Українську діаспору, яка сформувалася в основному внаслідок сталінських депортацій і міграції часів II світової війни, умовно поділяють на східну і західну.

Усього у світі поза межами України проживає приблизно 10 млн людей українського походження.

У Польщі українці становлять корінну етнічну групу. Існує український лицей у Легніці й педагогічний лицей у Бартошиці, що готує вчителів української мови. У Варшавському університеті на філологічному факультеті створено відділ української словесності. Серед українців Польщі є визначні науковці і викладачі.

У Чехії найбільшим організованим об'єднанням українців є «Українська ініціатива». У церкві служіння відбувається українською мовою, адже громадяни України становлять більшість прихожан чеської православної та греко-католицької церков.

В Німеччині живе близько 25 тисяч українців. У Мюнхені діє Український вільний університет, Український техніко-господарський інститут. Є українське видавництво, виходять тижневики «Шлях

перемоги», «Християнський голос», кварталник «Рідна церква» (УАПЦ) та ін.

За неофіційною статистикою у Франції, в якій проживає 80 тисяч українців у районах Ліона і Парижа, діє «Українська наукова бібліотека імені Симона Петлюри», є українські школи при церковних парафіях, а при Вищій школі східних мов функціонує відділ україністики.

В США мешкає 1 мільйон 200 тисяч українців (і тих, хто у той чи інший час емігрував з України, і тих, хто вже народився в США, але зберіг національність українців).

Друге місце на Американському континенті за кількістю українців посідає Канада. Після Другої світової війни в країні діє 295 українських шкіл, які утримують на внески батьків та добровільні пожертви. Для учнів середньої школи у великих містах є курси українознавства. У п'яти канадських провінціях українську мову викладають у середній школі.

Українська вища освіта представлена кафедрами українських студій в університетах Оттави й Торонто, Канадським інститутом українських студій Альбертського університету, Центром українських студій у Манітобському університеті. Останній, наприклад, організовує щорічні курси для 40–120 слухачів, які ведуть наукову роботу на магістерському й докторському рівнях.

Отже, українське слово шанується не лише в Україні. Воно активно вживане і почесне в усіх куточках світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Культура фахового мовлення : Навчальний посібник / За ред. Н. Д. Бабич. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2006. – С. 34 – 37.
2. Куц П. Майже безмовна Донеччина / Павло Куц // Донеччина : газета. – 02.11.2016. – №39. – С. 2.
3. Лепеха Т. В. Українознавство: Навч. посіб. / Т. В. Лепеха. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2005. – С. 363 – 369.
4. Омельченко Ю. Українська мова за кордоном : навчання рідною мовою в хартійних школах США / Юрій Омельченко, Христина Васильків // Рідна школа. – 2010. – Лютий. – С. 19–20.

НЕБЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БУЛЬБАШКИ

Клименко А. Д.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Засоби масової інформації відіграють винятково важливу роль у житті сучасного інформаційного суспільства. Вони інформують членів соціуму про навколишній світ та події, що відбуваються в ньому, задають повістку найбільш обговорюваних питань, впливають на формування ціннісних та поведінкових установок людей. У політичній сфері масмедіа розглядаються як один із найважливіших інститутів демократії, покликаний максимально повно та достовірно висвітлювати діяльність різних політичних акторів та виступати засобом здійснення контролю товариства за державною владою [1].

Сьогодні політика України у сфері міжнародної інформаційної безпеки вирізняється достатньо високою активністю й системністю, про що свідчать зовнішньополітичні ініціативи нашої держави. Ключове значення має офіційне визнання того очевидного факту, що інформаційні технології й засоби потенційно можуть бути використані як з метою забезпечення міжнародної стабільності й безпеки, так і з метою протилежною, спрямованою на примноження загроз і викликів.

Не секрет, що засоби масової інформації сьогодні стали найголовнішим інструментом формування громадської думки у світовій політиці. «ЗМІ фактично контролюють всю нашу культуру, пропускаючи її через свої фільтри, виділяють окремі елементи із загальної маси культурних явищ і надають їм особливої ваги, підвищують цінність однієї ідеї, знецінюють іншу, поляризують таким чином все поле культури. Те, що не потрапило в канали масової комунікації, в наш час майже не впливає на розвиток суспільства» [2].

Механізм впливу на людину найбільш дієвих маніпуляційних засобів енергоінформаційних, лінгвістичних, психотропних і, зокрема, ЗМІ, як підкреслювалося раніше, заснований на врахуванні її психічних особливостей. При цьому значних успіхів досягли саме засоби масової інформації. За їхніми шаблонами люди висловлюють «свою» думку, сперечаються один з одним, визначають відношення до політичних партій і суспільних лідерів, виховують дітей, одягаються, лікуються, худнуть, вибирають покупки і взірців для наслідування, закохуються. Помітна програмуюча роль ЗМІ і під час виборів, коли, головним чином, вони підводять наївного виборця до думки, що тільки пропонований кандидат найкраще захистить його права. При цьому виборець переконаний, що вибір він зробив самостійно.

В умовах інформаційної цивілізації ЗМІ мають величезні можливості для маніпулювання, вони вже сьогодні здатні домагатися від людей потрібного світосприйняття, закладати необхідні стереотипи

поведінки, програмувати їхні бажання, формувати реальну односторонність у країні й світі. Різке підвищення ролі ЗМІ в політичному і громадському житті дало підстави для появи цілого ряду концепцій, що обґрунтовують пріоритетну значимість цього інституту в житті суспільства та настання епохи «медіо- чи телекратії». Вчені попереджають навіть про можливість появи нового виду світової диктатури, заснованою на всевладді ЗМІ, тобто про інформаційний тоталітаризм. Досвід показує, що роль ЗМІ як форми влади має тенденцію до посилення. В інформаційному суспільстві вони можуть стати чільним фактором прийняття і регуляції не тільки політичних, але й психологічних рішень. Сьогодні політикою можна назвати лише те, що пройшло через екран телевізора або друковану пресу. Без них немає ідей, подій, голосних скандалів, навіть якщо вони реально існують. Засоби масової інформації, насамперед телебачення, нині не стільки відбивають та інтерпретують дійсність, скільки конструюють її за своїми правилами і за установками замовників. Маючи всі можливості впливу на людей, їхню психіку, ЗМІ в майбутньому потенційно можуть підім'яти під себе всі інші галузі влади, поставити їх у залежність від власних інтересів.

Це створює серйозну небезпеку для стійкого розвитку сучасного суспільства, одним з головних принципів якого є принцип поділу влади. Вихід з даної ситуації полягає у посиленні правового регулювання та суспільного контролю діяльності ЗМІ, вихованні критичного відношення до них [3].

Сучасні ЗМІ вкрай негативно впливають як на окрему людину (особливо дітей), так і в цілому на суспільство. В ЗМІ переважає негативна інформація, що призводить до моральної й інтелектуальної деградації значної частини населення, погіршення його психічного здоров'я. Замість того, щоб формувати в особистості духовність, оптимізм, почуття господаря власного життя, змінювати наш екстернальний менталітет на інтернальний ЗМІ формують песимізм, пасивність, страх перед майбутнім, аморальну поведінку, почуття безвихідності. ЗМІ, стали для людини не менш небезпечні, ніж засоби масового знищення, і представляють загрозу як для окремої особистості так і для нашої Держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Смирнов А. А. Вопросы регулирования деятельности СМИ в условиях ведения информационной войны // Вісник Запорізького національного університету. №1. 2012. С. 297–301.
2. Бондаренко І. Д. Інформаційна складова гібридної війни РФ проти України // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 4 квітня 2019 р.). [Електронне видання]. Київ: Нац. акад. СБУ, 2019. С. 13–15. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/konf_04_04_2019.pdf.
3. Калашин В. Негативний вплив засобів масової інформації на людини. URL: <http://teacherjournal.in.ua/blog/articles/4748/---1.pdf>.

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «ВЕРИФІКАЦІЯ» І «ФАКТЧЕКІНГ»

Кобилка Є. О.

Науковий керівник – Кришталь А. О., к. пед. н.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Існування величезної кількості неправдивої інформації та недостовірних джерел безперечно становить значну загрозу, зважаючи на складні умови сьогодення. Значний відсоток інформації отримується з мережі Інтернет, де джерела не завжди є надійними, а контент у багатьох випадках не є коректним, тому знання основ цифрових досліджень і верифікації джерел та їх застосування є особливо актуальним і привертає увагу науковців.

Мета дослідження – визначити особливості верифікації джерел.

У сучасній науково-методичній літературі, верифікація є критерієм науковості і результативності дослідження. Поняття «верифікація» (від лат. *verus* – істинний, *facio* – роблю) означає «процес встановлення істинності наукових тверджень шляхом їх емпіричної перевірки, тобто у відповідності даного твердження з реальним станом справ за допомогою спостереження, вимірювання або ж експерименту» [1, 67].

Верифікація – процес перевірки джерела на вірогідність або істинність. Спорідненим до цього поняття вважається «фактчекінг», що використовуються для перевірки фактичних тверджень з метою виявлення неповноти висвітлення окремого аспекту теми з метою його приховування, маніпуляцій, розповсюдження неправдивої інформації. Обидва поняття мають спільну мету – перевірити матеріал на правдивість. Процес здійснення перевірки фактичних тверджень у вербальному чи невербальному тексті для встановлення їх достовірності та правильності фактичних даних є фактчекінгом.

У своїй праці В. Шевченко виокремлює загальні критерії достовірності даних: наявність підтверджень у кількох незалежних авторитетних джерелах, відсутність суперечностей між окремими фрагментами та авторитетність джерела. Ознаками достовірної інформації вважаються:

- особистість автора, його попередні статті, взаємодія з фахівцями;
- відсутність цитат із Вікіпедії;
- використання даних лише з офіційних відкритих ресурсів;
- відсутність порушень цитування;
- розрізнення фактичної інформації і думки автора;
- об'єктивність судження;
- посилання на першоджерела;
- експертна оцінка;
- перевірка інформації в архівах;

– уважне вивчення усіх аспектів проблеми [2, 148].

Л. Сисіна наголошує на тому, що початковим етапом будь-якого методу перевірки інформації і будь-якої роботи з надання надійної інформації має бути усвідомлення того, що нема ідеального методу перевірки. Зазначене потребує звернення, насамперед, до фундаментальних процедур з підтвердження інформації, які існували десятиліттями і ніколи не застаріють і, опираючись на них та емпіричний досвід, виробляти власні стандарти оцінювання інформації та алгоритм їх застосування для перевірки фактів [3].

Таким чином, процес верифікації слід починати з оцінки авторського оригіналу, з якого визначається, чи необхідно здійснювати перевірку. У випадку, коли якість джерел та правдивість інформації є доведеною, автор дослідження може послуговуватися матеріалами і давати покликання на першоджерело. Очевидно, що перевірка інформації на правдивість займає багато часу, проте якщо інформація викликає сумніви, під загрозу стає авторитет автора і результати його наукових досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.
2. Шевченко В. Фактчекінг і верифікація у журналістській роботі. Інформатизація та інтелектуалізація соціуму. Випуск 1 (27). 2018. С. 140–153.
3. Сисіна Л. Традиційні та інноваційні ресурси для верифікації інформації та їх використання в роботі інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=3115.

ОСОБЛИВОСТІ УСНОЇ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Митник Ю. А.

Науковий керівник – Кришталь А. О., к. пед. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Підхід до вивчення особливостей усної наукової комунікації сягає ідеї їхнього пізнання для покращення професійної взаємодії вчених. Ґрунтовне знання мови, володіння її літературним стандартом є запорукою ефективності фахової комунікації, зокрема і наукової. Серед проблем, пов'язаних з веденням усної наукової комунікації, уважного ставлення дослідників останнім часом набуло питання культури наукового мовлення та визначення особливостей функціонування наукової комунікації.

Мета дослідження – визначити особливості усної наукової комунікації.

Серед дослідників, які сформуvalи уявлення про усну наукову комунікацію, слід відзначити Б. Антоненка-Давидовича, С. Єрмоленко, Л. Мацько, Н. Непийводи, В. Онопрієнка, О. Пазяк, Г. Чупину, Л. Флека, Т. Ярошенко та ін. Мова є одним з найголовніших засобів передачі інформації, і тому потребує належного ставлення.

Наукова комунікація – це вид взаємодії і спілкування вчених, тому її можна розглядати як один із чинників, що детермінує процес наукового пізнання. У процесі наукового спілкування учених не лише відбувається рух інформації, а й встановлюються певні соціальні відносини, вирішуються питання про пріоритет, науковий престиж, відбувається стратифікація наукового співтовариства тощо. Форма і багатоманітність соціальних відносин є специфічні для різних рівнів об'єднання вчених, починаючи лабораторією та інститутом і закінчуючи сукупністю вчених певної галузі чи науковим співтовариством загалом [1, 40–41].

Слід зазначити, що на етапі зародження наукових комунікацій характерною особливістю було виникнення і поширення діалогових форм, що були засобом об'єктивізації не тільки результатів пізнання, а й процесу здобуття та поширення знань.

Як свідчить аналіз наукових джерел, усна форма діалогу виявилася найбільш прийнятною формою комунікації у процесі пошуку нових знань. Виокремлюють [2] декілька рівнів діалогу: 1) зіткнення наукового та ненаукового способів мислення; 2) різні наукові способи пояснення реальності, що містяться в різних культурах, зіткнення різних наукових напрямів; 3) різні наукові уявлення у межах однієї науки, однієї культури. За допомогою діалогу відбувається обмін інформацією з метою ознайомлення з науковими результатами представників різних поглядів та вивчення інших аргументів і досягнень. Розвиток культури й науки потребував нових комунікаційних засобів і форм комунікацій. Поступово діалог витісняється, видозмінюється, монологізується.

Основними комунікативними ознаками культури наукового мовлення вважаються змістовність, правильність і чистота, точність, логічність і послідовність, багатство (різноманітність), доречність, доступність, естетичність, що підпорядковуються найголовнішій – правильності, тобто досконалому володінню нормами літературної мови [3]. П. Селігей [4] вважає головними ознаками наукового стилю ясність, логічність, точність і термінологічну доцільність.

На основі аналізу наукових джерел [1–4] охарактеризуємо особливості усної наукової комунікації. Правильність, тобто дотримання літературних норм, – одна з ключових ознак культури наукового мовлення. До літературних норм належать правильна вимова звуків і звукових комплексів, правила наголошування слів,

лексико-фразеологічна, граматична, синтаксична унормованість, написання відповідно до правописних і пунктуаційних вимог.

Чистота наукової мовлення характеризується використанням лише літературно-нормативних слів і словосполучень, правильних граматичних форм. Чистота усного наукового мовлення також передбачає відсутність зайвих слів, які заповнюють паузи у мовленні, коли людині важко чітко висловити думку, діалектизмів, надмірного вживання просторічної лексики, канцеляризмів, запозиченої лексики, жаргонізмів та уникнення суржику. Чистота мови є не тільки ознакою освіченості людини, а й однією із комунікативних якостей мови.

Точність значною мірою залежить від глибини знань та ерудиції особистості, а також від активного словникового запасу. Вміння оформляти і виражати думки адекватно предметові або явищу дійсності зумовлюється знанням об'єктивної дійсності, постійним прагненням пізнати реальний світ, а також знанням мови. Мовлення буде точним, якщо вжиті слова повністю відповідатимуть їхнім лексичним значенням. Точність досягається не лише на лексико-семантичному рівні, вона тісно пов'язана з граматичним (особливо синтаксичним) рівнем. Треба так побудувати речення, щоб воно було зрозумілим без напруження думки. Отже, точність – це уважне ставлення до мови, правильний вибір слова, добре знання відтінків значень слів-синонімів, правильне вживання фразеологізмів, крилатих висловів, чіткість синтаксично-сміслових зв'язків між членами речення.

Дотримання логічності як ознака культури мовлення має на меті правильне, зрозуміле, послідовне мовлення, яке відповідає законам логіки і ґрунтується на знаннях об'єктивної реальної дійсності. Логічність пов'язана з точністю мовлення. Правильні, конструктивні думки й вільне володіння мовою формують логічно правильне усне наукове мовлення.

Уміння повно і глибоко оцінити ситуацію спілкування, визначити інтереси, стан, настрій, зацікавленість аудиторії сприяє правильному добору мовних засобів, що відповідають змісту, характеру та меті повідомлення. Усне наукове мовлення передбачає використання певних мовних засобів, спрямованих на досягнення стильової відповідності, відповідно потребує вміння вибрати форму спілкування (монолог, діалог, полілог), тон, інтонацію спілкування тощо.

Змістова частина наукових робіт ділиться, як правило, на кілька вже відомих семантичних блоків: вступ, основну частину, висновки, кожна з яких передбачає висвітлення окремих положень, що мають подаватися у чітко встановленій послідовності. Для оформлення змістових блоків наукових праць рекомендуємо застосувати мовні кліше.

Отже, особливостями усної наукової комунікації вважаємо наявність комунікативних ознак культури наукового мовлення:

змістовність, правильність і чистота, точність, логічність і послідовність, доречність, доступність, естетичність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Онопрієнко В. І. Наукове співтовариство: Вступ до соціології науки. 1998.
2. Озадовська Л. В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні. 2003. №3. С. 99–112.
3. Пентиліук М. І. Культура мови і стилістика: Пробний підруч. для гімназій гуманіт. профілю. Київ : Вежа, 1994. 240 с.
4. Селігей П. О. Наковий жаргон – бар'єр між автором і читачем. Вісник НАН України. Київ, 2004. №6. С. 41–51.

ВПЛИВ ЗМІ НА ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ

Сердюк В. М.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Будь-якій державі завжди були потрібні певні ресурси для підтримки своїх рішень, дій, реформ, які забезпечували б найбільш адекватний і бажаний їх супровід і прийняття з боку громадян цієї держави. Раніше це не складало особливих труднощів через певну в цьому плані простоту державного функціонування: рішення, по суті, просто декларувалися населенню, а інструментом, що забезпечує супровід державних дій, була сама форма державного устрою. Це форма правління, коли кроки, що застосовуються державою просто не прийнято було обговорювати серед простих громадян.

Однак з плином часу участь громадян (звичайно, не всіх, а з певних соціальних груп), а вірніше, їх думки, судження про підготовку в державі змін, тих чи інших кроків у внутрішній або зовнішній політиці стали набувати певну вагу. Правлячі кола, чини держави поступово стали приходити в якусь залежність від громадської думки – це впливало на їх особисту популярність і можливість подальшої роботи на своїх державних посадах. ЗМІ в сучасному світі відіграють у політичному житті суспільства істотну роль (якщо не одну з визначальних), маючи безпосереднє відношення до його життєдіяльності і виконуючи репродуктивну (відображають політику через радіо, телебачення і пресу) і креативну (яка творить) функції. Основною причиною завоювання ЗМІ настільки високого місця в політичному житті сучасних суспільств є те, що з їх допомогою держава і інші політичні суб'єкти можуть не тільки інформувати населення про цілі та цінності своєї політики, а й моделювати відносини з

громадськістю, що стосуються формування представницьких органів влади і правлячих еліт, підтримання авторитету відповідних цілей, традицій і стереотипів [1].

Засоби масової інформації (ЗМІ) – різновид медіа, орієнтований на одночасне передавання інформації великим групам людей. Охоплюють засоби передавання, зберігання та відтворення інформації, такі як преса (газети, журнали, книжки), радіо, телебачення, інтернет, кінематограф, звукозаписи та відеозаписи, відеотекст, телетекст, рекламні щити та панелі, мультимедійні центри [2].

Об'єктивною закономірністю розвитку інформаційного суспільства, головним багатством якого є інформація, стала інтенсифікація інформаційних процесів. Ці процеси за допомогою засобів масової інформації (ЗМІ) можуть впливати як позитивно (пропаганда й поширення в житті суспільства високих культурних цінностей, виховання людей на зразках світової культури, що сприяють всесторонньому розвитку людини), так і негативно, призводячи до інформаційних перевантажень, що, у свою у свою чергу, послаблює здатність мислити, міркувати.

Суспільна свідомість – це відображення прагматичного ставлення людей один до одного й до природи в процесі взаємовідносин людини з дійсністю. ЗМІ через суспільство в цілому впливають на кожну людину окремо, зумовлюючи певні емоції й дії. Таким чином, завдяки ЗМІ формується громадська думка – стан масової свідомості, який містить у собі приховане чи відверте ставлення різних соціальних спільнот до проблем, подій дійсності, послаблює здатність мислити, міркувати [3].

Отже, за висновками експертів, в усіх країнах медіа-простір є сприятливим для інформаційних впливів і причини тому: олігархічна власність на ЗМІ; падіння довіри до медіа, які не активно виявляють маніпуляції та пропаганду, натомість можуть поширювати фейки, міфи, мало приділяють уваги медіа-грамотності громадян тощо.

Щоб вистояти в таких умовах кожній державі необхідна консолідація, довіра до влади, а з боку держави – широкомасштабна інформаційна політика швидкого реагування з застосуванням сучасних технологій.

Для вироблення ефективних механізмів протидії важливо проаналізувати потреби громадян, яку інформацію вони обирають, з яких джерел, критерії достовірності, який це має вплив на свідомість, емоційний прояв, як громадяни ставляться до медіа, до урядових інституцій тощо [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Панченко О. А. Засоби масової комунікації як платформа державної інформаційної політики // Державне управління: удосконалення та розвиток. №4. 2020 р. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/4.pdf.

2. Український словник медіа культури / О. Т. Баришполець; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. і політ. психології; літ. ред. Т. А. Кузьменко. Київ: Міленіум, 2014. 196 с.

3. Степанов В. Ю. Вплив засобів масової інформації на свідомість молоді. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/08.pdf.

4. Аксьонова Н. Дослідження впливу мас-медіа в умовах інформаційної війни. URL: <http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=3496:doslidzhennya-vplivu-mas-media-v-umovakh-informatsijnoji-vijni&catid=81&Itemid=415>.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Собченко А. О.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н., доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Розвиток нових засобів комунікації, становлення процесу правової інтеграції та гармонізації в країнах Європейського Союзу, процес адаптації законодавства України до вимог європейського законодавства є тими факторами, що привертають значну увагу до проблем міжмовної комунікації у галузі права за кордоном та в Україні. Усе це дає підстави говорити про те, що юридичний переклад є одним із аспектів відносин між сферами права й лінгвістики [1, 653].

Юридичний переклад визначається як переклад тексту зі сфери права, що використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, які розмовляють різними мовами. Значну частину юридичної лексики в англійській мові складають юридичні терміни. Труднощі перекладу термінів, що позначають юридичні поняття іншомовної національної терміносистеми права та юриспруденції здебільшого спричинені дією міжмовної термінологічної інтерференції [1, 654].

Сьогодні специфіка перекладу юридичних термінів набуває все більшого поширення. Вчені сходяться на думці, що однією з актуальних стає проблема розуміння юридичного терміну при перекладі, адже для досягнення адекватного перекладу, а саме перекладу, що «не припускає порушень структури оригінального терміну», необхідно володіти не тільки знаннями правових норм, юридичною термінологією, але й враховувати лінгвокультурологічні особливості, специфіку образів і пов'язаних з ними програм діяльності тих типів культур, між якими ведеться комунікація [2, 91–92].

Труднощі перекладу юридичних термінів спричинені їх багатозначністю та нерідко відсутністю повних відповідників у мові перекладу. З метою адекватного перекладу юридичної термінології з англійської мови на українську перекладач повинен знати:

- принципи термінотворення;
- орієнтуватися в чинному законодавстві;
- володіти спеціальною лексикою і знаннями щодо особливостей використання іноземної юридичної термінології в певному контексті;
- користуватися спеціальною довідковою літературою [1, 655].

Підводячи підсумки аналізу різних класифікацій перекладацьких перетворень українських і зарубіжних дослідників, ми можемо зробити висновок про те, що єдиної класифікації типів перекладацьких трансформацій в сучасній лінгвістичній науці не існує. Слід зазначити, що створення єдиної класифікації ускладнене тим фактом, що різні лінгвісти виділяють різну кількість прийомів перекладацької трансформації. Дослідження стану з цього питання є все ще досить спірним, оскільки є ще багато питань в цій галузі [3, 60].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Миронова М. С. Особливості перекладу юридичної термінології з англійської мови на українську // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.) / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ «ОЮА». Півд. регіон. Центр НАПрН України. Одеса: Фенікс, 2013. Т. 1. С. 653–655.

2. Ковалевська О. В. Лінгвокультурологічні особливості перекладу термінів юридичної сфери з англійської мови // Актуальні проблеми сучасних лінгвістичних досліджень та застосування інноваційних технологій викладання мов у вищій школі нефілологічного профілю: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 жовтня 2018 року). Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 91–96.

3. Лахмостова А. Г. Структурні особливості англійських та складних німецьких термінів та їх переклад (на матеріалі текстів юридичної тематики). URL: <https://core.ac.uk/168412244.pdf>.

ФУНКЦІОНУВАННЯ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В СУЧАСНІЙ МОВІ

Собчук Б. В.

Науковий керівник – Міненко О. В., к. філол. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Останнім часом поширеним є залучення сленгових слів навіть до мовлення теле- та радіопередач, газет, журналів і творів сучасних письменників. Це пояснюється тим, що автори також намагаються наблизити їх до кола читачів (слухачів), надати їм відтінок молодіжної розкутості.

Молодіжний сленг виник із протиставлення себе не стільки старшому поколінню, скільки офіційній системі. Як правило, сленг не використовується в офіційній розмовній і писемній мові. Він виникає при необхідності зробити мову більш невимушеною й емоційно забарвленою, особливо у «своїй» компанії. Завдяки сленговим виразам в розмову вкраплюється частка гумору, грубості або шоку.

Сленгові слова та вирази, які вживають підлітки, є досить різноманітними і відмінними в різних групах. Наприклад, слово «розуміти» в одній компанії звикли замінювати словом «шарити», а в іншій – «розчехлятися». Часто сленгові вислови набувають широкої популярності і поширюються по всьому світу.

Прикладом цього є слово «ОК», яке стало зрозумілим знаком згоди для більшості людей на планеті. Звісно, можна по-різному ставитися до молодіжного сленгу – використовувати його чи ігнорувати, але поступово він просочується в наше життя та щоденні розмови. Підлітки його використовують для самовираження, прояву незалежності й оригінальності, а батьки – аби бути ближчими до них.

Сленгом називають міський соціальний діалект, який виник із арго різних замкнених груп як емоційно забарвлена лексика фамільярного стилю, поширена серед соціальних низів і певних вікових груп. Як порівняти сленг з арго й жаргоном, останній має більш помітну соціально-групову спрямованість.

Арго – умовна говірка певної соціальної групи з набором слів, незрозумілих для невластивих у справі цієї групи. Сленг зазнає постійних змін, що робить його «гнучким». Нещодавно сленг був особливістю спілкування молоді, своєрідним сигналом «свій-чужий». Зараз ми можемо прослідкувати його в мовленні інших вікових груп. Це певне мовне утворення, яке може так швидко зникнути, як і утворитись. Сленг – явище, що притаманне кожній живій мові та ознака постійного розвитку.

Єдиного чіткого поняття сленгу наразі не існує. Мовознавці називають молодіжний сленг соціолектом, тобто моленою особливістю, характерною для певної групи людей у віці 12–22 років. Наведемо низку сленгів та пояснимо їхню етимологію:

БОМБИТИ – обурюватися, виходити з себе, злитися. «Мене бомбить» мовою підлітків означає «Я обурений/Я злюся»). Часто також використовується в контексті несправедливості.

БРО – брат, друг. Це слово прийшло в лексикон підлітків від англійського «brother» – брат.

ВПИСКА – домашня вечірка, найчастіше з ночівлею. Суть її в тому, щоб знайти вільну квартиру для розваг і відпочинку з подальшою ночівлею. Раніше – просто житло, де можна тимчасово зупинитися.

ГО (від англ. «to go» – йти) – йдемо, давай. В англійському дієслово «go» звучить як «гоу». Але наші підлітки скоротили слово до «го». Вони використовують цей англіцизм, коли хочуть закликати

когось куди-небудь піти. «Го» часто вживається в зв'язці з іншим словом, дієсловом або іменником, тому воно може означати одночасно «йти кудись» або «давай робити щось» («Го ЛС» – давай обговоримо це в особистих повідомленнях).

ГОДНИЙ – придатний – схвалення чогось, позитивне висловлення про подію, річ тощо. Наприклад, придатний фільм.

ДОНЕЙШН/ДОНАТО (від англ. «to donate» – жертвувати, дарувати) – пожертвування, надання матеріальної допомоги. Слово виникло з ігрового середовища й означало пожертву адміністратором ігрового сервера грошей.

ЖИЗА – скорочення від слова «життя» – життєво. Його зазвичай вживають після смішних або повчальних історій. Вона означає «таке життя», «так буває».

ЗАШКВАР – це щось дуже ганебне, безглузде, таке, що вийшло з моди. Зашкварним може бути одяг підлітка. Наприклад, зашкварна куртка. Тобто не модна, не того бренду або не того кольору. Зашкварною може бути також подія. Наприклад, батьки випадково зустріли вчителя і дізналися про двійки та прогули. Незрозуміло, як це слово виявилось в лексиконі молоді, але спочатку воно жило в кримінальному жаргоні. Свій приблизний зміст воно зберегло.

ІЗІ (від англ. «easy» – просто, легко) – на мові підлітків означає простоту і легкість. Пік популярності фрази «ізі-ізі» стався влітку 2016 року. Поштовхом до цього став знаменитий реп-батл (битва) російських реперів Оксимірона і Гнойного. Перший в ході батлу часто повторював три фрази, однією з яких і була «ізі-ізі» (в даному випадку він мав на увазі «Легше, легше, хлопець!»). Далі вона поширилася у вигляді мемів в Інтернеті.

ІНФАСОТКА (інфа сотка) – в підлітків це абсолютно достовірна інформація.

КАЙФ (від арабського «задоволення», «насолада») – стан радості, ейфорії, насолоди. Раніше – стан наркотичного сп'яніння.

КЕК – цей невиразний звук зазвичай висловлює іронічний сміх. Він перекочував у мову з Інтернет-сленгу. Кек – це злорадний смішок над кимось, хто потрапив у безглузду ситуацію. Часто «кеком» називають саму ситуацію або людину. Є версія, що кек походить від корейського «ке-ке-ке» – позначення сміху. А підлітки, захоплені корейською культурою, перенесли слово в нашу культуру.

КРЕЙЗІ – божевільний. Це слово досить часто трапляється в мовленні сучасної молоді, і є прямим запозиченням із англійської («сгазу») зі збереженням значення.

ЛАМПОВИЙ – мовою підлітків це слово означає «затишний, комфортний, приємний, атмосферний, душевний». Наприклад, лампова тусовка.

ЛОЙС – аналог слова «лайк», що означає в Інтернет-середовищі «Мені подобається» (зображується у вигляді сердечка, руки з піднятим догори великим пальцем, або у вигляді піктограми з написом «Like»,

«Мені подобається»). Його використовують для оцінки контенту. З'явилося в результаті помилки або навмисного спотворення слова «like».

ЛОЛ – калька з англійської аббревіатури «LOL», яка розшифровується як «laugh out loud» – голосно сміятися вголос. Однак підліток, використовуючи це слово, не обов'язково по-справжньому заходиться від сміху. Воно може також використовуватися в якості подиву або навіть обурення.

Протягом довгого часу зміна ціннісних орієнтирів має колосальний вплив на мовленнєві і мовні процеси, що набувають нового і нового характеру. Важко оцінити ці зміни, зокрема, якщо говорити про таке явище в українській мові як сленг. В основному це поняття асоціюють з молоддю. Чому ж наша українська молодь використовує сленг? Можна виділити декілька причин. Часто у спілкуванні використовують сленг не тільки, щоб повідомити якусь інформацію, але також для висловлення своїх ідей, світобачення, певним чином виразити свою особистість. Крім того, сленг може виступати способом влиття в колектив, бути сприйнятим «своїм» у тій групі людей, з якою відбувається спілкування. Значну кількість сленгових висловлювань в українській мові можна почути під час спілкування окремого кола людей. Це створює емоційну атмосферу, зближує їх між собою та дозволяє коротко, невимушено виражати своє відношення до подій чи явищ, що обговорюються. Сленг також може виступати в якості опису різних ситуацій та вражень в іронічному плані.

Сленгові слова в українській мові спостерігаються в різних сферах життя. В цілому можна стверджувати, що існування сленгізмів, які, по суті, є невід'ємною складовою будь-якої мови, доводить, що мова залишається динамічною системою, яка постійно живе і розвивається. Слід зазначити, що в переважній більшості випадків, коли мова йде про молодіжний сленг, люди звертаються саме до тих лексичних одиниць, які є стилістично зниженими, класифікуючи їх як такі, що «засмічують мову». Але питання про те чи є це дійсно так, для кожного залишається відкритим.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кобяков О. М., Єрмоленко С. В., Єрмоленко А. І. Інтерлігвальні вектори молодіжного сленгу на матеріалі англійського та україномовного дискурсів. Філологічні трактати. Том 3, №3, 2011. С. 79–84.
2. Василенко Ю. А. Сучасний український молодіжний сленг. Львів, 2009. С. 8.
3. Заводна Л. Сучасний погляд на молодіжний сленг. Нова педагогічна думка, 2014. №1. С. 52–55.
4. Ажнюк Б. М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. Мовознавство. 2001. №3. С. 45.

5. Кондратюк О. Молодіжний сленг як мовне явище. *Ї: незалежний культурологічний часопис*. Львів, 2005. №38.

6. Осецька Н. Ф., Ярмолюк Я. М. Вплив англіцизмів на сучасний український молодіжний сленг. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Вип. 3 (55), 2011. Серія «Гуманітарні науки». С. 74–80.

ЗНАЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Яковець О. С.

Науковий керівник – Іващенко О. А., к. пед. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

У XXI столітті, проголошеному Юнеско століттям поліглотів, весь цивілізований світ прагне відкритості та взаєморозуміння. Суспільство неспроможне жити, не користуючись мовою, цим найважливішим засобом людського спілкування. Немає жодного виду діяльності людей, в якому не застосовувалася б мова для вираження їх думок, почуттів та волі, для досягнення порозуміння між ними. Мова входить у соціальний досвід людства, розвивається разом із людством, розвивається разом із людським суспільством і засвоюється кожною окремою людиною лише завдяки спілкуванню з іншими людьми.

У зв'язку з цим зростає роль та важливість вивчення іноземних мов. Іноземна мова об'єктивно є суспільною цінністю, тому її включення до програми вищої освіти – соціальне замовлення суспільства. Іноземна мова, як і рідна, не існує ізольовано в суспільстві і не може жити своїм власним життям. Вона тісно пов'язана з усіма сферами життєдіяльності суспільства: економікою, політикою, мистецтвом, освітою, військовою сферою тощо, відбиваючи менталітет, культуру країни, яку представляє. Проте відмінність у тому, що іноземна мова служить засобом як міжособистісного, так і міжнаціонального, міждержавного, міжнародного спілкування. Важливим завданням вищої школи стає виховати особистість, яка буде здатна і бажатиме брати участь у міжкультурній комунікації іноземною мовою, оскільки основою буття та мислення XXI століття є діалог різних культур.

Англійська мова є однією з найпопулярніших та найпоширеніших мов у світі. Вона вважається міжнародною. Значення англійської мови у сучасному світі важко переоцінити. Адже не можна не зважати на вибір понад 1 мільярда людей, які її використовують. Значення англійської в сучасному світі настільки велике, що її знання не є привілеєм і розкішшю. Будь-яка освічена людина просто

зобов'язана володіти англійською мовою, тому що саме вона є ключем до подальшої самоосвіти та самовдосконалення.

Загалом політичне, економічне, наукове, спортивне життя всього світу «протікає» англійською мовою. Англійська визначена офіційною та робочою мовою Організації Об'єднаних Націй. Різноманітні саміти та зустрічі глав держав, підписання законів та указів, переговори та дебати – все це проводиться англійською мовою. Міжнародна торгівля, робота банківської системи, діяльність транспортної системи на суші, на морі та в повітрі здійснюється англійською мовою. Ця мова є живим інструментом спілкування для академіків, докторів наук, науковців з усього світу. Адже міжнародні конференції, вивчення світового досвіду та обмін інформацією відбувається з використанням англійської мови. Олімпійські ігри та всілякі спортивні змагання між країнами обрали офіційною мовою саме англійську.

Наш час відзначено глобалізацією економіки, інтеграцією політичного, культурного та господарського життя, що веде до зміцнення зв'язків між країнами у різних галузях. Щоб бути висококваліфікованим спеціалістом, крім глибоких професійних знань, необхідно також володіти іноземними мовами.

Є багато професій, де не можна обійтися без іноземних мов: перекладачі, вчителі, дипломати, журналісти, вчені, екскурсоводи, а також стюардеси, водії таксі, водії вантажівок, митники. Продавці в універмазі або офіціанти у ресторані повинні обов'язково володіти іноземною мовою, щоб зрозуміти іноземця. Також на підприємствах, де застосовується закордонне обладнання, іноземна мова потрібна, щоб уміти прочитати інструкцію з експлуатації та обслуговувати це обладнання. Бізнесмени, спортсмени, артисти, які часто бувають у відрядженнях за кордоном, не можуть обійтися без іноземної мови.

Сучасний фахівець повинен регулярно читати літературу з фаху та з цікавої для нього тематики іноземними мовами, щоб бути в курсі останніх досягнень. Він повинен володіти як навичками читання та перекладу, так і комунікативними вміннями, щоб брати участь у міжнародній комунікації.

Знання іноземної мови в сучасному світі – це одна із найважливіших вимог до сучасної, успішної людини. Знання хоча б однієї іноземної мови розширює світогляд, дозволяє пізнати культуру та звичаї іншого народу. Мовна культура є невід'ємною та істотною частиною культури людини загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Безкоровайна О. В. Актуальні аспекти комунікативної компетенції студентів ВНЗ / О. В. Безкоровайна, Л. В. Мороз // Наукові записки. Серія: філологічна. Острог: Вид. нац. унів. «Острозька академія». Вип. 25. 2012. С. 142–145.

2. Яценко Ю. В. Сутнісний зміст формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ / Вісник Черкаського

національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія:
педагогічні науки. Черкаси, 2009. Вип. 149. С. 57–59.

GENDER ASPECT OF SPEECH ACTS IN S. KINSELLA'S NOVEL «THE UNDOMESTIC GODDESS»

Pidvirna A.

*Scientific Supervisor – Tsapro G., PhD in Linguistics, Associate Professor
Borys Hrinchenko Kyiv University*

Society shapes gender roles according to its values and beliefs about individuals' roles, which are mostly based on their sex and society's expectations about differences between the sexes [2, 335]. Gender stereotypes, in the first place, deal with different types of men's/women's behavior and their self-presentation in society. General beliefs [3, 2] picture men as more active members of society and women, on the contrary, being more passive.

In the novel *Samantha Sweetings* is pictured as a workaholic attorney who is highly paid and who plans every step in her life. However, a preposterous mistake changes her life and she finds herself in the house of strangers working as a housekeeper, the position she actually knows next to nothing. In this way the protagonist performs two different gender roles. There are two completely different gender portraits of the main character in the book: the lawyer, which stereotypically corresponds to the male image, and the housekeeper, which respectively is associated with the female image.

The main character's speech in these two different roles differs greatly. We have studied her utterances using John Searle's Speech Act classification [4], which compiles Assertives (or Representatives), Directives, Expressives, Commissive and Declarations. In our research we have singled out for types of Speech acts used by the main character in the novel: assertive, directive, commissive and expressive speech acts.

Assertive Speech Acts. Samantha's communication at work is addressed to male colleagues and in order to correspond to the image of a professional lawyer she mainly uses Assertives or Representatives. The phrase «I know...» [1, 10–19] presents there is no doubt in her statements; «I need my watch» [1, 7] implies that her work life is busy and she cannot spend her time as she pleased; the emphatic «did» in «I did mention that I'm in a hurry» [1, 4] creates an image of her being persuasive and straightforward, although it can be suggested that this is a Directive speech act, making the addressee perform an action, in this case – let her leave immediately. Samantha's sentences are short and precise: «It's just a blip. I'm fine» [1, 6], they illustrate the character's busy lifestyle. The woman is extremely overloaded with assignments from her colleagues. Her respond to

the statement that she is a workaholic is a kind of denial of that fact: «I'm not a workaholic»... «I'm a lawyer! It's different!» [1, 9]. Assertives used by Samantha in the second part of the book where she is a housekeeper become longer still presenting the same implication of her thoughts: from short «I made it» [1, 37] to longer «This is my life. My life. ... I'm not losing this. I'm coming in. Now» [1, 77].

As the main character's life changes, the range of her interests as well as the emotional range becomes different. Samantha's Assertives vary from doubt in herself, fear, despair, courage to acknowledging some facts of her life, then acquiring faith and confidence in herself and knowing how to resist challenges that come by. By saying «I can make... um... toast» [1, 122] she claims to possess a minimum of culinary skills, almost thanking for the bin for bread being "helpfully marked Bread" [1, 63]. It is difficult for the main character to accept help, which can actually mean to lack enough professional skills, Samantha's denial phase as a housekeeper is not as continuous as in her previous job. Although Samantha accepts no help from the gardener at first, saying: «I do not need cleaning advice» [1, 107] or «I'm not tense and twitchy» [1, 138], she is courageous enough to embrace that she knows she cannot cook but she cannot give up either. In the end she learns how to accept help from others without feeling ashamed: « I'm so grateful. I don't know what I would have done without your help» [1, 129].

She uses modals of deduction «must» to show that «these must be the vegetables» [1, 155] and «could» to show her theoretical knowledge: «It could be a cabbage or a lettuce ... it could be an alien» [1, 115]; she has no idea about food and products. For that, Samantha has an explanation, as she «never really learned how to make meals» [1, 122], she is «not sure how to use the washing machine» [1, 129] and she «can't sew any buttons» [1, 129] and she can't hem either. Nevertheless, she proves herself to be a quick learner: «I'm a quick learner. ... And I'll work hard. I really, really want to do this» [1, 123]. With that being said, her attitude towards cooking changes; she cannot believe she is making gravy: «I cannot believe I'm making gravy. Making gravy» [1, 127] and cooking for her employers a whole dinner; she states that her appearance has changed as well: «I'm entranced by my reflection, by my new, glowing, caramel, honey self. I look alive. I look colorful» [1, 148], and she is never going to the way she looked before. Her choice affects her state: «I suppose I do feel different. I suppose I'm more relaxed these days. I take a sip of coffee and lean back in my chair, mulling it over. I enjoy life a bit more than I used to. I notice more than I used to» [1, 247], «I've learned a different way to live» [1, 276], «I love this life» [1, 279], «I'm happy in my job» [1, 270]. The main character transition shows that she can say «no», claiming that her own time and personal life is important. Once this realization occurs, she identifies herself with a housekeeper, not with a lawyer anymore. She claims that she is happy and she is enjoying this life in a way she has never done before. She likes cooking, and running a house, and picking berries from the garden. Furthermore, she does not experience much pressure any more: «I don't need to take paperwork

home»; «I can go to the pub, I can make weekend plans, I can go and sit in the garden for half an hour with my feet up»; «I don't need to have my Blackberry switched on twenty-four/seven». «I don't have that constant pressure anymore. I'm not stressed out» [1, 276].

Assertive speech acts represent Samantha's reality, describe her inner state, vividly picturing changes the main character goes through in the novel.

Directive Speech Acts.

Directives aim to make another person to do something the speaker wants. In that case, Samantha as a lawyer does not provide the reader with this type of speech acts, unlike her being the domestic help. Everything is reduced to the lawyer having no time and, for example, asking her masseuse to finish as soon as possible: «Can we get on with it?» [1, 6] or get distracted with her work for a moment: «Could I possibly send a quick e-mail?» [1, 6]. However, in the second case, Samantha asks politely, using «possibly» and more polite form «could».

Directives also comprise requesting, questioning and suggesting. There are no commands and orders from the character as a housekeeper. Her requests consist of polite «could» and «would»; she asks: «Could I possibly have a glass of water?» [1, 48] when she arrives at the Geiger's house, as well as: «Could I have some mint?» [1, 138], as she is doing some house-related work, «I would be grateful if you would leave me alone» [1, 267] when the reporters find out that Samantha is working as a housekeeper. The main character question the availability of the products, asking: «If you have any?» [1, 136] being sure that the gardener has some herbs for her; another case of questioning was when she was not sure whether it was time for her and Nathaniel to go, she uses «perhaps» and «should» to sound polite and soft. Her suggestions started with «would»: «Would it be possible to start tonight?» [1, 54] when she is asking for a job; «... how would you like the drawing room dusted?» [1, 62] and «Would you like a drink first, maybe?» [1, 71], which were some of her responsibilities.

Samantha Sweetings' directive speech acts go through different stages of changes demonstrating in this way changes the main character undergoes from being a lawyer to becoming a housekeeper. Changes of social roles, which are based on different stereotypical gender roles, mirror changes in the protagonist's speech behavior going from orders to requests and suggestions.

Commissive and Expressive Speech Acts.

The number of Commissive and Expressive speech acts used by the protagonist playing two different roles in the novel vary giving two contrasting pictures of the main character.

During Samantha's work at Carter Spink, her emotional range on how she feels about the situation comprises four «Thank you»s and one «I'm sorry». She was emotionally deprived from the real-life experience, so the range of emotions were related to her work, schedule and closing the deals. The number of Expressive speech acts has risen from four to a great number of them. The main character's psychological state is expressed by her

gratitude: «thank you», «thank you so much» [1, 89] with 4 cases in the text, «thanks» repeated 70 times in the novel, for instance, [70], «thanks very much» [1, 101], «thanks for» with 11 cases, «I'm really grateful for everything» [1, 285]. It shows Samantha's feelings about the world, that she notices more than she used to, that she feels better than she used to, and that is why she perceives a positive worldview by expressing her emotional state.

Furthermore, apologizing speech acts also increase in number as Samantha gives up her position as a lawyer, and they include «I'm so sorry», «I'm very sorry», «I'm sorry», «Excuse me», as well as «I didn't realize». Her vocabulary consists of «I'd love to» which represents Samantha's acceptance of invitations and her engagement into social activities besides her job.

The utterance «I'll busk it for a morning» [1, 62] represents Samantha's promise not to take the work as a housekeeper. Then, she changes her mind and Commissive «I must behave like a housekeeper» [1, 62] represents the main character's commitment to the job she eventually has chosen. The adverbs of manner in her commissive speech acts show Samantha's image as well as she suggests humbly to do her work chores: «I'll take the coffee tray out» [1, 69], «I'll do that» [1, 177], «I'll try to remember that» [1, 101]. Sometimes the character refuses to accept help, indirectly pointing that everything is fine: «Er... no, thanks. I'm fine here» [1, 46]. In a moment of despair, Samantha promises to herself that she will cope with everything: «I'll pull it all together. I'll manage it somehow» [1, 88], which shows her determination and persistence.

To conclude, different types of speech acts are used by Samantha Sweetings in both roles as a lawyer and as a housekeeper. However, they do not only differ in number of usage in these two different social roles but the gender aspect is clearly realized through speech acts employed by the protagonist. The writer, Sophie Kinsella, created images of a lawyer and a housekeeper that correspond to usually ascribed social gender stereotypes of these two professions. Thus, changes in Samantha's speech behavior, her choice of different speech acts reflect her social role and her position in the society, which in its turn, demands from her to play to the prescribed rules and perform particular gender roles: a lawyer – a male image and a housekeeper – a female image.

REFERENCES

1. Kinsella, S. (2006). *The Undomestic Goddess*. Bantam Press.
2. Blackstone, A. M. (2003). Gender Roles and Society. In: J. R. Miller, R. M. Lerner, L. B. Schiamberg (Eds.) *An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO. 335-338.
3. Eisenclas, S. A. (2013). Gender Roles and Expectations: Any Changes Online? *Sage Open*. 3 (4). 1-13.
4. Kissine, M. (2013). Speech act classifications. In: *Pragmatics of Speech Actions*. Ed. By M. Sbisà and K. Turner. Mouton de Gruyter, 173-202.

Секція 5. Сьогодення, обпалене війною: реалії, що стануть історією

БОРИС ДЖОНСОН І УКРАЇНА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Брус В. В.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Сьогодні наша країна переживає найскладнішу сторінку за всю свою тридцятирічну історію незалежності. Внаслідок воєнної агресії росії гинуть тисячі українців – цивільних і військових. Війна показала – хто із світових лідерів дійсно є союзником і всіляко допомагає, а хто тільки висловлює «глибоке занепокоєння».

Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон став одним зі світових лідерів, які розпочали допомагати Україні ще до початку збройної агресії росії. Така позиція була доволі очікуваною. І не лише через особистість Бориса Джонсона як політика-консерватора, але й у світлі нової позиції, яку займає Велика Британія після виходу зі складу Європейського Союзу. Саме тоді керівництвом країни було ухвалено нову стратегічну концепцію «глобальної Британії», яка передбачала посилення британських військово-морських, військово-повітряних сил й розширення зони дій її флоту, і посилення Британії як глобального гравця, а не лише регіонального, як це було у складі Європейського Союзу. Саме тому британці діють на всіх можливих для них форматах та майданчиках [1].

Наша країна потрапила у сферу інтересів Великобританії, а після підписання угоди про стратегічне партнерство між Британією та Україною у жовтні 2020 року українсько-британські відносини справді стали швидше розвиватися. Яскравим свідченням є факт надання Україні озброєння, підготовка наших збройних сил британськими військовими інструкторами, а також регулярне проведення у 2020 – 2021 рр. українськими та британськими військовими спільних навчань: Sea Breeze, Rapid Trident, Joint Endeavour, «Козацька булава» [2].

Саме така позиція Великої Британії привертає увагу до її лідера, а також непересічної особистості у сучасного політикуму – Александра Бориса де Пфєффель-Джонсона.

Світ політики відкрився перед Борисом Джонсоном у 1997 році, коли він став кандидатом на парламентських виборах у виборчому окрузі Клевід Південь, однак зазнав поразки. Наступна спроба була більш успішною – у 2001 році Джонсон став членом парламенту, зайнявши своє місце у Палаті громад від виборчого округу Генлі-на-

Темзі. Перебіг своєї передвиборчої кампанії майбутній прем'єр-міністр описав у книзі «Друзі, виборці, земляки: нотатки на пні». У 2004 році його було призначено міністром культури у тіньовому кабінеті опозиції.

Незабаром, після повторного призначення у тіньовий кабінет, Джонсон оголосив про намір боротися за крісло мера Лондона на виборах 2008 року. У своїй кампанії він сконцентрувався здебільшого на передмістях столиці, де консерватори мали значну підтримку. Його перемогу 1 травня 2008 року над мером від Ліберальної партії Кеном Лівінгстоном оглядачі пояснювали передусім вдалою передвиборчою кампанією і великою явкою виборців у передмістях столиці. На посаді мера Лондона Джонсон пробув 8 років, до 2016 р. включно. Хоча, варто зазначити, що на парламентських виборах у 2015 року, коли Джонсон був обраний членом парламенту, він продовжував виконувати свої обов'язки мера Лондона.

У 2016 році Борис Джонсон обійняв посаду міністра закордонних справ Великої Британії та став одним із лідерів кампанії за вихід Великої Британії з ЄС.

24 липня 2019 року, коли Тереза Мей визнала провал у побудові плану виходу Британії з Євросоюзу і заявила про свою відставку, Джонсон вирішив балотуватися на посаду прем'єр-міністра. 23 липня 2019 року його було обрано новим лідером Консервативної партії. Саме під його лідерством Консервативна партія набрала 43,6 % голосів на парламентських виборах, що свідчило про найкращий результат для будь-якої партії за останні чотири десятиліття. А 24 липня 2019 року Борис Джонсон офіційно обійняв посаду прем'єр-міністра Великої Британії.

За правління Джонсона більш ніж через три роки після референдуму, 31 січня 2020 р. о 23:00 за Грінвічем, Велика Британія офіційно вийшла з Європейського Союзу. Британія була членом ЄС протягом 47 років [3].

Таким чином, Борис Джонсон став не тільки сильним лідером у сучасному глобалізованому світі, а й надійним союзником нашої країни. Крім того, Україна бачить Велику Британію як одного із гарантів безпеки країни в майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чому і як Велика Британія допомагає Україні протистояти РФ. URL: <https://suspilne.media/201053-comu-i-ak-velika-britania-dopomagaе-ukraini-protistoati-rf-vidpovidaе-ekspert/>.
2. Як і чому Британія стає одним із найближчих союзників України // BBC News/ Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59809501>.
3. Джонсон Борис – 77-й Прем'єр-міністр Великої Британії // LB. Ua URL: https://lb.ua/file/person/3441_dzhonson_boris.html.

ПРОПАГАНДА ЯК ЗАСІБ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Брус В. В.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Інформація та інформаційні технології породили явища, що беруться на озброєння як інструменти впливів та досягнення коротко- та довгострокових цілей різними суб'єктами цих впливів (держава, корпорації, інші організації тощо). Інформаційні впливи на доволі широкі аудиторії пов'язуються, найперше, з масовим суспільством та масовою свідомістю, психологічним та нейролінгвістичним програмуванням та низкою інших аспектів. Глобальним феноменом інформаційного суспільства стали інформаційні війни як вид сучасного протистояння у різних сферах, де головну роль відіграє трансляція інформаційних конструктів, меседжів, наративів, що споживаються суспільствами. У контексті розгортання та перебігу інформаційних війн одними з дієвих поширених інструментів є контрпропаганда, яка тісно пов'язана і застосовується у відповідь на пропагандивну діяльність.

Основні елементи процесу пропаганди: її суб'єкт (соціальна група, інтереси якої виражає пропаганда), зміст, форми і методи, засоби чи канали пропаганди (радіо, телебачення, друковані, система лекційної пропаганди і т.д.), об'єкт (аудиторія чи соціальні спільноти, яким адресована пропаганда). Вирішальним для розуміння процесу пропаганди є соціальні інтереси її суб'єкта, їхнє співвідношення з інтересами суспільства в цілому та окремих груп, до яких вона звернена [1].

Поняття «інформаційна війна» ввів у науковий обіг американський дослідник М. Маклюен, який проголосив тезу «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації» [2].

Мета інформаційної війни – послабити моральні та матеріальні сили супротивника та посилити власні. Вона не призводить до кровопролиття чи вбивства, руйнувань, при її веденні немає жертв. Вона знищує не населення, а державний механізм. Основне завдання інформаційних війн полягає у маніпулюванні свідомістю людей.

За спрямованістю інформаційних впливів інформаційні війни поділяються на два основних види: інформаційно-психологічні та інформаційно-технічні.

Інформаційно-психологічні війни – це сукупність різних форм, методів і засобів впливу на людей з метою зміни в бажаному напрямку, яке здобувається за допомогою їхньої психологічної характеристики (думок, поглядів, вражень), а також громадської свідомості. Під час ведення психологічної війни, за допомогою психологічного впливу на людей, психологічний вплив може здійснюватися різними засобами.

В *інформаційно-технічній боротьбі* головним об'єктом впливу і захисту є інформаційно-технічні системи (комп'ютерні мережі, телекомунікаційні системи, системи зв'язку та управління і т. д.) [3].

Для боротьби між корпораціями, які є конкурентами на різних ринках використовується промислове шпигунство, яке полягає у зборі інформації щодо свого «супротивника» (майбутні плани, поточні справи, фінансове становище).

Інформаційна зброя принципово відрізняється від інших засобів ведення війни тим, що з її допомогою ведуться неоголошені і, найчастіше, невидимі війни, та що об'єктами впливу є, насамперед, громадські інститути суспільства і держави – економічні, політичні, соціальні, тощо. Крім того, військова стратегія використання інформаційної зброї виявилася тісно пов'язаною із цивільним сектором і стала багато в чому від нього залежати.

Прикладом інформаційної війни може бути російсько-грузинський конфлікт 2008 року. Від часу проголошення незалежності України Російська Федерація веде постійну інформаційну війну проти України. Особливо вона була посилена в роки правління проросійського режиму Януковича. Взагалі, від початку агресії Російської Федерації (лютий 2014 р.) російська пропаганда набула форм геббельсівської пропаганди часів Другої світової війни. У Російській Федерації на всіх рівнях суспільства розгорнута пропаганда війни.

Дослідники американського аналітичного центру RAND зазначають, що щонайменше після війни проти Грузії в 2008 році, Російська пропагандистська машина зазнала істотних змін. Російська пропаганда ефективно скористалась новими каналами для поширення своєї інформації при анексії Криму в 2014 році та під час війни на сході України, інтервенції до Сирії та протистоянні з країнами-членами НАТО. Російська пропаганда дуже інтенсивна та поширюється багатьма каналами і відірвана від реальності. Також російська пропаганда стрімка, безперервна, повторювана, але їй бракує внутрішньої узгодженості. Дослідження з експериментальної психології свідчать, що такий підхід може бути досить ефективним. Крім того, саме ті чинники, які роблять подібну модель пропаганди ефективною, ускладнюють протидію, роблять традиційні методи контрпропаганди неієвими.

Ще на початку збройного конфлікту, під час розгортання операції із захоплення та анексії Криму, дослідники Національного інституту стратегічних досліджень України підготували аналітичну записку, в якій зазначили, що: намагання Російської Федерації провести кампанію із введенням збройних сил до АР Крим супроводжувалось діями, які мали всі ознаки підготовленої та продуманої за цілями, заходами та наслідками інформаційно-психологічної спецоперації, скерованої в першу чергу на російську аудиторію, а з іншого боку на українську та західну аудиторію.

Ключовими завданнями цієї спецоперації було:

- 1) Деморалізація населення України.
- 2) Деморалізація особового складу збройних сил та силових відомств, а також спонукування їх до державної зради й переходу на бік супротивної сторони.
- 3) Формування у громадян Росії та України викривленого «медіа бачення» подій, що відбуваються, а не їх дійсних причин та наслідків.
- 4) Створення вигляду масової підтримки дій РФ з боку населення Південно-Східних регіонів.
- 5) Психологічна підтримка українських прихильників радикального зближення регіонів Сходу й Півдня України з РФ.

При цьому використовувалися усі методи інформаційно-психологічної боротьби – від розміщення тенденційної інформації та напівправди до неприхованої неправди («фейку») [4].

Наразі інформаційна війна Російської Федерації проти України триває по цей день. Більше того, 24 лютого 2022 року Росія розпочала повномасштабну війну проти України та Українського народу. Але перемога буде за нами! Все буде Україна!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Денисюк Ж. З. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 32 (71). №2. 2021. С. 46–51.
2. Що таке інформаційна війна. URL: my.elvisti.com/sergandr/iv.html.
3. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. Вісник НАДУ. 2015. №1. С. 136–141.
4. Зубарева М. А. Аналіз інформаційної війни між Росією та Україною в інформаційному суспільстві. *Інформаційне суспільство*. 2015. Вип. 21. С. 6–11.

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ЗБИТКІВ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

Брус В. В., Ващенко Д. О.

Науковий керівник – Кришталь Т. М., д. е. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Внаслідок вторгнення російських військ в Україну на сьогоднішній день зруйновано інфраструктуру, будівлі та інші матеріальні цінності. Так, станом на 3 квітня внаслідок війни в Україні знищено чи пошкоджено вже майже 6,8 тис. житлових будинків, майже 400 навчальних закладів, понад 140 закладів охорони здоров'я,

8 цивільних аеропортів та 10 військових аеродромів, 7 ТЕС / ГЕС тощо. Державне агентство автомобільних доріг України оцінює збитки від пошкодження дорожньої інфраструктури під час війни з Росією в 874 млрд. грн., адже по всій Україні було зруйновано 23 тис. км автодоріг і 273 штучних споруди – мости, шляхопроводи тощо. Тобто, на їх відновлення необхідна така сума: доріг на 835 млрд. грн. і мостів на 39 млрд. грн.

За оцінками Мінекономіки і KSE Institute станом на кінець березня 2022 року, загальні втрати економіки України внаслідок війни з урахуванням як прямих, так і непрямих втрат (падіння ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо) складають від \$543 млрд. до \$600 млрд. Варто зазначити, що кожного дня цифри змінюються і, на жаль, вони зростають.

Поняття збитки застосовують для оцінки руйнівної сили катастроф (аварій), військових дій. Так, війна може призвести до такого ланцюжка: наслідки – втрати – збиток – відшкодування [1].

Наслідками війни є результат впливу її руйнівних факторів на усі сфери життєдіяльності держави, тобто зміни у соціально-економічній, політичній, науково-технічній та інших сферах життєдіяльності особистості, підприємства, суспільства і держави, які відбулися, ініціюються або посилюються через бойові дії.

Збиток – це результат негативної зміни внаслідок якихось подій, явищ, дій стану об'єктів, що виражається в порушенні їх цілісності або погіршенні інших властивостей; фактичні або можливі соціальні та економічні втрати (відхилення здоров'я людини від середньостатистичного значення, тобто його хвороба або навіть смерть; порушення процесу нормальної господарської діяльності; втрата того чи іншого виду власності, інших матеріальних, культурних, історичних або природних цінностей і т.п.) та (або) погіршення природного середовища або погіршення довкілля людини.

Найбільш поширене визначення збитку – це результат зміни стану об'єктів, що виражається в порушенні цілісності або погіршенні інших властивостей; фактичні або можливі економічні та соціальні втрати, що виникають у результаті яких-небудь подій.

Під збитком (у контексті техногенної безпеки) Іванов С. В. розуміє заподіяння шкоди певній особі, його праву на матеріальні і нематеріальні блага в результаті фізичного чи хімічного впливу в процесі використання техніки [1].

Відповідно до положень Господарського Кодексу України під збитками розуміються: витрати, здійснені стороною; втрата чи пошкодження її майна; не отримані нею доходи, які уповноважена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або дотримання правил провадження господарської діяльності другою стороною [2].

Згідно ж із Цивільним Кодексом України поняття збитків визначено як реальний збиток та упущена вигода [3].

Основні збитки, що зумовлені військовими діями, пов'язані з руйнуванням житлового та комунального фонду, транспортної інфраструктури (дороги, залізничні колії, аеропорти, лінії електропередач тощо); руйнуванням промислових об'єктів; забезпеченням житлом, соціальною допомогою та робочими місцями внутрішньо переміщених осіб з зони бойових дій. Крім того, це збитки, які спричинені припиненням економічної діяльності суб'єктів господарювання; збитки, спричинені порушенням виробничих ланцюгів; втрата інвестиційної привабливості регіону зокрема та країни в цілому.

На нашу думку, основними видами збитків від наслідків війни є:

– соціально-економічні збитки (втрата якого-небудь виду власності, витрати на переселення людей, виплата компенсації постраждалим, упущена вигода, порушення процесу нормальної господарської діяльності, погіршення умов життєдіяльності людей тощо);

– зовнішньо- і внутрішньополітичні збитки (зниження довіри до державних інститутів, зростання соціальної напруженості в суспільстві);

– екологічні збитки (погіршення природного середовища та витрати на його відновлення, втрата господарської цінності територій тощо);

– медико-біологічні збитки (скорочення середньої тривалості життя, втрата здоров'я, життя, підвищення рівня захворюваності населення тощо).

Збитки від війни доцільно поділяти на прямі та непрямі. Під прямим збитком розуміють втрати і збитки всіх структур національного господарства, що потрапили в зону ураження і зазнали наслідків війни, зокрема, неповоротні втрати основних фондів, оцінені втрати природних ресурсів і збитки, викликані цими втратами, недоотримання підприємствами прибутку, державою – різних податків, страхових виплат тощо. Непрямий збиток – це збитки і додаткові витрати, які понесуть об'єкти, що не потрапили безпосередньо в зону руйнівних дій під час війни. Ці витрати викликані порушеннями і змінами в сформованій структурі господарських зв'язків, інфраструктурі; витрати, викликані необхідністю проведення окремих заходів з ліквідації наслідків НС; екологічні втрати тощо.

Прямі та непрямі збитки можна структурувати за категоріями:

– прямі інфраструктурні збитки – це те, що втрачено в результаті прямого руйнування – мости, дороги, житло, будівлі тощо.

– втрати національної економіки, зокрема, падіння ВВП в розрахунку на місяці, коли тривають бойові дії. Це, наприклад, недоотриманий прибуток та невикладені інвестиції підприємств.

– збитки, отримані державою внаслідок зменшення ВВП в перспективі.

Таким чином, під збитками від війни маємо на увазі фактичні або можливі економічні та соціальні втрати, що виникають у результаті певних подій під час війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вплив збройного конфлікту (війни, бойових дій) на вартість підприємства: [монографія] / С. В. Іванов. Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2015. 175 с.

2. Господарський Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>.

3. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Ващенко Д. О.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національний університету цивільного захисту України

Застосування інформаційно-психологічних прийомів задля відстоювання певних інтересів, збереження власних ресурсів чи здобуття додаткових у протистоянні з протилежною стороною відомі людству з незапам'ятних часів. Ще давні мислителі і полководці розмірковували, як перемогти у протистоянні з найменшими втратами. У той же час відомо, що ХХ ст. відзначилось якісно новою роллю інформації у житті суспільств та й загалом цивілізації, коли без неї унеможлиблюється нормальне функціонування як окремих осіб, так і держав. Масовість інформації та її надважлива роль у структурі цивілізації визначили можливість використання інформаційних і комунікаційних технологій у військовій справі. Тепер традиційні види зброї доповнює інтелектуальна складова, яка включає інформаційно-технічні засоби, кіберзброю тощо. Дослідження особливостей, факторів і методів інформаційних війн минулого сприятиме розумінню зародження тих процесів і трансформацій, які несе розвиток інформаційних технологій сучасності та надасть можливість простежити шлях еволюції інформаційних війн [1].

Як відомо, великомасштабні інформаційні технології, які дістали назву інформаційних воєн, мають тисячолітню історію. Уже у біблійній легенді згадано Гедеона, який під час воєн дуже часто намагався

залякати ворога. Одного разу він так залякав супротивника, що той розгубився і вдарив по своїх військах. Прикладів інформаційного впливу на моральну, духовну стійкість супротивника можна знайти чимало і у Давньому Римі, і в епоху феодалізму (боротьба з «ерессю», за «істинну віру» і т. д.), і в пізніші часи.

Так, у Стародавньому Китаї кілька тисяч років тому було систематизовано стратегії, які застосовувалися в політиці та військовій діяльності. Такі стратегії в сучасній літературі отримали назву «стратагеми». Кожна стратагема, виражена у певному лаконічному висловлюванні, насправді є схемою опосередкованого способу впливу, неявного маніпулювання чужою поведінкою. Застосовуючи її, можна було ввести противника в оману, тобто дезінформувати стосовно власних намірів, планів і дій, і тим самим добитися переваги над ним, досягти успіху з мінімальними втратами.

Таким чином, у стародавньому світі чітко проглядаються основні елементи й напрями інформаційно-психологічного впливу як способу ослаблення морального духу противника, підбаворювання своїх військ, формування сприятливої суспільної думки як у своїй країні, так і на захопленій чи належній противникові території. У цей час поширилися такі способи інформаційно-психологічного впливу, як залякування своєю могутністю, використання письмових джерел, використання найочевидніших суперечностей у таборі противника й розкол його союзників [2].

Особливого значення інформаційні війни набули у ХХ столітті, коли газети, радіо, а потім і телебачення стали справді засобами масової інформації, а поширювана через них інформація – справді масовою. Великого значення набула пропаганда. Уже у 20-х роках США вели радіопередачі на регіони. Тоді ж, у 1930-х роках, інформаційні війни перестають бути додатком до збройних і перетворюються у самостійне явище – як от: німецько-австрійська радіовійна 1933–1934 рр. з приводу приєднання Австрії до Рейху. Саме тоді з'явилося і набуло поширення поняття «інформаційний агресор», що передбачає психологічний вплив на умовного противника [3].

Вступ людства в інформаційну еру змінив саму парадигму війни. Розвиваючись в часі інформаційні технології змінили концепцію, тактику і стратегію війни. Інформаційна революція змінює як систему озброєнь, так і систему цілей, у результаті чого відбувається перехід, наприклад, до нелетальної зброї, а також до атаки, спрямованої на електронні системи противника.

Інформаційні мережі є новим середовищем, в якому ключовими є стратегічна розвідка та військові операції, які проводяться за дипломатичної, економічної підтримки та за підтримки ЗМІ. У більшості індустріально розвинених країнах проводяться дослідження і розробки нової інформаційної зброї, що дозволяє здійснювати безпосередній контроль над інформаційними ресурсами потенційного противника, а в необхідних випадках – прямо впливати на них. За

даними аналітичних центрів США, розробки такої зброї ведуться у 120 країнах світу. Для порівняння – розробки в галузі ядерної зброї проводяться не 132 більш, як у 20 країнах. У деяких країнах завершено розробку засобів інформаційного протиборства (війни) з можливим противником як в умовах воєнних конфліктів різної інтенсивності, так і у мирний час на стратегічному, оперативному, тактичному рівнях і в польових умовах з метою захисту національної інфосфери від агресії і несанкціонованого втручання. У розвинутих країнах концепція інформаційної війни є складовою воєнної доктрини, що обумовлює спеціальну підготовку особового складу і окремих підрозділів для проведення інформаційних операцій. Практика міжнародних, регіональних та етнічних конфліктів виявила унікальність застосування інформаційної зброї для впливу на міжнародне співтовариство та для боротьби за геополітичні інтереси.

Більшість військових фахівців вважають, що інформаційна зброя дозволяє вигравати війни, не вдаючись до звичайної зброї. Інформаційна зброя співставляється зі зброєю масового знищення, вона не вимагає спеціальних засобів виробництва або складної інфраструктури для використання. Засоби інформаційної війни – це програмне забезпечення, апаратні засоби комп'ютерних вірусів, логічних бомб тощо.

Інформаційна війна по своїй суті не є явищем абсолютно новим, а простежується ще з прадавньої історії. Інформаційна складова була присутня у протистоянні давніх племен, релігій, народів. Проте, з розвитком технологій модифікувалися засоби та інструменти інформаційної боротьби. Коли тисячоліття тому, як засіб досягнення мети в інформаційній акції використовували слово, то теперішніми інструментами ведення інформаційних війн (операцій), окрім ЗМІ, стало програмно-технічне забезпечення, що стало визначальним компонентом у сучасному інформаційному протистоянні. Як вважає більшість дослідників інформаційного суспільства, лідерство у ХХІ ст. визначається не економічним фактором, а його здатністю контролювати інформаційні процеси [1].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Валюшко І. О. Еволюція інформаційних війн: історія і сучасність // Історико-політичні студії. Серія: Політичні науки: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Ін-т історії укр. сус-ва; редкол.: І. Д. Дудко (голова) [та ін.]. Київ: КНЕУ, 2015. №2. С. 127–134.

2. Інформаційно-психологічне протиборство: підручник. Видання друге перекладене, доповнене та перероблене / [В. М. Петрик, В. В. Бедь, М. М. Присяжнюк та ін.]; за заг. ред. В. В. Бедь, В. М. Петрика. К.: ПАТ «ВІПОЛ», 2018. 386 с.

3. Макаренко Л. П. Еволюція форм та методів ведення інформаційної війни // Науковий погляд. Том 4. №3. 2014.

ХАРАКТЕРИСТИКА ГЕНОЦИДУ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Волинець Д. О.

Науковий керівник – Кришталь А. О., к. пед. н.

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Явище геноциду відслідковується в історії багатьох держав та народів: Голодомор в Україні у 1932–1933 роках, Голокост єврейського народу, знищення ромського населення напередодні Другої світової війни, масові вбивства камбоджійців у 1975–1979 роках, знищення етносу тутсі в Танзанії у 1994 році, винищення мусульман в Республіці Сербської Боснії і Герцеговини у 1995 році тощо.

Вперше термін «геноцид» було використано польсько-американським адвокатом єврейського походження Р. Лемкіним у 1944 році у праці «Правління країн Вісі в окупованій Європі». До критеріїв класифікації актів масового знищення народів Р. Лемкін [1] зараховував: руйнування історико-культурних цінностей, примусове долучення дітей однієї етнічної групи до іншої, заборона на використання рідної мови, системна ліквідація літератури рідною мовою, руйнування об'єктів національної спадщини тощо, акти жорстокості та агресії стосовно окремих осіб, насильницьке втручання у приватне життя представників конкретних груп; цілеспрямоване знищення історичної, культурної й економічної основ цих груп. Вищезазначені твердження не було підтримано тогочасною владою, однак згодом були покладені в основу Статуту й вироків Нюрнберзького трибуналу.

Відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду найсерйознішими злочинами, що потрапляють під юрисдикцію Суду, вважаються злочин геноциду, злочини проти людяності, військові злочини, злочин агресії.

Поняття «геноцид» у вищезазначеному статуті трактується як «діяння з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу шляхом вбивства заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розлади членам такої групи; навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які розраховані на повне чи часткове фізичне знищення її; заходи, розраховані на запобігання дітонародженням у середовищі такої групи; насильницька передача дітей із однієї людської групи до іншої» [2].

На думку В. Головченка, коренями трагедій геноциду залишається уявлення про суспільну нерівність етнічних, расових, релігійних, культурних, мовних, територіальних, соціально-класових та інших груп і спільнот, а також бажання збільшити життєво важливий природний чи суспільний ресурс однієї спільноти (групи) за

рахунок іншої. На основі історично сформованих уявлень про «богообраність» одних народів і «підлеглості» решти будуються гіпотези, концепції, теорії й вчення, що обґрунтовують правомірність, доцільність чи необхідність знищення певної суспільної групи, виправдовують і схвалюють геноцид [3]. Загальноприйнятим лишається факт, що геноцид незалежно від того, відбувається він у мирний чи воєнний час, є злочином, що порушує норми міжнародного права. Війна, розпочата Російською Федерацією проти незалежної суверенної України, суперечить укладеним раніше договорам і порушує низку гарантій, не відповідає міжнародним правилам ведення війни і відкрито вдається до злочинів проти людяності, зокрема – геноциду.

Одним з найжорстокіших прикладів геноциду, що чинить Російська Федерація на території України у 2022 році, є злочини проти мирного населення в українських містах і селах: Буча, Ірпінь, Гостомель (Київська обл.), Маріуполь (Донецька обл.), Чернігів (Чернігівська обл.) та ін. З перших днів війни цивільне населення цих міст і сіл постійно перебувало і досі перебуває під обстрілами в умовах відсутності життєво необхідного забезпечення (питна вода, продукти харчування, лікарські препарати, газ, електроенергія тощо), без засобів зв'язку і можливості безпечної евакуації. Анонсовані «зелені коридори» безжально обстрілюються російськими військовими з метою перешкоджання евакуації українського населення із зони бойових дій. Відповідно, ввезення гуманітарної допомоги до міста також є неможливим.

6 березня 2022 року Президентом України було підписано Указ №110/2022 «Про делегацію України для участі в усних слуханнях Міжнародного Суду ООН щодо звинувачень у геноциді відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Україна проти Російської Федерації)».

Жорстокими свідченнями геноциду українського населення є бомбардування Маріупольського пологового будинку 9 березня 2022 року, авіаудар по приміщенню Маріупольського драматичного театру 16 березня 2022 року, де у сховищі перебували понад тисячу українських громадян, переважно жінки і діти, з яких понад 300 осіб загинуло.

Згідно зі ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду [2] умисне завдання ударів по будівлях, матеріалах, медичних установах та транспортних засобах, а також персоналу, який використовує відповідно до міжнародного права відмітні емблеми, встановлені Женевськими конвенціями, зараховується до військових злочинів. Документально підтверджено ігнорування російськими військовими міжнародних маркувань (символіка Червоного Хреста тощо), а часом і зловживання ними (використання «білого» прапора для наступної атаки, використання цивільного населення у якості

«живого щита» тощо) представлено на офіційних інтернет-ресурсах України і долучено до справи.

Таким чином, обов'язок міжнародної спільноти перед майбутніми поколіннями полягає в тому, щоб притягнути до відповідальності осіб, які скоїли геноцид, а також, щоб запобігти повторенню подібних злочинів у майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Lemkin R. Acts Constituting a General (Transnational) Danger Considered as Offences Against the Law of Nations : additional explications to the Special Report presented to the 5th Conference for the Unification of Penal Law in Madrid, 14–20 October 1933. URL: <http://www.preventgenocide.org/lemkin/madrid1933-english.htm>.
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588?lang=uk#Text.
3. Головченко В. І. Трагедії геноциду в постбіполярному світі й проблема відповідальності за них. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/download/3071/2759.

УКРАЇНА І ЗАГРОЗА ЯДЕРНОЇ ВІЙНИ В ХХІ СТОЛІТТІ

Клименко А. Д.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Розвиток науки й техніки, створення ядерної зброї призвели до того, що нині людина стала спроможна покласти край власному існуванню. Швидкий прогрес у військовій галузі загрожує безпеці і сприяє розростанню глобальних проблем. Однією із найбільш актуальних на сьогодні – є відвернення ядерної війни. Тому увесь цивілізований світ дивиться з острахом на погрози президента росії володимира путіна натиснути на червону кнопку та розпочати ядерну війну.

Варто пам'ятати, що будь-яка війна веде до загибелі людей, втрати найціннішого – людського життя. Всі ми сьогодні бачимо, до яких страхітливих наслідків і трагедій призводить війни на Україні. І тому питання недопущення використання ядерної зброї набуває особливої актуальності.

Після Другої світової війни наддержави того часу – США та СРСР розпочали гонку озброєнь, обов'язковим компонентом яких стала розроблення ядерної зброї. Ситуація була ускладнена створенням двох ворогуючих воєнно-політичних блоків – в 1949 році США та їхні союзники утворили НАТО, а в 1955 Радянський Союз і його сателіти –

Організацію Варшавського договору. Світ поглинула Холодна війна, що супроводжувалася гонкою озброєнь.

Після Другої світової війни всі країни світу витратили вже близько 10 трильйонів доларів США на озброєння й утримання армії. Разом із тим на проблему збереження миру на нашій планеті є різні точки зору. На сьогодні найбільша кількість ядерної зброї зосереджена в п'яти країнах світу – Китаї, Франції, Великобританії, США, Росії [1].

Щоб зарадити загрозливій ситуації, та знизити ризики ядерної війни, світове співтовариство розпочало міжнародну роботу, спрямовану на зниження темпів гонки озброєнь. Однак, міжнародні договори про нерозповсюдження ядерної зброї чи про повне припинення виробництва хімічної зброї підписані далеко не всіма країнами світу. Як приклад, можна проілюструвати ситуацію із Північною Кореєю та Іраном.

Підписавши у 1994 році Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (більш відомий як Будапештський меморандум), наша держава приєдналась до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Гарантами безпеки країни виступали США, Великобританія та росія. Наразі більшість політологів твердить, що ядерне роззброєння України під зовнішнім тиском не дозволило створити національний потенціал ядерного стримування агресора (що було неможливо без допомоги з боку США), тобто позбавило державу збройних засобів самопомоги, а міжнародні «запевнення» у сфері виявилися декларативними [1].

Збройна агресія росії проти України, що почалась з 2014, а особливого розмаху набула, починаючи з лютого 2022 року, перетворившись із неоголошеної на справжню війну, та засвідчила декларативний характер Будапештського меморандуму, адже він як виявилось не передбачав жодних санкцій для ядерних держав, що порушили його приписи.

Через те, що в англійському та українському текстах меморандуму існує різниця: тоді як в українському варіанті назва звучить як «Меморандум про гарантії безпеки...», в англійському – «Memorandum on Security Assurances» (тобто «безпекові запевнення»), а «запевнення» не несе конкретного змісту, то Будапештський меморандум з юридичної точки зору не мав жодного механізму гарантування безпеки.

21 лютого 2022 року МЗС України направило державам-членам Ради безпеки ООН запит на основі Будапештського меморандуму з вимогою негайного проведення консультацій. Цьому передувала промова Володимира Зеленського на Мюнхенській конференції з безпеки, в якій Президент заявив, що Україна вчетверте і востаннє ініціює проведення консультацій у рамках меморандуму, і якщо вони знову не відбудуться або за їх результатами не буде конкретних рішень щодо гарантування безпеки, то Україна матиме повне право

вважати, що Будапештський меморандум не працює і всі пакетні рішення 1994 року [щодо відмови від ядерної зброї] «поставлені під сумнів» [2].

Події останнього місяця – є яскравим прикладом ігнорування росією і меморандуму і власне глобальних засад сучасного світопорядку, а ядерний шантаж взагалі недопустимий. Адже, наслідки такого кроку будуть руйнівними для всього живого на планеті Земля. Варто пам'ятати, що при наземному ядерному вибуху близько 50% енергії йде на утворення ударної хвилі та воронки в землі, 30–50% – у світлове випромінювання, до 5% – на проникаючу радіацію та електромагнітне випромінювання і до 15% – на радіоактивне зараження місцевості. При повітряному вибуху нейтронного боєприпасу частки енергії розподіляються своєрідно: ударна хвиля — до 10%, світлове випромінювання – 5–8% і приблизно 85% енергії йде в проникну радіацію (нейтронне та гамма-випромінювання). Ударна хвиля і світлове випромінювання аналогічні вражаючим факторам традиційних вибухових речовин, але світлове випромінювання у разі ядерного вибуху є значно потужнішим [3].

Отже, сьогодні світові лідери повинні зробити все можливе для того, щоб уникнути ядерної війни та дотримання миру в нашій державі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Завітій М. О., Купчак М. Я. Проблема миру і роззброєння. URL.: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/6616/1>.
2. Україна офіційно звернулася за консультаціями за Будапештським меморандумом // Українська правда. URL.: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/21/7324839/>.
3. Глобальні проблеми сучасності: курс лекцій / Я. А. Федоренко. Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. 155 с.

ВОЄННИЙ СТАН В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ РЕЖИМ

Кобилка Є. О.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям [1].

Вивчення питання правового регулювання процедури введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях слід розпочати з огляду Основного Закону України. Приписами пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України Президента України наділено повноваженнями виключно у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України приймати рішення, зокрема про:

- 1) загальну мобілізацію;
- 2) часткову мобілізацію;
- 3) введення воєнного стану в Україні;
- 4) введення воєнного стану в окремих її місцевостях [2].

Досліджуючи питання стосовно реалізації процедури оголошення стану війни в Україні та розмежування його від процедури введення воєнного стану слід зазначити, що процедура оголошення стану війни в Україні на сьогоднішній день врегульована нормою пункту 19 частини першої статті 106 Основного Закону України. Часткова реалізація процедури оголошення стану війни була врегульована нормами Закону України «Про оборону України» до викладення його Верховною Радою України 05.10.2000 року в новій редакції [3]

Відповідно до пункту 19 частини першої статті 106 Конституції України Президент України вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни. Існуюча норма не розкриває умов (підстав) для внесення до Верховної Ради України такого подання. Процедура запровадження та умови (підстави) для оголошення стану війни в Україні Президентом України була передбачена нормою пункту 19 частини першої статті 106 Конституції України з моменту її прийняття до 01.01.2006 року, а також після внесення до неї змін парламентарями різних політичних сил починаючи 01.10.2010 року до 02.03.2014 року у зв'язку з переходом від президентсько-парламентської форми державного правління до парламентсько-президентської. Такою умовою (підставою) для реалізації оголошення стану війни в зазначені періоди була умова «в разі збройної агресії проти України».

Правовою основою для внесення зазначених змін до пункту 19 частини першої статті 106 Основного Закону України стало прийняття Законів України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року №2222-IV в розпал помаранчевої революції [4].

Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21.02.2014 року №742-VII вносились зміни у період здійснення воєнної окупації Кримського півострова [5].

Певну неузгодженість у правовому регулюванні законодавства в сфері оборони містить Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оборону України» від 5 жовтня 2000 року №2020-III, в якому законодавець фактично визначив дефініцію – стан війни як абстрактне поняття, завуалювавши при цьому саму процедуру його оголошення. Нова редакція Закону України «Про оборону України»

після 17.11.2000 року поєднала в собі зміст юридичних понять воєнного стану та стану війни одночасно [7].

Частина третя статті 4 Закону встановлює, що з моменту оголошення стану війни чи фактичного початку воєнних дій настає воєнний час, який закінчується у день і час припинення стану війни. Відсутність визначення переліченої термінології в частині третій статті 4 Закону України «Про оборону України», а також чіткого визначення поняття «стан війни», дає підстави тлумачити, що стан війни настає одночасно з вжиттям Президентом України заходів, спрямованих на забезпечення оборони України та діє до моменту затвердження Верховною Радою України Указу Президента України про введення воєнного стану і набуває характеру саме воєнного стану згідно пункту 31 частини першої статті 85 Конституції України [1].

Порядок введення воєнного стану:

1. Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентові України подає Рада національної безпеки і оборони України.

2. У разі прийняття рішення щодо необхідності введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Президент України видає указ про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проект закону.

3. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, підлягає негайному оголошенню через засоби масової інформації або оприлюдненню в інший спосіб.

4. У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання та розглядає питання щодо затвердження указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у порядку, встановленому Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України.

5. У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності зобов'язані сприяти негайному прибуттю народних депутатів України на засідання Верховної Ради України та здійсненню їхніх повноважень.

6. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, офіційно оприлюднюється разом із законом щодо затвердження такого указу Президента України та набирає чинності одночасно з набранням чинності таким законом [1].

Отже, правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, №28, ст.250) Стаття 1. Визначення воєнного стану.
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року №1932-XII. URL: <http://Zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
4. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 року №2222-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15/ed20041208>.
5. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21 лютого 2014 року №742-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18>.
6. Про внесення змін до Закону України «Про оборону України» від 5 жовтня 2000 року №2020-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
7. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ЗАБОРОНИ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Митник Ю. А.

Науковий керівник – Спіркіна О. О., к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Відповідно до пункту 19 частини першої статті 92 Конституції України, правовий режим воєнного стану визначається виключно законом України. На реалізацію зазначеної норми Конституції України прийнято Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення, скасування та правові засади діяльності державних органів, задіяних в його умовах. Стаття 1 вищезгаданого Закону, окрім визначення поняття воєнний стан, також закріплює умову (підставу), за якої він вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності [1].

Тобто, згідно статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

24 лютого 2022 року Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України Володимир Зеленський підписав Указ №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Народні депутати затвердили цей документ 300 голосами [2].

Згідно з Указом, воєнний стан запроваджується з 5:30 24 лютого 2022 року строком на 30 діб на території Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей та міста Києва строком на 30 діб вводиться надзвичайний стан [2].

Пізніше на засіданні 15 березня 2022 року, Верховна Рада України ухвалила Закон про затвердження Указу Президента України №133/2022 від 14 березня 2022 року «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні». Указом передбачено продовження строку дії воєнного стану в Україні з 5 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб [3].

Таке рішення ухвалено у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони й відповідно до українського законодавства [2].

Згідно з ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самотійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану:

1) встановлювати (посилювати) охорону об'єктів державного значення, об'єктів державного значення національної транспортної

системи України та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і вводити особливий режим їх роботи;

2) запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та системи забезпечення життєдіяльності населення і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб. За працівниками, залученими до виконання суспільно корисних робіт, на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада);

3) використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

4) примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

5) запроваджувати комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування;

6) встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

7) перевіряти документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України;

8) забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

9) порушувати питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення;

10) встановлювати заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

11) регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі;

12) забороняти торгівлю зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

13) встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

14) вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

15) забороняти громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України; обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби;

16) запроваджувати та здійснювати інші заходи правового режиму воєнного стану в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану [1].

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Під час воєнного стану неможливо припинити повноваження Президента України, Верховної Ради, уряду, омбудсмена, судів, органів

прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування [2].

Також не можна вносити зміни до Конституції України та проводити вибори, всеукраїнські та місцеві референдуми, а також проведення страйків, масових зібрань та акцій [2].

Отже, під час воєнного стану, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, місцевого самоврядування:

- посилити охорону стратегічних об'єктів;
- запровадити комендантську годину;
- заборонити акції та масові зібрання;
- ввести особливий режим в'їзду та виїзду, обмежити свободу пересування громадян та транспортних засобів;
- ввести заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання;
- перевіряти документи, оглядати речі, багаж, вантаж та навіть приватне майно;
- заборонити діяльність певних партій чи громадських об'єднань, які ведуть роботу проти України;
- ввести трудову повинність чи обов'язкові суспільно корисні роботи;
- використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності;
- здійснювати примусове відчуження приватного майна;
- ввести заборону торгівлі певними товарами.

Також можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб.

Повноваження Президента України, Верховної Ради, уряду, омбудсмена, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування не можуть бути припинені.

До того ж, не можуть вноситися зміни до Конституції України, проводитися вибори, всеукраїнські та місцеві референдуми, страйки, масові зібрання та акції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. №389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №28. Ст. 250.

2. Волошин Н. Що потрібно знати про воєнний стан, оголошений в Україні // АрміяІform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/02/24/shho-potribno-znaty-pro-voyennyj-stan-ogoloshenyj-v-ukrayini/>.

3. Указ Президента України Про продовження строку дії воєнного стану в Україні. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U133_22?an=2.

НЕОГОЛОШЕНА ВІЙНА НА СХОДІ – ПЕРШИЙ ЕТАП ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Митник Ю. А.

Науковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

24 лютого 2022 року стало для нашої країни чорним днем – президент РФ Путін заявив, що ухвалив рішення про проведення «спеціальної військової операції» на території України. Після цього російські війська почали обстрілювати Київ, Харків, Одесу, Маріуполь, Дніпро та багато інших міст. Розпочалася нова фаза російсько-української війни, війни що принесла тисячі смертей як військових так і цивільних громадян України, знищення міст, містечок та сіл, руйнування інфраструктури по всій території держави. Дещо пізніше стало відомо, що до війни країна-агресор готувалася протягом року, скупчуючи свої війська на кордонах із нашою країною.

Злочинні дії Росії, спрямовані на ліквідацію суверенітету продовжуються останні вісім років. Наприкінці лютого 2014 року країна ледь оговтувалася від кривавих подій на Майдані, коли проти неї стрімко розгорнулася відкрита збройна агресія Росії. Першим об'єктом агресії став Крим. Операція по захопленню півострова розпочалася 20 лютого 2014 р. Проте підготовка до цього відбувалася вже декілька років. На той час агресію Росії проти України називали «гібридною війною», головною метою якої стало руйнування країни з середини, придушення волі до опору, нав'язування волі агресора [1].

Анексія Кримського півострова тривала майже місяць. Почавши інтервенцію 20 лютого 2014 р., Росія анексувала півострів 21 березня. Цими діями Росія перекреслила міжнародне право, зокрема порушила Гельсінський заключний акт 1975 р. про непорушність кордонів у Європі, Будапештський меморандум 1994 р. про гарантії безпеки Україні, Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Росією 1997 р., Договір між Україною та Росією про українсько-російський державний кордон 2003 р [2].

Наразі можна виділити три етапи російської анексії українського Криму. Спочатку (20–28 лютого) російські солдати («зелені чоловічки», «самооборона Криму») розосередилися на півострові та змінили регіональну владу. На другому етапі (1–15 березня) Крим було де-факто відрізано від України, захоплено або заблоковано військові бази і стратегічні об'єкти. Протягом третього етапу (16–21 березня) проведено незаконний референдум, внаслідок якого й було здійснено анексію. У наступні декілька днів – завершено захоплення всіх військових частин і стратегічних об'єктів регіону, а також більшості українських кораблів. Під час окупації Криму і після анексії певна частина українських військових перейшла на бік ворога. Убито одного

українського вояка, двох поранено. Загинув один російський солдат, двоє отримали поранення [2].

Потім агресія країни-окупанта поширилась на територію Донецької та Луганської областей. Операцію по їхньому звільненню політичне керівництво нашої держави назвало антитерористичною (АТО). Перші бойові зіткнення сил АТО і сепаратистів почалися ще 2 травня, коли в небі над Слов'янськом за допомогою переносного зенітно-ракетного комплексу було збито гелікоптер української сторони, що стало яскравим доказом участі у війні кадрових російських військових. Починаючи з 22 травня між силами АТО і збройними формуваннями сепаратистів почалися регулярні бойові зіткнення – цього дня під Волновахою (Донецька область) відбувся напад на табір сил АТО, в якому загинуло 18 українських військовослужбовців [3].

Активна фаза бойових дій між українськими військами та підрозділами Збройних сил російської федерації і підтримуваних ними бойовиками відбулася 25–26 серпня 2014 р. Враховуючи завдані їм втрати, було зроблено висновок, що противник уникав втягування у затяжні бої. З одного боку, це пояснювалося загрозою збільшення втрат, які важко було б приховати від суспільства, а з іншого – могло бути розцінено міжнародною спільнотою як акт агресії проти України та використано для застосування санкцій. Тому, російською федерацією були застосовані оманливо-дипломатичні шляхи для припинення бойових дій та ведення вогню.

26 серпня, після зустрічі з президентом України П. Порошенком у Мінську (Білорусь) президент росії в. путін говорив про потребу «якнайшвидше припинити кровопролиття». Проте того ж самого дня знімки з американського супутника (як засвідчила на Раді безпеки ООН С. Пауер) показали російські бойові підрозділи, розташовані на південний схід від Донецька, у східній Україні. Того ж дня в Луганську було затримано військових 9-ї бригади регулярної російської армії. У відповідь Росія заявила, що ці солдати «заблукали» на територію України «помилково». Наступного дня після цих перемовин росія обстріляла ракетами «Град» зі своєї території українські позиції в Новоазовську, а тоді атакувала їх двома колонами російських бронетранспортерів і танків [3].

Кривавою сторінкою в історії Антитерористичної операції стала Іловайська трагедія. Не припиняючи обстрілювати українські війська в районі Іловайська, російська сторона запропонувала їм припинити опір, скласти зброю, здати військову техніку і вийти з оточення. Такі умови були відхилені. В подальшому, була досягнута домовленість керівництва сектору Б з представниками Збройних сил рф про вихід з технікою та зброєю. Згідно з домовленістю, на світанку 29 серпня 2014 р. після прибуття двох БТРів зі складу збройних сил рф (один в Многопілля, другий – в Агрономічне) передбачалося здійснити супровід за двома маршрутами двох колон українських підрозділів до рубежу Старобешево – Новокатеринівка. Так почалася трагедія

українських військ під Іловайськом, коли наші військові були підступно розстріляні росіянами. За офіційними даними загинуло 366 бійців, 158 українських воїнів вважаються зниклими безвісти [3].

Станом на 24 лютого 2015 року під контролем проросійських сепаратистів та російських військових знаходилася у два рази менша територія, ніж на початок проведення АТО, яка складала близько третини площі Донецької та Луганської областей. За цей час за даними ООН в результаті бойових дій загинуло 5 793 і поранено 14,5 тисяч людей, більше мільйона українців стали внутрішніми переселенцями і ще понад 200 тисяч виїхало в росію. Кількість втрат серед учасників бойових дій важко піддається обліку і за деякими даними загиблими вважаються понад 1 400 з українського та 6 200 з проросійського боку.

Згодом Антитерористичну операцію було перейменовано на Операцію Об'єднаних Сил (ООС), а військові дії на окупованих територіях продовжувались наступні 8 років, гібридна війна набула затяжного характеру. Щодо росії, то вона всіляко заперечувала свою участь у даному конфлікті, стверджуючи, що її армії на території ОРДЛО немає. Однак події останнього місяця довели протилежне. Увесь світ став свідком агресії путіна, спрямовану на територію нашої суверенної держави. Його «спецоперацію» офіційно було визнано ООН військовою агресією та засуджено. Наразі ЗСУ мужньо захищають територію нашої країни від російських окупантів. Ми віримо у нашу перемогу!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агресія Росії проти України. URL: <http://mankrda.gov.ua/informacijnij-rozdil/aktualnij-komentar/agresiya-rosii-proti-ukraini/>.

2. Початок Російсько-української війни. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0301P/>.

3. Гай-Нижник П. Війна на сході України: початок (Чи відбулося вторгнення російських Збройних сил і військ спеціального призначення у Донбасі?) // Війна на Донбасі. 2014–2016 рр.: зб. наук. праць за матеріалами II Всеукр. наук. військ.-істор. конф., 20 квітня 2017 р. URL: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2017doc.viina-na-shodi-ukrainy.php>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Митник Ю. А.

Науковий керівник – Дулгерова О. М. к. і. н., доцент

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

За останні кілька років світове співтовариство зіткнулося із проблемою нового, чи оновленого виду під назвою «гібридні загрози». Поєднання військових та невійськових засобів протистояння насправді не є новим явищем в історії, однак з розвитком інформаційних технологій та глобалізацією фінансово-економічної системи з'явилися нові можливості застосування економічних, інформаційних, політичних та військових засобів тиску [1].

В. Горбулін став одним із перших вітчизняних дослідників, що вказав на застосування Росією проти України концепції «гібридної війни», яка багато в чому є унікальною зі структурно-функціонального погляду: за формою вона «гібридна», а за змістом – «асиметрична». Найчіткіше характер нового типу війни продемонстрували спочатку анексія Російською Федерацією навесні 2014 р. території Автономної Республіки Крим, а потім – підтримка місцевих радикальних елементів та повномасштабне вторгнення російських підрозділів до східних областей України. Хоча кожен конкретний елемент цієї «гібридної війни» не новий по суті і використовувався майже в усіх війнах минулого, однак унікальними є узгодженість і взаємозв'язок цих елементів, динамічність та гнучкість їх застосування, а також зростання ваги інформаційного чинника. Причому інформаційний чинник в окремих випадках стає самостійним складником і виявляється не менш важливим, ніж військовий [2].

На переконання М. Требіна, для «гібридної війни» важливим є те, що вона, по-перше, поєднує конвенційні та неконвенційні бойові дії та відповідних учасників цієї війни (поряд зі збройними силами дійовими учасниками стають терористи, найманці, партизани, ополченці, бандформування, спецпідрозділи інших держав тощо); по-друге, початок «гібридної» війни пов'язаний з використанням неконвенційних методів ведення бойових дій незаконними збройними формуваннями; по-третє, протягом усієї «гібридної» війни дуже важливе значення надається боротьбі за розум і душі людей, тобто інформаційній боротьбі, де основними дійовими суб'єктами виступають також не військові: ЗМІ, телебачення, Інтернет, інші засоби масової комунікації [3].

Система національної безпеки у широкому розумінні становить собою множину потреб, інтересів і цінностей особи, суспільства і держави, загроз та небезпек, внутрішніх і зовнішніх, що впливають на стан національної безпеки, умови їх генезису, еволюції та балансу,

державні та недержавні інституції, об'єднаних цілями і завданнями щодо просування забезпечених недоторканістю потреб нації, національних інтересів і цінностей, які взаємодіють один з одним і здійснюють відповідну діяльність у межах законодавства України [4, 40].

Національна безпека будь-якої держави внаслідок своєї багатокомпонентності потребує спеціальної системи її забезпечення, основним призначенням якої є виконання певних дій, спрямованих, перш за все, на захист національних цінностей і реалізацію національних інтересів. У даному випадку мова йде про систему забезпечення національної безпеки як організаційну систему державних і недержавних інституцій, інших суб'єктів, які покликані вирішувати завдання забезпечення національної безпеки у визначений законодавством спосіб [5, 6].

Метою функціонування системи забезпечення національної безпеки є організація процесу управління загрозами і ризиками, за якого державними і недержавними інституціями та окремими особами гарантується збереження і зміцнення національних цінностей, захист і прогресивний розвиток національних інтересів шляхом своєчасного виявлення, упередження, локалізації, нейтралізації, подолання внутрішніх і зовнішніх загроз, а також забезпечення ефективного функціонування самої системи забезпечення національної безпеки та її складових [5, 6].

Національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [6].

Загрози національній безпеці України – явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України [6].

До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [6].

Головним суб'єктом державної політики у сфері національної безпеки України є Міністерство оборони України, що забезпечує формування та реалізацію державної політики з питань національної

безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва в мирний час та особливий період. До повноважень Міністерства оборони України належать організація заходів оборонного планування, визначення засад воєнної, військової кадрової та військово-технічної політики у сфері оборони, здійснення в установленому порядку координації діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони [6].

Окрім того, як визначає законодавець, Міністерство оборони України є центральним органом виконавчої влади та військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні сили України (що включають види та окремі роди військ (сил)) та Державна спеціальна служба транспорту (яка є спеціалізованим військовим формуванням, призначеним для забезпечення стійкого функціонування транспорту як у мирний час, так і в особливий період) [6].

Ще одним органом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в ряді безпекових сфер, є Міністерство внутрішніх справ України. Очолює його міністр внутрішніх справ України, який відповідає за формування державної політики у сферах, що належать до компетенції Міністерства внутрішніх справ України, здійснює повноваження, визначені законодавством України. Діяльність Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Державної міграційної служби України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ України [6].

Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує: державну безпеку, неухильно дотримуючись прав і свобод людини і громадянина; протидію розвідувально-підривної діяльності проти України; боротьбу з тероризмом; контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури; охорону державної таємниці [6].

Ще одним важливим безпековим органом є Рада національної безпеки і оборони України (РНБО), яка визначає концептуальні підходи, напрями, заходи із забезпечення національної безпеки й оборони, схвалює проекти стратегій, концепцій, державних програм та інших стратегічних документів, якими визначаються основні напрями і завдання державної політики у сферах національної безпеки й оборони, координує і контролює їх виконання. Окрім того, у випадках, передбачених законом, РНБО подає на розгляд президентові України пропозиції щодо утворення вищого колегіального стратегічного органу воєнного керівництва обороною держави в особливий період [6].

Розвідувальні органи України уповноважені законом здійснювати розвідувальну діяльність з метою захисту національних

інтересів України від зовнішніх загроз. Як суб'єкти забезпечення національної безпеки й оборони України ці органи беруть участь у формуванні та реалізації державної політики з питань національної безпеки й оборони у визначених законодавством сферах. Пріоритетні завдання розвідувальних органів визначає президент України. Таким чином, мова може йти хіба що про опосередкований лобістський вплив через вплив на оточення президента України [7].

До безпекових органів також належать Управління державної охорони України (що здійснює державну охорону органів державної влади України, забезпечення безпеки посадових осіб та охорони об'єктів, визначених законом), Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (оператор Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації) та ряд інших структур [7].

Отже, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, забезпечують національну безпеку в умовах гібридної війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вовк Р. Транскордонне співробітництво в умовах «гібридних» загроз та викликів // Транскордонна безпека: політико-правовий, соціально-економічний та гуманітарний виміри. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 14 квітня 2016 року, м. Львів. Львів: факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2016. С. 65.

2. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_book/012315_Gorbulyn.pdf.

3. Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність // Український соціум. 2014. №3. С. 115.

4. Ліпкан В. А. Національна безпека України: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2008. 552 с.

5. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналітична доповідь / О. О. Резнікова, В. Ю. Цюкало, В. О. Паливода, С. В. Дрьомов, С. В. Сьомін. К.: НІСД, 2015. 58 с.

6. Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. №2469-VIII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

7. URL: [http://meh.vidr.dp.ua/zbirnik_dums/2019_04\(43\)/6.pdf](http://meh.vidr.dp.ua/zbirnik_dums/2019_04(43)/6.pdf).

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ПСИХІКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Скороход Я. А.

Науковий керівник – Чубіна Т. Д., д. і. н., професор

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Національного університету цивільного захисту України

Ментальний стан українців не дуже стабільний, ми перебуваємо в ненормальних обставинах. Зараз Україна червоно-помаранчева. Ситуація все ще розвивається, у певних областях в гіршу сторону, тому що люди перебувають у зоні бойових дій. На інших територіях люди переживають хронічне стресове навантаження, бо не розуміють всього. Цей фон виснажує. Багато хто не розуміє куди діваються сили. Люди реагують на новини, на неможливість щось планувати. Це забирає багато енергії. Психіка опиняється в кризі, що виникає як відповідь на екстремальні ситуації.

В кожній людині є своя специфіка психіки. Протягом дня можуть бути персональні зміни настрою, коли спочатку людині сумно, потім тривожно, потім вона відчуває злість. Але, якщо розглядати середній стан суспільства, емоції чергуються так: розгубленість; тривога, страх, паніка; злість, роздратування; ейфорія; апатія, депресивні симптоми. Апатія, в тому та депресивні симптоми зазвичай припадають приблизно на 10-й день тривалого сильного стресу. «Паралельно в тих, хто поїхав, може виникнути провина вцілілого: «Я в безпеці, поки хтось ризикує життям». Також будуть давати про себе знати попередній досвід, попередні помилки. І тут повинен вмикатись фактор який є у кожній людині, але у всіх він різний – це пружність психіки.

Пружність психіки – це здатність витримувати складні удари та потрясіння. Вона формується протягом усього життя, але початок бере у ранньому дитинстві. Ті, хто мали в життєвому досвіді любов, прийняття, розуміння, переживатимуть ситуація менш гостро, ніж ті, в кого цього не було. Люди із життєствердним досвідом реагуватимуть на теперішні події як на тимчасову трагедію. Війна актуалізує старий біль. Якщо в минулому людина була самотньою, робила все сама й не отримувала допомоги від інших, і зараз також опинилась самотньою, то реагуватиме не лише на те, що відбувається зараз, а й на те, що було в неї раніше. Вона має витримувати подвійне навантаження, тому часто думає не про війну, а про дитинство. Не всі здатні витримати настільки тяжкий тиск на психіку і тому може виникнути шокова травма. Це важливий захисний процес психіки, який виникає в тих, хто переживає всі події через шок. Люди можуть відчувати, що подій настільки багато, що їх неможливо опрацювати або вони «не вміщаються» в голові. Тому в них не вистачатиме ресурсів ні для роботи, ні для розуміння інших процесів. Людина може виконувати щось механічно, однак її внутрішній світ мертвий. Варто навчитися приймати цей стан анестезії, він тимчасовий.

Знову відчути життя можна буде тоді, коли з'являться психологічні ресурси. А вони з'являться. Неможливо відчути ту кількість емоційних переживань, болю, горю та жаху, які ми переживаємо зараз. Щоб нас врятувати, психіка анестезує почуття. І тоді з одного боку ми стаємо захищеними від болю й відчаю, а з іншого перестаємо відчувати це життя й себе живим. Усе те, що ми зараз переживаємо схоже на стадії прийняття горя. Спочатку у нас шок. Потім з'являється відторгнення й думки про те, чи правильно ми вчинили. Якщо ситуація загострюється й наприклад, область, де перебуває людина, опиняється відрізаною від України, скажу на прикладі особистих батьків, вони знаходяться в м. Херсон, і дуже часто з'являлися думки: «Чому я не переїхав вчасно?» Людина починає шукати зачіпку в минулому, коли ще можна було все змінити й життя було б інакшим – тоді вона переходить на етап торгу. Гнів і безсилля дуже важливі етапи на шляху до розуміння свого стану. Коли настає етап депресії, то у психіки з'являються ресурси, щоб прожити весь біль. У цей період людина починає розуміти, що з нею сталося, й дивується цим подіям. Останнім етапом є прийняття. Краще сказати що це згода з тим що сталося. Багато сил людини йде на те, щоб заперечувати, торгуватися, битися об власне безсилля.

Згода – це прийняття власних обмежень та розуміння ситуації, як такої що вже сталася. Це так званий період адаптації. Що відбувається під час періоду адаптації? Ми думаємо про те, що буде далі, як діяти в новій реальності, звикаємо до невизначеності та все одно будуємо плани на майбутнє. Усвідомлюємо, що все змінилось і треба жити відповідно до нових умов. Попри екстремальну подію людина хоче вже зараз мати нормальне життя й достатньо сил, щоб бути живою. Вона або перебуває в безпеці і прагне пережити життя вже сьогодні, або просто хоче повернутися до попереднього ритму. З одного боку це хороше бажання, а з іншого якість її життя може ще більше погіршитись. Хтось вимагатиме від себе забагато, бо не погоджується з подіями довкола і станом, який має. Але цими ж діями виснажуватиме себе, оскільки в такої людини може ще не вистачати ресурсів для повернення у нормальне життя. Людина може не спати ночами й думати, яким буде її майбутнє, що їй робити далі і як існувати. За більше, ніж місяць війни Індекс емоційного напруження піднявся з 2.7 до 3.5. Сьогодні кількість тих, хто оцінює свій емоційний стан як дуже напружений або напружений складає майже 50%. У спокійному емоційному стані сьогодні лише 8% опитаних, тоді як до війни цей показник коливався в межах 22–26%. Найбільше емоційно напруженим свій стан визначають старші люди. Також така ситуація спостерігається серед жінок, які зазвичай емоційніше реагують на складні ситуації. З них майже 60% сукупно мають високі та надвисокі рівні емоційної напруги, тоді як серед чоловіків таких лише 35%. Абсолютна більшість (74%) тих, хто перебуває у складних обставинах, оцінюють свій стан як напружений. Загалом, лише 5% респондентів зазначили, що перебувають у складній ситуації. Ще 44% мають

труднощі, але вони терпимі. У відносно нормальних обставинах знаходиться 51% опитаних. Найбільше складнощів відчувають ті, хто вимушено змінили місце проживання, особливо мешканці східних областей. Легше тим, хто має роботу, або хоча б часткову занятість. Відповідно найважче тим, хто не працює – лише 40% з них перебувають у відносно нормальних обставинах. Отже, можливість якнайшвидше відновити роботу, запустити підприємства залишається вкрай важливим для відносно нормалізації життя українців під час війни. У складних життєвих обставинах людина може обирати різні стратегії поведінки: наразі, 50% опитаних намагаються активно вирішувати свої проблеми – для умов війни це показник хорошої адаптації до ситуації та прийняття відповідальності за своє життя на себе. 35% намагаються перечекаати, не поспішають з рішеннями, отже займають пасивну позицію. 13% шукають підтримки в інших людей (здатні спиратися на інших та залучати їх до рішень). В цілому, конструктивні стратегії поведінки в складних життєвих обставинах притаманні сьогодні 63% опитаних. Українці на другому місяці війни демонструють хороший рівень життєстійкості (3.9 з 5). Індекс життєстійкості складається із психологічної стійкості (4.0) та підтримки фізичного здоров'я (3.8). Низький рівень життєстійкості мають лише 2% опитаних. У більшості він на середньому рівні (59%). Високу стійкість все ще мають 39%. Хоча війна вже триває більше місяця, але насправді це критично, оскільки резерви психіки розраховані на більш тривалий складний період життя. Психологічна життєстійкість пов'язана з інтересом до життя, відчуттям себе корисним, здатністю приймати рішення, наявністю планів на майбутнє та відсутністю жалю за минулим. Українці в цьому є достатньо сильними: цікавляться тим, що відбувається навколо (92%), та мають плани на майбутнє (82%). Однак втоми не відчувають лише третина, мають повноцінний сон лише 40%, сліdkують за своїм здоров'ям половина. Водночас, нормально харчуються більшість (83%). Найменшу стійкість мають мешканці сходу, пенсіонери та ті, хто втратили роботу. У жінок підтримка фізичного здоров'я у гіршому стані, ніж психологічна стійкість. Найгірший стан у тих, хто перебуває у складних життєвих обставинах. Підтримка фізичного здоров'я в них на незадовільному рівні. В усіх категоріях опитаних психологічна життєстійкість є вищою за фізичний стан. Тож наразі війна фізично виснажила більше, а психологічно ми є більш витривалими. Децo вищий рівень психологічної витривалості, готовності до тривалої боротьби виявляють люди до 50 років, в основному чоловіки, ті, хто повноцінно працюють, перебувають у відносно нормальних обставинах, здатні активно вирішувати проблеми та не змінили місце проживання у зв'язку з війною. Тому зрозумілим є прагнення багатьох швидше повернутися до дому, який є важливим ресурсом в житті людини. Це не лише матеріальна, але і важлива емоційна складова підтримки, нормалізації життя. Також найбільша життєстійкість у тих,

хто відчуває такі емоції щодо країни як радість (53%), гнів (43%) та гордість (40%), а найменше у тих, кому страшно (28%) та сумно (33%). Гнів не є позитивною, але є активною емоцією, яка дозволяє підтримувати життя та рухатися вперед, не завмирати та не розсипатися. Особливо коли гнів справедливий. На сьогодні високий рівень виснаження мають лише 2% опитаних, у 71% він на середньому рівні, а у 27% на низькому. Резерви психіки людини набагато більші, ніж на такий короткий проміжок часу. Ми здатні швидко адаптуватися і достатньо повноцінно жити, бути активними та дієвими. В умовах війни часто відкривається «друге дихання» і безумовно з'являється жага до життя, коли навколо багато смерті та руйнувань. Не відчувають себе «мертвими» всередині 79%, можуть покластися на себе 69%, не відчувають себе слабкими – 55%. Тоді як часто відчувають на собі загрозу від світу лише 6%. Виснаження у більшості проявляється у сумному настрої, зниженні довіри до інших людей, думках про власну беспорядність і що зі ними може статися щось погане. Найбільшими є гендерні відмінності: жінки почуваються вдвічі більш психологічно виснаженими, ніж чоловіки.

Війна емоційно і фізично є більш травмуючим досвідом для жінок, це підтверджується в усіх попередніх наших дослідженнях. Також відносно вищий рівень психологічного виснаження у тих, хто зараз не працює, хто вимушено змінив місце проживання, та у молоді. Найважча ситуація у тих, хто перебуває у складних обставинах. Поведінкова стратегія на активне вирішення проблем як стратегія поведінки сприяє низькому рівню психологічного виснаження. Результати також доводять, що радість та гордість за країну країни найбільше сприяють хорошему психологічному стану. Повернення додому (як з'явиться така можливість) теж зміцнює людину і допомагає відновитися швидше. Психологічна війна – це атака на ідентичність кожного, на базові питання: «хто я?», «яка моя функція?», «яке моє місце у всьому, що коїться?», «що я маю робити?». У військових з цим проблем переважно немає, а от у цивільних ідентичність – під сильним ударом. Саме ця неможливість кудись приткнутися, провина, яку зараз відчувають багато людей, які знаходяться далеко від бойових дій, і є атакою на ідентичність. Провину відчувають усі, хто не відчуває безпосередній страх. У психології це можна описати такою собі прямою, на одному кінці якої – провина, на протилежному – страх. На фронті страшно, і там немає місця провині, а в тилу, якщо, звичайно, над вами не літають снаряди, - деморалізує провина. І те, й інше почуття вважаються нормальними в якихось межах. Але якщо воно «затоплює» – психіка не справляється. Якщо затоплює страх, борець залякає на місці. Якщо в тилу затоплює відчуття провини, людина перестає нормально працювати. Важливо не дозволяти провині заморожувати себе в бездіяльності. Так, не всі зараз в лавах героїчних ЗСУ, але ми й ЗСУ – це одне-єдине тіло. Не дозволяйте собі думати, що якісь ваші справи, навіть, на перший

погляд, незначні, неважливі для нашої Перемоги. Інакше ворог досягне своєї мети, тобто виведе з ладу ще одну одиницю спротиву. 24-го лютого ми відчули, що ми одне тіло. І психологічно – це правда. Кожен має вплив на кожного: посмішка в Рівному, гарний настрій у Львові й якісно виконана робота в Тернополі передається через сотні рук і врятує життя солдату в Харкові. Це і є єдність духу. Зараз немає неважливої роботи, немає неважливих людей. Допомогати одне одному онлайн, поширювати інформацію – теж дуже важливо. Тримати зв'язок, м'яко переконувати, підбадьорювати, жартувати – теж важливо. Берегти себе й турбуватися про своє виживання – неймовірно важливо. Варити каву клієнтам кав'ярні, дякувати, малювати меми – усе. Найкращий засіб від атаки на ідентичність – чітко знати свої сильні сторони і визначити свій сектор оборони, як у стрільця в ЗСУ – це 40 градусів або 120 – у кулеметника. Не намагайтеся братися за все одночасно, визначте свої задачі, робіть хоч щось і робіть це добре. Уявіть, що ЗСУ – це білі кров'яні тільця, що вбивають хворобу, коли тіло хворіє. Без усіх інших клітин вони не зможуть добре справлятися зі своїми задачами. Кожен зараз є важливою клітиною в тілі. Кожен має чітко знати і виконувати свої функції. Навіть, якщо почнуть вичерпуватися фізичні й психічні сили, і прокинуться відчай і страх. Це нормально, просто продовжуйте тримати свій сектор оборони. А коли виникають розчарування і відчай? Правильно, коли є очікування, що війна скоро закінчиться. Рецепт простий: нехай краще перемога стане для нас несподіванкою, ніж доведуть до відчаю пусті очікування. Багато хто порівнює нашу ситуацію з Ізраїлем. Так от, краще звикнути, що це тепер триватиме тижні, місяці й навіть роки – як в Ізраїлі. Вони б програли, якби очікували швидкого закінчення. Чим ми гірші? Ми теж віримо в перемогу, але маємо не чекати її, а працювати й жити в усьому цьому. Тому що супротивник чекає, що ми скотимося у відчай від очікування і капітулюємо. Супротивник тягне, як може «закидаючи» нас щодня тисячами своїх орків – там такого багато, їм їх не жаль. Краще підготуватись до втрат вже сьогодні, прийняти те, що може статися щось найгірше, ніж бути шокованим у майбутньому. Буддистські монахи щодня медитують на смерть, це називається «marāṇasati». Це допомагає примиритися з нею і жити повним життям кожного дня, кожную хвилину. Це теж саме, що приймати отруту мікродозами і отримати від неї імунітет в результаті. А подолавши надмірні очікування, можна починати жити. Заведіть собі якісь рутинні заняття й традиції. Виділіть три-чотири перерви на перегляд новин замість цілого дня. ЗСУ справляться без нашого перегляду новин, а ось без нашої роботи їм буде важче. Тим, хто в підвалах у містах, що в облозі, ваша робота – вижити. Україні потрібні українці. І головне – сенс життя. Без сенсу людина не можемо жити. Сенс цієї війни ми знаємо чітко, це вони його не мають, тому й програють. На кухні цієї квартири дитина, яка тут жила, залишила відкритою сторінку з зошита. Можливо, ця сторінка і є втіленням усієї психологічної зброї, що кожному з нас вкрай необхідна для перемоги. Хтось скаже, що це збіг, але психоаналітики у збіги не вірять. На тій

сторінці всього три теми, але найголовніші теми: молитва, найважливіше запитання до себе і послідовність днів. «Позавчора був вівторок. Вчора була середа. Сьогодні є четвер. Завтра – п'ятниця. Післязавтра – субота». Настане день і це буде день нашої Перемоги. Назавжди закарбований в календарі.

Щодня, не зважаючи на хочу/не хочу, можу/не можу, ми всі маємо зробити три задачі: соціальну, спортивну і когнітивну. Ми повинні підтримувати спілкування зі «своїми»: від уже звичного за ці дні «що ти там?» до більш розлогої розмови про те, що відбувається. Наша сила в єдності, і я зараз навіть не про державу, а про нашу особисту психіку. Нам потрібні люди для життя. Нам потрібен рух, особливо в стресі – це стабілізує, приводить до тями і надає сил діяти. Хоча б три присідання, або ходьба колами – будь-який активний і хоча б відносно інтенсивний рух. І нам потрібні наші мізки і здатність вчитися, запам'ятовувати і аналізувати. Тож вкрай важливо, і в тому числі для профілактики ПТСР, задіяти цю функцію. Щодня, хоча б щось одне нове вивчити і запам'ятати. Нове слово іноземною. Інструкції з медичної допомоги, або використання зброї. Важливо не просто подивитись, але саме вивчити, запам'ятати. Якщо можете – поспіть, відпочиньте, але не дозволяйте собі лежати весь день в куточку дивлячись у стіну. Хоча б одну маленьку корисну дію треба зробити. Не чекайте приходу мотивації. Фізіологія наразі працює в зворотному напрямку: спочатку діємо на автоматі, через не хочу, потім приходиться «дофамінчик» і дає нам мотивацію продовжити. Мийте посуд, заплітайте дівчатам коси, заваріть чаю. Намагайтеся відкласти постійний скролінг стрічки новин. Найголовніші новини – у вас за вікном. Зробіть собі гучний сигнал на повідомлення про необхідність іти в укриття. Решту новин перевіряйте по 5–10 хвилин на годину, не частіше. Ставте таймер. Постійне «поїдання» інформації перевантажує мозок і не дає спокою і опори, хоч саме це ми там і шукаємо. І нагадую: якщо ви відчуваєте, що не справляєтесь – не зволікайте, звертайтеся за підтримкою до кризових психологів. Ми навчені, що з тим робити. Ми готові допомогти. Краще 15 хвилин поговорити і отримати підтримку, ніж варитися в своїх негативних думках. Ви нам потрібні зараз, ви нам потрібні потім, коли війна скінчиться.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Під час війни багато українців стикаються з перепадами емоцій. URL: <https://forbes.ua/inside/pid-chas-viyeni-bagato-ukrainsiv-stikayutsya-z-perepadami-emotsiy-psikhologinya-poyasnyue-yak-navchitis-keruvati-emotsiyami-ta-pereyti-do-etapu-adaptatsii-06032022-4273>.

2. Інформаційно-психологічна війна як нова загроза здоров'ю населення України: реальність небезпеки та напрями протидії. URL: <https://health-ua.com/article/5219-nformatcjnopsihologchna-vjna-yak-nova-zagroza-zdorovyu-naselennya-ukrani-re>.

ВІЙНА ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА

Собченко А. О.

Наковий керівник – Федоренко Я. А., д. і. н., доцент

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

Питання війни і миру становлять одну з найбільш важливих проблем сучасної науки, політики та філософії. Філософський дискурс війни створює теоретичну і нормативну основу, навколо якої формуються військово-стратегічні доктрини, фундаментальні положення міжнародного права і норми політичної моралі. Війна була, є і буде складовою розвитку нашої цивілізації. Вся історія людства деякими істориками та теоретиками представляється як історія війн і воєнних конфліктів. І сьогодні в нашій країні відбуваються воєнні дії, ллється людська кров, знищуються міста, руйнуються житлові та адміністративні будівлі, лікарні, школи, заводи. Війна вже привела до смерті тисяч людей, змусила українців залишати свої домівки, ставати вимушеними переселенцями, позбавила звичних стандартів життя і звичного кола спілкування. Війна – це завжди смерть, горе, розруха.

Варто зазначити, що швейцарський вчений Ж.-Ж. Бабель підрахував, що з 3500 р. до н. е. людство прожило без війн лише 292 роки. За цей період виникло близько 14 550 великих і малих війн, у ході яких загинули, померли від голоду, епідемій та інших причин понад 3,66 млрд. людей. У 2008-му та 2011 рр. їх кількість досягла найвищої позначки – 37 конфліктів. За останні 10 років збільшилось і загальне число загиблих унаслідок бойових дій у таких конфліктах: з понад 17 тис. осіб у 2002 р. до понад 22,5 тис. – у 2011 році [1, 113].

Сучасні науковці виділяють принаймні сім основних видів війн, що ведуться у XXI ст. Такі війни істотно різняться між собою за багатьма ознаками, у тому числі за критерієм ефективності. До загального переліку війн пропонується віднести:

- класичну техногенно-силову війну;
- економічну війну;
- неоголошений геноцид проти населення держави суперника;
- організаційну війну (імплантацію в національно державне тіло супротивної сторони чужорідних або відкрито ворожих організаційних форм – від невластивих органів влади до найрізноманітніших фондів);
- інформаційну війну;
- хронологічну війну (довільну, проте вигідну для замовника інтерпретацію історичного минулого «незручної» країни, постійну маніпуляцію історичними фактами на власну користь);
- духовну війну як цілеспрямоване нав'язування згубних цінностей тим народам або державам, яких потрібно підкорити [1, 115].

Також дослідники, під впливом революційних змін засобів збройної боротьби виділяють шість поколінь військових протистоянь, які змінювали одна одну. Основним видом зброї війни першого покоління була холодна зброя, а головною метою було знищення противника, заволодіння його зброєю та цінностями. Війна другого

покоління характеризувалася знищенням противника, заволодінням його території та цінностей, основним видом зброї була гладко-ствольна зброя. Знищення збройних сил противника, руйнування його економіки та захоплення території притаманні війні третього покоління, де основним видом зброї була нарізна багатозарядна зброя підвищеної скорострільності, точності та дальності стрільби. На зміну зброї третього покоління прийшла автоматична та реактивна зброя, механізовані війська, танки, авіація, авіаносці, підводні човни, а головною метою війни четвертого покоління було знищення збройних сил противника, руйнування його економічного потенціалу, повалення політичного ладу. Війна п'ятого покоління знаменна ракетно-ядерною зброєю, при якій жодні цілі не досягаються, але існує загроза загибелі цивілізації або окремих континентів. На зміну війні п'ятого покоління приходить війна метою якої є підрив економіки, системи управління, життєдіяльності держави та знищення військових об'єктів, основним видом зброї війни шостого покоління є високоточна зброя, зброя на нових фізичних принципах, інформаційна зброя, сили та засоби радіоелектронної боротьби. На сьогодні актуалізуються і проблеми пошуку підстав для внутрішньої диференціації окремих різновидів збройного протистояння.

Так, в рамках традиційних досліджень, війни за моральним принципом поділяють на справедливі війни (захист державної території, національної незалежності та суверенітету) та несправедливі (агресивні, загарбницькі). Подібним є поділ за політичними цілями – на завойовницькі та національно-визвольні війни [2, 13].

Тому ми сміливо можемо стверджувати, що проблема війни і миру залишається актуальною протягом усієї історії людства. Війни не відійшли в минуле, «вічний мир» не став реальністю. Ослаблення суверенітету держав може призвести до зменшення загрози міждержавних воєн, але лише за умови, що це відбуватиметься одночасно з усіма державами, а не лише з менше економічно розвиненими й сильними у військовому плані. Та одночасно із зменшенням кількості міждержавних конфліктів зростає небезпека внутрішніх конфліктів, терористичних актів, громадянських війн, зумовлених, перш за все, сепаратизмом. Такі війни можуть бути «інтернаціоналізованими», оскільки підтримку учасникам конфлікту надаватимуть інші держави. Деякі причини міждержавних конфліктів залишаються незмінними і в XXI столітті. Це, перш за все, боротьба за ресурси, державні інтереси тощо. Однак в умовах інформаційного суспільства змінюються принципи ведення й характер війн. Війна приносить горе і розруху, і події в Україні – тому яскраве підтвердження. На нашу думку, усвідомлення причин виникнення війн є життєво важливою умовою самозбереження сучасного людського соціуму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність // Український соціум. 2014. №3. С. 113–126.
2. Чупрій Л. В. Теоретико-методологічні підходи до дослідження воєнних конфліктів в сучасних глобалізаційних реаліях // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Політичні науки. Вінниця, 2018. 72 с. С. 10–15.

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК

Александрова К. О.....	131	Ковальчук Н. В.....	183
Басараб О. С.....	5	Коршак Т. І.....	36
Береженна Л. Ю.....	109	Костенко В. О.....	152
Біловіцька Ю. А.....	133	Косяк С. М.....	61,91,99,148,164,189, 216
Бовсунівський А. В.....	136	Кришталь А. О.....	63,75,98,106, 110,113,116,126,231,232,258
Боева І. Г.....	6	Кришталь М. А.....	26
Борисенко Т. В.....	170	Кришталь Т. М.....	252
Брежнева-Єрмоленко О. В.....	160	Ксенченко В. М.....	40
Бреурош С. В.....	138	Кухарчук Д. В.....	43
Брус В. В.....	110,140,248,250,252	Лагодзінський М. В.....	45
Бутенко К. О.....	8	Латинін М. А.....	133
Васильєв Д. О.....	9	Лепіть В. О.....	48
Ващенко Д. О.....	113,143,146,252, 255	Литвин В. Л.....	51
Видиш В. Р.....	13	Лотоцька М. Я.....	53
Владишевська Д. Г.....	16	Лукач У. Р.....	128
Волинець Д. О.....	258	Луцан О. М.....	56
Вороновська Л. Г.....	9,13,16,70,73, 81,88	Лютіков П. С.....	184
Голик Д. В.....	148	Лямзіна Н. К.....	122
Гонта В. О.....	20	Майко М. Ю.....	58
Горенко Л. М.....	6,56,83,94,102,105, 119,210	Макарова С. О.....	184
Грищенко Я. О.....	226	Маруш І. В.....	36
Данильченко Н. А.....	22,152	Микитенко О. П.....	189
Дем'янченко А. С.....	155	Митник Ю. А.....	232,265,270,273
Денисюк Д. О.....	24	Міненко О. В.....	226,238
Джафарова Г. Р.....	160	Міщенко Я. С.....	192
Джулай В. О.....	26	Москальова Я. Р.....	61
Дулгерова О. М.....	173,178,208,273	Мостова А. С.....	63
Єрешко А. Г.....	164	Нестеренко Р. К.....	194
Єрьома О. С.....	28	Орел О. А.....	119
Захаров Д. Д.....	30	Павлуш А. П.....	67
Зеленько К. М.....	33	Пасинчук К. М.....	197
Зибіна А. С.....	166	Пасіка Д. О.....	70
Зубко Д. Р.....	34	Пахальчук Н. О.....	67,109
Іванова М. А.....	168	Пелипенко М. М.....	8
Іващенко О. А.....	242	Перебийніс К. С.....	26
Калашнік Є. О.....	170	Поздняков Р. І.....	197
Карпенко Р. В.....	131,166	Пономаренко В. В.....	73
Клименко А. Д.....	116,173,175,229, 260	Поснік В. І.....	75
Кобилка Є. О.....	178,181,231,262	Прокопенко Д. В.....	201
Коваленко-Чукіна І. Г.....	194	Процько М. І.....	203
		Пузько В. М.....	78
		Рапіцька К. В.....	81

<i>Риндич Р. Я.</i>	83	<i>Федоренко Я. А.</i>	40,78,146,181, 248,260,270,283
<i>Савчин І. М.</i>	122	<i>Федорчук М. В.</i>	91
<i>Самань Р. О.</i>	86	<i>Цюпа М. М.</i>	208,218
<i>Сердюк В. М.</i>	235	<i>Черковська Ю. Є.</i>	94
<i>Скороход Я. А.</i>	277	<i>Чорнолецька В. О.</i>	98
<i>Сморжевська О. О.</i>	53	<i>Чубань В. С.</i>	140,175,201,206,218
<i>Собченко А. О.</i>	126,206,208,237, 283	<i>Чубіна А. С.</i>	221
<i>Собчук Б. В.</i>	238	<i>Чубіна Т. Д.</i>	5,22,28,30,45,48,51, 86,277
<i>Соколов В. М.</i>	210	<i>Чучко С. В.</i>	168
<i>Сорока М. С.</i>	212	<i>Шапран Ю. А.</i>	223
<i>Спіркіна О. О.</i>	143,229,235,237, 250,255,262,265	<i>Швидка А. І.</i>	34
<i>Стась А. С.</i>	216	<i>Шевченко Н. В.</i>	99
<i>Степаненко Д. С.</i>	88	<i>Шоптенко В. Р.</i>	102
<i>Стефанівська Л. Т.</i>	128	<i>Ягмур А. В.</i>	105
<i>Стовба Т. А.</i>	212	<i>Яковець О. С.</i>	242
<i>Тарасов С. С.</i>	136,138,192,223	<i>Яременко К. Ю.</i>	106
<i>Теремцова Н. В.</i>	155,203	<i>Pidvirna A.</i>	244
<i>Усов Д. В.</i>	20,24,33,43,58,183	<i>Tsapro G.</i>	244

ЗМІСТ

*Секція 1. Історичні науки на тлі викликів сьогодення.
Історія розвитку пожежно-рятувальної служби України та зарубіжних держав. Гуманітарна підготовка працівників ДСНС України. Політичні науки в Україні та світі.
Філософські пошуки на тлі сучасних проблем.
Соціологія та соціальна робота: нові ідеї та наукові досягнення.
Наукові дослідження у галузі культурології, документознавства та інформаційної діяльності.
Актуальні проблеми психологічних наук.*

<i>Басараб О. С., Чубіна Т. Д.</i> КОНФЛІКЦІОНІСТСЬКА МОДЕЛЬ ВІДХИЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ	5
<i>Боева І. Г., Горенко Л. М.</i> РОДОВІД СЕМЕРЕНКІВ / СИМИРЕНКІВ – ФУНДАМЕНТАЛЬНА ПРАЦЯ Ю. Ю. МАРИНОВСЬКОГО	6
<i>Бутенко К. О., Пеліпенко М. М.,</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НЕРВОВО-ПСИХІЧНОЇ СТІЙКОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ	8
<i>Васильєв Д. О., Вороновська Л. Г.</i> РОЛЬ СВІТОГЛЯДУ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА	9
<i>Видиш В. Р., Вороновська Л. Г.</i> РОЛЬ СВІТОГЛЯДУ В ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ	13
<i>Владишевська Д. Г., Вороновська Л. Г.</i> ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА З ПОЗИЦІЇ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ	16
<i>Гонта В. О., Усов Д. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ МІФОТВОРЧОСТІ В МЕДІАКУЛЬТУРІ	20
<i>Данильченко Н. А., Чубіна Т. Д.</i> МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ	22
<i>Денисюк Д. О., Усов Д. В.</i> ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ТА МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СПІВРОБІТНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ	24
<i>Джулай В. О., Перебийніс К. С., Кришталь М. А.</i> ДО ПИТАННЯ НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ	26
<i>Єрмома О. С., Чубіна Т. Д.</i> РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА: ДОСВІД У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	28
<i>Захаров Д. Д., Чубіна Т. Д.</i> ДОСВІД У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: ЧЕХІЯ, СЛОВАЧЧИНА	30
<i>Зеленько К. М., Усов Д. В.</i> ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ У СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ	33
<i>Зубко Д. Р., Швидка А. І.</i> АРХІТЕКТУРА ПРАВОСЛАВНОГО ХРАМУ НА ПРИКЛАДІ ХРАМУ ПОКРОВИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ, С. ВИРІВКА	34

<i>Коршак Т. І., Маруш І. В.</i>	
РОЛЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ.....	36
<i>Ксенченко В. М., Федоренко Я. А.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ.....	40
<i>Кухарчук Д. В., Усов Д. В.</i>	
ВИДОВИЩА У КОНТЕКСТІ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ	43
<i>Лагодзінський М. В., Чубіна Т. Д.</i>	
СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЕСТОНІЇ.....	45
<i>Лепіть В. О., Чубіна Т. Д.</i>	
РЕГУЛЯЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ	48
<i>Литвин В. Л., Чубіна Т. Д.</i>	
ДОСВІД У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЮ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: ЯПОНІЯ, НОВА ЗЕЛАНДІЯ, АВСТРАЛІЯ.....	51
<i>Лотоцька М. Я., Сморжевська О. О.</i>	
РОЛЬ ТЕЛЕБАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ	53
<i>Луцан О. М., Горенко Л. М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИНОКУРНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ПОМІЩИЦЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ СЕРЕДНЬОГО ТИПУ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.	56
<i>Майко М. Ю., Усов Д. В.</i>	
ПРОБЛЕМА ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ	58
<i>Москальова Я. Р., Косяк С. М.</i>	
100 РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРОФЕСІЙНОГО ТЕАТРУ «БЕРЕЗІЛЬ»	61
<i>Мостова А. С., Кришталь А. О.</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СІМЕЙНО-ПОБУТОВИХ ВІДНОСИН.....	63
<i>Павлуш А. П., Пахальчук Н. О.</i>	
ВПЛИВ МУЛЬТФІЛЬМІВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	67
<i>Пасіка Д. О., Вороновська Л. Г.</i>	
РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ В ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ	70
<i>Пономаренко В. В., Вороновська Л. Г.</i>	
РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО БЕЗПЕКУ	73
<i>Поснік В. І., Кришталь А. О.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕННЯ УВАГИ В УЧНІВ СЕРЕДНІХ І СТАРШИХ КЛАСІВ.....	75
<i>Пузько В. М., Федоренко Я. А.</i>	
«КРИЗА МАСКУЛІННОСТІ» І ЧОЛОВІЧІ РУХИ В ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯХ.....	78
<i>Рапіцька К. В., Вороновська Л. Г.</i>	
РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У РОЗВИТКУ ТЕХНОГЕННОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ СТАЛОГО ТИПУ	81
<i>Риндич Р. Я., Горенко Л. М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦУКРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ПОМІЩИЦЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ СЕРЕДНЬОГО ТИПУ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.	83

<i>Самань Р. О., Чубіна Т. Д.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ, ЗАПОБІГАННЯ, ПЛАНУВАННЯ І РЕАГУВАННЯ НА КРИЗОВІ ТА НС: РЕСПУБЛІКА БОЛГАРІЯ	86
<i>Степаненко Д. С., Вороновська Л. Г.</i> ВЗАЄМОДІЯ ПРИРОДНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	88
<i>Федорчук М. В., Косяк С. М.</i> ЖІНКА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ	91
<i>Черковська Ю. Є., Горенко Л. М.</i> РОДОВОДИ ГУЛАКІВ, ГУЛАКІВ-АРТЕМОВСЬКИХ – ФУНДАМЕНТАЛЬНА ПРАЦЯ Ю. Ю. МАРИНОВСЬКОГО	94
<i>Чорнолецька В. О., Кришталь А. О.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «БУЛІНГ» ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ	98
<i>Шевченко Н. В., Косяк С. М.</i> ТВОРЧА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	99
<i>Шоптенко В. Р., Горенко Л. М.</i> БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА ПРО ІСТОРИКА-ДОСЛІДНИКА Ю. Ю. МАРИНОВСЬКОГО	102
<i>Ягмур А. В., Горенко Л. М.</i> К. М. ЛЕОНТЬЄВ – ВИДАТНИЙ ФІЛОСОФ, ІСТОРИК, ПИСЬМЕННИК ТА ЛІТЕРАТУРНИЙ КРИТИК	105
<i>Яременко К. Ю., Кришталь А. О.</i> СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	106

*Секція 2. Сучасна освіта: методологія, теорія і практика.
Роль соціально-гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти.
Філософія та освіта: актуальні проблеми взаємодії.
Освіта в Україні: історичний досвід та виклики сьогодення.
Проблеми професійної підготовки спеціалістів у ЗВО.
Розвиток відомчої освіти: історія та сучасність.*

<i>Береженна Л. Ю., Пахальчук Н. О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ТАНЦЮВАЛЬНОЇ ФІТНЕС-ТЕХНОЛОГІЇ «FITNESS MIX» У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	109
<i>Брус В. В., Кришталь А. О.</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	110
<i>Ващенко Д. О., Кришталь А. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	113
<i>Клименко А. Д., Кришталь А. О.</i> СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ» У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ	116
<i>Орел О. А., Горенко Л. М.</i> РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ ЧІПБ ІМ. ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ НУЦЗ УКРАЇНИ	119

Савчин І. М., Лямзіна Н. К.

**АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
МУЗИЧНОЇ АКАДЕМІЇ ІМЕНІ М. В. ЛИСЕНКА
ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС COVID-19..... 122**

Собченко А. О., Кришталь А. О.

**ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ КОПІРАЙТУ
У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВО» 126**

Стефанівська Л. Т., Лукач У. Р.

**ПРАВОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ПРАВОВОЮ КУЛЬТУРОЮ 128**

*Секція 3. Проблеми наукових досліджень у сфері державного
управління. Економічні науки: теоретичні та практичні аспекти.*

Актуальні питання правових наук.

Міжнародні відносини та інтеграційні процеси.

Александрова К. О., Карпенко Р. В.

РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 131

Біловіцька Ю. А., Латинін М. А.

**СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ 133**

Бовсунівський А. В., Тарасов С. С.

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ
ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЯ НС ТА МІНІМІЗАЦІЇ ЇХ НАСЛІДКІВ..... 136**

Бреурош С. В., Тарасов С. С.

**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МЕХАНІЗМАМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРИ ВИНИКНЕННІ НС 138**

Брус В. В., Чубань В. С.

**МІСЦЕ ТА РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЇ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ..... 140**

Ващенко Д. О., Спіркіна О. О.

СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ 143

Ващенко Д. О., Федоренко Я. А.

**ДОГОВІР ПРО ЗАБОРОНУ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ ТА ЙОГО ДОЛЯ
В ХХІ СТОЛІТТІ..... 146**

Голик Д. В., Косяк С. М.

ПРОБЛЕМИ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД..... 148

Данильченко Н. А., Костенко В. О.

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ..... 152**

Дем'янченко А. С., Теремцова Н. В.

**АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
В АСПЕКТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ДЕРЖАВНОЇ
СЛУЖБИ..... 155**

Джафарова Г. Р., Брежнева-Єрмоленко О. В.

**ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ
ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID-19..... 160**

<i>Єрешко А. Г., Косяк С. М.</i>	
СУТНІСТЬ ПРАВА ЯК ОСНОВИ СПРАВЕДЛИВОСТІ	164
<i>Зибіна А. С., Карпенко Р. В.</i>	
СИСТЕМА ЗАХОДІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ОРГАНІВ	166
<i>Іванова М. А., Чучко С. В.</i>	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ ТА ТКАНИН ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	168
<i>Калашнік Є. О., Борисенко Т. В.</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЯК ПОСАДОВИХ ОСІБ ВЛАДНИХ СТРУКТУР ТА ПРЕДСТАВНИКІВ ДЕРЖАВИ	170
<i>Клименко А. Д., Дулгерова О. М.</i>	
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА	173
<i>Клименко А. Д., Чубань В. С.</i>	
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	175
<i>Кобилка Є. О., Дулгерова О. М.</i>	
ТЕРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ФЕНОМЕН	178
<i>Кобилка Є. О., Федоренко Я. А.</i>	
ПРОЦЕС ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ ДО СКЛАДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	181
<i>Ковальчук Н. В., Усов Д. В.</i>	
ОПТИМІЗАЦІЯ ОПОДАТКУВАННЯ - ФУНДАМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	183
<i>Макарова С. О., Лютіков П. С.</i>	
СЕРВІСНА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВИ В РОЗРІЗІ ФІЛОСОФСЬКОГО, ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІОЛОГІЧНОГО, УПРАВЛІНСЬКОГО ТА ПРАВОВОГО АСПЕКТІВ	184
<i>Микитенко О. П., Косяк С. М.</i>	
УТВЕРДЖЕННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	189
<i>Міщенко Я. С., Тарасов С. С.</i>	
ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	192
<i>Нестеренко Р. К., Коваленко-Чукіна І. Г.</i>	
МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ	194
<i>Поздняков Р. І., Пасинчук К. М.</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	197
<i>Прокопенко Д. В., Чубань В. С.</i>	
БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВА: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ	
 <i>Процько М. І., Теремцова Н. В.</i>	
ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ	203

<i>Собченко А. О., Чубань В. С.</i>	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	206
<i>Собченко А. О., Цюпа М. М., Дулгерова О. М.</i>	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ	208
<i>Соколов В. М., Горенко Л. М.</i>	
ОДКБ, ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	210
<i>Сорока М. С., Стовба Т. А.</i>	
СУЧАСНЕ ТА МАЙБУТНЄ УПРАВЛІННЯ ТАЛАНТАМИ У ВІТЧИЗНЯНИХ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЯХ.....	212
<i>Стась А. С., Косяк С. М.</i>	
ВОЛОНТЕРСТВО: ФЕНОМЕН ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ.....	216
<i>Цюпа М. М., Чубань В. С.</i>	
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ ОКРЕМИХ СУБ'ЄКТІВ, ...	
<i>Чубіна А. С.</i>	
АБСЕНТЕЇЗМ ЯК ФОРМА НИЗЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ.....	221
<i>Шапран Ю. А., Тарасов С. С.</i>	
АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОЦЕСУ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗЗАХИСТУ УКРАЇНИ	223
 <i>Секція 4. Актуальні проблеми філологічних наук. Соціальні комунікації: теоретичні та практичні аспекти.</i>	
<i>Грищенко Я. О., Міненко О. В.</i>	
УКРАЇНСЬКА МОВА: ЇЇ СТАН І СТАТУС В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ.....	226
<i>Клименко А. Д., Спіркіна О. О.</i>	
НЕБЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БУЛЬБАШКИ.....	229
<i>Кобилка Є. О., Кришталь А. О.</i>	
СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «ВЕРИФІКАЦІЯ» І «ФАКТЧЕКІНГ».....	231
<i>Митник Ю. А., Кришталь А. О.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ УСНОЇ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	232
<i>Сердюк В. М., Спіркіна О. О.</i>	
ВПЛИВ ЗМІ НА ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ ДУМКИ.....	235
<i>Собченко А. О., Спіркіна О. О.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	237
<i>Собчук Б. В., Міненко О. В.</i>	
ФУНКЦІОНУВАННЯ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В СУЧАСНІЙ МОВІ.....	238
<i>Яковець О. С., Іващенко О. А.</i>	
ЗНАЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	242
<i>Pidvirna A., Tsapro G.</i>	
GENDER ASPECT OF SPEECH ACTS IN S. KINSELLA'S NOVEL «THE UNDOMESTIC GODDESS»	244

Секція 5. Сьогодення, обпалене війною: реалії, що стануть історією

Брус В. В., Федоренко Я. А.

**БОРИС ДЖОНСОН І УКРАЇНА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА..... 248**

Брус В. В., Спіркіна О. О.

ПРОПАГАНДА ЯК ЗАСІБ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ 250

Брус В. В., Ващенко Д. О., Кришталь Т. М.

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ЗБИТКІВ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ 252

Ващенко Д. О., Спіркіна О. О.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ 255

Волинець Д. О., Кришталь А. О.

**ХАРАКТЕРИСТИКА ГЕНОЦИДУ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ
ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ..... 258**

Клименко А. Д., Федоренко Я. А.

УКРАЇНА І ЗАГРОЗА ЯДЕРНОЇ ВІЙНИ В ХХІ СТОЛІТТІ 260

Кобилка Є. О., Спіркіна О. О.

ВОЄННИЙ СТАН В УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ РЕЖИМ 262

Митник Ю. А., Спіркіна О. О.

**ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ЗАБОРОНИ
ТА ОБМЕЖЕННЯ..... 265**

Митник Ю. А., Федоренко Я. А.

**НЕОГОЛОШЕНА ВІЙНА НА СХОДІ – ПЕРШИЙ ЕТАП ЗБРОЙНОЇ
АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ 270**

Митник Ю. А., Дулгерова О. М.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ
ВІЙНИ 273**

Скороход Я. А., Чубіна Т. Д.

**ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ПСИХІКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІД ЧАС
ВІЙНИ 277**

Собченко А. О., Федоренко Я. А.

ВІЙНА ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА..... 283

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК..... 285

Наукове видання

**ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ:
МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ**

*Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною
участю*

21 квітня 2022 року

---

*За зміст вміщених у збірнику матеріалів відповідальність несуть
автори.*

*Тези друкуються зі збереженням авторської орфографії,
пунктуації та стилістики*

Адреса редакційної колегії:
Черкаський інститут пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля
НУЦЗ України,
кафедра суспільних наук
E-mail: kafedra_gn_im@ukr.net

Підписано до друку 19.04.2022 р.
Обл.-вид. арк. 17,9. Ум. друк. арк. 18,4.
ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
18034, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8.